

DIMITRIE ȚICHINDEAL

FABULE ȘI MORALNICE ÎNVĂȚĂTURI

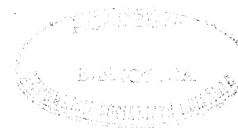
Ediție îngrijită și prefațată

de

VIRGIL VINTILESCU



EDITURA FACLA — 1975



PREFAȚĂ

Adept al Școlii ardelene, alături de Mihail Roșu, Paul Iorgovici, C. Diaconovici-Loga, Dimitrie Țichindeal reprezintă spiritul redeșteptării naționale și aderarea românilor bănățeni la ideologia luminilor. Tăria credinței sale în viitorul neamului i-a sugerat lui Eminescu metafora „gură de aur“ din Epigonii, *iar expresivitatea limbajului artistic al* Fabulelor *și adaptărilor l-a îndreptățit să-l așeze în rîndul poeților care „au scris o limbă ca un fagure de miere“.*

S-a născut în 1775, la Becicherecul Mic, lîngă Timișoara, dintr-o familie de preoți. Încă din școala primară, în satul natal, a învățat limbile sîrbă și germană. La Timișoara a urmat gimnaziul, iar apoi un curs necesar pregătirii pentru cariera didactică. A fost învățător la Belinț (1794), la Beregsău și în alte sate bănățene, contribuind, paralel, la răspîndirea cărții și îmbrățișînd cariera de traducător, dar mai ales adaptînd cărțile scriitorului sîrb Dositei Obradovici la necesitățile spirituale ale poporului român.

În 1801, ia hotărîrea să se facă preot și, în acest scop, pleacă la Timișoara, unde studiază șase luni. A ascultat aci cursurile profesorilor Pavel Chenghelați și Mihail Martinovici. Admira la cei doi dascăli ai săi zelul cu care ei propovăduiau învățătura, faptul că nu se închistau, ca și ceilalți, cu totul, în dogmele bisericești; dimpotrivă, combăteau superstițiile și obscurantismul.

Cu toate că, după cele șase luni de teologie, n-a mai făcut alte studii oficiale, dorința de a cunoaște, inteligența rară cu care era înzestrat, stăpînirea limbilor sîrbă, germană, maghiară, latină și greacă i-au înlesnit situarea între cei mai culți oameni ai Banatului de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

Revenind în învățămînt, la Becicherecul Mic (1802), se impune repede ca un dascăl sîrguincios, devotat și talentat. Datorită competenței sale în probleme de instrucție, autorității morale și pro-

fesionale de care se bucura în rîndurile colegilor, „crăiasca direcţie" îl pune să inspecteze şcolile, ceea ce constituie un bun prilej pentru a-şi da seama de situaţia învăţămîntului nostru. Acum cunoaşte în sate numeroşi intelectuali care se luptă cu greutăţile, depun eforturi şi fac sacrificii „pentru luminarea pruncilor", aşa cum era preotul Vasile Gheorghievici din Cerneteaz; acesta s-a deprins „întru ostenélele de obşte folositoare, au făcut mai mult decît s-ar fi putut cere de la sfinţenia sa ca să facă" şi, de aceea, merită „mulţemită şi laudă".

Cariera preoţească îl ispiteşte în 1805, cînd devine preot militar, iar apoi titular al parohiei din Becicherecul Mic. Dar numai după doi ani, intră în conflict cu capii bisericii de la Carlovăţ, a căror dominaţie se întindea şi asupra Timişoarei şi Aradului. La 29 iunie 1807, preoţii din Banatul Timişan fac un „recurs maestatic", cerînd ca în postul de director al şcolilor naţionale, rămas vacant, să fie numit un român, a cărui misiune principală va fi să stimuleze „luminarea tinerimii prin şcoală, să trezească în generaţiile noi virtuţile strămoşilor noştri romani şi astfel vor putea dovedi lumii că poporul român trebuie să aibă o altă soartă, decît cea prezentă". [1] Dimitrie Ţichindeal se numără între semnatarii documentului, iar momentul respectiv atestă interesul lui permanent pentru problemele învăţămîntului. Nu peste mult timp, sufletul i se va umple de amărăciune şi va arăta că, în ciuda entuziasmului şi a spiritului de sacrificiu al intelectualilor români, învăţămîntul nostru nu putea să facă progrese, din cauza condiţiilor materiale necorespunzătoare, oferite de administraţia imperială. Mizeria în care se zbătea învăţămîntul românesc îi va smulge, la 1813, declaraţii acuzatoare:

„De voieşti să ştii în sat unde e şcoala? Nu întreba pe nime, ci du-te, apoi vei afla o casă nu departe de bisérică, desgrădită, descoperită, cu fereştile sparte şi cu hîrtie lipită; să ştii că aceea e şcoala". [2]

Chiar şi meseria de dascăl era desconsiderată, înjosită: „... învăţătorii sau crescătorii pruncilor pînă întru atîta uriciune pe la noi au ajuns, cît pe multe locuri nu mai mult fără numai ca pe crîsnicul sau sfătul bisericii îl socotesc". [3]

În 1812, se înfiinţează preparandia (şcoala normală) română din Arad, a cărei durată de studii se întindea pe un interval de 15 luni.

[1] Cf. Cornelia C. Bodea, *Moise Nicoară*, I, Diecezana, Arad, 1943, pp. 55–56.

[2] D. Ţichindeal, *Arătare despre starea acestor noao introduse scolasticeşti institutuiri ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti*, Buda, 1813, p. 19.

[3] Ibidem, p. 6.

Sînt numiţi ca profesori unii dintre cei mai de seamă intelectuali ai vremii, din părţile respective: Dimitrie Ţichindeal, director, profesor catechet, care predă şi limba germană, Ion Mihuţ profesor de pedagogie, metodică şi istorie, Iosif Iorgovici (nepot al lui Paul Iorgovici), la matematici şi geografie, C. Diaconovici-Loga, profesor de gramatica limbii române, concept şi cîntare bisericească. Salarul anual pentru un profesor era de 800 fiorinţi, iar pentru catechet de 500. Şcoala se întreţinea cu ajutorul material provenit „de la norodul de légea noastră", contribuţia statului fiind infimă.

Îndată ce a luat conducerea preparandiei, neobositul Ţichindeal s-a apucat să lucreze cu rîvnă, în ciuda condiţiilor materiale grele de funcţionare a şcolii şi a lipsei de cărţi. Împreună cu ceilalţi profesori, el a căutat să-i instruiască pe viitorii învăţători în conformitate cu cerinţele veacului luminilor, să facă din ei neosteniţi propagatori ai ştiinţei de carte, luptători împotriva nedreptăţilor sociale şi a asupririi naţionale, să le insufle dragostea faţă de naţiunea română şi devotament în lupta pentru ridicarea ei la nivelul naţiunilor civilizate.

La un an după înfiinţarea şcolii, publică lucrarea „Arătare...", unde scrie pe larg despre felul cum a fost ea înfiinţată, cum funcţionează şi aduce elogii celor ce au ajutat-o, văzînd în gestul lor un act de binefacere pentru naţiunea română. În acelaşi timp, se adresează „românilor, mlădiţe nobile ale vechilor romani, din Banat, din Ţara Ungurească" şi oriunde s-ar afla, orice stare socială ar avea — de la boieri pînă la „păstori şi servi sau slugi" — cerîndu-le să contribuie şi în continuare la susţinerea şcolii. Îi asigură pe toţi „că nu alţii, carii se bucură de întunérecul în care şedeam noi, de carele au avut ei dobîndă", ci chiar fiii lor vor fi aceia care vor profita de pe urma şcolii. Îndeamnă, în încheiere, la înlăturarea pizmei şi la căutarea interesului „publicului nostru românesc", la unire, pentru a face faţă politicii de asuprire. Sînt cuvinte care atestă dragostea autorului pentru poporul său, prezenţa sentimentului demnităţii şi mîndriei naţionale, dorinţa sinceră de a-şi ridica fraţii din starea în care se aflau:

„... Să lase pisma şi să caute interesul publicului nostru românesc! Au nu suntem noi românii aceşti neuniţi mai vrednici de jale, decît a ne pizmui cineva.

Care cunoaşte cum se cade starea noastră, îmi va da direpţ! Că soartea noastră e ticăloasă, aşa, cît încă nu cutezăm să spunem tot năcazul nostru în lume. Las să mărturisească lacrămile şi suspinele starea noastră — şi aceia încă nu ar fi atîta lipsă, căci înţelepţii bine văd şi ştiu ce voi să zic eu aici. Ba încă îi rugăm, pentru dragostea luminării, carea o au de la strămoşii noştri, în cît

pot, să nu ne pizmuiască, ci să ne ajute, că prin acéia pre sine şi pre pruncii lor vor ajuta..." [1]

Paralel cu slujirea şcolii, Ţichindeal s-a angajat în lupta dusă împotriva stăpînirii bisericeşti din Carlovăţ, fiind organizatorul acţiunii de înlocuire a neputinciosului episcop Avacumovici din Arad, cu un episcop român, în stare să încurajeze moral şi material dezvoltarea culturii române din Banat şi sud-vestul Transilvaniei. Prin aceasta a intrat în conflict deschis cu stăpînirea bisericească. Mitropolitul Ştefan Stratimirovici din Carlovăţ informa în 1813 Viena şi consistoriul din Arad în legătură cu activitatea lui Ţichindeal, cerînd anchetarea şi pedepsirea lui. Cînd Avacumovici i-a chemat pe profesorii preparandiei în faţa consistoriului, pentru a-i trage la răspundere, aceştia au refuzat să se prezinte, răspunzînd printr-o scrisoare, cu mîndria şi demnitatea ce-i caracteriza: „Drept aceea rămînem în sfera noastră". [2]

Lucrurile nu s-au oprit aci, Ţichindeal fiind acuzat că absentează de la prelegeri, că e neastîmpărat, imoral, iar arădenii n-ar fi prea mulţumiţi de metoda lui de predare. [3] După efectuarea anchetei, magistratul comitatului Arad raporta următoarele: „... s-a citit în public cauza contra numitului catihet, dar cetăţenii, adunaţi în număr mare, au declarat că nu au nimic contra lui Ţichindeal, care fiind un om de inimă şi înţelept, e vrednic de toată lauda şi că în toate privinţele sînt mulţumiţi, precum şi modul lui de predare, aşa şi cu caracterul lui moral." [4]

Ajungîndu-se la asemenea concluzii, era firesc să nu i se poată aplica nici o pedeapsă. Prilejul se va ivi, însă, nu peste mult timp, căci în 1814 publică Fabulele sale, care atrag o anchetă mult mai severă şi cu urmări foarte grave pentru el. Mitropolitul Stratimirovici pune totul în mişcare, spre a-l distruge. Fabulele se confiscă, de la el şi de la cei ce apucaseră să le cumpere, apoi se fac toate cele trebuitoare pentru a fi înlăturat din învăţămînt.

În tot decursul anchetei, Ţichindeal a dat dovadă de o fermitate deosebită; despre aceasta va vorbi însuşi într-o scrisoare: „... mie nici că îmi este frică; deşi el (clerul) oţel, şi eu voi fi cremene". [5]

O scrisoare a lui Uroş Nestorovici către consiliul ungaric vorbeşte despre un adevărat pericol pe care-l prezintă Fabulele lui

[1] D. Ţichindeal, *Arătare despre starea acestor noao introduse scolasticeşti instituturi...*, Buda, 1813, p. 191.

[2] Apud A. Sădean, *Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre*, în *Anuarul* institutului pedagogic din Arad, 1913, p. 75.

[3] Vezi Tr. Topliceanu, *D. Ţichindeal*, p. 10.

[4] Ibidem, p. 11.

[5] D. Ţichindeal, *Scrisori către I. Vulcan*, Arad, 1814, în Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal*, discurs de recepţiune, Bucureşti, 1893, p. 90.

Obradovici adaptate de cărturarul român: „În mai multe pasaje, pe lîngă ideile strecurate în aceste fabule de pomenitul autor Obradovici, el a adăugat şi pe ale sale proprii, respirînd o anumită doctrină bazată pe principii corupte, după cum se arată de către directorul districtului timişorean (Kenghelaţi) că s-a exprimat într-o serie de citate ale aceleiaşi cărţi la paginile 429, 478, 479, 480, 481 şi în numeroase altele. Aceste idei pe care le-a adăugat sînt înbibate de o serie de provocări cu caracter sediţios. Acum, în anul 1814, în luna lui august, el a popularizat cu ajutorul tiparului şi a difuzat în mod efectiv această carte de fabule obradoviceşti alterată în halul acesta". [1]

Analizînd paginile incriminate, se poate constata cu uşurinţă că ele sînt texte originale, datorate lui Ţichindeal, şi vizează clasele dominante. Fără ocol vorbeşte despre goana lor după cumpărarea de sate româneşti pe care le puteau mai uşor exploata (p. 429). Tot aci satirizează clerul corupt preocupat de strîngerea avuţiilor pe pămînt, iar nu în ceruri — cum îi sfătuia pe credincioşi. Dar paginile acuzate de Uroş Nestorovici sînt mai cu seamă un îndemn adresat naţiunii române pentru a se deştepta şi a-şi apăra drepturile.

Tocmai acesta a constituit, de fapt, motivul înlăturării autorului lor din postul de profesor. Pretextele de ordin religios, pe care biografii săi le puneau pe primul plan, au avut în realitate un rol secundar. Trezirea sentimentului de ură împotriva asupritorilor, insuflarea dragostei pentru popor şi hotărîrea de a-l lumina, formarea unui spirit raţionalist la tineretul preparandal erau calificate în aceeaşi scrisoare drept „o activitate mai mult decît nefastă". De aceea cartea trebuia să dispară cît mai repede, iar autorul localizărilor să fie cel puţin izolat, dacă nu înlăturat din viaţa publică. În consecinţă, informează Nestorovici Consiliul ungaric, s-a dispus luarea măsurilor necesare de către comitat, şi anume: „atît în sînul său cît şi al celorlalte comitate unde sălăşlueşte naţiunea valahă, aceste fabule alterate şi primejdioase să fie confiscate cu cea mai mare urgenţă". Consiliul este rugat „să binevoiască să dispună guvernului transilvănean şi apoi să pretindă comitatului arădean ca chiar şi acele exemplare — pe care acelaşi catihet care trebuie destituit din funcţiune — din întîmplare le-ar mai avea la el încă nedifuzate, să-i fie confiscate".

Destituirea din postul de director a avut loc la 30 mai 1814, pe bază de decret regal, şi aparţine lui Nestorovici. Peste un an, în 1815, a urmat şi destituirea de la catedră. Ţichindeal se adresează atunci cu o plîngere palatinului cerînd restituirea exempla-

[1] Scrisoarea aceasta, ca şi altele la care ne vom referi în continuare, în limba latină, se află tipărite de Ivici Alexe în *Revista istorică*, 1927, nr. 10—12, pp. 380—384.

pot, să nu ne pizmuiască, ci să ne ajute, că prin acéia pre sine și pre pruncii lor vor ajuta...“ [1]

Paralel cu slujirea școlii, Țichindeal s-a angajat în lupta dusă împotriva stăpînirii bisericești din Carlovăț, fiind organizatorul acțiunii de înlocuire a neputinciosului episcop Avacumovici din Arad, cu un episcop român, în stare să încurajeze moral și material dezvoltarea culturii române din Banat și sud-vestul Transilvaniei. Prin aceasta a intrat în conflict deschis cu stăpînirea bisericească. Mitropolitul Ștefan Stratimirovici din Carlovăț informa în 1813 Viena și consistoriul din Arad în legătură cu activitatea lui Țichindeal, cerînd anchetarea și pedepsirea lui. Cînd Avacumovici i-a chemat pe profesorii preparandiei în fața consistoriului, pentru a-i trage la răspundere, aceștia au refuzat să se prezinte, răspunzînd printr-o scrisoare, cu mîndria și demnitatea ce-i caracteriza: „Drept aceea rămînem în sfera noastră“. [2]

Lucrurile nu s-au oprit aci, Țichindeal fiind acuzat că absentează de la prelegeri, că e neastîmpărat, imoral, iar arădenii n-ar fi prea mulțumiți de metoda lui de predare. [3] După efectuarea anchetei, magistratul comitatului Arad raporta următoarele: „... s-a citit în public cauza contra numitului catihet, dar cetățenii, adunați în număr mare, au declarat că nu au nimic contra lui Țichindeal, care fiind un om de inimă și înțelept, e vrednic de toată lauda și că în toate privințele sînt mulțumiți, precum și modul lui de predare, așa și cu caracterul lui moral.“ [4]

Ajungîndu-se la asemenea concluzii, era firesc să nu i se poată aplica nici o pedeapsă. Prilejul se va ivi, însă, nu peste mult timp, căci în 1814 publică Fabulele sale, care atrag o anchetă mult mai severă și cu urmări foarte grave pentru el. Mitropolitul Stratimirovici pune totul în mișcare, spre a-l distruge. Fabulele se confiscă, de la el și de la cei ce apucaseră să le cumpere, apoi se fac toate cele trebuitoare pentru a fi înlăturat din învățămînt.

În tot decursul anchetei, Țichindeal a dat dovadă de o fermitate deosebită; despre aceasta va vorbi însuși într-o scrisoare: „... mie nici că îmi este frică; deși el (clerul) oțel, și eu voi fi cremene“. [5]

O scrisoare a lui Uroș Nestorovici către consiliul ungaric vorbește despre un adevărat pericol pe care-l prezintă Fabulele lui

[1] D. Țichindeal, *Arătare despre starea acestor noao introduse scolasticești instituturi...*, Buda, 1813, p. 191.

[2] Apud A. Sădean, *Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre*, în *Anuarul* institutului pedagogic din Arad, 1913, p. 75.

[3] Vezi Tr. Topliceanu, *D. Țichindeal*, p. 10.

[4] Ibidem, p. 11.

[5] D. Țichindeal, *Scrisori către I. Vulcan*, Arad, 1814, în Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal*, discurs de recepțiune, București, 1893, p. 90.

Obradovici adaptate de cărturarul român: „În mai multe pasaje, pe lîngă ideile strecurate în aceste fabule de pomenitul autor Obradovici, el a adăugat și pe ale sale proprii, respirînd o anumită doctrină bazată pe principii corupte, după cum se arată de către directorul districtului timișorean (Kenghelați) că s-a exprimat într-o serie de citate ale aceleiași cărți la paginile 429, 478, 479, 480, 481 și în numeroase altele. Aceste idei pe care le-a adăugat sînt înbibate de o serie de provocări cu caracter sedițios. Acum, în anul 1814, în luna lui august, el a popularizat cu ajutorul tiparului și a difuzat în mod efectiv această carte de fabule obradovicești alterată în halul acesta“. [1]

Analizînd paginile incriminate, se poate constata cu ușurință că ele sînt texte originale, datorate lui Țichindeal, și vizează clasele **dominante. Fără ocol vorbește** despre goana lor după cumpărarea de sate românești pe care le puteau mai ușor exploata (p. 429). Tot aci satirizează clerul corupt preocupat de strîngerea avuțiilor pe pămînt, iar nu în ceruri — cum îi sfătuia pe credincioși. Dar paginile acuzate de Uroș Nestorovici sînt mai cu seamă un îndemn adresat națiunii române pentru a se deștepta și a-și **apăra drepturile.**

Tocmai acesta a constituit, de fapt, motivul înlăturării autorului lor din postul de profesor. Pretextele de ordin religios, pe care biografii săi le puneau pe primul plan, au avut în realitate un rol secundar. Trezirea sentimentului de ură împotriva asupritorilor, insuflarea dragostei pentru popor și hotărîrea de a-l lumina, formarea unui spirit raționalist la tineretul preparandal erau calificate în aceeași scrisoare drept „o activitate mai mult decît nefastă“. De aceea cartea trebuia să dispară cît mai repede, iar autorul localizărilor să fie cel puțin izolat, dacă nu înlăturat din viața publică. În consecință, informează Nestorovici Consiliul ungaric, s-a dispus luarea măsurilor necesare de către comitat, și anume: „atît în sînul său cît și al celorlalte comitate unde sălășluește națiunea valahă, aceste fabule alterate și primejdioase să fie confiscate cu cea mai mare urgență“. Consiliul este rugat „să binevoiască să dispună guvernului transilvănean și apoi să pretindă comitatului arădean ca chiar și acele exemplare — pe care același catihet care trebuie destituit din funcțiune — din întîmplare le-ar mai avea la el încă nedifuzate, să-i fie confiscate“.

Destituirea din postul de director a avut loc la 30 mai 1814, pe bază de decret regal, și aparține lui Nestorovici. Peste un an, în 1815, a urmat și destituirea de la catedră. Țichindeal se adresează atunci cu o plîngere palatinului cerînd restituirea exempla-

[1] Scrisoarea aceasta, ca și altele la care ne vom referi în continuare, în limba latină, se află tipărite de Ivici Alexe în *Revista istorică*, 1927, nr. 10—12, pp. 380—384.

relor confiscate, precizînd ce a urmărit prin publicarea Fabulelor și care ar fi consecințele dacă nu i s-ar face dreptate : „... la editarea acesteia și a încă alte opere folositoare am avut în vedere numai și numai cultura și formarea spirituală a națiunii mele numeroase ; și dacă curtea și înălțimea voastră împărătească are la inimă cultura poporului român de aici, mult rămas în urmă, totuși ar refuza un sprijin în această privință mie sau oricărui alt bun român, atunci, spre marea nenorocire a acestei sărmane națiuni, cultura românilor va rămîne și pe mai departe doar dorință pioasă, a cărei realizare cu greu ar putea avea loc și prin urmare acest scop înalt nu s-ar putea atinge niciodată“ [1]. Dar „rugarea“ lui rămîne fără ecou și de la 15 aprilie 1815, Țichindeal se retrage în parohia sa din Becicherecul Mic, continuînd lupta cu alte mijloace.

În iulie 1815, cerea înființarea unui ziar pentru românii din imperiul austriac. Intenția, nerealizată, merită, totuși, a fi consemnată ca una dintre primele preocupări pentru presă la noi.

După moartea episcopului Avacumovici din Arad, se angajează în acțiunea consacrată numirii unui român în scaunul rămas vacant. În 19 august 1815, el se numără printre cei trei preoți desemnați să meargă în audiență la împărat și să ceară „episcop de neamul nostru a ne da“. Continuă să se preocupe de soarta învățămîntului românesc, protestează împotriva măsurilor de desnaționalizare. Într-o scrisoare către Moise Nicoară, se arată revoltat împotriva directorului Kenghelați care punea învățători sîrbi la școlile românești și români la cele sîrbești. Tot acum vorbește despre director și fețele bisericești care nu știu românește, dar îi exploatează pe români : „Spune și dă scris în tot locul că directorul școalelor românești, Kenghelați, nu știe nici vorbi românește, dar ceti și scrie nu mai puțin. Vlădica Timișorii și al Vîrșețului numai banii românilor știu ceti, alta nimic.“ [2]

E sigur că și după 1815 n-a renunțat la vechea pasiune, adaptarea și traducerea cărților.

Ca preot al Becicherecului Mic, D. Țichindeal a mai funcționat pînă în 19 august 1817. Atunci s-a îmbolnăvit și a fost dus la un spital din Timișoara, unde a murit la 20 ianuarie 1818. Corpul, conform dorinței sale, i-a fost înmormîntat la Becicherecul Mic în 22 ianuarie 1818. Traducerea și localizarea cărților cu caracter moralizator a fost o îndeletnicire permanentă a lui D. Țichindeal, transformată curînd într-o veritabilă pasiune. E neîndoios faptul

[1] *Rugarea lui Cichindeal* către palatinul, în Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal*, București, 1895, p. 99.

[2] D. Țichindeal, *Scrisoare către Moise Nicoară*, Becicherecul Mic, 4/16 martie 1816, în, Cornelia C. Bodea, *Moise Nicoară*, Diecezana, Arad, 1943, p. 199.

că el a tradus și localizat un număr mult mai mare de cărți decît ceea ce a tipărit.

Sfaturile înțelegerii cei sănătoase este o traducere, dar, în mare parte, și o localizare, căci obiceiurile sîrbești sînt înlocuite cu ale românilor, în comparație cu cele românești. Procedînd astfel, urmărea îndeplinirea unui act de luminare, în spiritul raționalismului, dar și să ofere argumente susținătoare ale latinității noastre. De altfel, chiar în prefață arătase că, deși limba trebuie curățită de unele elemente nelatine, scrisul rămîne, totuși, o reproducere a graiului popular, fiindcă numai așa va putea fi înțeles de cei cărora li se adresează. Acceptă principiile latinizante ale lui Paul Iorgovici, dar fiindcă lucrarea se adresează poporului, care nu cunoaște latina, el preferă să rămînă „la cuvintele acele tuturor cunoscute“. Din scrisul său înlătură apoi unele semne cirilice, dar optează pentru menținerea lor în cărțile bisericești. Așadar, deși adept al latiniștilor în problemele de limbă, practic, în lucrările proprii, n-a aplicat decît parțial etimologismul, dîndu-și seama că nu va putea fi înțeles de popor. Spre sfîrșitul vieții a insistat să se înlocuiască alfabetul cirilic cu cel latin. S-a alăturat, în acest scop, unui grup de cărturari bănățeni și au întocmit un proiect de introducere a literelor latine, a cărui aplicare slujea și la eliberarea de dominația bisericească din Carlovăț.

A doua traducere, de asemenea cu multe pagini adaptate, Adunare de lucruri moralicești (Buda, 1808), aduce în prefață prinosul de recunoștință învățatului sîrb, Dositei Obradovici, „un slăvit și mare luminătoriu al neamului său“. Cartea se adresează în general publicului care iubește „adevărul și faptele bone“, dar mai ales celor ce se preocupă de „educația, sau creșterea tinerilor“ ; este, cu alte cuvinte, o lucrare menită să slujească unor scopuri pedagogice.

Tot în 1808 i se tipărește o nouă traducere, Epitomul sau scurte arătări. Scopul ei, în afară de înzestrarea bisericii cu cărți în limba română, era de a combate anumite superstiții, practicarea cultului divin după tradiții iar nu conform cu normele scrise. În cuprinsul cîtorva pagini savuroase, putem observa anumite calități ale scrisului său, cum ar fi : tendința moralizatoare, ironia și satira, puterea de convingere, găsirea expresiilor tipice românești ; mai cu seamă din punct de vedere al posibilităților de exprimare a limbii române la acea dată, paginile sale sînt cu adevărat antologice, demonstrînd la ce expresivitate și plasticitate poate să ducă folosirea graiului popular. El constituie un exemplu de unitate și expresivitate a limbii noastre la data respectivă, mai cu seamă

dacă avem în vedere faptul că autorul nu avusese prilejul să ia contact cu celelalte provincii românești și, în afară de eventuala lectură a unor cărți bisericești, scrierile românești de pînă atunci îi erau necunoscute.

„Arătare despre starea acestor noao introduse scolasticești institituri", *apărută la Buda în 1813, este singura operă originală a lui Țichindeal și cuprinde în linii generale cam aceleași idei întîlnite în prefețele și dedicațiile traducerilor sale. Aci spațiul cel mai mare este acordat istoricului înființării preparandiei din Arad.*

Traducerile lui Țichindeal se impun atît prin ideile lor iluministe, cele din prefețe aparținîndu-i integral, cît și datorită faptului că erau pentru cititorii vremii lucrări menite să le trezească dragostea față de limba strămoșească. În chip firesc, ele n-au mai atras atenția urmașilor decît prin unele date pe care ni le oferă cu privire la biografia sa, la mișcarea culturală a timpului, sau prin atestarea unor particularități ale limbii române scrisă și vorbită la începutul secolului al XIX-lea.

În schimb, Fabulele *cu învățături morale au intrat în atenția scriitorilor mai cu seamă după 1838, cînd Heliade Rădulescu afirmă în prefața la ediția a doua că ele „... pot fi pentru români, pentru totdeauna, tablele legii duse în pustie". Un astfel de elogiu, venit din partea celui ce, la data respectivă, era îndrumătorul literaturii române, a atras atenția unor scriitori ca Gh. Asachi, A. Donici, Gr. Alexandrescu, servindu-le ca model și imbold pentru lucrări literare proprii. Peste cîteva decenii, admirația față de Țichindeal avea să se năruie. Ce se întîmplase? Preotul Ioan Russu tipărea în 1885, la Arad, o carte cu titlul* Fabulele lui Demetriu Cichindeal în traducere nouă din originalul sîrbesc alu lui Dositei Obradovici... *În studiul introductiv, alăturînd texte și făcînd numeroase comparații, Ioan Russu încerca să dovedească lipsa de originalitate a lui Țichindeal care, chipurile, n-ar fi făcut altceva decît să traducă, fără a indica autorul, fabulele scriitorului sîrb, apărute la Lipsca, în 1788. De atunci istoriografia noastră literară a rămas la aceeași concluzie, fără să se fi întreprins vreo cercetare mai temeinică, în acest sens.*

Cu toate acestea, o comparație a edițiilor din 1814, 1885 cu originalul sîrbesc poate duce la concluzii diferite. Mărturisirile scrise, de admirație a lui Țichindeal față de autorul sîrb, sînt nenumărate. Ele îndreptățesc concluzia că rămîne categoric nejustificat argumentul lui Ioan Russu, potrivit căruia Dimitrie Țichindeal la Sfaturile înțelegerii cei sănătoase" *și* „Adunare de lucruri moralicești" *indicase autorul pentru că acesta era în viață, iar la „Fabule" n-a mai făcut-o deoarece Dositei Obradovici murise în 1811 și el voia*

„să treacă drept autor". [1] *Într-adevăr, Dimitrie Țichindeal în mod intenționat a lăsat la o parte numele lui Dositei Obradovici, dar nu pentru a se da drept autor al* „Fabulelor", *ci al lucrării localizate, adaptate conform cerințelor poporului român. Niciodată el nu s-a socotit* „scriitor" *ci* „prefăcătoriu", *adică traducător, localizator de cărți, prin care urmărea să-și lumineze neamul. Pentru epoca respectivă a fi* „prefăcătoriu" *era un titlu de cinste, putînd sta alături de cel de scriitor. Avînd în vedere înalta misiune pe care o are scriitorul și „prefăcătoriul" de cărți, precum și greutatea îndeplinirii ei, munca respectivă trebuie apreciată, dar nu de oricine, ci de aceia care se pricep și sînt capabili să judece în mod obiectiv — precizează D. Țichindeal în continuare:*

„Cu greu e frumos și cu bună înțelegere a scria și a preface cărți. Numai aceia știu, care au cercat; acelora dară să și cuvine să prejudece cartea, dară nu fieștecăruia care poartă pălărie și căciulă, căci zavistia nu știe cinsti céle de folos." [3]

Trebuie menționat faptul că doi dintre istoricii literari din trecut au înțeles în mare măsură în ce constă meritul lui D. Țichindeal prin adaptarea „Fabulelor" *lui Dositei Obradovici:* Ovid *Densusianu și Nicolae Iorga.* [4] *Ambii precizau că în condițiile luptei pentru propășirea spirituală a românilor din Banat, se impuneau opere de acest fel — adaptări — cu atît mai mult cu cît anumite specii și genuri lipseau din patrimoniul nostru național sau erau încă necunoscute. Dimitrie Țichindeal a văzut această necesitate și de aceea, pe lîngă celelalte preocupări ale sale, a socotit necesar să se dedice muncii de traducere și adaptare a unor opere străine care, cu unele modificări, se potrivesc și poporului nostru.*

Cartea lui Obradovici se potrivea poporului român, deoarece situația lui în imperiul austriac era asemănătoare cu cea a sîrbilor.

Ținînd seama de numeroasele modificări și adăugiri făcute de Țichindeal la învățătura morală a fabulelor lui Obradovici, putem conclude că el le-a făcut cu scopul de a le adapta necesităților noastre. De aceea absența numelui lui Obradovici nu este întîmplătoare, nu este o scăpare; Țichindeal a vrut, într-adevăr, să fie considerat el autor, dar nu al unor fabule, ci al unor adaptări. De fapt nici fabulele lui Obradovici nu sînt originale, ci luate din diferiți autori: Esop, La Fontaine, Lessing — numai că el a mărturisit acest lucru.

[1] Ioan Russu, op. cit., p. XXXIX.

[2] Vezi D. Țichindeal, Înainte cuvîntare la *Sfaturile înțelegerii cei sănătoase,* Buda, 1802.

[3] D. Țichindeal, *Op. cit.*

[4] Ovid Densusianu, *Literatura română modernă,* vol. I, Școala latinistă . . ., București, 1925, pp. 69—86.

[5] N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea,* București, 1901, vol. II, p. 421.

Contribuția originală a lui Obradovici se vede însă în „învățătura" fabulelor. Țichindeal a făcut modificări substanțiale tocmai în această „învățătură", așadar în ceea ce-i aparținea aproape exclusiv lui Obradovici.

În nici un caz scriitorul bănățean nu intenționa să-și atribuie meritele lui Obradovici, pentru că opera aceasta era destul de cunoscută în Banat.

Spre a stabili adevărul, se impune o analiză minuțioasă a elementelor introduse de scriitorul român, a modului în care a făcut el adaptarea fabulelor scriitorului sîrb, iar atunci se va vedea în ce constă contribuția personală, pozitivă.

Intervenția lui Dimitrie Țichindeal în fabula propriu-zisă s-a produs în mai mică măsură, din două motive : în primul rînd, pentru că el le-a considerat și pe cele ale lui Obradovici, așa cum erau de fapt și cum însuși a mărturisit în titlu, traduceri — deci nu creații originale ; în al doilea rînd, pentru că el a socotit cartea respectivă utilă neamului său nu atît prin fabule, cît prin învățăturile morale, care-i permiteau în plus referiri la poporul român.

Intervenția în fabula propriu-zisă se produce de obicei în final, căruia scriitorul român îi adaugă elemente personale, menite să exprime o atitudine proprie. Astfel, la fabula 153 (Rînduneaua și privighetoarea) *adaugă următorul final din care se desprinde admirația autorului pentru viața rustică :*

„Vezi colo pe iarbă viarde cum sar mielușeii și se joacă ei, iar păstoriul șeade lîngă izvoară, șueră și zice cu fluieră ; care o lasă din mînă și ascultă apele cum șueră și de mine în pădure se apropie să mă asculte cu inima veselă. O, să-i cînt să-l veselesc și să prăznuesc."

Cîteodată intervine în text pentru a umaniza mai mult decît Obradovici personajele, punîndu-le să-și exprime un anumit punct de vedere față de situația respectivă, în felul în care și-l exprimă țăranul nostru. Lupului din fabula 21 (Lupul și calul) *i se spun următoarele :*

„Așa ți se cade, că pănă acum ai fost căsap cailor, iar acum te făcuși doctor să-i vindeci".

În finalul fabulei 22 (Vulpiile), *pentru a sublinia revolta vulpei bătrîne față de aceea care o îndemna să-și piardă coada, o pune să rostească expresii specifice certei țărănești.*

Cele mai multe intervenții ale lui Țichindeal în fabula propriu-zisă constau în amplificarea textului cu explicații suplimentare, cu pasaje care fac acțiunea mai plastică și mai atractivă. Aceste intervenții scot în evidență înclinarea scriitorului spre umor și ironie. Iată mai întîi un fragment al lui Obradovici din fabula 3 (Leul și vulpea) : .

„Iar acesta apucînd cînd pe unul, cînd pe altul le mîncă".

Și acum fragmentul respectiv, amplificat de Țichindeal : „Săracul, bietul leu ! Ce făcea el văzîndu-se de atîta jiganii împresorat ? Cînd pe una, cînd pe alta apucînd lupiș, ca bolnavul spre obiceiuri și pofte le sfinția și le jertvia".

Modificările în fabula propriu-zisă nu sînt prea frecvente și nici substanțiale, ca în învățătura morală. Ele există totuși și merită semnalate. Acele fabule care i s-au părut nepotrivite, sau prea puțin potrivite pentru situația specifică a românilor, le-a lăsat afară, astfel că numărul lor este mai mic decît cel al lui Obradovici. Între cele care lipsesc, amintim : „Gîsca sumețită" *(134),* „Taurul și cerbul" *(140),* „Vulpea și corbul" *(146),* „Măgarul sălbatic și roza" *(150).*

Un număr însemnat dintre cele lăsate afară sînt traduceri ale lui Obradovici după scriitorul german Lessing. De altfel și citatele lui Obradovici din Lessing, cuprinse în învățătura morală a fabulelor, au fost lăsate afară de către Țichindeal, pentru simplul motiv că el nu-l cunoștea pe scriitorul german și de aceea nu putea să-și însușească merite pe care nu le avea.

Cu celelalte fabule situația era diferită. Scriitorul român le știa cu siguranță înainte de a-l citi pe Dositei Obradovici, deoarece ele erau ale unui scriitor cunoscut mult la noi, Esop.

Fabulele lui Esop au circulat la început în manuscris ; s-au tipărit mai întîi la noi, la Sibiu, în 1795 și 1811 [1]*, apoi în 1812. Cel puțin aceste ediții tipărite le-a cunoscut și Țichindeal. Desigur că ele i-au dat prilejul unei comparații cu cea a lui Obradovici și, știind că scriitorul sîrb le-a tradus fără să creeze ceva orginal, n-a mai dat nici el autorul. Atunci ar fi trebuit să apară ca autor nu numai Obradovici ci și Esop, La Fontaine, Lessing.*

Cert este că fabulele lui Esop deveniseră încă înainte de Țichindeal lucrări populare, care apăreau cu diferite modificări de la o țară la alta ; de asemenea, serveau drept model pentru fabuliștii mari ai lumii, ca La Fontaine, Krîlov etc. Țichindeal a mers la izvorul cel mai apropiat de el și fiindcă acolo găsea nu numai fabula, ci chiar și anecdote sau snoave. Unele snoave, de asemenea, erau de circulație universală ; una de acest tip a introdus și el în cartea sa sub numărul 126, la pag. 214. La numărul 150 întîlnim „Povestea pitpălăcii" *care devenise la noi de mult populară. Aceasta se află și în colecțiile populare ale lui Ispirescu și din zona Hațegului. Deosebirea între textul lui Țichindeal și cel popular nu este prea mare : în primul rînd, la el e vorba de o pitpalacă, iar dincoace de o vulpe ; în al doilea rînd, acțiunea e scurtată puțin de ideea deviată oarecum*

[1] Il. Chendi, Prefață la culegerea „Țichindeal, Asachi, Donici, *Fabule alese*", Sibiu, 1909, p. 54.

prin încheierea făcută cu zicala : „Laptele cel pustiu îl mînîncă cîinii“, față de cel popular ; „nebunul e în stare să facă o așa becisnie“.

Nicolae Cartojan a arătat în „Cărțile populare în literatura română“ (vol. II, București, 1938), cum „Esopia“ a devenit o carte de circulație universală, ea însăși, la rîndul său, inspirîndu-se din modele foarte vechi.

Unele din fabulele atribuite lui Esop le găsim povestite pe scurt în „Archirie și Anadan“. Așa e cea intitulată „Toporul și pădurea“, prelucrată și versificată de La Fontaine și Grigore Alexandrescu, fapt care dovedește — afirmă N. Cartojan, în „Cărțile populare...“, vol. II, p. 252 — „cît de relativă este noțiunea de originalitate în materie de fabule“.

Foarte multe fabule ale lui Esop le regăsim într-o colecție arabă atribuită lui Loqmann.[1] Cert este că fabulele lui Esop au tangențe, asemănări, identități chiar „cu elemente din Orientul semitic ori poate chiar cu altele din vechiul Egipt“, conchide Cartojan. Aceasta ne determină să vedem în cazul fabulelor motive, subiecte, idei care au circulat din timpuri foarte vechi și la numeroase popoare, ceea ce a făcut ca ele să devină un bun comun, iar problema originalității fabuliștilor să se limiteze la adăugarea unor noi elemente și la oglindirea în fabula și morala ei a realităților țării căreia aparțineau. Astfel stînd lucrurile, discuția în jurul originalității fabulistului bănățean trebuie să se refere mai ales la ceea ce a adus el nou față de Obradovici, la măsura și modul în care a adaptat fabulele și învățăturile morale la specificul poporului român de atunci.

Problema originalității s-a pus și înainte de 1885, ceea ce dovedește că, în aprecierile lor, contemporanii țineau seama de acest lucru. Astfel, necunoscînd că izvorul direct al lui Țichindeal era Obradovici, V. A. Urechia arăta că influența ar veni de la Esop și s-ar exercita asupra celei mai mari părți din fabulele sale.[2]

Ca și Esop — spunea Urechia — Țichindeal își începe volumul cu fabula „Vulturul și vulpea“, apoi cele care la Țichindeal poartă numerele 4, 5, 6, 10, 18, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 37, 41, 50, 51, 52, 55, 59, 64, 65 etc. sînt, de asemenea, corespunzătoare fabulelor lui Esop.[3]

Așadar, în privința fabulelor propriu-zise, de la început se știa că ele sînt compuneri străine, însă nu se cunoștea că sînt făcute de Obradovici.

Vom face mai întîi cîteva observații asupra traducerii lui Ioan Russu. În primul rînd, ea nu este fidelă totdeauna originalului sîrbesc, așa cum pretinde autorul — că a înlăturat toate „smintelele“ din traducerea lui Țichindeal, deoarece în unele locuri încearcă anumite localizări care duc la confuzii grave. Astfel, dacă ținem seama că Russu intenționează să ne redea cu fidelitate textul sîrbesc, deci nu o localizare, nu putem trece cu vederea peste ceea ce spune în învățătura morală a fabulei 121, că sîrbii se închinau cu ani în urmă la zeități ca : Joe, Junona. Iată textul lui Russu :

„Bătrînii noștri înainte cu o miă și vreo cîteva sute de ani s-au închinat lui Joe, Junei și altor zeităţi, ca dumnezeilor săi ale căror nume abia se mai aud“.

Și acum traducerea exactă din originalul sîrbesc :

„Bătrînii noștri înainte cu cîteva sute de ani se închinau lui Dvor și Koled, ca dumnezeilor lor, ale căror nume abia se mai aud“.

În sfîrșit, textul lui Țichindeal, din 1814 :

„Bătrînii noștri mai înainte cu oare cîteva sute de ani s-au închinat soarelui, mîțelor și altor zidiri. Ca unor dumnezei ai lor cînta și le colinda : Olerom, dalerom ! Aulerom, doamne“.

Se remarcă aci intervenția nefericită a lui Russu, care e în contradicție cu adevărul, deoarece zeitățile sîrbești Dvor și Koled sînt înlocuite cu altele, într-un text care se pretinde original și nu localizat.

Cît privește localizarea făcută de Țichindeal, nimeni nu poate obiecta că este în contradicție cu adevărul istoric, avînd în vedere faptul că el n-a intenționat să dea o traducere fidelă a originalului sîrbesc, ci o adaptare la specificul poporului român.

De fapt Russu a înlăturat în traducerea sa tot ceea ce constituie contribuția personală a lui Țichindeal. În afară de aceasta, a folosit o limbă aridă, latinizantă, în timp ce Țichindeal a introdus în scrisul său numeroase proverbe și zicători, cu un număr oarecare de regionalisme, a fixat forma unor neologisme, care fac să avem o imagine clară asupra limbii literare de la începutul secolului al XIX-lea în această regiune a țării. Asupra problemelor de limbă literară vom reveni ; deocamdată vom da doar cîteva exemple din care se vede superioritatea textului lui Țichindeal față de cel al lui Russu.

Țichindeal înlocuiește expresiile, proverbele și zicătorile sîrbești cu corespondentul lor, ca idee, din limba română, în timp ce Russu caută să dea o traducere exactă, iar în felul acesta scade valoarea literară a textului. Așa, spre exemplu, pentru a arăta că cineva nu crede un anumit lucru nici măcar într-o măsură foarte mică, în limba română se spune că „nu crede nici cît e negru pe alb“, iar în limba sîrbă se zice „nu crede nici cît un fir de păr“. Țichindeal a renunțat la expresia sîrbească, înlocuind-o cu cea românească, în timp ce Russu s-a menținut la original :

[1] Pentru corespondențe, vezi N. Cartojan, *Lucr. cit.*, vol. II, pp. 252—253.
[2] V. A. Urechia, *Despre fabule în genere și în special despre Cichindeal...*, Buc., 1866.
[3] *Ibidem*, p. 37.

Ţichindeal : *„N-au fost ei nici cîtu-i negru subt unghie mai buni".*

Russu : *„Nici cît firul de păr n-au fost mai buni".*

Proverbele şi zicătorile introduse de Ţichindeal sînt destul de numeroase. Dăm cîteva exemple dintre acelea pe care Russu le-a lăsat afară. La sfîrşitul învăţăturii morale a fabulei 47, (Calul şi măgariul), *fabulistul bănăţean scrie :*

„Ajută fratelui tău întru toate şi în bună vreme la lucruri bune şi de folos, căci toţi purtăm o sarcină a neştiinţei şi a slăbiciunei. Să nu faci să-ţi zică : după ploaie căpeneagul şi au trecut baba cu colacul". *De asemenea, în învăţătura de la fabula 10 apare proverbul „Lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba", în forma următoare :* „Că lupul e lup, părul schimbă, iar năravul nu, *precum zic înţelepţii bătrîni".*

În unele cazuri, proverbele şi zicătorile sînt legate direct de un anumit personaj al fabulei, scoţînd în evidenţă trăsătura lui caracteristică. În finalul fabulei 82 (Lupoaica şi puii ei), *adaugă următoarele, ca să arate că vina aparţine exclusiv lupoaicei pentru situaţia respectivă :* „Ea ş-au cîntat, ea ş-au descîntat" *(„Tu cînţi, tu descînţi").*

Alteori proverbele şi zicătorile sînt date în paranteză, ca o explicaţie la ceea ce spusese mai înainte în textul respectiv : „Iară a se lăsa tot de una înşălat şi de nas purtat (ce să zice mă trage de nas cum vrea el) *aceea e cu totul proastă nebunie". (Fabula 123).*

Apar proverbe şi zicători ieşite astăzi din circulaţie : „Cel tare se foloseşte şi se tăvăleşte."

Unele dintre fabulele lui Obradovici sînt construite după modelul tradiţional : învăţătura morală e la sfîrşitul fabulei, în cîteva cuvinte, fără să constituie text separat. Ţichindeal a intervenit adesea cu adausuri şi la fabulele de acest fel, menite, uneori, să îndrepte atenţia spre cu totul altceva decît a intenţionat Obradovici. La fabula 50 (Cerbul), *de pildă, Obradovici în „învăţătură" a vrut să arate doar că întîmplarea joacă mare rol în viaţă. Ţichindeal i-a adăugat încă vreo cîteva cuvinte prin care îndeamnă la o permanentă atenţie, pentru ca omul să evite primejdiile care au drept cauză întîmplarea :* „cu luare de seamă, cu mare grije şi înţelepţeşte să ne păzim totdeauna cît putem mai tare".

Multe din aceste adausuri sînt făcute în stilul şi spiritul predicilor pe care Ţichindeal le ţinea poporenilor săi din Becicherecul Mic, din dorinţa de a contribui la formarea moravurilor sănătoase. Într-o astfel de adăugire a sa, îndemna să se facă bine aproapelui, nu pentru a-l avea în mînă cu ceva, ci pentru propria-i mulţumire sufletească.

Din alte adăugiri, Ţichindeal apare, ca şi reprezentanţii Şcolii ardelene, drept adversar al superstiţiilor, arătînd cauzele lor şi influenţa nefastă pe care o au asupra poporului. În „învăţătura" fabulei 5 arată că baba Brînduşa şi baba Furca, „vestite descîntătoare", povestesc oamenilor că trecînd noaptea, pe lună, pe lîngă cimitir au văzut strigoaie transformîndu-se în găini şi „strigoi în pricolici", apoi aşa se duc noaptea şi mîncă inimile oamenilor celor adormiţi. „Asemenea şi alte multe comunităţi sînt pline de aşa credinţă deşartă".

Şi cred că muierile maicele, născătoarele şi crescătoarele neamului omenesc ar fi strigoaie şi ar mînca pre oameni" ! spune scriitorul, prin intermediul unuia din personajele sale, vestejind astfel de practici şi credinţe obscurantiste. Şi adaugă : „O, minciunile minciunilor şi mai mare decît toate minciunile ! Aşa minciuni să nu le credeţi, iubiţilor creştini, nici să înfricoşaţi pre pruncii cei micuţi şi fără reutate cu aşa feliu de minciuni, din care se scorneşte şi se naşte întrînşii deşarta credinţă, că aceste sînt minciuni goale de la oamenii cei proşti şi întunecaţi la minte scornite, cărora ceea ce pute, le miroasă şi ceea ce miroasă, le pute".

Urmează explicarea acelor fenomene care fac posibilă o interpretare mistică, aşa cum ar fi lumina putregaiului şi proiectarea umbrei unei cruci pe diferite obiecte.

Adesea modificările sau omisiunile sînt făcute cu scopul de a înlătura tot ceea ce-i aparţine numai lui Dositei Obradovici în învăţăturile respective : diferite întîmplări prin care a trecut, locuri pe unde Ţichindeal n-a ajuns niciodată. El reţine numai ceea ce socoteşte că se potriveşte şi poporului său, sau învăţături prezentate sub forma maximelor, pe care le consideră un bun al întregii umanităţi.

Procedeul de a generaliza sau a pune pe seama bătrînilor ceea ce la Obradovici aparţine anumitor persoane pe care le desemnează este destul de frecvent.

Anumite date din cartea lui Obradovici, de care sînt legate evenimente istorice cunoscute, nu le lasă cum le-a găsit, ci le recalculează pentru timpul care s-a scurs de atunci, ca să nu dea informaţii greşite. (Fabula 123 — Vulpea, cocoşul, găinile şi cîinii, *p. 327). Cu regularitate elimină cuvinte sau pasaje doveditoare ale unei înalte erudiţii care-l deosebea pe Obradovici de modestul dascăl român* [1]. *În ceea ce priveşte ideile sale despre limbă, autorul era adeptul Şcolii ardelene. Încă din 1802 şi-a exprimat punctul său de vedere cu privire la posibilitatea înlăturării elementelor nelatine din*

[1] O prezentare pe larg a raporturilor dintre *Fabulele* lui Obradovici şi Ţichindeal am făcut-o în monografia noastră *Dimitrie Ţichindeal*, Timişoara, 1965.

limba română. Deși era adeptul ideilor lingvistice ale Școlii ardelene iar în 1802 vorbea despre înlăturarea elementelor nelatine din română, deoarece și-a tipărit cărțile în vederea luminării, a trebuit să renunțe la limba artificială și să o folosească pe cea a poporului. Fabulistul bănățean și-a dat seama că numai utilizînd „cuvintele acele tuturor cunoscute“ va putea fi înțeles. În plus, a procedat la înlăturarea acelor semne și litere din alfabetul slavon care nu erau necesare pentru a scrie românește. Mai mult încă ar fi trebuit să elimine, însă acest lucru nu devenise posibil în momentul respectiv, datorită faptului că toate cărțile bisericești erau scrise astfel.

Cu toate că a militat pentru o limbă populară, n-a rămas în afara influenței latinismului. Aceasta e mai pregnantă în traducerile și prefețele dinaintea fabulelor. Influența latinistă se observă însă mai mult în fonetică decît în vocabular, ceea ce contribuie doar într-o măsură extrem de mică la îngreunarea înțelegerii textului. În fonetică, latinismul se manifestă prin înlocuirea lui u cu o. Astfel, întîlnim : coprind, formos, vei conoaște, spone, poteriile, bone etc. În „Fabule“ apar însă numeroase inconsecvențe, deoarece, alături de formele amintite, întîlnim și : frumos, cunoaște, spune, bune etc.

Tot pentru a le apropia de formele latinești, scrie și : duco, orighinalul, se se, seu, iar pentru sînt forma sum.

Alături de acestea, întîlnim numeroase slavonisme, ceea ce dovedește că practic el ținea seama de circulația cuvintelor respective : procetește, înprotivitoare etc. Mai mult încă, a căutat să introducă unele cuvinte din limba sîrbă, cu toate că se mențineau și din slavonă. Astfel, în Fabule, p. 360, vorbind despre animale, spune că „să mai zic și sîrbește jivinile“.

Chiar dacă pune pe primul plan cuvîntul de origine latină, îi dă în paranteză corespondentul slav : „Iată causa (pricina) pentru ce omul înțelept, ceea ce gîndește și crede“. Iar în altă parte, fără paranteză, dar explicat, totuși : „Iată causa sau pricina pentru ce e fabula învățătură omenească cea dintîiu“, (Fabule, p. 360—362).

În special primelor prefețe și traduceri le este caracteristică folosirea a numeroase forme vechi de limbă românească pe care credem că și le-a însușit nu numai din graiul poporului, ci și din vechile cărți bisericești, cu care era familiarizat. Prin aceste forme el imprimă scrisului său un iz arhaic, apropiindu-se uneori de frumoasa limbă a cronicarilor noștri. Iată doar cîteva exemple :

„Și spre gloria omenirii, prin dulceața cuvintelor sale o au împărtășit-o și așa flori în vac neveștejitoare, de înțelepții lumii în țarina tatălui ceresc sădite, le-au cules și le-au adunat . . .“ (Adunare de lucruri moralicești, Către cetitoriu).

Stilul epistolar, mai ales, abundă în forme vechi :

„Primiește dară cărticica aciasta, iubite al mieu cetitoriule. Și întru cetirea ei urmează albinii cei iubitoare de osteneală și atunci vei cunoaște că dulci sînt gîtlejului nostru rodurile pre însuș holdele noastre crescute ! Culéje dintr-însa trandafiri mirositori și în veac neputrezitori și-ți înpodobéște cu dînsii inima, mintea și sufletul tău și așa făcîndu-ți starea sau statul tău mai desăvîrșit vei fi norocos și fericit. Și mulțăméște auctorului cărții aceștia și învățătorilor miei, care m-au dat povață către lucrul acesta, precum și celor ce bine au voit a ajutora către tipărirea cărții aceștia“. (Sfaturile înțelegerii cei sănătoase).

Fabulele atestă efortul scriitorului de a folosi o limbă literară unitară, preferînd cuvîntului regional pe cel general, iar fonetismul, cu mici excepții, fiind tot cel general românesc și nu cel bănățean. Din acest punct de vedere, credem că Țichindeal e singurul scriitor bănățean care a ocolit cu prudență, dar sistematic, regionalismul și a preferat o limbă pe care s-o cunoască toți românii. Datorită, totuși, faptului că prea puțin circulase cartea românească în rîndul poporului căruia el i se adresa, a fost constrîns uneori să facă apel și la termenii regionali. El a pus, însă, regionalismul, de regulă, pe planul al doilea, l-a dat în paranteză, ceea ce denotă că intenționa să impună prin scris termenii general românești. Cîteva din numeroasele exemple vor dovedi acest lucru :

„Neobrăznicia frăției varsă spre toate neajunsurile sufletului un color (farbă) care le face mai urîte decît ce sînt după sine însăși“ (Fabule, p. 360) ; „Cînd s-au ținut toată slava și mărirea în cai și rădvane (hinteae, carpente sau care domnești“) (Fabule, p. 248) ; „Un craiu franțozesc trecînd pre lîngă o bucătărie (cohnă) au văzut un feciorandru . . .“ (Fabule, p. 398).

Într-un singur loc am găsit explicat un regionalism cu o sferă ceva mai largă de circulație printr-un alt regionalism care circulă cu sensul respectiv doar în puține locuri. E vorba de cuvîntul „poneavă“ — pătură subțire — explicat ca fiind „lepedeu“ deși în majoritatea locurilor înseamnează cearceaf : „Iară eu să strig : pace tuturor și să blagoslovesc de supt poneavă (lepedeu) (Fabule, p. 277).

Rareori apar cazuri în care să prefere regionalismul în locul formei literare, dar există, totuși : „Ticălos și de rușine lucru iaste a vedea pre o muiare mare, sănătoasă, carea de nemica altă nu gîndește fără numai ca, ori pre unde umblă, tot de netezători, de căutătoare (oglindă) . . . așa se face“. (Fabule, p. 262).

În întregul volum de Fabule am găsit doar patru termeni regionali neexplicați : hîrții (șoareci)), bădîiu (putina), femeie țifrășită (dichisită) și zăitin (untdelemn).

Dacă pentru o serie de cuvinte ezită să se stabilească la o anumită formă (de exemplu ceas sau oră), pentru altele nu mai stă la

îndoială, fapt care dovedește că îi erau cunoscute scrierile românești de peste Carpați din epoca respectivă. Astfel, pune pe primul plan cuvîntul soldați și pe plan secundar corespondentele regionale : cătane sau panduri. Titlul fabulei 126 este următorul : „Bătrînul, țapul și trei soldați (cătane sau panduri)".

Un merit deosebit al lui Țichindeal constă în aceea că introduce în limba română pentru prima dată anumite neologisme.

Și în cazul acestora dă, de cele mai multe ori, corespondentul din limba română sau le explică prin propoziții ori fraze. Iată cîteva din numeroasele neologisme introduse în operele sale, cu explicațiile date de el : atenție (luare de seamă), proprietățile (covîrșirile), perfect (desăvîrșit), ecsperenție (cercare), rezoniruiasce (raționează), magistru (dascăl), au producțiunit (au făcut), exemplurile (pildele), elocvențiile (cuvîntările cele dulci) mores (nărav), poet (făcătoriu de stihuri)[1]. Sau din scrierile mai vechi : proprietățile, țircumstanțiile, medițina, vizitația (inspecția), regulă sau îndreptare întru fapte (pentru norme, reguli de conduită), rezidenția (reședința), întrebuințează, esenția, „educația sau creșterea tinerilor", fundamentul, abuzuri, activitate, influență, informație etc.

Majoritatea lor sînt din limba latină.

Introducerea termenilor generali în locul regionalismelor, și utilizarea neologismelor dovedesc că Dimitrie Țichindeal a fost preocupat de unitatea limbii române literare. Ținînd seama de larga circulație a „Fabulelor", atît aici cît și dincolo de Carpați, putem afirma că practic el a contribuit într-o măsură demnă de luat în considerare la fixarea limbii române literare.

Pentru învățămîntul românesc din Banat, de asemenea, a adus un serviciu prețios și prin aceea că învățătorii și preoții au făcut cunoștință cu alfabetul latin pe care l-au utilizat apoi, deși mai tîrziu, Țichindeal fiind în 1813 acela care a înlocuit alfabetul cirilic cu cel latin la preparandia din Arad.[2]

Dintre istoricii literari din trecut doi sînt aceia care au remarcat în mod deosebit, deși fără să întreprindă vreun studiu, că cel puțin pentru limba operelor sale Țichindeal trebuie apreciat. Ilarie Chendi remarca la fabule „o limbă destul de bogată și de curgătoare pentru acel timp",[3] iar Al. Lepădatu în Prefața la „Fabulele" lui Șt. Cacovianu, Buc., 1925, p. 5, arăta că „Țichindeal și Anton Pann ne-au dat o limbă populară din ținutul lor de naștere".[1]

[1] Toate din „*Fabule*".

[2] cf. Ion B. Mureșianu, *Însemnări despre activitatea lui Dimitrie Țichindeal*, Scrisul bănățean, IX/1958, nr. 12, p. 80. Aici atrage atenția asupra necesității ca limba operelor lui Țichindeal să fie studiată mai temeinic, deoarece pînă acum nu s-a făcut acest lucru.

[3] Țichindeal, Asachi, Donici, „Fabule alese cu o prefață și indicațiuni bio-bibliografice" de Il. Chendi, Sibiu, 1909, p. 6.

Din compararea celor două ediții de fabule (1814 și 1885) și confruntarea lor cu lucrarea lui Dositei Obradovici, reiese că în cercetările noastre viitoare trebuie să apelăm la ediția din 1814, singura care ne poate crea o imagine corectă a meritelor lui Țichindeal în localizarea fabulelor scriitorului sîrb. Țichindeal a procedat la adaptarea lucrării în funcție de necesitățile culturale ale poporului român, aducînd numeroase contribuții personale. Meritul său constă în primul rînd în ceea ce aduce nou la „învățătura" fabulei, unde apar elemente prețioase de critică socială și strădanii evidente de luminare a poporului, în spiritul Școlii ardelene. Cărturarul și dascălul neobosit, scriitorul modest căruia îi revine meritul pionieratului, justifică cu prisosință omagiul contemporanilor noștri.

VIRGIL VINTILESCU

[1] Apud Gh. Cardaș, *Fabula în literatura românească*. Antologie și studiu, partea I, București, 1934, p. 145.

TABEL CRONOLOGIC

1775. Se naşte la Becicherecul Mic, lîngă Timişoara, Dimitrie Ţichindeal. Tatăl, Zaharia, era preot în vreunul din satele învecinate. Mama, Elena, provenea dintr-o familie de ţărani din Becicherecul Mic.

1783. Îşi începe studiile elementare în satul natal, învăţînd sîrba şi germana. Urmează apoi gimnaziul german din Timişoara, după care îmbrăţişează cariera didactică.

1794. Este menţionat ca învăţător la Belinţ. Mai tîrziu se mută la Beregsău, tot ca învăţător.

1801. Hotărîndu-se să se facă preot, studiază, timp de şase luni, cursuri teologice la Timişoara. Între profesorii de aci se aflau Pavel Chenghelaţ şi Mihail Martinovici, pe care în curînd îi va acoperi cu laude, socotindu-i drept „grădinari care curăţesc inimile noastre de pălămida neştiinţei şi a înşertatei credinţi..."

1802. După absolvirea teologiei, se întoarce în satul natal, dar nu ca preot, ci ca învăţător. Datorită competenţei sale în probleme de învăţămînt, autorităţii profesionale şi morale de care se bucura în rîndul învăţătorilor, „crăiasca direcţie" îl numeşte revizor şcolar. Începutul activităţii de traducător e marcat de apariţia lucrării „*Sfaturile înţelegerii cei sănătoase* prin bineînţeleptul Dositei Obradovici întocmite" realizată încă în 1801, la îndemnul profesorilor Pavel Chenghelaţ şi Mihail Martinovici.

1805. Îndeplinind mai vechea dorinţă a tatălui său, Dimitrie Ţichindeal îmbracă, în sfîrşit, haina preoţească, fiind mai întîi preot militar, iar apoi, din septembrie, parohul Becicherecului Mic.

1807. Împreună cu un grup de preoţi, la 29 iunie, semnează un „recurs maiestatic", în numele „a toată naţia română din Banatul Timişan", cerînd ca în postul de director al şcolilor naţionale, rămas vacant, să fie numit un român.

1808. Continuă acţiunea de traducere şi adaptare a unora dintre lucrările lui Dositei Obradovici, apărîndu-i în „Crăiasca tipografie" a universităţii ungureşti din Budapesta *Epitomul...* şi *Adunare de lucruri moraliceşti.*

1812. Se înfiinţează şcoala pedagogică (preparandia) românească din Arad, ca urmare a unor demersuri începute încă din 1800, cărora li se ataşează şi Dimitrie Ţichindeal. El este numit director, profesor catechet şi predă, totodată, 2 ore pe săptămînă de limba germană. Între ceilalţi profesori se aflau : Ion Mihuţ, Iosif Iorgovici, C. Diaconovici-Loga.

1813. Tipăreşte „*Arătare* despre starea acestor noao introduse scholasticeşti instituturi ale naţiei româneşti, sîrbeşti şi greceşti", izvor important de informaţii despre istoricul preparandiei din Arad. Se angajează în lupta pentru emanciparea românilor de sub dominaţia mitropoliei din Carlovăţ, ceea ce are ca urmare conflictul direct cu mitropolitul Ştefan Stratimirovici, care iniţiază anchete împotriva sa şi a colegilor de la Şcoala preparandală, deocamdată fără urmări grave.

1814. Apare la Buda *Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături.* Pentru caracterul ei antifeudal, dar îndeosebi pentru patriotismul ce se degajă din învăţăturile morale şi afirmarea ideii unităţii naţionale a românilor, cartea e interzisă, confiscată, iar autorul e destituit din funcţia de director, începînd cu 30 mai, dar rămîne încă, mai departe, profesor. Cere sprijin lui S. Vulcan, spre a fi numit prefect de studii în Viena.

1815. Are loc destituirea din funcţia de profesor, pentru *Fabule...* şi fiindcă, de prin 1813, împreună cu Moise Nicoară, începuse acţiunea de numire a unui episcop român la Arad. Din 15 aprilie se retrage la parohia sa din Becicherecul Mic, unde rămîne pînă la sfîrşitul vieţii. În iulie, solicită, fără rezultat, înfiinţarea unui ziar pentru românii din imperiul austriac.

1816. Protestează împotriva politicii naţionaliste a autorităţilor imperiale, care numeau învăţători sîrbi în şcolile româneşti şi români la cele sîrbeşti, spre a împiedica dezvoltarea normală a celor două popoare. Continuă să se ocupe de traducerea unor cărţi folositoare naţiei sale. Astfel, Samuil Vulcan îi trimite în acest scop *Carte ajutătoare care învaţă cum poţi să trăieşti bine...* şi *Carte populară pentru cunoştinţe folositoare şi fapte prin mijlocirea unor povestiri pentru ţărani, pentru a le face pe înţeles,* ambele în limba germană ; n-a apărut nici una.

1817. În 19 august se îmbolnăvește și este internat pentru cinci luni în spitalul Misericordienilor din Timișoara.

1818. Moare în spital la Timișoara, în 20 ianuarie, iar la 22 ianuarie este înmormîntat în Becicherecul Mic.

1965. V. A. Urechia ține o conferință publică la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, vorbind *Despre fabule în genere și în special despre Cichindeal*, stabilind înrudirile tuturor fabuliștilor cu Esop și La Fontaine.

1870. În Epigonii, M. Eminescu creează vestita metaforă „Chichindeal gură de aur".

1892. La 29 martie, Iosif Vulcan rostește discursul de recepție la Academia Română, „Dimitrie Cichindeal. Date noue despre viața și activitatea lui", tipărit în broșură, în 1893.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrările lui Dimitrie Țichindeal au ajuns să fie cunoscute în totalitatea lor numai de specialiști. Exceptînd Fabulele *care au beneficiat de două reeditări în secolul trecut și o antologare în 1909, iar apoi volumașul* Arătare..., *restul lucrărilor sale au rămas doar în edițiile princeps, din 1802, 1808.*

Ediția noastră, ocazionată de bicentenarul nașterii lui Dimitrie Țichindeal, reproduce Fabulele.

Numeroasele și evidentele greșeli de tipar au fost corectate, iar pe acelea care influențau mai mult înțelegerea textului le-am menționat în „note".

Firește că am adoptat punctuația în vigoare și am respectat regulele transcrierii din alfabetul cirilic în cel latin. Cîteva excepții se mențin, pentru a le da lingviștilor posibilitatea unor interpretări la obiect în legătură cu evoluția sunetelor limbii române. Astfel, am notat consecvent pe ѣ *cu é, indiferent de faptul că purta sau nu accentul, și nu numai atunci cînd era în diftong. Apar, de aceea, forme ca : întunérec, téme, povéstéște, acéia, vorbéște.*

ю *este redat prin ia, cu excepția pronumelui personal de persoana a III-a feminin : ea, ele.*

Am menținut inconsecvențele care pot să ne dumirească în legătură cu respectul față de tradiția scrisului în limba română. Astfel, de cele mai multe ori, vom întîlni deaca, *dar nu va lipsi nici forma* dacă, *ceea ce dovedește că în primul caz nu notează un fapt lingvistic real. Uneori formele duble alternează chiar în cuprinsul aceleiași pagini, așa cum ar fi* besericǎ *și* besearicǎ. *De regulă, predomină forma* besearicǎ, *pe care am menținut-o, astfel, iar aci e singurul caz cînd* ѣ *nu mai este redat prin é.* ѧ *l-am redat numai prin în : înpărat, înparte, întreabă.*

Am menținut consoanele duble atît la substantivele proprii, cît și la alte părți de vorbire : Poppovici, Ioann, nooi, paace.

Caracteristicile graiului popular și regional au fost menținute : a amerința, luo, a întra, fărină, oaole, pre, zioa, atinje, ajunje, merje.

Numeroase forme atestă ispita exercitată de principiile scrierii latinizante ale lui Paul Iorgovici și le-am transcris ca atare : formos, formoase, reu (rău), tener (tînăr), a roga (a ruga), nice, nece (nici), sancta (sfînta), nascere (naștere), bene (bine).

Pronumele și adjectivele demonstrative au fost menținute fără semnele distinctive de masculin și feminin : acéiaș, acéia.

Substantivele proprii nume de localități și persoane le-am transcris întocmai, astfel că vom întîlni : Atina (Atena), Rișard (Richard), Șecspir (Shakespeare), Lesing (Lessing), Omir (Homer), Verghilie (Vergiliu) etc.

Citatele latinești au fost menținute în traducerea dată de autor. Dimosten (Demostene), Țițero (Cicero), Țirțe (Circe), Isiod (Hesiod), Orație (Horațiu), Ovidie (Ovidiu), Hercul (Hercule), Chesariul (Cezarul), Apolodoria (Apolodor) etc.

În note am corectat greșelile din textele latinești, franțuzești, englezești, italiene și germane. Textele grecești au fost omise din motive de ordin tipografic și am păstrat doar traducerea dată de Țichindeal; în locul omisiunilor apare [...]; același semn marchează și omisiunile din cuprinsul unor învățături morale. Titlul Fabule și moralnice învățături *aparține editurii.*

V.V.

Filosoficești și politicești prin

FABULE

moralnice învățături. Acum întîia oară culese și întru acest chip pre limba românească întocmite de

Dimitrie Țichindeal

Parohul Becicherecului Mic și al Școalelor Preparande Românești din Aradul vechi Catehet.

În Buda 1814

ÎNNAINTE CUVÎNTARE

Toate noroadele pre trupul acest pămîntesc au ținut, și pănă în ziua de astăzi în mare prețuire bunele moralicești învățături prin fabule, le țin.

Esop, scornitoriul și tatăl fabulelor, ale sale înpăratului Lidiei au dedicăluit. Lafonten ale sale crăescului prinț. Platon în respublica sa fabulele lui Esop, scrisorilor lui Omir le-au asemănat. Dumnezeescul Socrat fiind osîndit spre moarte, cu acestea își petrecea vreamea în temniță, alcătuindu-le în versuri. Lesing, marele luminatoriu al culturei Germaniei, cu prea formoasele sale fabule neamului său mare remunerație au arătat.

Unele ca aceste lăudate exempluri mi-au dat și mie povață și îndemn mai vîrtos văzînd sîrguința și aplecăciunea iubitorilor de învățătură preparanzi, odraslele românești, spre cetirea așa fealiu de cărți, aceaste învățături morale prin fabule în limba românească a le da. Căci, învățătura caré în moralul fabulelor se află, de mare folos, prețuire, și lățire, cuprinzînd în sine toată moralniceasca filosofie, înaltele reguli și îndreptări politicești, iaste. Ma, toată covîrșirea lor, spre toate celelalte, se cuprinde întru acéia; că ele desăvîrșit precum filosofului și politicului celui mai mare, așa și sateanului, pre carele cel mai prost a fi îl socotim, numai de știe ceti, se cuvin.

Fabulele sînt asémenea aerului și apei, care numai pentru acéia, căci pretutindenea sînt, nu se prea arată a fi de mare preț; dar, întru singura lor lucrare céle mai de lipsă și mai de folos pre fața acestui trup pămîntesc sînt.

Fabula iaste cea mai dintru întîiu mlădiță naștere sau familie, a pătrunzătoarei minți omenești. Cu aceasta mari oameni, ca să facă fieștecăruia simțitoare înaltele, prețuitele și de comun folositoarele științe, s-au ajutorat.

Iotan, fiiul prorocului Ghedeon, defăimînd nedreptatea cetățénilor săi, fabula cum ș-au ales loruși lémnele împărat, le spunea. Natan prorocul, vrînd să facă cunoscută împăratului David cea de Dumnezeu urîtă și nedreaptă făcuta lucrare în contra lui Urie Heteul [1], *îi spune fabula omului sărac și a mielului lui. Tocma întru acest chip și unul din cei dintîiu și de căpetenie roman, larma a tot învierșunatului norod, spunînd fabula foalelui și ale altor părți trupești, o au alinat.*

Ba nimene nu au arătat mărimea fabulei, ca domnul Hristos, multe mîntuitoarele pilde zicînd: nici e pilda alta nemica decît alegorie, adecă: una zice, și alta se înțelége.

De aici urmează că nemica alta mai cu spornicie a îndulci pre prunci cătră cetire, a-i îndemna spre luarea de seamă, și a-i obicinui cătră socotința gîndirei, și a prejudecărei, decît fabule adăogind cuviincioase tîlcueli, nu iaste: că prin aceasta și gîndurile céle tinere, singure de sine, puțintel cîte puțintel a se descurca, dedzvăli, lumina, lăți și întinde întru toate cele ce vor auzi și ceti, și întru toate minciuna de adevăr a o cunoaște, și despre toate înțelepțește și sănătos a gîndi și a judeca, obicinuim.

1. **VULTURUL ȘI VULPEA.** Vulturul însoțindu-se cu vulpea, au făcut întră sine prieteșug. Și, ca să fie acela pururea statornic, s-au vorbit și s-au înpreunat, să viețuiască în vecinătate, ca să poată ajuta unul altuia în vréme de lipsă, și spre acest scop și-au ales loruși un stejariu înalt, întru ale căruia crengi au făcut cuib, întru carele vulturul au ouat oaole sale, apoi clocindu-le au scos puii. Iară vulpea, la rădăcina aceluiași copaci întru o gaură ș-au făcut eiși așternut de frunze și, fiind grea, aci au fătat cățăii ei. Deci aceasta după obicéiul ei, au eșit odată la vînat. Vulturul în ziua acéia neavînd ce mînca nici cu ce își sătura familia sa cea flămîndă, văzînd puișorii vulpei cam grași, au zburat jos, și luîndu-i în unghi, i-au dus în cuibul său. Nu tîrziu după acéia venind și vulpea de la vînat, au văzut această jalnică privire! Căci sîngele încă cald curgea din cuib pre lemn în jos, și ticăloșii aceia puișori umilite glasuri de vaete și plîngere da! Iară vulturul cu

unghiile sale foalele le spărgea, cu clonţul ochii le scotea. Socotiţi drept acéia, cum au trăbuit să fie vulpei atunci, văzînd această jalnică întîmplare ; fieştecarele poate foarte lesne gîci aceasta ; că să pătimească de la altul ocarele nu i-ar fi ei aşa jale, ca şi cînd de la priiatenul şi vecinul său pătiméşte. După acéia neputînd nemica altă face, făcu acéia, care toţi cei slabi fac cînd li se face vreo supărare de la cei mai tari : blăstămă şi chiamă judecata şi dreptatea cea cerească să-i răsplătească. Însă după puţine zile păstorii în cîmp frigînd carne, din caré vulturul răpind o bucată, de caré era lipit un cărbune nestins cu foc, şi după întîmplarea suflărei vîntului, dintru acea bucată s-au aprins cuibul vulturului. Deci căzînd vulturii cei micuţi jos jumătate fripţi, o, cu cîtă bucurie i-au aşteptat vulpea şi cum îndată înaintea ochilor vulturului i-au izbit de copaciu şi inima din ei, fiind încă vie, o zmulgea şi o înghiţea. Fieştecarele şi aceasta poate foarte lesne gîci, cum îi va fi fost atunci vulturului.

Învăţătură. Nu te însoţi cu cine nu eşti din destul a te zmulge de păr, zice un cuvînt bătrîn, că spre cine se plîng mai mult oamenii decît spre vecinii şi priiatenii săi, căci astăzi se serută şi se prietenesc, iară dimineaţa se sudue şi se sfădesc, unii pătimesc pentru reotatea şi nedreptatea lor despre o parte, iară despre alta, pentru neştiinţa şi blăstemăţiile lor. Nu te însoţi cu cine nu te conoşti şi nu te împrieteni cu cei mai potérnici decît tine ; iară mai vîrtos nu priimi pre nimene în prietenie mai nainte pînă ce nu îl vei conoaşte bine cum au trăit cu cei mai nainte priiateni ai săi. Dreptatea cére ca nimărui cît mai mică asuprire să nu-i facem, iară fapta cea bună voiaşte ca sa ajutăm altora şi să le facem bine. Mintea cea sănătoasă tare ne poruncéşte noao ca să ne păzim foarte, să nu ne facă rău cineva ; şi tocma de ar voi, să nu poată nicidecum ; aceasta e mai fără primejdie şi fără de grijă că, de va vrea, pănă atunci nu stăm noi pre mai bun picior. Noi vom vedea în multe fabule că vulpea în multe înprejurări cu bună pricépere şi înţălepciune s-au purtat, iar aici cu totul s-au ruşinat, că ea bine au ştiut că vulturul e foarte bucuros şi îi place epuri şi vulpi a mînca. Apoi cine i-au zis ei cu el să se însoţească şi să se învecinează ? Ci iubirea cea de mărire deşartă pre cîţi din cei cu minte şi pre cei străbătători şi ageri la minte şi la vedére i-au orbit ? Pre vultur îl avea în vecinătate, nu e glumă, că aceasta formos sună ! Ci céia ce ne învaţă pre noi fabula aceasta,

mai formos e ca să înţăleagă cel putérnic şi să nu se nădăjduiască întru putérea sa, căci iaste ochiul judecăţii, carele toate le véde. Spun că se miră turcii, căci mult cer de la dînşii, ci încă de se va cére înapoi toate cîte au luat ei de la alţii, puţin oarece le va rămînea.

2. **VULTURUL SĂGETAT.** Un vultur şezînd întru un loc înalt, pîndea doară şe-ar vîna ceva de prînz însă, cum adéseori să întîmplă, că acela, carele va pre alţii să vînează, pre sine însuşi se vînează, şi carele pornéşte după lîna altora nefiind zmulsă, el însuşi vine acasă tot tuns. Căci un vînătoriu fiind aci oareunde ascuns, au săgetat pre vultur. — Oh, al mieu amărît vînat, au pre tine te-am aşteptat eu aicea ! începe jumătate mort fiind a grăi vulturul şie. Dar cînd încă văzu la capătul codoriţei (suliţei) péne de vultur, zisă : — O, ticălosul de eu ! sfîrşindu-şi viiaţa, au doară însuşi pénele méle mă omoară. Nu-mi e atîta de jale pre săgeată, cît îmi e pre pénele méle.

Învăţătură. Omul cel nedrept şi rău iaste asémenea vulturului fabulei aceştiia, căci tot gîndéşte şi iscodéşte şi-şi bate capul cum ar face rău altuia, pănă cînd cade el însuşi în rău, apoi atunci plînge şi se vaetă. Dragii miei născători şi părinţi ! Ertaţi-mă pentru această luare de seamă : deacă tata şi mama nu se iubesc între sine şi nu se cinstesc, apoi din cine se vor învăţa fiii lor, ca să-i cinstească şi să-i iubească ? Socotiţi drept acéia ca să daţi pruncilor voştri din pîrga tineréţelor modul faptelor bune, deacă pofţiţi să vă fie voao buni, iar mai vîrtos aşa să fii către născătorii tăi, cum pofteşti să fie pruncii. Cu dreptul se plînge vulturul spre pénele sale, că nemica nu e omului mai cu jale decît cînd patiméşte de la ai săi şi de la neamul său. „Cine ţe-au scos ochii ?“ „Fratele !“ „Pentru acéia aşa afund“, zic bătrînii. Aşadară de la cine va aştepta ajutoriu ? Deci să ne cercăm pre noi înşine, nu cumva sîntem noi pricina, că nu ne iubésc neamurile şi priiatenii ; căci acela carele însuşi lui în lume îşi iaste priiaten nu-ş(i) va dobîndi şie credincioşi priiateni. Şi carele numai însuşi lui îşi place şi îşi slujaşte, acela áre domn cu totul nebun.

3. **LEUL ŞI VULPEA.** Leul îndelung vieţuind şi foarte îmbătrînind, nu putea nici cu iuţimea, nici cu vîrtutea sa ca în vrémea tineréţelor pre alte vieţuitoare să le supună şi să le mănînce. Gîndi dară şi socoti în tot chipul, întru această ticăloasă ţircumstanţie (stare împrejur) [2] ce va fi de

dînsul. Mai pre urmă îi veni în minte că de multe ori aici pre pămînt céle ce nu se pot cu putérea și vîrtutea birui, măestria și istețimea lesne le aduce spre acest sfîrșit. Drept acéia s-au făcut bolnav și intrînd în peștera sa s-au întins și s-au lungit cătu-i de lung, apoi au resonat și au făcut știre, în toate laturile și pretutindenea s-au dus vorbă că leul cel înfricoșat se muncéște cu sufletul la gușă și trage de moarte și-i aproape de sfîrșit, numai cît nu i-au eșit sufletul. Adevărat iaste că cine ce poftéște lesne créde. Auzind acéste viețuitoarele, multe dintr-însele, una pre alta, neașteptînd, s-au îmbulzit, care mai întîiu supt nume de cercetare va întra la leul cel ce își sfîrșește suflarea și uitîndu-se la periciunea lui să-și îndulcească ochii. Săracul bietul leu ! Ce făcea el văzîndu-se de atîte jiganii împresorat ? Cînd pre una, cînd pre alta apucînd lupiș, ca bolnavul spre obiecturi și pofte le sfînțea și le jertvea. Mai pre urmă, iată și vulpea, caré prin ușă privind :

— Noa ! Cum ești, unchiule ?

— Rău, draga mea fiică, răspunse leul. Și-i zisă :

— Dară vino mai aproape de mă vezi !

— Iartă-mă, unchiule, căci nu am vréme, îmi iaste grabă, au răspuns înțeleapta.

— Jiganie, și nu știu cum, nici îmi cam iaste voia, căci văd multe urme cătră tine, iar de cătră tine nici una.

Învățătură. Întru această fabulă poate fieștecarele să-și afle învățătură luiși. Oamenii cei asupritori, răi și nedrepți ce nu pot cu putérea, acéia cu măestria, cu vicleșugul și cu prefacerea fac. Spun de acel isteț și politic papa, Ksist [3], acesta mai nainte pînă a nu se pune papă, au umblat tot aplecușat sau gîrbov, măsariu de mreaja pre masă avînd, prînzea, iar cumu-l făcură papă, îndată se îndreptă și se înțepeni, mai bine decît fieștecarele cardinal.

— Am aflat acuma cheile sfîntului Petru, au zis unui priiaten al său, carele se mira de această schimbare ; nu ne trebuiește a umbla mai mult aplecat (gîrbov). Iară cînd au văzut mreaja pre masa sa, au început a sudui pre sluga sa pre bătrînul Onufrei.

— Vezi că ești fără crieri, grăind : ce-ți trebuiește mai mult mreaja, dacă sînt toți peștii vînați ?

Omul viclean și amăgitoriu după vréme să poartă și se îmbracă cînd în piiale de lup, cînd de vulpe, iară cînd sînt de lipsă, și de oaie și tocma și în cea de sfînt. Păzéște gîștele cînd le spovédéște vulpea și le povestéște lupul ! Așa zice un cuvînt a unui înțelept englez, că noi așa sîntem

întru această piele a noastră cît nici noao însuși nu trebue cu totul să ne încrédem. Nu créde, nașule, că cîneasca e gura și lacomi sînt ochii la pogace [4]. Nu lăsa laptele pre sufletul vițelului, zic batrînii romani. Aceasta noi toți, mulțemită lui Dumnezeu știm. Nu e de lipsă ca eu acum mai nainte să o spun. Fericită și de Domnezeu bunecuvîntată e inima cea curată și dreaptă, ci însă lasă să fie, iarăși cu minte și înțelégerea bună, iară mai vîrtos cu acéia, pre carii nu-i conoaștem. Că ce folos îmi iaste că m-au învățat tatăl mieu ca eu să nu înșel pre nimenea, deacă nu m-au învățat cum voiu face ca să nu mă înșéle și pre mine alții, grăiaște Jilblaz [5]. Vulpea ne dă noao aicea minte și învățătură, să nu grăim niciodată așa iute întru luările înainte a noastre, nu grăim niciodată așa iute întru luările înainte a noastre. „Iartă, unchiule, că nu am cînd, urmele mă spăimîntează". Cu greu e a cunoaște pre om ! Și cu cît sînt ale cuiva mai dulci și mai nétede cuvintele, cu atîta mai mult trăbue a fi în pază și bine e a lua seama cum sînt pre lîngă dînsul urmele, adecă : cine e ? Și cum să poartă și pășéște în lucrările sale acuma ? Și cum s-au purtat mai nainte. Iaste mai mult de doao mii de ani de cînd să plînge Evripid că e muncă a cunoaște pre om, grăind : „Aurul carele e mincinos au dat Dumnezeu sémne ca să-l cunoască oamenii, iară a bărbatului cu ce putem răul să-l conoaștem, nici un semn pe trup nu i-au dat"

4. **LEUL, LUPUL ȘI VULPEA.** Leul cel mai întîiu și mai mare decît toți leii și înpăratul tuturor viețuitoarelor, aflîndu-se întru o slabă sănătate, nu mai eșea din peștera sa. Mulți lei miniștri înpărătești și ale altor dobitoace boiari și căpetenii și măemucile și tocma percălabele (birăii) [6] a măemucilor s-au adunat și s-au strîns să cercetéze și să vadă pre leul înpăratul lor. Iară lupul cel mai mare al lupilor, Muselium [7] de mult ținea minte, rău pizmuia unui vecin bătrîn vulpoiu, căci acesta prindea gîștele céle mai grase și însuși pre sine se ospăta, fără cît mai mică parte să trimită sau să zică : „Vecine ! vino să prînzim". Pentru acéstea neîncetat căuta avînd căștig cum va face din vulpe păpară și tot au așteptat vréme cu prilej. Deci nevăzîndu-l întru această adunare, au început a cleveti asupra lui, grăind că vulpoiul nu numai nu omenéște, ci încă tréce cu vedéră și de batjocură ține pre domnul său, adecă pre leu. Tocma întru această vréme sosi și vulpoiul la ușă, unde își auzea lauda de la lup, vecinul său. Însă el făcîndu-se că nemica nu știe de acelea, cu cutezare au întrat și au stătut

în mijlocul peşterii şi apoi făcu leului plecată reverenţie. Însă leul cu totul aprins de mînie, necăutînd nici la închinăciune, nici la complemînturile lui, cu glas de tunet au început a zice :

— Formos eşti, formos, dară aşa e aceasta ! Cînd sînt sănătos, atuncea tu eşti întîiu lîngă mine, iară cînd sînt bolnav, tu eşti mai în urmă. Însăşi încredinţarea, dragostea mea cea cătră tine şi grija pentru sănătatea ta au pricinuit aşa întîrziiare însă leacuri aduc ţie, răspunse vulpoiul.

— Care e acéia şi ce e ? Spune cu grabă, spune şi nu te îndoi, că mare va fi plata ta de la mine şi mulţemirea mea, îi zise leul.

— Atunci, răspunse vulpoiul, poruncéşte să belească un lup viu, apoi în pialia lui cea caldă să te învăleşti şi în puţină vréme îţi va fi mai bine. Mă prind pre piialea şi picioarele [8] méle céle de vulpe.

Făcu înpăratul cu capul, îndată săriră leii şi apucară pre lup şi-l începură a-l beli de viu. Aci ticălosul lup începu lupéşte a zbiera şi a se văeta. Atunci îi zisă vulpoiul :

— Cum ai fluerat, vecine, aşa joacă acuma !

Învăţătură. Aceasta iaste a oamenilor celor neluminaţi la minte, cu învăţăturile céle curate, carii vieţuesc în mojicia cea crudă şi proastă, în groasa varvarie, carii cu proprietăţile celor cu patru picioare sînt asémenea plecaţi. Înpăratul carele nu încungiură ţările sale şi nu caută mai departe de la sine pînă la hotarul sau marginea cea mai de jos adevărul cel gonit şi ascuns, carele nu cére şi nu cearcă să cunoască pre aceia care-l încungiură şi créde aceluia, carele mai întîiu vine şi aceluia carele mai formos ştie vorbi şi isteţéşte minţi şi cu măestrie a amăgi şi a se linguşi, e asémenea cu leul fabulei acestia carele credea toate cîte îi spune lupul ; iar cînd veni vulpea, céia ce ştia cu mai dulci graiuri grăi şi minţi, lasă să ţină atunci lupul bine. Omul cel iubitoriu de dobîndă şi lacom iaste asémene lupului acestuia, carele pizmuia vulpoiului nu pentru că fură şi răpéşte de la alţii, ci pentru că nu-l face şi pre dînsul părtaş furtişagului şi repiturilor lui, însă vulpoiul aicea nu joacă rola a persoanei vrédnice de oasîndire. Căci şi el minte, cum mai bine poate, deci trebue să i se iarte, fiindcă-i iaste pănă la grumaz. Cînd vine furca la ochi, cu greu iaste aceluia carele nu ştie să şovîrcăiască. Puţini sînt în lume Socraţi şi Catoni, întru aşa criticeşte împrejurări şi ţircumstanţii, carii ar lua loruşi spre mod pre vulpoiul acesta, însă aceasta nu e a se téme întîiu acel

norod, carele iubéşte dreptatea şi a stăpînéşte stăpînitoriu luminat unde au légile céle drépte putérea lor şi unde sînt dajnicii şi supuşii cu învăţături luminate şi făcători de bine, ştiind ce sînt deatori ei împăratului lor ca părintelui celui de comun şi ce e împăratul deatoriu lor şi familiei lor, ca un părinte. Au întrebat pre un bătrîn roman unde trăesc oamenii mai bine. Bătrînul au răspuns că acolo unde nu se téme cel slab de cel mai tare, nici săteanul (iobagiul) nu se sparie de németş (spahie), unde nu se ruşinează cel sărac de cel bogat, nici bagă în samă cel de omenie ce vorbéşte cel fără de omenie de dînsul şi unde de faţă poartă blăstămatul cel înferat semn în frunte.

Un veziriu turcesc au întrebat pre bătrînii boşneacilor [9] :

— Hei, bre ! bătrînilor ! spuneţi-mi drept, supt care başă v-au fost voaoă mai bine, de cînd au luat împăratul turcesc Bosna ?

— Cinstite vezirule ! răspunse cei drepţi cu inima bătrîni. Supt acela ne-au fost mai bine, care au pornit de acolo şi n-au mai ajuns, pănă în ziua de astăzi la noi.

5. **LEUL ŞI ASINUL (măgariul).** Leul şi asinul au pornit amîndoi la vînat ; deci asinul cu zberatul său au spăimîntat multe vieţuitoare cît le-au făcut să fugă din pădure afară, între care slobozindu-se leul a prins multe. Atuncea asinul mărindu-se întru sine, au întrebat pre leu zicînd :

— Hei, acuma spune-mi ce judeci de glasul mieu ?

— Încă mă întrebi — răspunse leul. Dară tocma şi eu însumi m-aş fi spăriiat de strigarea ta, să nu te fiu ştiut cine eşti.

Învăţătură. Această fabulă iaste asémenea celor ce se arată înfricoşaţi pănă ce îi cunosc oamenii cine sînt ; apoi după acéia nimenea să mai uită la dînşii, şi cu cît ei mai tare strigă, cu atîta alţii mai mult rîd de dînşii. Prostul şi pruncul fie de ce se sparie şi se înfricoşează. Omul cel mic la suflet temîndu-se, totdeauna în frică vieţuiaşte ca epurile. Cînd strigă vreo canie sau vro cioară găiaşte se sparie babele, căci acéia însemnează moarte, adecă că va muri cineva. Dar unde se nasc oamenii şi să nu moară ? Aşa loc pînă acum încă nu s-au aflat. Dar de nu ar fi canii şi cioară să cînte şi să căiască în toată lumea, poate că atuncea nu ar muri ? Tot ar muri, tot, că moartea nu după glasul caniei şi a cioarei se poartă, ci după rînduiala sa. Pentru acéia nu trăbue a spăria pruncii cu de acéste, căci mulţi numai chiar din obicéiu se sparie pănă la adînci bătrînéţe

și li se înfurnică pielea de nemica. Mai vîrtos de li se spune de așa lucruri, care nici au fost nici au văzut vreodată, nici le vor vedea. Altmintrea se socotește aceluia care se téme prin întunérec, ca nu cumva să se lovească de ceva cu capul, au să nu cadă în vreo groapă, căci acesta are pentru ce să se teamă și de ce să se păzească, nu acela care se téme, ca nu cumva prin întunérec umblînd, să cadă vreo hală sau altceva, acela ca un nebun gîndéște, căci ce poate vedea cînd prin întunérec nimic nu se véde. Însă ia vezi ce zic babele céle bătrîne și ce spun ele, că acéia și acéia se véde întru întunérec și altele. Drept! Drept! Babele noastre foarte tare sînt înceluite [10] întru acéste și mai bine ar fi să tacă. Hei mă! Lesne iaste a zice să tacă. Însă baba Brîndușe, vrăjitoarea cea bătrînă, precum și baba Fruga, vestita descîntătoare, spunea atîtea și atîtea moduri de spaime cît cutremur mare te lovea, cînd le ascultai ce spunea, adecă : cutare și cutare trecînd noaptea pre lîngă morminte fiind lună de se vedea foarte bine, acolo au văzut strigoae prefăcîndu-se în găini și strigoni, în pricolici, apoi așa se duc noaptea și mîncă inimile oamenilor celor adormiți. Ba, încă să auzim ce povestéște și baba Socolana : „Că odinioară Miclău cu Vladu pre vréme căratului de grîu porniră noaptea cu carul la holde. Îndată cum eșiră din sat afară la cîmp, văzură venind cătră dînșii o hală, în chipul focului, caré, dacă au ajuns la dînșii, toată s-au sfărîmat, și ei de frică îndată au amorțit și au încremenit!“

Tocma de așa spaimă, încă și mai de mare fiind cuprinse multe comunități, și plini fiind de deșearta credință, ispitesc multe fămei, pre care ei, adecă mai marii locului, ca nește nebuni, le socotesc că sînt strigoae, dezbrăcîndu-le în piialia goală, ca să ispitească nu cumva vor avea ceva semn de vreo coadă pre trup! Asémene și multe alte comunități sînt pline de așa credință deșartă. Și cred că muerile, maicele, născătoarele și crescătoarele neamului omenesc, ar fi strigoae și ar mînca pre oameni! O, minciunile minciunilor și mai mare decît toate minciunile! Așa minciuni să nu le crédeți, iubiților creștini, nici să înfricoșați pre pruncii cei micuți și fără de reotate cu așa féliu de minciuni, din care se scornéște și se naște într-înșii deșarta credință. Că acéste sînt minciuni goale de la oamenii cei proști și întunecați la minte scornite, cărora céia ce pute, le miroasă, și céia ce miroasă, le pute, ci ascultați cum să fac aceste. Știut iaste că la morminte sînt cruci mari putrede și putregai carii noaptea să arată întocma ca focul și umbre de la cruci. Apoi carii s-au obicinuit de mici a se

spăriia, trecînd pe acolo noaptea, văd așa féliu de putregaiuri, umbre, sau vreun cîne sau mîț alergînd pre acéia și îndată se sparie, că mîțului lucesc ochii ca focul; deci acestora atuncea de frică li se aprinde nălucirea în minte și li se turbură sîngele. Spaimă îi cuprinde pre dînșii încă mai vîrtos cînd sînt singuri. Acum dară cine poate să zică că n-au întrat spaima întru acel om fricos. Vedeți dară, fraților și prietenilor, cum au întrat spaima, frica și nălucirile între cei proști și întunecați la minte și de unde s-au obicinuit a zice că sînt hale, zmei și strigoiu. Ba încă și din gurile unora dintră cărturarii cei proști și mincinoși am auzit de acéste minciuni și nimicuri spunînd, de care se înfricoșează oamenii cei proști.

Odată Cătălina, slujnica noastră cea bătrînă, spăriindu-se însăși de umbra ei, au început a striga: „vai de mine!“ și fuga cît poate, iară cînd ieșiră cu lumina din casă, căutară ce i-au fost de s-au spăriiat și neaflînd nemica, atuncea văzu și ea însași că s-au spăriiat însăși de sine, uitîndu-se la umbra sa. Socotiți drept acéia că lumina e luminarea minței, caré ne arată noao adevărul, iar întunérecul credinței deșarte face ca să ne témem noi și de găinile céle mai slabe și de oasele oamenilor celor morți, carii zac în mormînturi și nu pot face nimărui nici un rău cît mai mic. Înțelepțéște ne învață pre noi Pitagor în stihurile sale céle de aur, de ce trăbue să ne témem și de ce nu. Lucrează acéia ce nu te va vătăma și prejudecă lucrul înaintea lucrării. Cînd faci rău, téme-te, iar de fapte bune veseléște-te. Fii făcătoriu de bine, înțelept, apoi atuncea vei zice cătră toate deșearte spăimîntări și înfricoșeri acéia ce au zis leul fabulei acestiia cătră asin: „și eu să nu fiu știut cine ești, m-ași fi spăriiat!“

6. **LEUL, ASINUL (măgariul) ȘI VULPEA.** Leul, asinul și vulpea au pornit la vînat înpreună, cu așa tocmeală, ca orice vor vîna să împartă intră sine frățéște. Iar după ce din destul vînat au vînat, au zis leul cătră asin că vînatul cu minte bună să-l înpartă, însă acesta au înpărțit în trei părți asémenea, după acéia le-au dat voe ca să ia fieștecare oricarea parte va vrea și care îi va plăcea, adăogînd aceasta că el va fi îndestulat cu oricare parte ce va rămînea. Așa e! Așa-i bine! Bine!

— Acéia se chiamă a înpărți cuminte? Așteaptă puțintel, să te învăț minte! răspunse leul mînios. Apoi atun-

cea apucîndu-l, îl trînti la pămînt și de tot cu dinții și cu ghiarele îl mici, bucăți îl sfărîmă. După acéia zisă către vulpe :

— Haida ! Înparți tu acuma.

Ci aceasta vicleană fiind, au pus toate întru o grămadă, iar pentru dînsa n-au lăsat numai un epure. Deci spuse leului care și a cui iaste grămada.

— Ha ! Vezi, preaînțeleaptă vulpe. Cine te-au învățat pre tine așa înțeleptéște a înpărți ?

— Prostiia și nebuniia bietului asin me-au dat această povață, domnule.

Învățătură. Patimile nebunilor sînt învățătură înțelepților. Omul cel gînditoriu și înțelept nu numai că se învață de la cel mai cuminte decît el, ci și de la cel mai nebun are ce învăța ; căci caută bine ce face și ce patimă rea pătiméște, apoi toate acéle le ia șie spre învățătură și se păzéște și se feréște. Iară nebunul nu vrea să ia nemică de la cel înțelept și cuminte, căci pre lîngă alte nebunii care le are, aceasta îi iaste cea mai mare nebunie, că se face pre sine mai cuminte și mai înțelept și își ține cu rușine a învăța ceva de la cineva. Omul cel nebun, și fiind în mîndrie, neputînd aceea pricépere, de céia ce nu știe, céia ce știe i se pare că e tot ce se poate ști și i se cade să știe. Pentru acéia căci au luat el în cap de ar fi și strîmbe, și nu din destul, sau mincinoase, el voiaște ca să rămînă așa. De iaste lenos, nu va el să-și bată capul ca mai departe să ajungă cu mintea. De iaste slab de minte, el nu-i vrédnic, iară de e și fălos cu mîndrie (că ce e mai rău) el nu va nicidecum să se cunoască pre sine și să se pléce, ca să ia vreo învățătură de la cineva. Și încă ce e mai îndărătnic și mai negru lucru, ca cu sila și pre alții spre mai mare rușine, apoi grăéște părlitul ce îi vine în gură și în minte, pășaște înainte, nici ia sama, ca orbul, cînd fuge prin imală, (tină) [11] mérge numai întru un noroc, unde va pocni să pocnească, ce-i va da de cap să-i dea odată, la el e tot una. Iară omul înțelept de ar ști cît și mai cît, totuși ascultă cu mare atenție (luare de seamă) ce vorbesc alții. Încă și acéia ce știe el e bucuros mai bine a o ști, și ce nu știi nu gîndéște că știe și ce e bine cu veselie și bucuros ascultă și priméște ori de la cine și așa din zi în zi, mai cuminte, mai înțelept și mai perfect (desăvîrșit) se face. Însă trăbue a ne întoarce iarăși la fabula noastră, carea pre leu pune înainte. Aicea pre omul cel nedrept și silnic, căruia nemica nu e drept și cuminte ce nu e spre dobînda lui ; că la așa

om fără cuget și fără de omenie a căuta dreptate acéia însemnează perire sigură a-și trage cineva asupră-și.

Asinul cu inimă dreaptă, ticălosul, ne aduce aminte ca să nu ne însoțim cu cel mai putérnic decît noi, iară ce ne învață pre noi vulpea, acéia eu o las să gîcească fieștecarele.

7. **LEUL ȘI URSUL.** Leul și ursul au pornit prin pădure căutîndu-și ceva leac pentru foame. Deci au întîmpinat amîndoi un cerb tînăr și gras, pre carele unul de o parte iară altul de altă parte lesne l-au prins și l-au omorît. După acéia voind să-l împartă în doao, fieștecarele socotea după foalele lui cel gol că jumătate îi e puțin, căci fieștecarele voia să-l aibă tot sau întreg. Așadară au început pre lîngă dînsul a se dăpăra și a se zgăriia până ce au slăbit și au căzut amîndoi jos la pămînt. Iară vulpea văzîndu-i pre ei așa despărțiți zăcînd, încet, încet au tras cerbul. Însă ei văzînd aceasta, au zis între sine, abiia mișcîndu-se :

— Hai ! hai ! Rău norocoșii și ticăloșii de noi, iată că pentru vulpe puțin de nu pierdurăm capetele și viiața noastră. Nu am vrut jumătate, acuma avem nemica.

Învățătură. Nesăturarea și lăcomia mii de răotăți aduce asupra oamenilor. Aceasta seamănă pretutindenea despărțire și nezuiri, desparte pre frații cei dintr-un trup și pre priiatenii cei iubiți. Cei nebuni nici că știu cît e mai mult de jumătate decît tot. Strigă, jeluindu-se, bătrînul Isiod un fericit cuvînt căruia de i-ar urma oamenii foarte norocoși ar fi : jumătate cu înțélegere și cu dreptate iaste mai mult și mai spornic, căci e cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, decît întregul cu nedreptate și cu blăstem. Farina de diavolo va presto in semola. [12] Cu înțelepciune grăiaște ciumelitura italienească zicînd : „că farina diavolului degrabă mérge în tărîțe“. Și iară : „Care cu nedreptate agoniséște, acela cu diavolul resipéște. Și carele cu suspinurile altora zidéște casă, nu-i vor viețui nepoții întrînsa“.

Acéste adevăruri așa sînt arătate și conoscute, cît nu iaste de lipsă a grăi mult pentru dînsele.

8. **LEUL ȘI EPURILE.** Leul căutînd oarece de prînz au văzut un epure gras într-o desime și putea lesne să-l prindă și să-l înghită, însă văzînd mai departe un cerb, îndată se slobozi după dînsul. Atuncea epurile se deșteptă și întinsă fuga ; așijderea și cerbul scăpă. Atuncea leul s-au

întors unde au fost lăsat epurile, dar rău norocosul, că epurile i-au făcut un topor, că au aflat numai locul unde zăcuse. Atuncea leul, începînd a-și linge buzele, clătea cu capul, zicînd : iată mintea mea — voind cerbul, pierdui iepurile.

Învățătură. Precum cea trecută, așa și această fabulă iarăși împotriva lăcomiei cuvintează ; că alegătoriul nu e totdeauna gîcitoriu și cine voiaște totdeauna mai mult, acela piiarde și cît au avut, că mai bun e un epure în blid decît doi pre cîmp ; ce-i amînă nu-i minciună — zic bătrînii.

Cu dreptul acéste reguli nu sînt pentru toți, nici pentru toată vrémea, că, carele se téme să nu piiardă, de puține ori va dobîndi ceva ! Audacem fortuna juvat.[12*] Fiindcă celui slobod și norocul îi ajută. Aici zic latinii : și carele se téme de vînturile céle mari, să nu se ducă pre mare, și cine se téme de brumă, să nu sădească vie, apoi ce ar fi ? Nemica altă, fără numai lipse și neajungere. Așadară ce ne învață pre noi fabula aceasta ? Nemica preste măsură. Prindă epurile apoi alérge după cerb ; omul cel înțelept nici e fricos, nici e preste măsură slobod ; care e bucuros totdeauna să dobîndească și niciodată să nu piardă, însă a mînca va dobîndi ceva vreodată, mare osebire iaste, cu înțelepciune, sau fără de înțelepciune a piiarde ceva.

Și ce fac alții vrédnici și cuminte, pentru ce să nu facem și noi ? Însă de ni s-ar întîmpla ceva și înpotrivă, nimenea din cei înțelepți nu-și vor bate joc de noi, că purtarea de grijă cea mai dinainte și înțelepciunea lase să le îndreptéze pre toate și să le rînduiască. Iar tu fă-le[13] toate céle ce se cuvin, apoi să ai nădejde.

9. **LEUL ȘI OMUL.** Leul și omul au început a se prici pentru proprietățile (covîrșirile) [14] sale. Omul lăuda pre oameni (zicînd) că sînt mai vrédnici și mai voinici decît leii ; iară leul acéstea nu vrea nicidecum să le cunoască și să le creadă, ci înpotrivă, ocărea zicînd că un leu iaste mai tare decît oarecîți oameni.

Deci pricirea [15] lor au ținut oarecîtă vréme îndelungată, pănă cînd după întîmplare au aflat oareunde o icoană a lui Hercules, unde era închipuit omul cum sugruma pre un leu. Atunci zise omul cătră leu :

— Vezi tu măi aceasta ?

Leul au respuns :

— Eu văd, însă spune-mi cine au zugrăvit-o ?

— Omul — răspunse omul — dar cine altul ar fi scris-o ? . . .

Deci leul începu a zice omului . . .

— Hai ! Hai ! Vezi că ești . . . puțin de nu-ți zisei . . . că se știe leii zugrăvi ca voi, eu ți-aș fi arătat o sută de icoane pentru una cum sugrumă leii pre oameni.

Învățătură. Nu trebue lesne să se creadă ce un om sau un norod pentru sine vorbéște și scrie, căci fieștecarele pre sine să scrie cum poate și cum știe mai formos. Ci trebue a asculta ce gîndesc și ce întăresc alții pentru dînșii. Cu direptul că nu numai leul ci și calul și boul cu mult sînt mai tari decît omul, iară neavînd măestriia, mintea și înțelepciunea omenească sînt siliți, săracii, a se supune omului. Că singură bărbăția și vitejia a unui norod, fără de nici o învățătură și fără de înțeleaptă rînduială iaste asémenea cu tăria și putérea dobitocească. Să apără pănă la o vréme, apoi mai pre urmă trebue să zică, vala,[16] și să se pléce. Învățătura, înțelepciunea cea înțeleaptă și orînduiala stăpînilor și iscusința, urmarea după norodul cel luminat. Iară mai ales din toate iaste viiața cea iubitoare de osteneală și de fapte bune a unei obște sau comunitate. Iată ce alcătue voinicia și vitejie cea dreaptă. Iară fără de această sau e în robie sau cu vréme va fi, că Dumnezeu și firea (natura) așa au rînduit, precum omul pre dobitoc poartă, așa și cel înțelept pre cel neînțelept să-l stăpînească și să-l rînduească.

10. **LEUL ȘI VIERUL SĂLBATEC.** Aceștia amîndoi într-o zi de vară, fiind zăduf și însătoșind, au venit la un izvor să se răcorească și să-și stîmpere sétea. Iară nebuna mîndrie a minței ceii înalte cu nebunul ei rod, cu gîlceavă pretutenderea vîzîndu-și nasul, au venit la acest curat și bogat izvor gîlcevind pre acéste doao fieri ce se înpotrivea care dintre ei mai nainte va bea. Sfădindu-se au venit și la lovire : vierul cu dinții, leul cu unghiile, unul pre altul se încruntară. Apoi au încetat, ca să se mai odihnească puțintel, ca să se pornească la mai mare harț. Și întru acéiași vréme era vulturii și corbii căutînd la bătae și mirosind sîngele, au zburat din toate părțile și i-au încungiurat bucurîndu-se. Deci, zise unul altuia :

— Oare nu sîntem noi nebuni să ne zgăriem și să ne omorîm întru bucuriia vrăjmașilor noștri cei de obște ?

Și îndată să înpăcară și au beut unul de o parte, altul de altă parte și așa s-au dus fieștecarele la ale sale.

Învăţătură. Nemica nu poate pre oameni a-i înpăca, fără cînd ei singuri prejudecă cum că ei cu înprumutata stricăciune şi sfărîmarea lor, celor deobşte vrăjmaşi ai lor nu numai bucurie, ci folos le pricinuesc. Nedreptatea, naşcerea iadului ! Şi iubirea de stăpînire, sétea cea nesăţioasă a răpirei lor, izbînda cea fără de înţelepciune mult sînge voinicesc şi frăţăsc au vărsat, care ar fi deatoare numai moscenirei. Patriei ceii deobsce să se dăruiască sau jărtviască. Le pare rău musulmanilor să dea crescinilor tocma acéle ce au răpit cu sila de la crescini, iară nu gîndesc că Dumnezeu şi dreptatea vrea cu vréme, iară fiescecarele al său să-şi ia.

Mai nainte de oarecîtă vréme şi cînd s-au şi auzit că boşnieacii şi albanezii să fie fost turci. Nici au fost mai nainte, nici vor fi până în sfîrşit. Ci ei zic cum e această dreptate ca să ia de la ei némţii şi moscalii toate acélea ce au răpit ei de la alţii. Lasă să asculte numai aceasta ce voiu zice eu, apoi să se judece singuri pre sine ; ce e mai bine pentru toate noroadele, decît pentru un norod, singur acéia e neamului omenesc de comun folositoriu şi drept.

Acolo unde învăţătura se bagă şi se lăţésce, unde rînduialele şi legile înpărăţesc şi ciuma intră, iară oamenii nu o slobod, acolo e pentru toţi oamenii mai bine şi mai drept.

Încă mai una : că întru toată stăpînirea nemţească şi muscălească un crescin bun, sau turc, nu se téme de un soldat ci caută la el ca la păzitoriul său, iară întru pămînturile céle turcesci cu cît sînt mai departe de Constantinopol (Ţarigrad), cu atîta mai cu anevoe crescinul înaintea agii şi înaintea slugilor lui tremură ca oaia înaintea lupului.

11. **LEUL, TAURII ŞI VULPEA.** Leul văzînd trei tauri totdeauna într-o dragoste şi înpreună umblînd, nu cuteza a lovi asupra taurilor. Ci au trimis pre vulpe ca să-i gîlcevească şi să-i despartă. Atunce leul asupra fieştecăruia deosebi au lovit şi le-au făcut sfîrşitul. Adecă : le-au dat de cap.

Învăţătură. Neunirea crescinilor au rădicat pre turcul, iară unirea lor îl va micşora. Neunirea şi nesloaga fraţilor, îi stinge şi întru ruşine îi cufundă, iară fericita sloagă şi înţălégerea îi înalţă şi-i preamărésce.

Légea musulmanilor îi învaţă pre ei să se roage lui Dumnezeu, ca să nu înpreune pre înpăraţii şi craii cei crescinesci, de la care cer vrajbă, neunire şi neînpreunare întră oameni. Hs. mîntuitoriul poruncésce crescinilor să ceară de la Dumnezeu înpreunare a toată obştea şi unirea întru cunoascerea unuia preabunului Dumnezeu făcătoriului, întru cinstea cea dreaptă şi în faptele bune. Iată cum e Dumnezeu cel crescinesc, care se propoveduiasce. Afară dintre toate noroadele céle de omenie şi cu minte, vulpile céle viclene, care pentru iscodirile credinţei ceii deşarte omenesci propoveduiesc neunirile, vrajbele şi urîciunile şi întărîtă frate pe frate şi pre vecinii cei de omenie asupra altui vecin. Unésce Dumnezeule şi întru numele tău pre toţi înpăraţii şi craii, şi cînd va avea vreunul dintră dînşii să fie nedrept, ceialalţi să nu-l lasă şi înpreună pre toate noroadele într-o dragoste perfectă (desăvîrşit) şi în dreptate în fapte bune.

12. **LEUL ŞI ŞOARECELE.** Leul ostenit fiind, s-au culcat supt umbra unui copaci, unde au şi adormit. Deci iată un şoarece ce îmbla pre aciia, îi veni în cap să se alérge preste leu. Atuncea leul, desceptîndu-se, apucă pre şoarece zicîndu-i :

— Tu, cîne fără de lége ! Dintr-atîta cîmp, pre spatele méle ţi-ai aflat ţie cale ? No ! Acuma ce vreai ? Spune !

Atuncea săracul şoarece au răspuns cu umilit glas zicînd :

— O, preaputérnice leule ! Eu singur cunosc şi-mi mărturisesc greşeala mea. Rogu-te să mă erţi, căci aceasta îmi va fi cea dîntîiu şi cei mai de pre urmă greşeală şi aceasta nu voiu mai face. Şi încă te rog ca să judeci ce mărire va fi unui leu să omoară un şoarece !

Leul rîzînd l-au slobozit fără nici o stricăciune.

După oarecîteva zile s-au prins tocma acest leu într-o mreaje groasă, carea o punea vînătorii de prindea lei şi urşi, dintru carea leul neputîndu-se descurca (descîlci) au început a răgni cît putea. Atuncea şoarecele auzind acel groaznic viers, au alergat şi îndată conoscu pre făcătoriul de bine al său. Neamînînd vrémea, au început a roade mreaja şi cîte puţin cîte puţin au ros o sfoară, deci alta până s-au dezlegat mreaja. Leul izbăvindu-se şi scăpînd zicea :

— O, minunat lucru ce văzuiu în lume, cu totul minunat ! Cine ar fi zis vreodată că şi şoarecele poate izbăvi pre leu de la moarte.

Învăţătură. Iaste şi la şoareci mulţemire. Prea formoasă ciumelitură, carea noao ne încredinţează cea mai de bun neam, mai dulce şi mai formoasă din toate faptele bune, mulţemire. Către prea bunul Dumnezeu, către prea dulci părinţii şi către milostivii făcători de bine, către direptul şi iubitoriul de osteneală înpăratul nostru, către înţelepţii şi de dreptate judecătorii şi stăpînitorii, *mulţemire !* Dumne-

zeiască și cea dulce simțire, legătuința inimei, carea ține milioane de oameni într-o înpreunare și dragoste mulțemire ! Cine laudă la mii de oameni pe Socrat, pre Marco Aurelie și pre iubitul Tit, și cine-i va lăuda pînă în veac : frica cea prea formoasă și cereasca mulțemire. Simțire de acéste fapte bune învață pre pruncul cel micuț să se umilească la pieptul născătoarei maicei lui înbrățișînd cu mînuțele céle slăbuțe a lui mulțemesce născătoarei lui. Așa și înfricoșatele fieri cu mulțămită să înblînzesc. Leul și ursul se pleacă acelora care îi hrănesc pre ei. Boul și calul domnului său, cînele cel credincios moare pentru stăpînul său, iară căruia nu e mulțemirea din destul răsplătire pentru facerea de bine, el să nu mai facă niciodată bine. Iară nemulțemitoriul, vai, vai, care iaste cu putințe să fie omul nemulțumitoriu, nu lăsa, doamne, pre unul ca acesta între frați.

13. **LEUL ȘI TAURUL.** Un leu bătrîn au întîmpinat pre un taur mare și tînăr. El nu se nădăjduia cu harț de față a-l birui, ci s-au apropiat cătră dînsul cu blîndéțe și prietenésce i se închina cu sănătate, spunîndu-i că au gătit mare ospăț și îl ruga și pre dînsul, ca să-i vină la ospăț. Atuncea taurul mai mult pentru experienție (cercare) decît pentru ospăț au pornit să vadă cum e ospățul leului. Iar cînd au venit la casa leului, au stătut, nevăzînd aci vreo gătire, nici foc pre vatră, apoi înfruntîndu-l, văzînd că i să lucră pentru piiale, au arătat leului coarnele și s-au întors înapoi, fără „rămîni sănătos".

— Dar vino, priiatene ! Asceaptă ! Vino ! Șezi puțintel, că acuși va fi gata ție ospățul tău.

— Oaspătă-te tu cu cine te-ai ospătat și pănă acuma — au răspuns taurul cel cuminte, apoi s-au dus pre calea sa.

Învățătură. Toate cîte sînt asémenea fabulei acestiia ne învață pre noi să ne păzim mai nainte. Cu adevărat nu e formos ca omul fără de pricină și osebire să fie, nici nebăgătoriu de seamă, nici iarăși necredincios, ci numai cu aceia, pre carii îi cunoasce preabine. Iară cu aceia, pre carii nu-i cunoasce, negîndind de dînșii nici un rău, iaste în voia slobodă să nu să grăbească ci să ascépte vrémea, pentru a putea judeca despre pășirile vieții lor. Omul cel cu moravuri bune și drept la inimă lesne créde, însă iarăși lesne să și amăgésce. Apoi de iaste în lucru mic, lasă să se ducă, că mai bine iaste cîte odată a se înșela, decît pentru toată blăstămățiia și nimica de a veni în urîciune. Însă cînd se atinge de cinste sau de alt lucru mai mare, niciunul din cei cu minte nu va socoti pre altul de rău, căci să nu se sloboade lesne pănă nu pricépe și nu prejudecă bine toate stările înprejur ale lucrurilor, care nu le cunoasce. Niciodată omul de omenie nu se mînie cînd alții caută să-l cunoască bine, căci el bine știe că cu cît mai bine îl vor cunoasce, cu atîta mai mult îl vor iubi și cinsti, iară omul cel puțintel bun cît poate își ascunde urmele sale, binesciind că deacă îl vor afla, el e prăpădit. Cu cît se véde un lucru mai încurcat și mai ascuns, cu atîta mai mult trebue să stea omul la privélisce. Cel asupritoriu, cînd gîndésce de mai mare asuprire, atunci iscodésce vorbe mai cu meșteșugire ; pentru acéia și sînt atuncea de prisosit complamenturile și lingușiturile, țeremoniile, prealăudările și plecările cu minciuni. Înaintea oamenilor înțelepți n-au însemnat nimica niciodată. Chi mi lusinga piu quel che suole, o in ha in gonato o in ganar mi vuole. Foarte înțelepțésce grăesc italienii : că care se lingușésce pre lîngă mine mai mult decît îmi iaste obiceaiul, sau m-au înșelat, sau ca să mă înșéle.[17] Pentru aceasta taurul basnei acestiia foarte cu înțelepciune să poartă. Îl chiamă leul la ospăț, el mérge, se vadă, că nu să téme de el ; nu véde nemica de acéle la care e chiemat el și nu va să scie de nemica mai mult.

14. **LEIȚA ȘI VULPEA.** Vulpea au început a înfrunta pre leiță, căci ea rar numai căte un puiu fată.

— Rar, și numai cîte unu făt — au răspuns leița. Însă cînd făt, eu leu făt.

Învățătură. Nu se cuprinde binele în mult. Cîtu e această fabulă, atîta și ciumelitura se aseamănă acelora, care fac vreun bine și-l sfîrșesc, iară înpotrivă unii să tot învîrtesc (întorc) și cînd le cauți la lucru e tot clocit. Multe care le încep și nemica nu sfîrșesc, și, deși sfîrșesc ceva, nu e bun de nemica, apoi în zadar le iaste osteneala. Zemislesc și prea multe lucruri în toate zilele nasc, înse cui sînt toate acéstea asémene : vulpilor celor vicléne sau muștelor celor micuțe, care într-o zi de veară se prăsesc și într-acéiași zi, în carea s-au prăsit, iarăși pier.

15. **LUPUL, BABA ȘI PRUNCUL.** Lupul flămînd umbla încoace și încolea căutînd ceva mîncare. Au venit în marginea satului, înaintea unei căși, unde auzea pre un prunc plîngînd și pre bătrîna spăriindu-l și zicîndu-i că de nu va tăcea și nu va mérge să se culce și să doarmă, îndată îl va

da lupului să-l mănînce. Lupul auzind aceasta, aştepta cu mare dorire, nu cumva va face baba acéia.

Pruncul se mîngăe şi încetă de a mai plînge şi întrebă pre bătrîna da-l-va lupului ? Iară ea au zis :

— Ba nu te téme, sufletul mieu, că deacă va veni lupul, îl vom împunge cu frigarea cea mare de fier, carea stă după uşă.

Atuncea lupul auzind aceasta, se întoarsă înapoi fugind şi gîndind întru sine :

— Hei ! Hei ! Babele întru acest sat unele vorbesc şi altele gîndesc.

Învăţătură. Oamenii carii patimile şi iubirea de dobînda sa le iau loruşi spre sfat, sînt asémenea lupului fabulei aceştiia ; lesne cred acéia ce doresc, nici cît prejudecă, oare poate-se plini acéia, sau ba. Sînt vrédnici nu numai de amăgire ci şi de batjocură. Întîiu că cu nedreptate, iară a doao că nebunésce şi bolunzésce doresc şi poftesc. Iară pre noi ne învaţă baba noastră că dacă ceva în iuţime şi în mînie grăim că vom face, cînd patima iuţimei se pornésce şi încetă mîniia, atuncea nici să nu gîndim de acélea.

August Chesariul [18] cînd au slobozit de la sine pre învăţătoriul său Apolodoria, l-au întrebat să-i dea sfatul lui cel mai de pre urmă, cum se va purta. El au răspuns zicîndu-i :

— Nemica să nu faci, nici să poruncesci cînd eşti mînios, pănă vei ceti azbuchile grecesci de la început pănă la sfîrşit.

— Dară pănă voiu ceti eu acélea îmi va tréce mînie-i-au zis Chesariul.

— Că acéia şi eu voesc — i-au răspuns învăţătoriul.

Plutarh, pentru greşală mare, foarte mînios pe sluga lui fiind, zicea :

— Du-te dinaintea ochilor miei — că să nu fiu aşa aţîţat cu mîniia, te-aş bate foarte tare.

Iară Platon au rugat pre vecinul său să-i bată pre sluga lui.

— Bate-l tu singur — i-au zis vecinul.

El zise :

— Eu nu-l pot, că sînt foarte mînios.

Mîniia aseamănă pre om cu fiara cea sălbatecă, însă omul nu trebue să facă nemica ca fiara fără prejudecare.

16. **LUPUL ŞI COCORUL (cocostîrcul).** Lupul mîncînd o oae, i s-au acăţat un os în grumazi. După acéia au început a întinde din grumazi, a zbera, rugînd pre toţi carii trecea

pre acolea, ca să-i scoată osul, că le va da foarte bună plată. Deci cocorul cel lung în grumazi, lăcomindu-să la plată, au băgat capul în gura lupului şi au scos osul, apoi zburînd deasupra lui, cérea plata cea făgăduită. Iară lupul arătîndu-şi dinţii cei lupesci ai săi, i-au zis :

— Au doară puţină plată îţi iaste că ţe-ai scos capul sănătos, nevătămat dintru aceşti dinţi ?

Învăţătură. Celor răi, celui ce le face bine în zadar e, că nu e mulţemită, zice Teognides.[19] Cine ajută celui cunoscut făcătoriu de réle oarece aşteptînd de la dînsul, omul cel rău întru cei buni nemica nu e altă, ci lup între oi, căruia niminea nici sălaş a-i da nu trebue. Ci oricarele îl va vedea, îndată să strige :

— U ! Iacă lupul. Ţine-te, măi, ţine-te !

De cel rău a avea milă şi jale, acéia e spre pierderea celor pacinici şi buni oameni. Pentru aceasta drept zic bătrînii noştri că e mai rău gazda lotrilor decît lotrul. Cînd vreunui om îi putrezéşte vreun déget, el e bucuros să-l vindece cît mai degrabă ; iară cînd véde că toată mîna va se i se strice, atuncea strigă cît mai curînd se i se tae dégetul. Ca să nu pătimească toată mîna, ci ca să o izbăvească, nu-i pasă de fieştecare déget.

Amărîţi şi ticăloşi acei oameni, unde cei răi mai mare putére şi stăpînire au. Şi sînt nevoiţi să zică şi ei ca baba acéia, carea au zis :

— O, fătul mieu ! Bine e şi înaintea dracului a aprinde cînd şi cînd cîte o lumină, căci e rău şi trebue şi de el a ne téme.

Deci au întrebat odată oamenii pre moşul Pascu cel bătrîn cu barba mare căruntă, cînd vor peri oamenii cei răi.

— Atuncea, drajii moşului, respunse înţeleptul moş bătrîn, cînd toţi cei buni într-o înpreunare cu sloagă înpotriva lor se vor scula.

17. **LUPUL ŞI MIELUL.** Lupul bînd apă la un rîu, iară un miel nevăzîndu-l departe, mai jos au venit şi săracul să bea la acelaşi rîu. Lupul cum îl văzu, au şi strigat cătră el zicînd :

— Dar aci ai venit să-mi turburi apa, ha ! Poate de tine să nu pociu nici puţintea apă limpede se beau.

— Au doară aşa e ? Apa aceasta de cătră tine cătră mine vine încoace, jupîne, şi cum ţe-aş potea-o eu turbura ? Acéia nu e cu putinţă, au respuns cu spaimă bietul miel.

— Ha ! Ha ! Ha ! Tu eşti acela, carele mă batjocoreai an, că prea bine te cunosc pre glas. An întru[20] aceasta vréme.

— Pentru Dumnezeu, ce zici ? Că eu atuncea nici am fost întru această lume, că maica mea întru această primăvară m-au fătat.

— Bine, bine, dară tatăl tău mi-au făcut mie rău !

— Acéia nu sciu — au răspuns mielul.

— Văz eu că esci tu înţelept şi cu minte şi bine răspunzi — i-au zis lupul, însă în zadar. Acéle plătesc astăzi înaintea mea nemica — şi sărind asupra lui l-au mîncat.

Învăţătură. Vie şi adevărată de scriere pentru nedreptatea cea putérnică a celui neputincios şi nevinovat. Cine te pîréşte ? Turcul. Dară cine te judecă ? Turcul. Eu nu te întreb mai mult, că ştiu ce-ţi va fi — zic oamenii. Adecă : lupul te pîrésce, lupul te judecă. A căuta dreptate acolo unde nedreptatea şi strîmbătatea stăpînésce şi judecă, acolo atîta îţi face, ca şi cum ai fi cu totul de vină şi făcătoriu de rău. Măcar de ai fi fost drept ca lumina cea dreaptă, dar ce să cade acolo să facem întru aşa împrejurări. Eu alte mijlociri nu sciu. Ci numai se rădicăm ochii la ceriu şi de acolo dreaptă judecată să asceptăm. Dară oare fi-va ceva de acolo ? Va fi fără de nici o îndoială, căci nedreptatea răstoarnă scaunele potérnicilor. Acel înţelept şi prea vécinic, carele toate cîte vedem le-au făcut şi le ţine, acela văzînd toate va da fiescecăruia după faptele sale plată. Măcar că asupritorilor celor putérnici şi nedrepţi nu l-i spre plăcére. Însă poate gîndi cineva că ce va ajuta mielu[lu]i celui de astăzi mîncat, de ar şi beli mîne piialea de pre lup, lui îi iaste tot una, au lupul să-l mînce, au omul, căci nici lupului nici mielului nu iaste nici o cunoscinţă dată despre dreptate şi nedreptate. Iară de ce nu li s-au dat, nici se va cére de la ei. Iar omului e dată pentru acéia deşi iaste cineva cătră rău atîta întărîtat şi înrădăcinat, totuşi rău îl muncésce roada dinlontru[21] şi-l muşcă. Aşadară oare nu va fi nebun cineva, care va gîndi că iaste în zadar această simţire dată. Iată de aceasta mai nainte de vreo cîteva mii de ani bătrînul Hesiod cum înţelepţéşte graiaşte : peştilor şi paserilor celor zburătoare le iaste slobod să mănînce una pre alta, căci nu iaste dreptate între dînsele. Iară oamenilor le-au dat Dumnezeu dreptate.

18. **LUPUL ŞI OAIA.** Lupul tot pleguit (rănit) fiind de cîni, zăcea mai mort lîngă un rîu. Au văzut el o oae departe şi au început a o ruga să se milostivească spre el şi să vină să-i dea puţină apă. Văzîndu-l întru aşa nevoe :

— Eu aşi putea lesne, răspunse oaia, şi bucuroasă aşi fi să fac aceasta. Însă măcar de esci aşa de tot pleguit şi slutit de cîni, totuşi mi frică de tine, cîne, că esci lup alos[22] şi vei fi mai flămînd decît sătos.

Învăţătură. Iată dobînda oamenilor răi la nărav, nedrepţi, neascultători, căci acestea de ar fi ori în ce nevoe rea căzuţi şi de s-ar smeri cît şi mai cît şi s-ar ruga, nimenea nu se încréde lor, ci toţi fug de dînşii şi se scîrbesc. Aşadară, nu iaste răotate mai mare şi mai groaznică decît năravurile céle réle şi nedreptatea, precum e a lupului, nici mai mare fericire şi bună norocire decît năravurile céle bune, precum sînt ale oii, nu pot fi. Bogăţia a o dobîndi poate şi omul cel rău şi nedrept, se poate cu totul îndulceţi şi în îndestulări a se tăvăli. Înalte învăţături şi boerii poate dobîndi, iară cu bunele năravuri şi cu bunătăţile a se înfrumuseţa, acéia celor răi şi netrebnici la inimă nu e dat. Omul făcătoriu de réle iaste asémenea lupului fabulei aceştia, carele cînd se va culca pre patul morţii, cu totul rupt va fi de cugetul său, pentru nedreptăţile şi reotăţile céle făcute. Atuncea nimérui nu-i va fi jale nici milă de dînsul, ci fiescecarele va zice :

— Iată omul carele n-au pus pre Dumnezeu ajutoriu luişi, ci au nădăjduit spre sine şi spre nedreptatea sa.

19. **LUPUL ŞI CAPRA.** Lupul au văzut pre un munte înalt şi petros o capră păscîndu-se, pre carea nu se nădăjduia că o va putea prinde. Deci au gîndit să o momească la sine, zicîndu-i :

— O, soruică, sorioară, vină-mi-ţi la moşu, că aci nu-i prea bine de tine, că-i primejdios locul şi surupăcios, de unde poţi lesne cădea şi a-ţi scurta viaţa. Încă cătră acéia, precum mi se véde, nici păşune nu ai destulă ; ci scoboară-te aicea în vale, că mai bine îţi va fi.

— Este, tocma aşa va fi, cum zici tu — crépe-mi-ţi inima în tine, slutule şi netrébnicule — respunse capra. Eu nu ştiu, de cînd sînt pre lume, ca să fie fost lupii fraţi cu caprele. Şi acum nu mă pricep de cînd s-au făcut lupii aşa de buni şi aşa milostivi. Du-te ! Du-te, slutule, că aicea nu ţi se ascultă minciunile, şi te uită într-o apă undeva, apoi

vei vedea oare stă-ţi formos să te prefaci că esci bun — urgiia hiarelor şi motîntane !

Învăţătură. Sfatul lupului aicea se pare a fi bun, însă pentru sine, iară nu pentru capră. Drept acéia capra înţeleaptă fu, gonindu-l de la sine, batjocorindu-i sfatul şi făţărniciia bunătăţii lui. Aşadară de năravul cel lupesc şi cînd se face mai bun şi de mai formoase sfaturi, totuşi şi atuncea mai tare trăbue să ne témem şi să ne păzim de el, că lupul e lup, părul schimbă, iară năravul nu, precum zic înţelepţii bătrîni.

20. **LUPUL ŞI LEUL.** Lupul apucînd dintru o turmă o oae, au început a fugi cu ea mai departe de la păstori şi de la cîni, ca să o poată mînca în pace. Iară întîmpinîndu-l un leu, au răpit-o de la el. Săracul bietul lup ! Stînd departe de el, au zis leului :

— Cu nedreptate răpesci al mieu ! Nu gîndi că-ţi va fi de vreun bine.

Însă leul răzînd au zis lupului :

— Aşa e, că tu tocma cu dreptate o ai căpătat, sau de la priiatenii tăi în dar ai dobîndit-o ! Drept acéia, cum o ai căpătat, aşa s-au şi dus.

Învăţătură. Aceasta se cuvine celor ce de la alţii răpesc cu nedreptul, cu sila, cu celuşogul [23] sau cu înşelăciunea, apoi pierd iară acéia.

21. **LUPUL ŞI CALUL.** Un lup bătrîn au văzut un cal bun, însă nu se încumăta, nici îndrăznea să sae asupra lui, temîndu-se ca nu cumva să-i scape, sau să-l poată lesne birui. Drept acéia au gîndit că cu înşelăciune îl va căpăta, ca să mănînce. După acéia s-au apropiiat umilit şi cu blîndéţe şi-l întrebă de sănătate zicînd :

— Eşti sănătos, frate calule ?

Însă calul precepînd vicleşugul lupului, şi aşa au gîndit, ca cuiul cu cuiu să-l scoată. După acéia au început a-i spune că întră altele se află sănătos şi bine numai cît iaste întru un picior dinapoi înspinat şi foarte rău îl doare piciorul. Auzind lupul acéste i-au zis :

— Ho, ho, frate calule, acéia iaste cea mai lesne lucrare. Vino să ţi-l trag cu dinţii afară, apoi îţi va tréce.

După acéia stînd calul au rădicat piciorul său, iar cînd au văzut că au căscat lupul gura sa, aşa l-au plesnit, cît i-au sfărîmat dinţii toţi din gură ; apoi sărind, s-au dus cu bucurie preste camp. Lupul rămîne aci văitîndu-se şi zicîndu-şi : „până acum tot ai minţit, dară acum gătaşi cu minciunile. Aşa ţi se cade, că până acum ai fost căsap cailor, iar acum te făcuşi doctor să-i vindeci".

Învăţătură. Tocma aşa se întîmplă la fiescecarele care se nădăjduiasce spre nedreptate, spre minciuni şi spre înşelăciuni.

22. **VULPILE.** O vulpe s-au prins cu coada într-o cursă apoi ca să-şi izbăvească céialaltă piiale, şi-au ros coada cu dinţii şi au scăpat. După acéia vrînd să-şi ascundă ruşinea ei, au chemat şi pre alte vulpi din vecinătate, pre care apoi au început a le sfătui, ca şi éle să-şi tae cozile, zicînd că cu mult e mai formos şi mai uşor vulpei fără coadă decît cu coadă. Însă una mai bătrînă şi mai iscusită fiind dintră célelalte, percepînd vicleşugul ei, i-au răspuns :

— Bine, bine zici ! Să ne tăem cozile, însă până erai şi tu cu coadă, nu ne sfătuiai spre acéste, iar acuma deacă ai rămas tu fără coadă, ai vrea ca să tăem şi noi ale noastre. Aşa, vezi minte, hî ! Ca o vulpe pre multe să amăgească ! Pfui ! Ruşine să-ţi fie, scroafă şi ţigană.

Învăţătură. După tot modul (adecă) au fost început oamenii de demult a se amăgi, de vréme ce Esop au fost nevoit se iscodească atîtea fabule înpotriva amăgirilor. Care cumu-i el, aşa vrea să fie şi alţii. Jidovii cei turceşti şi polecești să mînie pre cei nemţeşti şi îi ţin ca pre nişte eretici, pentru ce-şi rătund barbele şi le rad de din jos. Ce nu face oarba credinţă deşeartă. Jidovul de ar fi mai urît şi mai scîrnav, el din vasul carele va mînca şi va bea crescinul odată cu capul nu va gusta nicidecum nemica. Şi pentru ce ? Nevoia să-l ştie. Iară răscolnicul sirimanul tare créde că care îşi rade barba, cu totul piiarde chipul şi asemenarea lui Dumnezeu. Şi nemica nu se îndoiasce că doară Dumnezeu nu ar şedea în ceriu cu o bărboae mare ! Aceasta eu nu pomenesc de glumă, nicidecum sînt bucuros ca să se înceapă a să da oamenilor mai înţelépte percéperi pentru dumnezeirea cea necuprinsă de mintea oamenilor, că nu prescrie nici să asemenéze neînţelepţesce asemănarea lui Dumnezeu cu asemănarea trupului omenesc. Că sînt şi măemuci în Africa cu mult mai mari decît omul, în doao picioare, îndrept ca omul, au însă şi barbă, cu un cuvînt, asemenea la trup, ca omul întru toate, numai aceasta că nu au înţelepciune şi cuvîntare omenească. Iar de vom să aflăm ceva în om după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, acéia nu trăbue să căutăm în trup, carele are asemănare cu măemucile,

ci în sufletul cel înțelept și cuvîntătoriu, spornic spre înțelepție, dreptate și cu dumnezeeștile fapte bune înpodobit, care covîrșiri nici o măemucă din céle din Africa nu le are. Acuma să iai aceasta cuvîntare și înțelepciune de la om, apoi el mai mult nu iaste om cuvîntătoriu ci necuvîntătoriu, adecă jivină sau animal. Sătenii de la Liflandriia deși sînt luterani, însă din obicéiu totuși poartă barbe și de-l întreabă cineva pentru ce nu o rade, el spune drept că mai voiasce să bea vinars (rachie) pre banii aceia, carii ar da pentru ca să-l radă. Iară ardelenii noștri zic : „O las, iaca colea, că nu-m(i) face nemica“.

Românii, mai vîrtos în Ardeal, Moldova și Țara Românească, deacă văd pre un preot cu barba înprejur ceva rasă, strigă zicînd că nu-i de légea creștinească, ci e unit (neștiind că uniții încă sînt adevărați creștini și nu-și rad nicicît barbele). Numai să-l vadă cu o bărboae necioplită, nevăzîndu-i obrazul, abea să i se vadă ochii, să caute cu ei de subt sprîncéne, ca hîrțul din tărîțe și ca mîța din bădîiu. Nu subt sprîncéne, ca hîrțul [24] din tărîțe și ca mîța din bădîiu.[25] Nu trăbue, fraților, căutat, iaste preotul cu barbă. Fie cu barbă, ori fără barbă, acéia să fie la noi tot una, ci trăbue căutat are preotul nostru în cap din destul învățătură, ca să poată el cuvîntul lui Dumnezeu a-l semăna în inimile oamenilor și iaste el om de caracter ales și face el așa precum învață ; și strălucește el în bisearică cu învățătura, cu predicațiia mai tare decît 100 de lumini care într-însa din obicéiu ard. Nu barbă, nu, ci crieri e mai bine a avea. Căci, îmi aduc foarte bine aminte, că, era în locul nașterii méle până la vreo cincizeci de oameni bătrîni cu barbe mari, însă pruncii cum îi vedea, începea a striga, ascunși fiind după garduri :

— Mec ! Meau, țapule, unde duci gîsca, moșule ?

De acéia moșii acestea, ca să scape de rîsul și batjocura pruncilor, au început unul cîte unul a-și rade barba, pînă ce nu au mai remas nici batăr unul să se îngroape cu barbă.

O ! De le-ar urma acestora și preoții, nu ar avea pricină de a ținea atîta sfințenie într-însa. Însă iată nevoe mare ! Că zic oamenii : pre popa încălțat cu opinci și pre popa fără de barbă nu trăbue crezut, și apoi aceasta încă le mai ține barbele. Ba încă cînd slobod barbele și oamenii încep a le săruta mîinile.

Turcul încă poartă barbă, pentru acéia ca să i se creadă toate ce spune el. Plutarh au avut prea formoasă barbă (drept trebue să spunem că sînt și barbe foarte formoase) ci el foarte aspru strigă și defaimă pre niște filosofi mincinoși din vrémea sa, carii numai pentru barbele sale céle mari se

făcea aceia carii nu era. Formos era a asculta pre un episcop al Sofopolitului, cînd îl întreba cineva iaste de lipsă episcopilor să aibă barbe ? Acesta așa răspondea — obiceiul e bătrîn, pentru acéia trebue să o portăm. Eu simt în mine că și fără barbă aș putea fi episcop, ca și cu barbă, însă pentru dragostea ei, ca să nu o am, acuma nu-mi voiu lăsa eu eparhia mea. Încă se mai ascultăm pre episcopul Disidemontului, carele cea mai mare parte a minții ținea că se cuprinde în barbă. Ce rezoniruiasce el ? El zice că barba e cinstită și sfînt lucru, carea face pre om încă pre atîta mai cinstit și mai cuvios și sfînt. Sfînt zic, încă voiu și adevări că prorocii lui Hs. și toți apostolii au portat barbe, drept cine cutează înpotriva lui Hs. și a apostolilor a zice ceva ? Nu cutează, domnule, pentru Dumnezeu, ci și Anna și Caiafa, Irod și Iuda încă au avut barbe și pentru acéia n-au fost ei nici cîtu-i negru supt unghie mai buni, că atuncea au fost în légea jidovească obicéiul așa de comun, precum e și astăzi. Așadar ce vom acuma ? Să radem barbele ? Să radem ? Ba nu, lasă să stea éle în pace acolo unde e încă obicéiu a le purta ci numai trebue spus către oameni, că cu barbă sau fără de barbă [26] a fi acéia nu adaogă [27] omului nici mai mică fărîmă de înțelepciune, nici învățătură, nici bunătate, urmează dară că nici cinste nici vrednicie. Iată dar pricina ceii fără de coadă vulpe, carea fiind fără de coadă, vrea ca și célelalte să-și tae coadele [28] sale. Poate fi și acéia undeva, iar aicea la noi nu e acéia ghicitură ; căci vulpei a-i tăia coada atîta face, ca și cînd și-ar tăia omul nasul — drept acéia și una și alta înfricoșat doare. Întru aceasta natura iaste prea înțelept maghistru (dascăl). Pentru acéia ce nu au făcut ea să se tae nu se poate tăia fără de cumplită durére. Iar de acéia ce ei nu-i pasă, ori fi tăiat ori nu, numai dintr-un obicéiu atîrnă acéia, căci barba cînd o tai, nici o durére nu se simte, așa precum tot părul pre trup și unghiile.

23. **VULPEA ȘI CAPUL DE LEMN.** Vulpea intrînd într-o boltă a unui cioplitoriu sau scobitoriu de lemn, unde între célelalte locuri au aflat un cap de lemn foarte cu măestrie lucrat, la care foarte îndelung încoace și încolea întorcîndu-l, au căutat la dînsul. Însă neauzind de la dînsul nici o vorbă, l-au înpins în laturi (la o parte) zicînd :

— O, minunate cap fără de crieri !

Învățătură. Acéste se aseamănă acelora, carii toate vredniciile sale le socotesc a fi cuprinse în podoaba cea dinafară.

Aceasta vorbind, nu se defaimă a fiescecăruia după a sa rînduială sau caracter, cuvioase vestminte și podoabe, însă carele într-adins poartă haine sparte și imoase, acela se socotesce a fi om scump și vrédnic de scîrvealnica neplăcére. Iară a se griji numai pentru înpodobirea cea din afară și oarece mare întru acéia a ținea, cu musteațele rătunde sau cu barba, sau cu sprîncénele negrite și grumazul sau comănacul cel lung și înalt și vesmintele céle cusute cu aur a se mîndri și pentru înfrumusețarea sufletului și a minții și inimei și a năravurilor sale nici cît a nu băga de seamă, acolo, cu dreptul se cuvine, o minunat cap fără de crieri.

24. **VULPEA ȘI STRUGURUL.** Vulpea văzînd întru o viță înaltă mulți struguri, s-au cercat și au ispitit în tot chipul cum ar putea ca să-i ajungă. Însă deacă au văzut că nu poate nici într-un chip să-i ajungă, atuncea s-au dus zicînd că sînt încă acrii „și nu sînt buni de mîncare, că-mi strepezesc dinții de dînșii . . .“

Cei ce nu pot ceva să capete, ei să se facă că nu vreau acel lucru a-l avea, ca să nu-i zică cineva : „Șiți ! Că n-ai putut căpăta“.

25. **VULPEA ȘI MĂEMUCUL.** Toate céle cu patru picioare animale (viețuitoare) aducîndu-se laolaltă să-și aleagă loruși căpetenii, au judecat așa : care se va afla și se va arăta dintre dînsele mai cu minte, mai iscusit aceluia să-i dea stăpînirea. Însă dintră toate care era aci adunate animale, măemucul atîta jucărei, serituri și atîtea întorsături au producțiruit (făcut), cît pre toate celelalte le-au adus întru așa mirare, de toate înpreună au strigat cu un suflet și cu un glas că el iaste vrédnic să priimească toiagul stăpînirei. Ci această alégere vulpei au fost cu neplăcére, însă au tăcut, că ce poate face una la atîtea înpotrivă și au socotit să-i facă un topor. Drept acéia i-au și făcut, că știind întru un loc o cursă cu o bucată de carne, unde prindea oamenii vulpile, s-au dus după acéia și au spus măemucului, zicînd :

— Stăpîne, am aflat o comoară și acéia nu o cutez să o sap și o să o scot afară, de vréme ce după legi stăpînitoriul să cuvine de acéia a ști.

Apoi ducîndu-l vulpea i-au arătat carnea.

— Ai drept, prea înțeleaptă vulpe, zise stăpînul măemuc, văzînd acéia carne, și îndată sărind să o apuce se prinsă în cursă, apoi începu a sări și a se tăvăli !

La acesta uitîndu-se vulpea, începu a rîde și a-l batjocori, zicîndu-i :

— Ho ! Mai dă, fie-mi-ți de cap, cu hurdubuzul[29] și cu buruzan.[30] Minte ! Minte trăbue la cel ce vrea pre mulți să stăpînească și se îndreptéze, iar nu învîrtituri și încolăcituri . . .

Acéste cuvinte a vulpiei din destul arată ce voiasce fabula aceasta : să se învéțe pre cine trăbue pus în sat chinez (birău sau jude), încă și altele.

26. **VULPEA ȘI RUGUL.** Vulpea trecînd peste un gard au alunecat și, ca să nu cadă la pămînt, s-au prins cu ghiarele de un rug și aci toate labele ș-au zgăriat și s-au cruntat de spinii rugului. Atuncea începu a se tîngui asupra rugului, zicînd :

— O, drag de ajutoriu ! Mai bine ar fi fost să fiu căzut, decît am cerut ajutoriu de la tine. Vai mie tecăloasei, că m-am ciungărit spre acéste.

Au respuns rugul :

— Cine ți de vină ? Și cine ți-au zis să te prinz de mine, să ceri ajutoriu de la mine, de vréme ce bine știi tu cum ajutorez eu.

Învățătură. Totdeauna bine trebue căutat de la cine voesci să ceri ajutoriu și să aștepți facere de bine. Aicea foarte bine să aseamănă și fabula acéia, carea spune că calul mai nainte au fost slobod, apoi s-au gîlcevit cu cerbul pentru livadă și pentru că să gonească pre cerb, au chemat pre om întru ajutoriu luiși și s-au dat pre sine să-i pună frîu și șeaua și așa să-l încalece. Întru acest chip au gonit pre cerb afară din livadă și de atunci au rămas el rob omului în veac.

Mulți gîlcevindu-se pentru un lucru, apoi hai la proțes, până se storesc și tot ce au chieltuesc. Mai bine e cînd și cînd cîte ceva a pierde decît a vătăma pre priiatenul bun și din vecini buni a-i face șieși voitoriu de rău. Că ce folos iaste cu rușinea a căpăta ceva și nume rău a căștiga. Greu lucru iaste streină facerea de bine a altora, iară nu se poate întru alt chip în comun trăi. Noi altora trebue să le ajutăm, cît putem, și în trebuincioase vremi ajutoriu de la alții trebue să cérem. Am împrumutat pre cineva cu ceva, el mi-au întors și mie au mulțemit, apoi ce vreau de la el mai mult ? Dar vezi, eu aș vrea ca el după aceasta să viețuiască după voia mea și pentru dragostea mea să și mintă, iară de nu va, el iaste nemulțemitoriu.

Au aş fi nedrept, de aş pofti de la dînsul acéia carea el nu poate sau nu i se cuvine a o da. Astăzi ţ-am făcut bine, iară mîne miesci. Ci întru aşa lucru, unde dreptatea şi cinstea cére ca să fii nemulţămitoriu. Ha ! Om de omenie esci, nu te téme ! Iar de ce-l voiu numi eu nemulţemitoriu, eu sînt însumi rău şi nedrept, adecă nevrédnic mulţămirei tale. Pentru acéia şi repetiruesc că bine trebue căutat de la cine ajutoriu şi facere de bine să cére. Preafericit e acel om care în toate zilele face bine numai pentru acéia că se simte pre sine deatoriu înaintea lui Dumnezeu. Acéia să facă, nu înceată mulţemind făcătoriului celui vécinic pentru că l-au pus întru acéia stare ca să poată face acéia. Şi află prea bogată răsplătire înlăuntrul cugetului său mărturii că au îndeplinit deatoriia omului de cinste şi iubitoriului de Dumnezeu. Întru carele să se sîrguiască fieştecarele care voiaşte aşa a fi de oameni înţelepţi menit, preţuit şi socotit va dobîndi şi după moartea lui vécinică pomenire cinstită.

27. **VULPEA ŞI CROCODINUL.** Vulpea şi crocodinul au început a se prici pentru nobilitate care va fi mai de bun neam. Deci crocodinul au început a spune ce féliu, ce barbăţii au făcut strămoşii lui. Şi cu acéia voia a adeveri că ei sînt mai de bun neam decît toate vieţuitoarele.

— Acuma fie-ţi destul — au răspuns vulpea, căci pre piiale te cunoşti că eşti din bătrînéţe.

Învăţătură. Trăbue a şti că crocodinul iaste o înfricoşată fiară, carea trăiaşte în apă şi pre uscat la vedére ; asémenea iaste cu şopîrla (sau năpîrca). Însă care e de spaimă, căci unii sînt de treizeci de şuguri sau urme de picior de lungi şi se află în Egipet mulţi fără samă în rîul Nilului. Aceştia înghit oameni mulţi şi alte vieţuitoare. Piialea le iaste grozavă a o vedea, acoperită cu nişte solzi groşi şi aşa e de tare cît foarte cu anevoe se poate pătrunde.

Această fabulă se cuvine celor ce se prea laudă şi se mîndresc cu bunătăţile şi nobilitatea strămoşilor săi, iar ei singuri nu sînt nici de o treabă. Că lucrul cel de laudă al bunătăţilor la un tînăr vrédnic, înţălept şi de bună treabă cu bun nărav se mai cuvine, iar celui netrébnic şi cu năravul îndărătnic mai mult îi slujéşte spre ruşine, căci au luat cineva de la strămoşul său. Şi cu acéia se rănéşte şi în viaţă cu atîta şi mai multă vrednicie de la dînsul se cére şi cu atîta îi iaste deatoriu să-i slujască şi lui spre folos să-şi vieţuiască. Iară care va vrea pănă la ameazăzi să doarmă, apoi pănă la miezul nopţii se facă ceva blăstă-

măţii şi măscări, acela se ştie că s-au născut spre ruşinea celor de bun neam sau nobilitatea părinţilor lui. Nemica nu e mai urît decît tînărul de bun neam (adecă németşul) cînd el din tineréţe se arată cu aşa gînduri, cum că el s-au născut în lume numai pentru lénea şi nelucrarea. Şi după obicéiu dîndu-să titula de bun neam. Iară el de cîte ori aude titula slobod să o priimească luişi spre defăimare, adecă : năravurile şi lucrurile lui nu sînt de bun neam. Căci de bun neam sînt faptele céle bune ale oamenilor, adecă bunătăţile fac pre oamenii a fi de bun neam (néemeşi) şi iarăşi bărbatul ales niciodată nu e ca să nu fie de bun neam. Pentru acéia cei de bun neam şi avuţi într-o obşte cu cît mai multe mijlociri şi uşurări au, cu atîta e mai mare şi deatoriia lor ca să dea pruncilor săi de bun neam şi bună créştere care se cuprinde întru învăţătură, în iubirea de osteneală şi în bune năravuri, ca să nu li se zică ca crocodinului, pre piiale te cunoşti că eşti de bun neam.

28. **VULPEA ŞI LEUL.** Vulpea întîmpinînd mai nainte pre leu, aşa s-au spăimîntat de el, cît puţin de nu au căzut moartă. Al doilea rînd iarăşi s-au spăriat, însă a treia oară nu ca şi întîia dată, au dobîndit şi slobozenie. S-au apropiat şi au făcut conoştinţă cu dînsul.

Învăţătură. Multe lucruri ni se par noao înfricoşate căci nu le cunoaştem, care după înpreunarea şi adése umblarea cu dînsele şi cunoaşterile, foarte obicinuite ni se fac noao.

Foarte rău obicéiu iaste a spăriia pe prunci de mici, pentru căci cînd sînt mari, tot se tiem de fieştece şi să feresc de oamenii cei bătrîni şi streini. Ci trebue a-i învăţa să se teamă şi să se ruşinéze ferindu-se de minciuni, de vicleşuguri şi de tot lucrul rău şi nătrebuit. Carele îi iaste lui spre vătămare şi altuia spre pagubă, de aceasta e şi de lipsă ca să se ruşinéze, să se teamă şi să se păzească. Deci pentru acéstea şi la alt loc am pomenit, carele din destul se află.

29. **VULPEA ŞI CORBUL.** Corbul aflînd oareunde o bucată de carne, o ţinea în clonţ stînd pre un arbore. Vulpea mirosind carnea, au alergat supt arbore, au şi început a lăuda pe corb grăind :

— O, drag doamne ! Dar formoasă păsăruică şi ce péne formoasă are. Încă de ar avea şi glas, nu ar fi ca ea pasăre în lume.

Însă corbului nu-i plăcuse acéia, ca pre lîngă atîta frumuseață ce are, se gîndească vulpea că e mut. Îndată deșchisă clonțul și începu a cloncăi ; deci carnea i-au scăpat jos. Vulpea o apucă și îndată o înghiți, grăind și bătîndu-și joc de dînsul :

— Hai, corbule, de toate ai, iară minte nu ai.

Învățătură. Cum sîntem noi oamenii aicea pre pămîntul acesta al nostru. Haide să ne mărturisim unul altuia drept și se nu ascundem că sîntem în tot féliul ciudați ! Cum sînt aceia ? Iaste așa se ascultăm numai cînd ne înșeală pre noi cineva, ne pare rău, și plîngem și tocma întru acea vréme nemica altă nu dorim ci numai atîta cît ca să ne înșale alții, apoi care e maistor și care știe mai formos pre noi să ne amăgească, tocma așa e precum am pofti se fim înșelați. Acela e omul nostru ! care știe viețui și petrece cu oamenii. Lasă numai să ceară dară că-i vom da și pe spate. Sîntem noi negri [31] și am fi bucuroși să fim albi ? Putea-va el numai cu măestria să dovedească că sîntem mai albi decît lebedele ? Acéia e minte ! Vezi, și tocma de nu ar créde nimene, touși voim noi, că acéia ne place și acéia ne iaste noao drag. Și e destul noao acéia că el ne încelue, precum noi tocma așa precum voim. Lasă să clevetească și să se facă nebun, lasă să nu-și cruță neamurile sale și priiatenii, numai să ne fie noao spre plăcére, acéia noi nu o voim. Oare cunoaște el că noao ne place a vorbi și el să asculte ? Lasă să tacă, lasă să caute la noi cu gura căscată, lasă să se mire de noi, și cînd și cînd las să strige, o minune oameni buni ! Și de rîd de ceva, măcar și de nu va fi nemica de rîs, lasă să rîdă din tot grumazul. De am zis noi că iaste ceva de rîs ce iaste ? De iaste și nu știe el ce e acéia și îndată să strige cum că nu știe ? Sîmte el că noi am aflat, să nu fie așa, măcar să și știe el desăvîrșit că e așa, el să nu piardă vremea, ci lasă să strige că odată cu capu acéia nu poate fi. Drept acéia toate făcîndu-le el ne ține a fi nebuni și ne amăgéște pre noi. Nemica pentru acéia, că noi acéia și poftim. Iară de i-ar veni lui mai nainte în minte ca el pentru dragostea cea cătră adevăr altmintrea să pășască, ca să ne cuvintează noao înpotrivă (adecă) ce întărim noi el să lépede și ce zicem noi că nu e și nu poate fi el să îndrăznească acéia a zice că acéia iaste și poate fi, așa el nu e de la noi, nu va să ne amăgească, las să se ducă unde-i plan. Iată, fraților, după mai mare parte cum sîntem, sau din slăbiciunile noastre sau din neștiințe, sau din iubirea preste măsură singură de sine, sau din ce e mai rău, din mîndrie, căci céle trei dintîiu să dau cu vréme a se îndrepta, iară această de pre urmă, cînd ne apucă supt stăpînirea sa, nu va mai mult să ne sloboadă. Dară ce vom face acuma ? Bine, numai de vor vrea să încépem singuri pre noi a ne descelui. Că ne sfătuiaște Plutarh să ascultăm ce grăesc de noi și nepriiatenii noștri și să nu ne mîniem, ci de cunoaștem ceva, căci fără patimă de noi au vorbit avînd drept neajungerile slăbiciunilor noastre, defăimîndu-le, atuncea trebue să ne îndreptăm noi dintru acéstea, că celui cu suflet mare și de la nepriiateni îi iaste drag adevărul a-l priimi, iară cel cu minte slabă, nici de la priiateni nu va să-l priimească. Să încetăm a ne înșela singuri pre noi, apoi nu vor cuteza nici alții. Iar de va și îndrăzni, el nu va putea și apoi se va rușina. Să nu cérem laudă mai nainte pînă ce nu vom face lucruri vrédnice de laudă. Și tocma cînd am și făcut și cîștigat să nu cérem că va veni ea singură de o vom fi slugărit ; însă carele va cu sila să o aibă, fuga de la dînsul. Și aceasta să o ținem minte foarte bine ca céia ce nu ne place întru alții, de acéia totdeauna să ne păzim că cine se laudă pre sine, mult acela nu ne e prea drag — așadară să nu ne lăudăm. Carele vrea să grăiască și pre alții nu-i lasă sau nu ascultă, acela iaste spre supărare altora. Așadară cumpăt trebue în vorbe. Care înaintea noastră grăiasce pre alții de rău, acela și pre noi înaintea altora ne va grăi de rău. Să nu grăim dară de rău pre alții, fără numai cînd iaste răul arătat de față și cînd iaste spre stricăciune celor nevinovați, atuncea trebue tot omul cel de cinste să cunoască rău pentru rău și să i se înpotrivească cît poate mai mult. Și aceasta iaste iarăși de céle formoase reguli ce nu ne place în alții. De toate acestea să ne păzim și proprietăților celor ce lăudăm în oamenii cei buni și înțelepți să urmăm și îndemnăm orice vedem că face noroadele céle luminate și spre folosul cel de comun să facem și noi cît putem nefăcîndu-ne mai cuminte decît toți, căci aceasta iaste semn barbaricesc și să ne păzim de lauda vulpei.

30. **VULPEA ȘI TĂETORIUL DE LÉMNE.** Vulpea fugind de vînători au alergat la coliba unui tăetoriu de lémne, cu umilință rugîndu-l, ca să-i dea slobozenie să se ascundă în coliba lui. Acesta îi déde slobozenie. Deci, nu mult după acéia, iată că sosiră și vînătorii, carii l-au întrebat zicînd :

— Moșule, n-ai văzut cumva să fie fugit vreo vulpe pe aicea ?

Iară acesta cu gura au răspuns că n-au văzut nemica, însă cu degetul arăta către colibă. Vînătorii n-au priceput în grabă, ci alergară mai departe. Atuncea vulpea, céia ce toate acéstea le văzuse, îndată cît au văzut că s-au depărtat vînătorii, au eșit din colibă și au purces într-altă parte ; nici mulțemită, nici rămîni cu Dumnezeu n-au dat. Tăetoriul de lémne începu a o ocărî pentru așa nemulțemire, însă vulpea i-au răspuns :

— De ți-ar fi fost dégetul asémene cu gura, ț-ași fi știut și eu mulțemi. Drept aceasta nemica nu ți se cade, căci în zadar îți e binele, dacă te-ai rușinat.

Învățătură. Așa se face tuturor acelor carii nu fac binele întreg și cum se cade, căci toți zic :

— Au mă fă cum se cade, au te lasă.

El face, el strică — în deșert îi iaste osteneala. Face ca unii din popi : cînd slujesc, pomenesc pre mai marii satului, apoi cum iase din besearică, se duce cu ei la birt. Acolo șezînd înpreună, cu dînșii, îi întreabă zicînd :

— Auzit-ați cum v-am pomenit astăzi, toți cîți sînteți aicea, să fiți anatema și procleți.

Ba încă să auzim și ce făcea bătrînul (care și pre lup l-ar fi înghițit) moșu Stanciu, carele nu chiema pre oameni la alta, cînd prăznuia, fără numai să-i sudue și să-i înfrunte, zicînd :

— Au poate că doară gîndiți ca aicea să vă săturați ? leșinaților ! Că eu nu pot face să nu vă chiem, iară voi puteți face să nu veniți.

O, de ar întra acest obicéiu și întră ai noștri cești de acum români, carii din orbirea credinței deșearte prăznuesc, sărăcindu-se de multe ori pre sine numai umplîndu-și unii traistele sale, din care dăraburi își hrănesc porcii săi și altele. Să urméze acestui moș Stanciu și dinpreună cu dînsul să strige :

— Eu v-am chiemat, iară voi puteți face să nu veniți.

Nu mă iubi numai cu cuvîntul, fiindu-ți mintea într-altă parte — zice bătrînul Teognid.

Ci cu toate, mulțemirea e formos lucru și bun și se naște din inima cea de bun neam. Greșélele vecinilor noștri trăbue să le trécem cu vedérea, căci toți sîntem supuși greșélelor, iară binele cel făcut niciodată să nu-l uităm.

31. **VULPEA ȘI ȚAPUL.** Vulpea și țapul amîndoi sătoși fiind, s-au coborît într-o fîntînă, ca să bea apă. Și după ce au beut, țapul căutînd înprejur, au zis cătră vulpe :

— Ce vom face acuma, cum vom eși de aicea ?

— Au, de acéia te grijești ! Nu te îngrijea nemica, ci numai ascultă-mă tu pre mine, apoi nu te téme nemica. Ridică-te și stăi drept, proptindu-ți picioarele céle dinainte pre păréte, pleacă capul cu coarnele înainte — au răspuns vulpea.

Bietul țap, toate cîte i-au zis vulpea era bucuros a le face. Atuncea vulpea suindu-se pre spatele țapului, după acéia pre coarne, au sărit afară și, jucînd pre lîngă fîntînă, își bătea joc de țap. Și cu cît mai tare acesta striga și suduia, numind-o vicleană și călcătoare de credință, cu atîta ea mai vîrtos de dînsul rîdea, zicînd :

— Iu hă, țapule ! Să ai tu atîta minte, în crieri cîți peri în barbă, tu nu ai fi intrat în fîntînă, până nu ai fi socotit cum vei eși.

Învățătură. [. . .] Caută la cele de pre urmă ! Acesta e prea înțelept sfat. În doao cuvinte mare învățătură se cuprinde. Nu încépe nemica, nici lua înainte, până ce nu din destul ai judecat și ai priceput bine cum va fi sfîrșitul. Sfîrșitul nu numai acéste vremélnice timpuri de grab trecătoare și alergătoare a scurtei și vremélnicei vieți le arată, ci și a cei fără de sfîrșit și vécinicie. Nu zice nemica de céle ce poți să te rușinezi pre urmă, nu face nemica de céle ce poți pre urmă să te căiești. [. . .] Grăind cuvînt, pre carele nu-l întoarce iarăși înapoi. Să fiu știut, zice, nu m-aș fi măritat, și cine s-ar nădăi de acéia ? Acéstea în toate zilele se aud, iar puțini carii se pot înțelepți.

Blăstămat să fie ceasul întru carele ziseiu eu să-mi fiu frînt grumazul cînd am pornit întru acea cale. Iată cum auzim pre mulți grăind ! Și pentru ce ? Pentru aceia căci singuri n-au fost vrédnici a prejudeca, iar pre cei mai înțelepți decît dînsul nici au vrut să-i întrébe, nici să-i asculte. Să ținem minte cuvintele preaînțeleptului Isus Sirah :

— Adu-ți aminte de céle de pre urmă ale tale și în véci nu vei greși.

Acéste stihuri le țin minte din pruncie, de oareunde, și sînt formoase. Las să le punem aicea, că lucrăm oarece bine sau rău, de mare preț sau foarte scumpe, toate lucrurile noastre bune sau viclene tuturor vor fi arătate că nu dau.

32. **VULPEA LACOMĂ.** Vulpea văzînd într-o colibă păcurărească lapte, brînză și carne, s-au vîrît pre o gaură micutică și atîta au mîncat, pănă s-au înflat. Apoi cu foalele plin n-au putut să se vîrască pre acéiași gaură, ca să iasă afară nicidecum. Iau, vai și amar ei, ce va să facă acum ? Însă văzînd-o altă vulpe, au sfătuit-o ca să aștépte și să șeadă aci pănă ce îi va scădea foalele. Iar ea au zis :

— Dar de vor veni păstorii cu cîinii ? . . .

— Dar de vor veni, tu știi ce-ți va fi. Ce mă întrebi ?

Această fabulă iaste asémenea cu cea mai dinainte trecută ; pentru acéia se scrie acelora carii se lăcomesc la lucrurile altora, necăutînd la sfîrșitul cel de pre urmă.

33. **DOI CÎNI.** Un om au luat doi cățăi de la o cățea, dintre carii pre unul au învățat a vîna, iară pre altul nebăgîndu-l în samă, l-au lăsat de au petrecut în zadar. Dară cînd era la mîncare, da amîndorura asémene. Atuncea vînătoriul cîne au început a se plînge și a se jelui asupra celuilalt cîne zicînd :

— Aceasta e tocma îndărăpt ! Că eu mă muncesc și mă rup vînînd, iară tu te înpuți de dormit acasă. Și cînd venim la mîncare, atuncea cît mie, atîta ție !

— Taci, frate, rogu-te — răspunse celalalt cîne — nu vorbi numai în vînt, că eu pentru aceasta nu sînt nicicît de vină, ci stăpînul nostru, carele nu m-au învățat să lucru, ci numai cu sudoarea altuia să mă hrănesc.

Învățătură. Licurg dătătoriul de legile lațedemonilor vrînd să dea cetățénilor săi se cunoască ce putére are créșterea nu numai a oamenilor ci și a dobitoacelor, au luat doi căței, de un féliu și de la o cățea fătați deodată. Apoi pre unul l-au învățat a vîna epuri, iară pre altul nemica ci numai a ședea și a mînca. După acéia au chiemat înpreună pre toți cetățénii într-o sală (palată) mare, unde au zis să pună un blid cu carne și să sloboadă un epure. Apoi au poruncit să sloboadă și pre cei doi mai sus ziși cîni în sala cea mare. Atuncea îndată cînele cel vînătoriu au alergat după epure, neuitîndu-se la carne, iară celalalt s-au tovărît la blidul cel cu carnea nepăsîndu-i lui nemica, măcar să fie aciia o mie de epuri.

Vedeți, frații miei, doi cîni de un neam și deodată fătați și ce osebire între dînșii pricinuiaște créșterea ! Să nu învățăm dară pre pruncii noștri din tineréțe moliciunea iubirilor de dulceți și lenevirea, ci bărbățiea, înfrînarea și

iubirea de osteneală. Că la toată lumea iaste știut ce oameni au fost lațedemoneanii, pănă cînd au înflorit întru dînșii legile lui Licurg.

Sfătuiaște un preaînțelept englez (Lord Cinscerfeld) [32] pre un fiu al său de noaouă ani, grăind :

— Fă tu toate céle ce-ți zic eu pînă cînd vei fi de 18 ani, apoi după acéia eu mă făgăduesc că totdeuna voi face toate acélea ce vei vrea tu. Năravul carele să poartă înțelepțéște pănă la 18 ani, de aciia înainte va fi tot mai bun și mai cuminte. Iară carele pănă atuncea se dezmiardă și se strică, mare minune va fi de se va mai și îndrepta vreodată, fără numai de va fi din fire bun de inimă. Că tineréțele, zice Haler întru a său Albert [33], prea lesne se pot întoarce încătrău va vrea preaînțeleapta créștere să-i îndreptează. Că încă sufletul lor iaste curat și priméște cu cuvioasă gătire dragostea către faptele céle bune și către adevăr, căci și pămîntul cel bun fiind nebăgat în seamă și nelucrat, créște pre dînsul alte burueni sălbatice.

Grăiaște Plutarh de noroadele céle vitrége care, fără créștere și fără învățătura cea luminată, ce sînt ? Și ce vor putea fi ? Drept acéia cine va da aceasta unui norod sau unei comunitate, fără numai învățătorii și căpeteniile lor ? Dare cînd vor da ei acéstea ? Atuncea, cînd și ei singuri vor fi învățați, înțălepți și moșténi drepți, voitori de bine și nu numai cu cuvintele, ci și cu lucrul făcători de bine și credincioși slujitori. Dar de nu vor fi ei așa, atuncea ce va fi ? Va fi aceasta că toate aceste cuvinte și învățături vor fi numai în vînt și în zadar.

34. **CÎNII.** Cînii fiind flămînzi, au văzut niște piei într-un rîu pusă de timari [34] să se moae, pre care pofteau să le mînînce. Însă neputînd a se apropiia de dînsele, pentru adîncimea apei, s-au vorbit să bea mai nainte apa, după acéia să mînînce peile. Și așa mai nainte pînă a nu veni ei umplîndu-se de apă au crepat. Stultum consilium non modo effectu caret, sed ad perniciem quoqe mortales devocat : Sfatul cel nebun nu numai lipséște pre oameni de lucruri ci încă îi traje și la perire. [35]

35. **CÎNELE ȘI LUPUL.** Un cîne dormind într-o noapte de veară înaintea curții, au venit un lup și au vrut să-l mînînce. Iară el au început a-i grăi să nu-l cîrtească acuma, căci e foarte mîrșav. Și îi spunea că va fi nuntă în casă și el se va hrăni de se va îngrășa. Apoi atuncea să vini preste

patru zile, că vei avea barem ce mînca. Toate aceaste lupul crezîndu-le s-au dus. Deci venind la vrémea cea zisă, nu e cînele afară. Acesta îl chiema prin gard afară aducîndu-i aminte de vorba ce au vorbit. Însă cînele îi răspundea, zicînd :

— Cînd mă vei afla mai mult afară înaintea curții, tu să nu mai aștepți nuntă ci caută-ți de gură.

De năpaste și de primejdie să caute omul cum se va putea mîntui și scăpa.

36. **CÎNELE CEL DE CASĂ ȘI LUPUL.** Cînelui celui de casă urîndu-i-se a șădea tot la un loc, i s-au făcut poftă și mai departe a se duce undeva, să vadă ce să lucrează și prin céialaltă lume largă. Drept acéia furișîndu-se într-o noapte au început a călători și au sosit într-o pădure mare, unde de către ziuă întimpinîndu-l un lup mîrșav, era gata să lovească spre dînsul, însă n-au cutezat. Văzîndu-l mare și gras gîndi doară s-ar face cunoscut cu dînsul, și așa îl întrebă de sănătate și pînă unde gîndéște să călătorească ? Cîinele îi spune socoteala lui.

— Hai, fătul mieu, i-au zis lupul, nimenea nu călătorește mai mult decît mine. Apoi mă vezi cum sînt ? Ci tu ascultă cuvîntul mieu, că eu îți dau credința mea cea lupească, că am umblat prin lume și nici o parte a lumii nu e mai bună decît acéia unde cuiva îi iaste plin foalele. Ci mă rog să mă îndirepți tu și pre mine unde m-ași putea îngrășa și eu așa ca și tine.

Deci încredințîndu-se cînele (că au fost și început foarte a flămînzi) au răspuns lupului :

— Bine, deacă e așa, dară tu haide cu mine și eu îți voiu afla stăpîn în satul nostru, care prea bine te va hrăni, numai noaptea să-i păzăști casa bine de lotrii.

Lupul au răspuns :

— Hei, fîrtate ! Niminea nu va păzi mai bine decît mine.

Apoi au pornit amîndoi. Iară după ce s-au făcut ziuă, au văzut lupul pre cîne hămușit pre lîngă grumazi și îl întrebă ce însămnează acéia ? Cînele zisă :

— Nemica nu întreba.

— Dar spune-m(i) și aceasta să o știu, că e bine să știm toate.

— Eu îți voiu spune toate. Mă leagă de grumazi preste zi cu lanțul, iară noaptea mă sloboade.

— Ce ai zis, amărîte ? Cu lanțul de grumazi ? Așadară în cinste să-ți fie ție hrana cea domnească, că eu cu acéia nu sînt învățat.

Învățătură. Cine ar vrea într-o comunitate să viețuiască în vreo dregătorie și să facă ceva de folos și să sporească, aceluia iaste de trebuință ca și datoria sa sau diregătoriia întru carea iaste pus el, cu prilejiu și cu credință să o înplinească. Căci omul nu e făcut de la Dumnezeu ca lupul pentru singurătate. Că o mînă fără de alta rău stă, iară amîndoao fără de dégete încă și mai rău stau. Fiindcă buna norocire a obștei să cuprinde întru inimile céle cu un suflet, cu o unire, cu o voe și întru înplinirea datorințelor fieștecăruia și carele cît ia din obște mai mult spre folosul luiși, cu atîta sînt și datoriile lui mai mari și mai gréle. Lupul ar vrea să-l hrănească alții. Cu mintea lui cea lupească pînă acolo ajunge că bine a fi e cu foalele plin, iară nu-i place să poarte lanțul la grumazi. Și cu munca altora ar ști să trăiască, că acéia iaste foarte ușor, fiindcă acolo nu să cére multă osteneală la învățătură și minte mare (ci numai vreo cîteva minciuni).

Au spus unii lui Filipp înpăratul Machedoniei, că se aflã un om care mîncă cît șapte, iar înpăratul i-au întrebat :

— Dar poate lucra cît șapte ?

Ei i-au răspuns că lucră numai cît unul.

Deci înpăratul au zis să se ducă afară din înpărățiia lui, că unul ca acela nu e nici de o treabă, ci numai de sărăcie, și de se va mai afla undeva, îl vor da să-l spînzure, căci cu atare oameni s-ar stinge înpărățiia. Că nu e nebun cel ce mănîncă șapte pîini, ci cel ce-i dă. De multe ori să citésce în besearică că cui s-au dat mult, mult se va și cére de la dînsul. Dar acéia pănă acuma s-au înțeles că aceasta se va cére pre acéialaltă lume, apoi mulți pre lîngă acéia socoată s-au aflat buni, tăcînd și zicînd întru sine :

— Să ne fie noauă bine aicea, că de acolo niminea n-au venit să se plîngă că le iaste rău.

Deci și pentru aceasta să pricepură oamenii apoi începură tocma așa aicea a cére de la cel ce i s-au dat mult iară mult. Carele va vrea să fie sfînt și preasfințit el să fie cu adevărat cu fapta sfînt. Să nu umble mințind și cîrnind, căci care poartă nume prea cinstit și părintesc pre sine, acela trăbue să arate dragostea și grija cea părintească pentru fiii săi.

Cu aceasta aducem aminte tinerilor noștri, mai vîrtos acelora care se învață pentru slujbele comunitatei, că [36], fie bisericească, fie orășenească, acéia timpuriu să cunoască deatoriile slujbelor sale, care fieștece cinstit și drept patriot trebue să le aibă sfinte și nestricate.

37. **CÎNELE ȘI UMBRA LUI.** Un cîne ducea un dărab de carne în gură pre lîngă un rîu unde s-au zăvut umbra sa și au gîndit că-i alt cîne cu carne, cu mai mare dărab decît al său. Îndată slobozindu-să să-l apuce, ș-au scăpat dărabul său din gură și l-au dus apa. Apoi au rămas mirîndu-se cum amăndoao derabele perdu deodată.

Învățătură. Non si vede quel che, si poside, per che si mira quel che si brama. Nu se véde céia ce iaste, căci că caută céia ce poftesce. [37] Firea cea înțeleaptă au făcut pre om ca cu puțin să fie îndestulat ; deci, care e cuminte, să urmează după această fire, lesne poate fi bine norocos. Iară lăcomia nevoiasce pre toate, să poftească mai mult și trage pre oameni cătră nedreptate și cătră nenorocire. Ah, încă să mai am și aceasta ! Apoi aceasta — acéia, până nu e nici margine nici sfîrșit. Asémenea e cu lungoarea, care cît bea mai multă apă, cu atîta i se mai aprinde sétea. Cu omenie a căștiga și cu înțelepciune a viețui luiși și a face bine altora — aceasta e faptă bună. Mai bine iaste și altora a da, decît și dintru al său a opri și a cerși. Și aceasta iaste așa de adevărată, cît nimenea nu poate să-i zică ei cuvînt înprotivă, iară la céle străine a se lăcomi, bogaților a le pizmui, cu nedreptate a le dobîndi, de la sine și dintru ale sale a cruța și întru neodihna cea de pururea a viețui — aceasta e arătată iubire de argint, care poate fi întru puțin tocma ca și în mult, în siriman ca și în cel bogat.

38. **CÎNELE, LEUL ȘI VULPEA.** Cînele vînătoriului văzînd de departe pre un leu au alergat după el, iar leul au stătut și întorcîndu-să înapoi, au răcnit. Deci cînele s-au spăriat și au fugit înapoi. Vulpea văzînd acéia, au zis cînelui rîzînd :

— Hei, hei ! Cît ești de nebun ! Au pre leu ai îndrăznit tu să-l sparii și să-l gonesci al căruia nici glasul n-au putut să-l suferi ?

Atuncea cînele cu rușine au răspuns că cine s-ar fi priceput să respunză așa.

Această fabulă ne învață pre noi ca mai întîiu să conoaștem vîrtutea înprotiva biruitorilor noștri și după acéia se alégem spornică mijlocire cum să ne într-armăm spre dînșii.

39. **MĂGARIUL ȘI STĂPÎNUL.** Măgariul căuta cu ochi zavistnici că stăpînului său foarte-i plăcea un cățăluș micuț și-l miluia. Deci gîndea întru sine :

— Eu atîta mă muncesc apă și lémne purtînd pre spatele méle, apoi de abiia îm dau demîncare, numai să nu pier de foame. Iară spurcăciunea aceasta de cîne cu mulcomirea lui cît bine capătă. Lasă, dară, lasă, că și eu voi încépe a mă mulcomi ; să văd eu, nu mi-ar fi ceva mai bine.

Drept acéia, cum au văzut odată pre stăpînul său adormit la o umbră, s-au vîrît mereuț și punîndu-și capul pre umere lîngă uréchea stăpînului său, au început cît au putut : hia ! hia ! Îndată sări stăpînul și strigă pre slugi, iar acestea apucară carii în lung, carii în lat, și ți-l unsără bine pre cîntărețul nostru. Așadară spre ce nu l-au lăsat firea sa, să nu să amestece întru acéia.

40. **MĂGARIUL CARE-Ș(I) SCHIMBĂ STĂPÎNUL.** Un măgariu slujiia la un grădinariu și părîndu-i-să acéia prea greu, au poftit să-și schimbe stăpînul. Deci grădinariul l-au vîndut la un cărămidariu, unde neîncetat purta pămînt și cărămidă, însă neavînd așa verdeațe ca la grădinariu, încă mai mult se ruga să-l schimbe. Apoi cărămidariul l-au vîndut la un timariu, la care ducînd pieile acasă de la apă și pre la tîrguri, au zis întru sine :

— Acuma am venit unde mi se cade, că aicea dirége piei, deci și-a mea, cred, că curînd o va dirége . . .

Socotiți drept acéia căci care e nevoit a sluji, el să nu schimbe adéseori stăpînii și cînd îi iaste bine la un loc, acel bine să-l păzească, și care nu are alte vrednicii numai a purta povară, aceluia la grădinariu îi iaste mai bine.

41. **MĂGARIUL ȘI CALUL CEL OFIȚERESC.** Măgariul văzînd pre un cal ofițeresc cum îl hrănea, l-au fericit zicînd că în bun ceas s-au născut, iar pre sine cu totul nenorocos se socotea, că pre lîngă atîta povară și muncă nici pleavă din destul nu are să mănînce. Însă venind vrémea calului să pornească la oaste, au mers și măgariul, unde au văzut pre cal căzînd jos cu totul în sînge. Atuncea au zis :

— Hei ! Hei ! Pentru acéia te hrănéște tot domnésce ; drept acéia eu m-am născut mai în bun ceas, nu tu.

Învățătură. Foarte cu înțelepciune și cu dreptate grăește slăvitul Virghilie latinescul poetic (făcătoriu de stihuri) că lucrătorii de pămînt s-ar chiema foarte norocoși cînd s-ar conoasce binele lor, iară mai vîrtos cînd viețuesc supt înțeleaptă și dreaptă stăpînire a legilor, unde nu se téme de strîmbătate, de nedreptate și năpaste, dacă sînt înțelepți și iubitori de osteneală casnici celor trebuincioase a lor, căci la ei le iaste o bucată mai dulce și mai sănătoasă decît la cei bogați zéce. Patimile, grijile, mîndriile, zavistiile, răvnirile, iubirea de mărire deșeartă, carea rumpe inima și sufletul familiilor celor mari, sînt cu totul necunoscute lucruri. Lucrătoriul de pămînt cu cît mai mulți prunci are, cu atîta e mai bogat, cu un cuvînt, numai dacă e iubitoriu de osteneală el e cuminte, de cinste și iubitoriu de oameni, apoi el iaste om fericit pre pămînt.

42. **MĂGARIUL, CIOARĂLE ȘI PĂCURARIUL.** Un măgariu avea o rană în spate și păscînd întru o livadă întră oi, iar cioarăle zbura la el pre spate și îi ciocnea rana. Măgariul au început a zvîrli cu picioarele și a fugi prin livadă și a zbiera, iară păcurariul nu putea să caute la acéia fără de mare rîs. Lupul de oareunde privind la acéstea au zis :

— O, ticăloșii de noi lupi ! Că nenorocoși sîntem noi pre lume ! Cioarele îi mîncă măgariul, iară el rîde ; dar pre noi cum ne ochiază, de departe începe a striga ca și :

— U ! Măi ! Iaca lupul ! După el, ține-te bine, să-l prindem !

Învățătură. Unele lucruri singure de sine așa sînt, de rîs, cît macar cît de mîhnit de ar fi cineva, totuși trăbue să rîdă. A vedea pre cel beat cum se silésce să meargă drept, iară el să înduplecă fieștecarele rîde de acéia. Iară de bătrîni și de cei neputincioși a rîde cineva cînd se potignesc, acéia e o dreaptă nebunie și semn de inimă rea. Pre lunecuși cade, omul să sparie, sare în picioare și caută în toate părțile să vadă oare văzutu-l-au mulți și nu numai că nu să mînie, cînd rîd de dînsul, ci și singur el de sine rîde cum au căzut și s-au rușinat. Iară cînd cade cineva și-și frînge piciorul, sau își sparge capul, macar de ar fi și beat, acolea nu e mai mult de rîs, ci de jale și de ajutoriu. De cel gîrbov sau șchiop, orb și lipsit de minte a rîde cineva acolea e semn de netrebuita créscere și nebuna învățătură.

A rîde și a glumi foarte sînt osăbite lucruri. A batjocori și a rîde de cineva, să fac din inimă bună și fără răotate, iară céle de pre urmă din rea și pacoste iaste a rîde de cei bolnavi, acéia iaste din inimă îndărătnică. Că cu cei ce plîng să plîngem, aceasta sîntem datori omenirei, iară cu cei ce rîd nu totdeauna să rîdem cînd rîd ei pentru răul altora, că unora ca acestora le grăiasce Mîntuitoriul nostru : „amar voao celor ce rîdeți". Iară rîsul fără răotate iaste semn de veselie. De la omul cel cu nărav bun și cu inimă bună, cu dulci și cu aurite cuvinte veseléște-te tînărule în tinerétele tale și îmblă întru toate căile tale fără prihană. Atuncea unul din toți zice : fără greșală m-am jucat. Sine crimine lusi. [38]

43. **MĂGARIUL CARELE AU PURTAT PRE IDOL.** Măgariul într-o zi de praznic purta pre un idol după litie, căruia tot norodul i se închina ca unui Dumnezeu. Dară măgariul s-au nebunit de trufie, socotind că lui se închină oamenii. Apoi au început a sări și a zvîrli picioarele, iară oamenii temîndu-se ca nu cumva măgariul să trîntească pre dumnezeul lor (pre idol) la pămînt, au apucat carii bîte, carii prăjini, carii cîte un jilăvéte și începură în lung și în lat a-l măsura, a-l croi și a-l scărpina, pănă ce ticălosul și săracul măgariu au cunoscut cine iaste el și pre cine duce.

Învățătură. Carele are mare vrednicie spre sine, acela nu trăbue să-și dea lui așa slobozenie care nici spre oamenii cei din rîndul cel mai de jos nu iaste cu cuviință. Cel bun și cuminte cu cît se rădică la mai mare stăpînire, cu atîta se face mai bun și mai cuminte. Iară celui rău și nebun dă-i stăpînirea apoi drept îl vei cunoaște. Că cu înțelepciune zic bătrînii noștri că țiganul cînd au înpărățit, atuncea s-au spînzurat pre tatăl său și au tăiat pre mumă-sa, ca să sparie țeara cu ei. Iară englezii zic că mulți se înalță numai ca să-și areate înălțarea sa cea mică. Iară măimuca e măimucă, măcar de ar fi în mătasă și în aur înbrăcată. Întră noroadele céle barbare toți domnii sînt înfricoșați, iară unde înpărățește sfînta înțelepciune și luminarea, acolo toți domnii cei mari sînt mai buni oameni. Cînd se preumblă înpăratul nostru prin Auggarte, adecă prin grădina sa, auzi numai pruncii cei mici zicînd :

— Aicea să stăm să-l vedem, că pre aicea va tréce, apoi vom alerga iarăși mai nainte.

Deci cui acest loc nu i s-ar părea raiu pămîntesc ?

44. **MĂGARIUL ÎN PÉLEA LEULUI.** Măgariul își urîse a purta povară, deci au aflat oareunde o péle de leu cu carea apoi s-au învăluit și începînd să sparie pre toate céle ce vor eși înaintea lui, au învrăjbit, spăriat și turburat toate viețuitoarele domestice pre cîmp. Îndată săriră oamenii la arme, apoi au eșit să vadă ce minune, pélea leului și glasul măgariului ! Apoi cînd văzură și urechile atuncea au preceput vicleșugul lui și lăsînd armele au apucat pari și bîte mari cu buge, apoi încunjurîndu-l au tras de pre el pélea cea de leu. După acéia dă ! până l-au învățat minte. Și începură a striga :

— Pfui, cace-te găinile care le-ai gonit tu, slutule.

Învățătură. Acuma să se sue cineva pre anvon și să înceapă a da anatemei și afurisaniei pre oamenii cei pacinici și de omenie, oamenii l-ar vedea că crierii lui sînt stricați și l-ar da în șpital. Iară de l-ar vedea că s-au înbrăcat numai în vreo piale de leu ca să sparie, să turbure și se învrăjbească pre oamenii, atuncea l-ar învăța minte. De mare folos sînt norodului preoții și învățătorii cei învățați cu minte înțelepți și înbunătățiți, căutînd la dînșii ca la niște înțelepți sfétnici, învățători și îndreptători ai obștii. Drept acéia tinerii, carii sînt aleși pentru învățături și créscerea pruncilor, trebue să aibă mare grijă, că spaimă cade pre om cînd cetéște Istoria și véde cîtă nepăciuire și vrajbă au întrat întră oameni, cît sînge drept și nevinovat s-au vărsat, înpărății și crăimi stinsă de barbari pustiite. În loc de unirea și dragostea cea cerească, urăciuni, înpărecheri și vrăjmășia iadului, goana, uciderі și războae s-au sălășluit întră oameni din pricina capetelor celor nepacinice care se suia pre amvon. Și îndărătnicea lumea. Au vrut Petru cel Mare, întîiul înpărat al muscalilor, să-și luminéze și să-și întărească înpărăția sa. Iară patriarhul nu lăsă nicidecum. Strigă și întru numele lui Dumnezeu poruncéște să nu aducă și să nu bage învățătura întră oameni, căci cel neînvățat nu poate suferi nicidecum învățătura, pentru căci el știia că cum va veni învățătura și lumina, îndată toată stăpînirea carea e întemeiată și întărită spre deșearta credință va peri.

Întunérecul fuge preste cap dinaintea soarelui. Așadară învățătură preoților, învățătură ! Căci cînd vor fi ei învățați și făcătoriu de bine, atunci și tot norodul va fi bun [. . .].

45. **ASINUL, COCOȘUL ȘI LEUL.** Asinul păscînd cu cocoșul în soție, iată de oareunde nimeri un leu, și tocma atunci cocoșul după obicéiul său au cîntat cucuricu. Deci leului din fire i-au căzut spaimă, căci el cînd aude cocoșul cîntînd, să sparie și încépe a fugi. Iară asinul au gîndit că de dînsul fuge leul, s-au slobozit după el și s-au depărtat de cocoș. Atunci leul sărind spre dînsul, i-au arătat cine e leul și cine e asinul.

Învățătură. Atunci mai rău să rușinează cineva cînd se zăuită cine e el. Leul din firea sa să téme de cîntatul cocoșului și nu să rușinează să fugă de acéia. Omul cel înțelept ascultînd vreo vorbă, sau vreun lucru de care el nici o pricépere sau experienție nu are, el ascultă și ia seama ce vorbesc și ce fac și totdeauna se foloséște. Iară cel neînțelept și nebăgătoriu de seamă el acéia nu poate. Povestec oamenii de un diac singur de sine învățat că nimenea nu-l putea întréce în vorbe. Acéia se poate lesne créde că pre cel nebun cine poate a-l întréce. Au zis unii unui filosof la beutură, de ce tace ? că-i vor zice că nemica nu știi. Iară el le-au zis lor :

— Tocmai bine ați gîcit, au răspuns acela, căci la băutură care mai puține știe, acela mai multe vorbésce. Cel priceput să rușinează a se mesteca întru acéia, întru carea el nu pricépe, iar cel nepriceput își ține cu mare rușine de nu va vîrî pasul său pretutindenea. Apeles, [39] zograful cel minunat, punea icoanele sale înaintea norodului și asculta părérea multora pentru ele. Au venit păpucariul și zicea că acești păpuci ar fi stătut mai bine așa decît cum sînt. Au ascultat zograful și au dires păpucii. Atuncea el începu a se făloși și a vorbi și pentru picioare. Iară Apeles au răspuns :

— Destul iaste păpucariului numai pentru păpuci să vorbească, să nu meargă mai departe de la păpuci.

Megavizos satrapul persianilor au venit la Apeles cînd acesta zugrăvea, pre carele îl petrecea slugile și purtătorii de arme, fiind înbrăcați în aur, iară ucenicii lui Apeles căuta cu mirare la acel domn. Însă cînd au început Megavizos a grăi oarece pentru zugravire, de carea nemica nu știia nici se pricepea, au început ucenicii lui Apeles a rîde : hi, hi, hi, hi ! Atuncea maistorul îi șopti încet, zicîndu-i la uréche :

— Nu vorbi mai mult de acéia, că rîd pruncii de tine, și să știi cum vorbești, și tu singur te-ai rîde.

46. **MĂGARIUL ŞI BROAŞTELE.** Măgariul trecînd cu o sarcină de lémne preste o baltă, au căzut în tină şi sufla muncindu-se să iasă, pre carele broaştele văzîndu-l îl batjocorea zicîndu-i :

— Vezi tu o rugină urgie ! Dar să şezi tot aicea cu noi ce ai face ?

— Tăceţi, nebunilor, le-au răspuns măgariul, au doară gîndiţi că dacă vă iaste voao locul aicea, la toţi trebue să le fie aicea ? Mie mi dată a porta sarcină grea că dacă nu o voiu purta, încep a mă croi cu ruzile[40] în lung şi în lat. Eu trebue să fiu cu oile, nu în bălţi, că aicea ce voiu mînca ? Ci ajutaţi-m(i) să mă scol şi să mă duc.

Învăţătură. Nu trebue să ne mirăm că nu sînt toţi oamenii cu un mod de vieţuire, căci mai vîrtos întru aceasta să văd prea înţelépte osebiri ale neamului omenesc, că sînt oameni de chiline chiemări, spornici şi au de tot féliul de aplecăciuni. Care nu e faur se miră cum faurul veara în căldurile céle mari toată zioa tupăiéşte cu ciocanul în făuria lui. Însă el de acéia nicicît nu se miră şi, pentru că aceasta se face aşa, iaste foarte bine pentru obşte. Cînd măturătoriul de coşuri (hornuri) dimineaţa îşi mitură coşul şi într-însul cîntă, bucuros îl ascultă şi aşa negru funinginat de bună voe îi dau pentru hrana vieţii, prejudecînd că şi el iaste foarte de lipsă în obşte. Aceasta şi acestora asémenea fieştecarele prejudecînd cu iubirea prietenească caută la cea mai de jos măestrie, la oamenii cei lucrători cu mînile şi îi omenesc deacă trăesc ei cu omenie şi cu osteneala lor cea dreaptă îşi agonisesc loruşi pînea cea de toate zilele, sau hrana vieţii.

47. **CALUL ŞI MĂGARIUL.** Calul şi măgariul călătorea înpreună, iară ticălosul măgariu fiind înpovărat preste măsură, au început subt sarcină a tăbărî. Deci au rugat pre cal să-i ajute şi să ia o parte din sarcina lui, că altmintrea iaste gata a sfîrşi suflarea sa. Înse calul făloşindu-se, n-au vrut nemica să ştie, nici să audă de acéia, pănă cînd amărîtul măgariu slăbind au căzut cu totul mort. Atuncea domnul lui nu numai că au încărcat pre cal toată povara, ci încă şi pélea măgariului. Atuncea au conoscut calul însă tîrziu şi fără de timp, că cu mult mai bine i-ar fi fost să fie ascultat de măgariu şi să-i fie ajutat.

Învăţătură. Bărbatul cel drept cruţă sufletul dobitoacelor sale — grăiaşte proroocul. Cine e bucuros să-l slujască dobitoacele sale şi nu vrea să aibă grije pentru dînsele, acela e mai fără suflet decît dobitocul. Că tocma vieţuitoarele acélea, care le junghiem pentru hrana noastră, trebue să le junghiem ca cît mai uşor şi mai curund să moară, să nu se muncească mult, iară nu nebunéşte cum fac unii tirani carii cu rîsuri şi cu batjocuri îşi junghie dobitoacele sale. Căci carele nu e milostiv către dobitoacele sale, acela nu va fi milostiv nici cătră oameni, numai să i se dea slobozenie asupra omului. Drept acéia cînd are omul nişte deatorii cătră céle vieţuitoare, dară cu cît mai vîrtos trebue să aibă cătră făptura cea cuvîntătoare luişi asémenea ? Carele ştie că e puţină vréme pre acest pămînt şi carele are pricépere pentru Dumnezeu, pentru dreptate şi pentru nemurirea sufletului, oare puteare-ar fi cîndva nemilostiv şi neîndurat ? Deci ce vedem noi întru această fabulă urît la calul cel necuvîntătoriu, dar oarecum ni s-ar părea la omul cel cuvîntătoriu şi înţelept ? Ajută fratelui tău întru toate şi în bună vréme la lucruri bune şi de folos, căci toţi purtăm o sarcină a neştiinţii şi a slăbiciunei. Să nu-l faci să-ţi zică : după ploae căpeneagul şi au trecut baba cu colacul.

48. **CALUL ŞI COCIŞUL.**[41] Cocişul fura ovăsul (zobul) calului şi îl vindea şi în loc de a da calului ovăs, el îl ţăsăla şi îl spăla cîte de doaă ori în zi.

— Tu, blăstămate, urgie şi celăule ! îi zise calul. În zădar umbli minţind pre lîngă mine spălîndu-mă şi ţăsălîndu-mă, dacă tu nu-mi dai mie obicinuitul mertic de ovăs.

Aceasta se cuvine celor ce nu-şi înplinesc datoriile sale ci numai gîndesc cu minciuni se astupe ochii altora. Omului celui de cinste şi bun îi iaste ruşine a cére şi al său. Iară cel fără obraz şi gros la péle şi céia ce e datoriu şi poate şi trebue să dea el îndepartă astăzi pănă astară, de mîine pănă poimîne şi aşa mînă tot mai departe, părîndu-i-se că cu atîta mai mult se domnéşte, cu cît să cére mai mult de la dînsul. Darul şi cinstea cînd gîndesci să dai, dă atuncea, nu mai îndepărta. Că de doao ori face bine cel ce face curund. Bis bene facit, qui cito facit.[42]

49. **CERBUL.** Cerbul au venit la un rîu (izvor) să bea apă, unde văzîndu-şi coarnele sale, le lăuda pentru mărimea şi frumusétea lor, iară picioarele părîndu-i-se că sînt prea subţiri, foarte le defăima. Cînd iată văzu pre vînători cu cînii venind. Atuncea se slobozi preste cîmp şi îi lăsă

pre ei departe de sine. Apoi intrînd întru o pădure deasă și smidoasă, [43] i se încurcară coarnele în crengile pădurii și ajungîndu-l cîinii l-au omorît. Iară el ticălosul sfîrșindu-și viața au zis :

— Stînsul de mine, cît de tîrziu cunosc că mai de folos și mai de mare bine mi-ar fi fost picioarele decît coarnele.

Învățătură. Cît ne amăgim prețuind frumuseațea trupului cea din afară, iară a sufletului și a inimii frumuseață, înțelepciunea și bunele năravuri de nemica sau de puțin preț le ținem ! Deci această neînțeleaptă părére mai vîrtos în partea cea muerească e foarte de stricăciune și de pagubă. Căci că ele după mai mare parte a frumuseții tot prețul și vredniciia sa își pun. Fiindcă multe neînțelepte pentru frumuseațele sale, tocma din vremile céle de demult s-au storît și pănă astăzi să pătimesc. Deci de aceasta nu e a se mira. Iară cînd vedem multe preaînțelépte și înbunătățite, că sînt fără de nici o pricină a lor, ci pentru însuși frumuséțele lor céle mari au dobîndit loruși jalnic sfîrșit, ca Lucreția, Virginia și ca Magalată [44] și prea multe altele lor asémenea. Aceasta iaste o mare jale ! Frumuséța fără înțelepciune iaste ca o floare în tină (imală). Așadară cînd muerilor nu le iaste cu cuviință să-și pună tot prețul său în frumuséțe, dar cu cît încă bărbaților trebue să fie cu totul mai cu mare rușine.

50. **CERBUL.** Un cerb orb s-au socotit să pască lîngă țărmurele mării, cu ochiul cel orb de cătră mare ca să nu se teamă de nimenea. Iară după întîmplare au venit niște pescari pre mare și l-au săgetat. Atuncea el murind au zis :

— O, necredincioasă mare, tocma tu mă vînduși, de carea am gîndit că mă va păzi.

Nimenea niciodată nu poate ști dincătrău îi vine primejdia, nevoia și asuprirea. De multe ori scăpăm de mare primejdie, iară acolo unde nu gîndim și sîntem fără de grijă, fără de véste și fără nădéjde ne află primejdia. Cu luare de seamă, cu mare grije și înțelepțéște să ne păzim totdeuna cît putem mai tare.

51. **CERBUL ȘI VIIA.** Cerbul fugind de vînători s-au ascuns într-o vie vérde. Iară deacă s-au cam depărtat vînătorii, au început a smulge frunze și a mînca. Au ochiat vînătoriul că să leagănă vița, s-au apropiat și au văzut pre cerb subt viță și l-au omorît.

— Oh, pre dreptate pătimesc, au zis cerbul fiind cu totul în sînge, pentru ce am vătămat vița carea mă păzea.

Niciodată nu trăbue să vătămăm pre nimenea, încă mai vîrtos pre aceia, carii ne-au făcut vreun bine vreodată, sau ne-au arătat cîndva vreo dragoste.

52. **CERBUL ȘI PUIUL LUI.** Pre cerb l-au întrebat puiul lui :

— Taică ! Cum e aceasta că tu ești cu mult mai mare decît cînii și ai coarne mari și totuși cum auzi cînii lătrînd începi a fugi ?

— Oh, fătul mieu ! au răspuns bătrînul cerb — cînii sînt gîlcevitori, iară eu din fire sînt urîtoriu de gîlceavă, apoi mai voesc a mă da în laturi.

Norocos iaste omul acela carele e așa alcătuit de nu se mînie lesne și carele poate în vrémea mîniei a prejudeca, care urăște gîlceava și de ea se feriaște, acela scapă și se izbăvéște de multe răutăți și de nepăciuiri în viața sa.

53. **MOTOCUL [45] SĂLBATEC ȘI COCOȘUL.** Motocul sălbatec prinzînd un cocoș îi spunea că va să-l omoară, pentru că el cîntă și strigă toată noaptea și nu lasă pre oameni să se odihnească în pace. Iară cocoșul au zis :

— Cîntarea mea noaptea iaste plăcută oamenilor și le e dragă, că după cîntarea mea cunosc în ce vréme iaste noaptea și cui îi iaste de vreo treabă el se scoală, iară cui nu, el doarme cu pace.

Însă motocul iarăși au zis :

— Voi, cocoșilor, sînteți fără de nicio lége, că aveți mai multe mueri decît turcii și nicicît nu căutați la neamuri și la cuscri.

— Acéia iaste slobodă în légea noastră — au răspuns cocoșul — și dintru aceasta se fac multe oao stăpînului nostru.

— Ho, ho, schilo ! Nu pot eu toată zioa a mă prigoni cu tine aicea, căci sînt flămînd — îi zise motocul — și minten îl sugrumă și îl mîncă.

Omul cel rău totdeauna caută mod să facă rău. Iară cînd nu poate se afle, el atuncea și cu sila face ce gîndéște, fără nici o pricină.

54. **MOTOCUL ȘI ȘOARECII.** Un mîrtan au venit într-o casă bătrînă unde se afla mulți șoareci, apoi au început a vîna unul cîte unul. Iară cînd văzură șoarecii așa primejdie,

s-au sfătuit să nu se mai coboare jos, ci să umble sus pre grinzi, unde nu poate umbla mîrtanul. Atuncea mîrtanul s-au făcut mort și s-au întins cîtu-i de lung fără de nici o mișcare.

— Nu ne vei încelui tu pre noi, nu, toate sînt în zadar — zise un șoarece de cei mai bătrîni, măcar belită să-ți vedem pélea ta, încă nu am cuteza să ne apropiem de pélea ta. Dar încă văzîndu-te nebelit, cum să ne apropiem ?

Cînd cunoaștem vicleșugul cuiva desevîrșit și răutatea unor oameni, nu trebue să le crédem mai mult, tocma să-i vedem că s-au uscat de post și de pocăință, și cum se zice : Să să sfințească de vii.

55. **COCOȘUL, CÎNELE ȘI VULPEA.** Cocoșul și un cîne mare au călătorit înpreună și înnoptînd în cîmp, au aflat un stejariu foarte înalt și găunos (buturos). Deci cocoșul au zburat pre o creangă sus, iar cînele s-au băgat în gura lemnului să noptéze. Apoi noaptea cocoșul cîntînd după obicéiul său, l-au auzit vulpea și au alergat acolo, însă văzîndu-l la înălțimea lemnului, au început a-i spune că ea din tineréțe au avut mare prietenii cu cocoșul și ar vrea ca și cu el să se înbrățișéze și să se sărute.

— Eu sînt spre acéia foarte bucuros, draga mea vulpe, au răspuns cocoșul, ci intră mai întîiu în butoara lemnului și deșteaptă pre portariul mieu.

Iară vulpea a început a striga :

— Hei, mă ! Care doarme aci ?

Apoi sărind cînele, au apucat-o de gît și strîngînd-o cu dinții o au sugrumat.

Deci așa s-au făcut sfîrșitul prieteniei. Cînd ar avea cineva cu cei vicléni și răi ceva a descurca, totdeauna să caute să-l înduplece. Încă de va avea ceva cu cineva cu care va putea fi vrednic, să-l învéțe minte. Iară de pricépe că-i mai slab decît înprotivă luptătoriul, atuncea el să nu se prindă cu el de păr.

56. **COCOȘUL ȘI PITPĂLACUL.** Un om avînd doi cocoși au cumpărat și un pitpălac pre carele slobozindu-l întră cocoși, l-au început a-l ciocni cocoșii și a-l goni care de o parte, care de alta. Iară ticălosul pitpălac eșind dintră dînșii și pitulîndu-se de o parte oareunde, începu a-și plînge nenorocirea lui, caré l-au adus strein întră streini, unde nu pot să-l sufere. Apoi puțintel după acéia au văzut pre cocoși unde să zgăera, zmulgea și se bătea între sine, deci s-au mîngăiat, grăind întru sine :

— Aceștea dar sînt niște afurisiți și blăstămați carii și lor își scot ochii. Nu-i de mirare că mă gonesc, căci ei întră sine unul pre altul bat și se ucid.

Învățătură. Să nu ne nădăjduim că vom putea avea vreodată pace și odihnă cu aceia carii și întră sine nu sînt vrédnici să trăiască în pace și într-o unire, căci cine se va nădăjdui spre acei oameni carii nu numai cu alții, ci și cu neamurile lor trăesc întru urăciune, în gîlceavă și în vrajbă și întru neunire, carii între sine nu se iubesc și nu se cinstesc, nebunéște să nădăjduesc că și pre alți oameni sau vor iubi sau vor cinsti. Urîtă pasere iaste acéia, caré își spurcă cuibul ei. Omul cel înțelept și vrédnic cînd gîndéște întră cei străini să se așéză, el mai întîiu cearcă să știe cum trăesc întră sine acei oameni ? (În țara turcească) în Albania nu vei afla nici un om învățat, căci acolo toată înțelepciunea și vrednicia în pușcă și în cuțit se cuprinde. Pămînturi[46] prea formoasă ! Oameni sănătoși ! Voinici ! Și din fire isteți și ascuțiți la minte, însă ce folos e cînd toate acéste daruri prea formoasă firești din copilărie le sînt spre rău întoarsă și pornite ? Amar și vai aceluia carele e acolo pacinic și bun. În tot ceasul trăbue să fie gata fieștecarele să omoară, dacă nu-i iaste lui voia, să fie omorît, să apuce, să pohorească,[47] să aprindă cu foc satele altora, să răpească, să ucidă — acéle le sînt lor vorbele céle de toate zilele și mai înțelépte. Locuri mari, foarte formoasă, cum să zice asémenea raiului, și întrînsele oamenii sălbateci ca fiarăle. Unde e mai mare slobozenie, acolo e mai rea turburare, căci slobozenia fără de legile înțelepte și stăpînirea e sălbatecă fiară, că varvarii pre varvari și cei neînvățați pre cei neînvățați niciodată nu i-au adus la bună rînduială, nici i-au pus la bine. Se cére luminat stăpînitoriu și legi putérnice.

57. **COCOȘUL, VULPEA ȘI GĂINILE.** Într-o curte nefiind aciia cocoșul, era multe găini, iară vulpea văzîndu-le n-au cutezat a se slobozi asupra lor, ci le spunea prin gard că s-au făcut pace de obște cu toate jivinile și de acuma să nu se mai teamă găinile de vulpi, ci să poată slobod a se preumbla pre cîmp înpreună. Ele cu bucurie și vésele au ascultat aceasta. Iată sosi și cocoșul, le întrebă : departe gîndesc să călătorească ? Ele spunîndu-i toate cîte au auzit de la vulpe, bucurîndu-se atuncea cocoșul, au zis :

— Vedeți că sînteți tocma proaste, găini, și fără de crieri ! Căci cînd au auzit cineva undeva și cîndva vulpea să grăiască bine și să spună ceva găinilor ce ar fi lor de folos.

Învățătură. Acelor răi și vicléni încă mai réle le sînt sfaturile. Cei învățați și înțelepți nu vor lua întru mîndrie învățături, pentru că acest sfat adéseori repetiruesc că noao tuturor iaste conoscut cum că toți întru oareșicare greșale în toate zilele ne alunecăm și pentru dînsele pătimim și iarăși nu ne putem din destul de dînsele a ne păzi. Și aceasta iaste : că sfaturile și îndemnurile oamenilor celor vicléni și iubitoriu de dobînzi de multe ori fac pre omul cel bun și priiaten preaiubit cît din nesciință poate să ne dea noao rău sfat.

De unul ca [48] acela nu să vorbéște ; lui nu-i trebue să i să socotească de rău. Căci el acéia nici n-au gîndit, nici n-au avut în minte ca să ne înșale pre noi, ci singur fiind întru înșelăciune, cu inima lui cea mai bună, au trăbuit să ne amăgească pre noi. Aicea să grăiaște și pentru aceia carii pentru dobînda sa, pentru viclenie carea se chiamă politica din reotate și vicleșug, cu gînd și cu socoteală ne dau noao acéste învățături și sfaturi. Cum ne vor putea mai lesne să ne tragă de nas, încătrău vor vrea ei. Cum îi vom putea dară conoaște ? Să [49] avem numai firească înțelégere sănătoasă, apoi îi vom conoaște. Să prejudecăm ce oameni sînt aceia carii ne sfătuesc pre noi : oare sînt buni, sînt înțelepți, arată în viața lor așa lucruri despre care am putea conoaște ; că iubesc pre de aproapele lor ca însuși pre sine. Și de sînt așa, în bune mîni sîntem. La unii ca aceștia putem fără de îndoială a ne încredința, iar décă îi conoaștem că sînt fațarnici, înșelători și iubitori de dobîndă, atuncea să ne păzim, cum putem, de ei. Iară de nu cunoaștem nici bunătatea, nici răotatea lor, nici înțelégerea, nici neînțelégerea. Așadară noao ne rămîne ca să urmăm socotélelor și să ne înștiințăm pentru ce au dat el noao acest sfat întru acest chip, iară nu altmintrea. Mintea sănătoasă și prejudecarea iaste cel de bun neam și prea formos. [. . .]

58. **BROAȘTELE, COPACIUL ȘI IDRA.** Broaștele viețuind într-un rît [50] cu neîncetată nepretenie și gîlceavă între sine, au început a-și pofti loruși căpetenie carele le-ar putea pune la bună orînduială. Drept acéia cu întîmplarea au căzut în rît un copaciu mare de carele s-au spăimîntat ele și au încetat de a se mai gîlcevi, pănă la vreo cîtăva vréme.

Nu după multe acéle zile văzînd ele că copaciul nu se mai mişcă, au început iară a se gîlcevi. Deci li s-au trimis idra, carea le prindea și le mînca. Apoi dintru acea vréme pănă astăzi stau în pace broaștele și în toată seara să sfătuesc, iară cînd să sfătuesc, toate vorbesc și niciuna nu vrea să asculte. Multe vorbesc, iară nimic nu isprăvesc. Și pentru acéia din sfatul lor nici un bine nu se nasce.

Învățătură. Broascele ne pun noao aicea înainte pre noroadele acélea care trăesc fără de învățătură și fără rînduială legilor celor bune, viețuind întru turburări. Copaciul închipuiasce căpeteniile céle léneșe, care zac nemișcate și nesimțitori și nu sînt vrédnici să facă ceva bine. Idra se aseamănă cu muncitoriul, carele smeréşce pre oameni, însă el singur face rău. Așadară ne învață pre noi această basnă că neamul omenesc nu poate fi norocos fără stăpînire și întru slobozenia cea pustie, nici iarăși supt stăpînitoriu léneș, care de supușii lui nici nu-i pasă, nici nu le are grija. Mai pre urmă și supt muncitoriul carele îi mîncă nu pot viețui. Le trebue pentru acéia înpărat, însă înpărat luminat și iubitoriu de osteneală, părinte luminătoriu, prea înțelept, dătătoriu de legi norodului său. Norocos iaste norodul acela căruia milostivul părintele cel ceresc îi trimite așa stăpînitoriu ; iară atuncea e cu totul drept norocos și vrédnic să-l aibă, cînd îl iubésce ca pre un părinte, cu drag îl ascultă și i să supune.

59. **DOAO BROAȘTE.** Doao broaște petrecea într-o băltuță, însă acéia uscîndu-să véra de căldură, au pornit mai departe să caute apă, apoi au aflat o fîntînă afundă. Acolo broasca cea mai tînără au zis ceii mai bătrîne :

— O, ce apă formoasă e aicea. Haide să sărim înlontru.

Însă broasca cea mai bătrînă au zis :

— Lesne putem sări în jos, dar de se va usca și aceasta, oare putea-vom sări afară ?

Aicea fieștecarele poate să-și închipuiască mintea și învățătura de nărav, adecă : ca nemica să nu înceapă omul, nici să facă mai nainte pănă ce nu va socoti bine și va conoasce cum se va săvîrși.

60. **DOAO BROAȘTE.** Doao broaște viețuia aproape în vecinătate : una lîngă cale într-o apă mică, iară céialaltă într-o adîncă mai de departe apă. Aceasta de pre urmă adése sfătuia pre céialaltă să se mute lîngă dînsa, arătîndu-i ei că mai bine iaste de broaște a trăi întru adînc și mai de-

parte de cale, decît unde trec mulţi. Însă aceasta îi răspundea că şi ea singură ştie că aşa e, ci în zadar. că ea s-au învăţat aşa la acela loc cît nu poate nicicum să-l schimbe. Apoi zicînd ea acéstea, iată o cocie trecînd pre acolo de tot o au sfărămat.

Învăţătură. Noi oamenii sîntem asémenea paserilor acelora care se prind tot într-un féliu de mréaje apoi nu vor să se păzească. Aşa şi noi tocma de acéle greşale de care nu numai că au pătimit bătrînii noştri, ci încă şi noi. Dumnezeu ştie de cîte ori printr-însele am pătimit réle şi nu vom să ne păzim. Purcelului de-i vei tăia urechile şi coada din rădăcină, mînezi numai se aibă loc pre unde se va vîrî, apoi îl vei găsi acolo. Ci de acéstea să nu ne mirăm, că pasările şi purecii sînt fără pricépere. Iară noi cu înţelégere fiind, ar fi cu dreptul să fim cu mult mai cuminte. Ci învăţătura e grea muncă ! Şi mult mai sus decît gîndéşte cineva ! Cu ce m-am dedat şi am învăţat din pruncie, acéia aşa vom să fie şi să rămînă, tocma cînd s-ar putea prăpădi lumea şi noi cu dînsa. Video meliora proboque, deteriora sequor. Văd ce e mai bine şi cunosc şi mă duc după ce e mai rău. Zice ticăloasa Tedia.[51] Aşa înfricoşată putére are spre om învăţătura şi obicéiul. Noi ne mirăm de alţii că nu pot să-şi izbîndească, însă ei despre partea lor nu pot din destul să se mire de noi, iară de sine nu va nimenea să se mire. Cum ne tîlnim undeva cu cineva, îndată le găsim pricină, că aşa sînt şi aşa. Noi tuturor le aflăm vină şi de tot féliul de pédece le cîrnim. Dară aceluia nici în minte nu i-au venit despre acélea ce noi sîntem vrédnici să-i iscodim. Noao ne sîntem curaţi şi fără răotate, ca şi cum am fi astăzi din maică născuţi ; apoi décă sîntem aşa, pentru cine se grăiaşte aceasta ? Pentru pruncuţii cei micuţei şi pentru cei fără prihană şi fără răotate tineri ! Căci fieştecare părinte firéşte poftéşte ca fiii lui cei iubiţi să fie mai vrédnici, mai buni şi mai cu minte decît dînsul şi nu le poate pizmui, căci acéia sfînta fire nu lasă.

Noi ceşti bătrîni nu putem înşine pre noi aşa lesne să ne îndreptăm, precum putem pre pruncii noştri, carii până acuma nu au învăţat nici bine nici rău, căci sînt la vrémea cea mai bună, întru carea pot urî tot răul, vicleşugul, nedreptatea şi toate nebuniile, apoi tot binele pot să învéţe. De nu se vor otrăvi din tineréţe cu obicéiuri réle, ci de se vor adăpa cu năravuri bune şi cu dragoste către cinste, către adevăr şi către toate céle de bun neam fapte bune ferice de ei, că aşa vor rămînea totdeauna şi seminţiia lor încă

mai bună va fi decît dînşii. Încă ferice va fi şi de aceia părinţi înaintea lui Dumnezeu carii se grijesc şi se ostenesc pentru acéia ca fiii lor şi nepoţii nepoţilor mai buni şi mai cu minte, mai pre urmă şi în bună norocire. Căci cea mai adevărată şi mai direaptă buna norocire se naşte din mintea cea luminată şi din faptele céle bune iasă. Iată cum înţelége de aceasta norodul cel mai luminat din Evropa. Aceia carii înpreunează adevărul cu sporiul trebue să fie număraţi între cei dintîiu făcători de bine a neamului omenesc. Fericit iaste norodul acela unde aceasta se gîndéşte şi se créde. Drept acéia să ne obicinuim dară tinerii noştri spre bine, căci toate de acélea atîrnă.

61. **MUSCA.** Musca au căzut întru una oală cu zamă unsuroasă şi acolo s-au hrănit foarte bine. Ci după acéia vrea să iase şi nu putea, că i să afundase picioarele. Deci au început a zbîrîi cu aripile, apoi şi aripile ş-au muiat şi cu cît se izbea mai tare ca să iasă, cu atîta mai mult se afunda. Apoi au început a-şi zice şi singură :

— Aba, că ticăloasă sînt eu în lume, căci cînd mai bine m-am săturat în viaţa mea, m-am adăpat, m-am scăldat şi m-am îndulcit, tocma atuncea trebue să şi pier.

Învăţătură. Vie iaste închipuirea oamenilor celor iubitori de dulceaţă şi cu anevoe le iaste a se despărţi de dulceţile sale ! Décă nu-şi aduc nicidecum aminte de răotăţile sale, care le-au făcut în viiaţă, ci numai doresc şi plîng după céle ce rămîn. Cînd gîndesc cîte buţi de vin şi vinărie (pivniţă) pline cămările de miiare, de unt şi slănină, atîţa viţei, mici şi purcei nemîncaţi ! Apoi cine din cei vii poate zeuita aceasta ? Galbenii aceia ! pre carii nici razele soarelui celui dumnezeesc nu le-au strălucit ochii, nici le-au îndulcit inima. Iară miile céle înpărţite cărora înprumut date, cărora cu camătă şi toate acélea trăbue să rămînă ? Omule ! Au aşa e dreptatea ta ? Tocma atuncea trăbue să mă sfîrşesc, cînd mai bine pofteam se treesc ; acuma voiu să moriu, nu mă lăsaţi, fraţilor ! Chiemaţi doftori ! Chiemaţi vrăjitori, descîntători, alergaţi, plătiţi preoţilor să se facă pe la toate besearicile rugăciuni şi bdenii ! Socotind că şi sfinţii pre bani fac minuni ! Ce voi face pre céialaltă lume ? Căci acolo nu să mîncă nici să bea ? Şi aşa omul cel dat dulceţilor ar vrea să trăiască ca Madusal[52], ca mai mult să se îndulcească. Omul cel înţelept să hrănéşte ca să viiaze, iar cel fără de

minte ar fi bucuros să trăiască numai să se hrănească şi să se îngraşă. Bogăţiia de ar curge ca apa să nu vă lipiţi inima de dînsa. Căci fericit [53] iaste numai acela bogat carele face comunităţii [54] şi pre urma lui îşi lasă nume bun. Iară fără aceasta ce-i zice Evangheliia : Nebune, întru aceasta noapte vor să ceară sufletul tău de la tine, dar céle ce ai adunat a cui vor fi ? Vor rămînea pruncilor. Ticălosule ! Fiiului celui nebun nu-i ajută bogăţiia, de nu va aduna aleasă înţelepţie, că bogat ai lăsat pre fiiul tău cînd l-ai lăsat înţelept şi bun.

62. **DOI ŞOARECI.** Un şoarece cetăţean au pornit la un sat să cercetéze pre alt şoarece priiaten al lui. Acesta cu bucurie l-au aşteptat într-o cămară cu fîn, unde scoţînd, îi puse înainte ce au avut mai bun, precum : alune, nuci, poame uscate şi o bucăţică de brînză uscată, ce ş-au fost cugetat el pentru praznic, însă cetăţeanul toate acéstea întru nemic le socotea. Se înbie, ba şi nu, ba că dinţii lui cei domneşti nu sînt învăţaţi cu de acéle bucate. Gustă cîte ceva, dar nu poate să înghită.

— Hei, sărace pretene, clătind cu capul au început a zice săteanului şoarece, au aceasta e hrana voastră prin sate ? Dară vino, frate, cu mine la cetate, de voeşti a şti ce e viiaţa.

Acesta îndată fu gata şi porniră amîndoi. Şi ajungînd de către seară, cetăţeanul băgă pre oaspetul său într-o pivniţă a unui boiariu, unde vieţuia el. Deci acolo era carne uscată, brînză şi de tot féliu de fripturi, lăsate pentru cină. Se miră săteanul şoarece şi ochilor săi nu créde. Cînd iată deodată nimeréşte stăpînul casei de la vînat, se cutremură curtea de tropotul cailor şi de lătratul cînilor. Deci spăimîntîndu-se oaspetul, fugea prin unghiuri neştiind locul, cît nu ştiia unde mai în grabă s-ar ascunde. După acéia îl mai mîngăe celălalt, zicîndu-i :

— Nu te teme, că acéia nu e nemica !

Apoi începură a gusta cîte ceva, cînd iată în pivniţă slujile şi slujnicele acum după o friptură, acum după altceva întrară. Bieţii şoareci tot preste cap dîndu-şi în tot ceasul care într-o parte, care într-alta fugea. După acéia bietul sătean începu a înjura şi a ruga pre cetăţeanul şoarece ca să-l scoată afară din cetate, grăindu-i :

— Îţi mulţumesc, frate, şi rămîi sănătos cu aşa domnie nepacinică.

Învăţătură. Beatus ille, qui procul negotiis, ut prisca gens mortalium, paterna rura hobus exercit suis. Ferice de acela care e departe de supărări, întru asemănarea neamului omenesc celui dintîiu, care ară holdele tătîne-său cu boii săi ! [55] Că să fi zis altcineva acéstea în lume, nu i s-ar créde, aşa precum cel înalt, dulcele cîntăreţ Horaţie, acel iubit al înpăratului August, inima şi sufletul mă ţine întîiul ministru a lui August. El, carele de ar fi putut, ar fi poftit totdeauna cu August să vieţuiască şi să înpărăţească. Şi nu numai ce au grăit aşa, ci şi pentru sine acest féliu de viiaţă au ales. Aicea trebue luat seama că adéseori aceia, carii nu sînt bogaţi pre cei bogaţi îi osîndesc, precum şi cei urîţi află celor mai frumoşi decît dînşii oarece pricini şi stricăciuni găsesc şi pre cheltuiala lor de ei rîd. Şi aceia carii nu sînt în vreo deregătorie şi vrednicie, sau domnie, carii mari aplecăciuni caută şi află în ei nescari neajungeri numai ca să-i poată de vreo parte sau de alta pleca şi către sine mai aproape a-i aduce. Pentru acéia bine gîcéşte un italian : Non e bella, che ditesti una brutta, zicînd : Nu iaste frumos carele ar urî pre cel urît. [56] Fieştecare pizmuiaşte ce-i mai formoase decît el. Deci unul, carele scrie şi poftéşte să îndreptéze năravurile oamenilor, cu totul trebue să fie curat de această prihană carele se naşte din zavistie. Pentru acéia trebue bine să se ştie că bogăţiia, stăpînirea şi domniia sînt prea frumoasă lucruri, întru acel cu minte şi înbunătăţit bărbat carele întrăbuinţează precum spre al său, aşa şi spre al patrii sale folos. Iară întru acela să strică şi să osîndesc, carele are numai ca să muncească mai mult. Iară despre altă parte Horaţie al nostru pre acei săteni îi laudă, care sînt cu minte şi iubitori de osteneală, cărora le sînt curate căsuţele întru carele vieţuiesc şi vasele dintru carele se hrănesc. Iară a trăi într-un loc cu vacile, cu porcii, cu găinile, cu réţele — aceasta e dobitocéşte iară nu omenéşte. În toată starea de oameni iaste de trebuinţe a cunoaşte şi a despărţi pre cel înţelept de cel neînţelept, pre săteanul cel vrédnic şi de omenie de către cel léneş şi sănătos, zdravăn şi fără de nici o lipsă cerşitoriu. Iară carele această deschilinire nu e vrédnic a face, acela améstecă răul cu binele şi întoarce gîndul cel firesc dintru carele nemica nu se poate naşte ceva bun. Deci această rînduială a lucrurilor fieştecăruia îi e de lipsă, iară mai vîrtos aceluia, căruia îi zic :

— Doftore ! vindecă-te pre tine însuţi. Şi învăţătoriule ! învaţă-te pre tine însuţi mai întîiu.

Căci orb pre orb cînd poartă, oare ce va fi ? Lesne poate gîci fieştecarele. Însă trăbue unde şi unde şi celui învăţat

să i se erte. Căci numai singur domnul Domnezeu iaste fără de greșale. Așa toți zic și așa drept și iaste.

63. **PUII DE ȘOARECE ȘI MUMA LOR.** Puii șoarecelui décă au crescut, au început a umbla, a eși din gaură și a alerga. Au văzut mai întîiu în viața lor mîrtanul, motocul sau pisicul ; deci au întrebat pre muma sa ce féliu iaste acesta ?

— Nu întreba, fătul mieu ! Că acesta e rău și îndărătnic și se chiamă mîrtan, motoc. [57] Numai acesta să ții bine în minte ca nu cumva văzîndu-l în casă să eși din gaură afară, că apoi va afla vreo minune.

— Ce mîrtan, mamă ! Hiu ! Că și numele îi iaste înfricoșat. Dar ia caută, mamă, cum șéde cu pace nimănui nu face nimica, numai ce să linge și să netezéște — zise șorecelul.

Apoi iar zise mumă-sa :

— Ia seama bine. Să nu-i crezi — să nu-ți vină răul [58] de dimineață, că acesta cînd se face mai neluotoriu de seamă, atuncea mai tare să te păzesci de el.

Însă nebunul șoarece neputînd ședea în pace, gîndea că-l mîncă locu, caută, fuge înapoi, privéște și iar caută din gaoră să-l vadă se-l ochiiască mai bine. Iară cînd văzu pre motoc întors cu spatele de către gaură îș mai scoase capul să mai vadă puținteluși încă și mai bine. Poaf, motocul cu laba pre capu-i.

— Dii ! Ți ! Țiu ! Ha, țiu !

Îi zise mumă-sa :

— Nu vrei să asculți, te mîncă spatele ? Ai găsit cine te va scărpina.

Așa iaste pruncilor celor mici, care nu ascultă pre tatăl său și pre mumă-sa.

64. **ȘARPELE ȘI LUCRĂTORIUL DE PĂMÎNT.** Șarpele viețuia într-o gaură aproape de casa unui lucrătoriu de pămînt, iară acesta de multe ori putea să-l omoară. Însă pentru oarecare credință deșartă n-au vrut. Deci pruncul lui nevăzînd au călcat pre șarpe pre carele șarpele l-au mușcat. Îndată țipă pruncul. Apoi tatăl său au apucat toporul să omoară pre șarpe. Ci acesta s-au vîrît în gaoră și numai ce i-au tăiat coada. Apoi nu îndelung au murit pruncul și l-au îngropat înaintea casii. Deci după multă vréme au scos omul înaintea lăcuinței șarpelui pîne, sare și au început a chiema pre șarpe să se înpace. Aceasta nu știu face el cu bun sau cu rău gînd. Pentru acéia i s-au răspuns :

— Toate acélea sînt în zadar, vecine, că pănă vei vedea tu mormîntul fiiului tău și eu cu coada mea tăiată, pace dreaptă întră noi nu poate fi.

Învățătură. Oamenii carii au făcut rău unul altuia, și de se vor înpăca vreodată, iarăși să se păzească unul de altul. Că aceasta iaste a șérpelui înțelégere, și după nenorocire pentru oameni slujaște, pănă atuncea pînă cînd vor fi nedrepți întră dînșii. Iară cînd vor vrea din nedrepți să se facă drepți și din nebuni să-i facă buni, atuncea această politică a șérpelui nu ar fi pentru dînșii. Noi ca niște cuvîntătoriu și înțelepți avînd dreptatea lui Domnezeu înainte ochilor, întru toate înțelégerii cei sănătoasă trăbue să urmăm. Conoscînd că din vrajbă între vecini și din ținérea minte a răotății cei dintîiu nici un bine nu se naște, ci răotate și nenorociri noao și altora. Iară din fericita pace, dulcea dragoste și unire se naște cea de comun a vecinilor fericire și buna norocire. Pentru acéia toate urîciunile și supărările céle dintîiu, care ne-au făcut noao cineva, trăbue să le facem uitate. Și numai pentru aceasta să ne îngrijem, adecă pentru buna norocire și fericirea cea vécinică și ce putem face să facem : cum putem fi de acum înainte mai buni [. . .]

65. **ȘARPELE ȘI SĂTEANUL** Un sătean au aflat iarna pre un șarpe jumătate înghețat. După obiceaiul bătrîn al credinții deșarte făcîndu-se milă de dînsul, l-au dus în casa sa, unde l-au pus supt cuptoriul cald. Deci el după ce s-au încălzit și s-au dezghețat au început a se tăvăli prin casă, a șuera și a-și vărsa veninul. Apoi săteanul văzînd acest spurcat nărav și nemulțumire, l-au gonit afară iarăși în frig, unde iarăși au înghiețat și ș-au sfîrșit al său veninat nărav.

Învățătură. Vrédnică răsplătire și remunerație și plată a omului celui cu mores rău și nemulțumitoriu, carele facerea de bine cu rău răsplătésce, răotatea carea și întră varvarii cei mai răi iaste scîrnavă și urîtă. De s-ar gîlcevi și s-ar urî omul măcar cum pentru orice lucru din țircumstanții cu prietenii și iubiții săi și s-ar despărți nemica mai puțin niciodată să nu lépede dinaintea ochilor săi, vrémea dragostii și a prieteniei.

Că sfîntă e vorba bătrînilor noștri : Adu-ți aminte de pînea și sarea carea ai mîncat la mine. Prea înțelepțéște

sfătuesc grecii, ca și cînd vei să iubesci iarăși. Nemica nu e mai cu spornicie a stinge gîlceava și urîciunea decît a-și aduce aminte cineva de dragostea cea de mai nainte. Ma toate sînt acéstea în zădar, cînd inima din tinăréțe e înderătnică și otrăvită.

66. **PEUNUL ȘI CEUCA.** [59] Adunîndu-se paserile să-și aleagă loruși căpetenie, peunul au început a-și lăți pénele sale, socotind că pentru frumuséțea pénelor sale îl vor alége înpărat sau căpetenie. Ceuca i-au zis :

— În zădar te muncesci tu aciia umflîndu-te și lățindu-ți pénele, că ce ne vor folosi pénele tale, cînd vom sta a ne oști sau a ne bate cu vulturii. Noao trebue pre cel mai înțelept, pre cel mai slobod și mai tare să-l alégem de căpetenie.

Însă așa féliu e vulturul, deci așa au și făcut...

Această fabulă ne învață pre noi ce căpetenie trebue a ne alége pentru a ne stăpîni.

67. **CEUCA ȘI ALTE PASĂRI.** Alegîndu-și paserile pre vultur căpetenie sau înpărat, s-au sfătuit ca la zioa cea numită să se adune toate și fiescecarea să se aréte de ce e bună. Aicea ceucei îi era rușine a se arăta în moda sa cea firească ; pentru acéia strîngîndu-și de toată plasa de péne, s-au înpestrit și s-au înpodobit. După acéia au venit așa întră célelalte pasări. Ma pasările cunoscînd vicleșugul ei, au venit la dînsa și începînd a-și zmulge fiescecarea pénele, rămasă iarăși ceucă.

De aicea fiescecarele poate lesne cunoaște înțelesul acestei fabuli ce va să zică, adecă : a nu se arăta acéia ce nu e, nici a se face că are céia ce nu are. Că ceuca mai de omenie vrea fi fost arătîndu-se în firea sa, adecă ceucă, nu a se fi schimbat cu pénele altora.

68. **CEUCA ȘI VULTURUL.** Ceuca văzînd un vulture unde se slobozi și apucă un miel în unghii apoi zburînd s-au dus cu el. S-au slobozit și ea la un berbéce în a căruia lînă încurcîndu-se unghiile, nu putu să mai zboare. Văzînd-o păcurariul au prins-o și zmulgîndu-i aripile o déde pruncilor să se joace cu ea zicînd :

— Copii (prunci), iată ceuca céia ce gîndea a fi mai mare decît un vultur.

Aceștea legîndu-o cu ațișoare de picior o hrănea și se juca cu ea. Acum preste puțin crescîndu-i aripile să fură,

apoi zburînd cu ața la picioare, s-au lăsat pre crengi în care învăluindu-se pre lîngă o creangă, au remas spănzurată. Atuncea au început a se plînge însăși de sine, zicînd :

— Acum cu adevărat n-am minte și sînt cu totul proastă și nebună ceucă. Întîiu, că m-am slobozit la așa lucru peste putérea și vîrtutea mea. A doao, că n-am răbdat pre prunci — așadară trebue să pier aicea acuma...

Arătată iaste învățătura acestii fabule ce ne glăsuiaște adecă : să nu ne slobozim întru ce nu sîntem vrédnici. Că să putem scăpa de răul cel mai mare, așadară să suferim cel mai mic.

69. **MĂEMUCA ȘI DELFINUL.** Călătorind corăbierii pre mare nu departe de Atina, avea cu sine o măemucă. Se ridică o furtună așa mare și putérnică, cît au resturnat corabiia și s-au înecat, iară corăbiiarii s-au mîntuit innotînd, ma măemuca se înecă. Atuncea delfinul, care spun că e un péște foarte milostiv către oameni și pre mulți îi mîntuiasce de înecare, văzînd pre măemucă, au gîndit că e om și luînd-o pre spatele sale, au scos-o la țărmuri, ma au întrebat-o înotînd de unde e și cine e ? Iară ea au spus că e din Atina de mare neam. Delfinul au întrebat-o cunoaște pre Pirei (un liman al Atinii unde stau corabiile). Măemuca gîndind că e vreun om :

— Cum nu l-aș ști ? zice, că el îmi iaste mie neam.

— O, tu cap mincinos, ți neam Pirei ? Vrei să te îneci, apoi minți ? Haida, nu ești de viiață.

Apoi lepădîndu-o de pre sine, această de bun neam prea mincinoasă se înecă și-și sfîrși minciuna.

Învățătură. Minciuna e așa reotate, deci cînd nu se face spre paguba și stricăciunea altuia, nemica mai puțin, cu totul e grozavă și urîtă și cu totul necuvioasă la omul cel de omenie și de cinste. Aceasta oarece nemotenie [60] are cu gluma, căci obicinuit iaste că glumindu-se oamenii, nu grăesc céia ce gîndesc, ci unii așa din glume se obicinuesc a minți, cît fără toată gluma mai pre urmă tot mint. Adevărul cît e de bun neam bonitate, atîta e minciuna de rea și de rușine. Iară la o răotate și la o primejdie foarte mare (poate zice cineva) ce vom face la o nevoe de mare lipsă ? E ! Lipsa și nevoia cea mai mare iaste așa lucru, cît nu se pot da ei reguli, nici legi prescrise. Omul de cinste și bărbatul cel vrédnic știe să-și deschilinească nevoia din nevoe și nu priméște fieștece nimicuri a fi nevoe. Deci să prejudecăm de am da că în nevoe se poate minți, atuncea trebue

să dăm slobozenie că se poate face toată răotatea de voe, apoi atuncea las să se ducă dintru această cu Dumnezeu şi dreptatea şi cinstea şi omenia şi toată altă faptă bună.

În vréme de harţ (rezmiriţă) a minţi şi a încelui pre nepriiatenul şi vrăjmaşul şi pre făcătoriul de réle al comunatetului, pre tîlhariul mai vîrtos cînd nu se poate altmintrea fără numai cu minciuni mîntui de primejdie, fiind nevinovat şi drept. Pre sine sau pre altul pre careva de rău a izbăvi, ni se pare că şi însaşi minciuna în aşa întîmplare îşi schimbă firea ei. Însă acéstea întîmplări nici adése se întîmplă, nici eu aicea grăesc de dînsele. Că legile firesci şi ceteţăneşti pentru acéste ne scrie stări trebuincioase întru nevoi, după care sîntem datori să ne portăm. Aicea e cuvîntul pentru minciunile care se fac ori prin créşterea cea rea, şi din obiceaiu ori din cea mai rea şi fără orînduială iubire de dobîndă, spre stricăciunea, spre paguba şi înpotriva cinstei şi numelui celui bun al altor oameni. Minciuna, caré se face din neştiinţă se poate socoti nevinovată (de acéstea mulţemită lui Dumnezeu) puţini sînt de acéia căci nimenea nu poate zice că n-am ştiut că nu e bine a fura şi altuia a pofti rău. Şi pentru adevărul a vorbi şi cu ştirea a face altuia asuprire şi rău, însemnează adevărul a-l întrebuinţa şi binele în răotate a-l întoarce. Pre pruncii cei mici dară foarte tare să-i păzim de toată minciuna în glumă şi fără glumă, cu gînd rău şi vicleşug, ca şi de otravă şi venin, căci deacă din pruncie se învaţă acéle, în toată viiaţa nu se pot desvăţa căci acéste réle obicéiuri sînt dreaptă otravă sufletului, inimii şi năravurilor.

70. **CĂTARA SAU MAZGA [61] ÎNGRĂŞATĂ.** Un om au vrut să vîndă o mazgă şi pentru ca să o vindă cu bun preţ o hrănea cu orz să se îngraşă. Aceasta cînd s-au hrănit bine şi s-au îngrăşat, s-au făloşit atîta, cît au zis stăpînului să o vindă în loc de cal, adăogînd că tatăl său nu au fost măgariu, ci hat (cal turcesc). Bine. Aşadară în vrémea tîrgului nu au dus-o unde se vindea măzghele, ci unde caii cei buni. Acolo încălecînd-o un cumpărătoriu şi începînd a se întréce cu caii de loc, despre o parte pentru grăsime, despre altă parte, fiindcă era mazgă, începu a rămînea înapoi. O înpung cu pintenii, o bat cu bicele, o silesc preste măsură să alérge. Atuncea abiia resuflînd, zise :

— Mă rog, nu mai dareţi mai mult, nici mă siliţi, că nu mai pot.

Apoi au spus drept că e mazgă şi de ce neam iaste.

— Numai aceasta e făloşia şi mîndria mea, care era să-mi mînce viaţa.

Învăţătură. În zadar se arată cineva că e de neam mare, deacă el nu-i nici de o treabă şi nu e bun de nemica. Omul cel vrédnic şi în ţara şi în patriia sa iaste slujit şi de bună treabă. Nu numai că încépe buna nemuire sau nobiletatea sa, ci şi pre născătorii lui îi face nobili. A se ruşina de neamul său aceia e dreaptă prostie. Agatocles craiul Siracuzei fiind fecior de olariu, ma pentru bunătăţile, vredniciile bărbăţiei lui şi facerii din destul, la ţara şi patria sa s-au învrednicit a fi înălţat la crăime, şi nu numai nu se ruşina de starea tătîne-său, ci şi totdeauna la masa sa întră vasele céle de argint şi aur şi vase de pămînt cu porunca lui se ponea. Şi acéia i-au slujit lui spre mai mare mărirea vredniciei lui.

Un înpărat piersinesc mergînd odată la vînat, după întîmplare au venit întru o colibă a unui păstoriu şi văzînd aci un copil (prunc sau cocon) formos la faţă şi ager la minte, apoi cerîndu-l de la tatăl său, carele i l-au şi dat, ma zise acéste cuvinte pruncului sfătuindu-l bine să păzească căbănăcioara şi bătul (toiagul) cu care au umblat după oi şi niciodată să nu-şi uite cine au fost el mai nainte. Acest prunc cu numele Alia cu vréme au ajuns a fi mai marele vezir înpărătesc. Acesta avea în curtea lui o cămăruţă în carea pre nimenea niciodată nu-l lăsa să între, ci numai el însuşi în toate zilele cîte o dată întrînd acolo să ruga lui Dumnezeu. Însă spre oamenii cei mari adeseori se rădică zavistie mare, aşadar zavistnicii lui l-au clevetit şi minţiră asupra lui că el cu nedreptate şi din repiri au umplut o sobă de aur în caré niciodată pre nimenea a intra nu-l sloboade. Înpăratul carele altmintrea îl iubea şi-l cinstea foarte şi credinciosul lui a fi fără de îndoială îl ţinea, au pornit singur ca să se încredinţéze. De acéia nevoi pre veziriul să deschidă soba lui cea pitulată (de taină). Fiind el nevoit, au deschis soba, însă ce au văzut aici ? Căbăiniceaua şi toiagul cel păstoresc şi o poneavă [62] aşternută, pre caré se ruga el lui Dumnezeu. Deci înpăratul plin de mirare şi de minune l-au întrebat ce însemnează acéstea ? El au povestit sfatul tătîne-său. Atuncea înpăratul l-au înbrăţişat, către pieptul său şi cu ochii plini de lacrămi îl săruta şi zicea :

— Alie ! Alie ! Prea dragul mieu Alie ! Tu eşti omul lui Dumnezeu ! Tu eşti stîlpul înpărăţiei méle.

71. **FURNICA.** Spun că în vrémea cea de demult furnica fu om lucrătoriu de pămînt, caré neîndestulîndu-se cu osteneala sa, se lăcomea spre ale altora și, unde ce putea, tot fura. Deci blăstămînd-o tot norodul, s-au făcut furnică. Însă în deșert, că au schimbat numai chipul, iar năravul cel rău nu l-au lăsat nici până în zioa de astăzi, căci ea tot fură grîul altora și îl duce.

Și această fabulă ne învață și ne sfătuiaște ca să ne păzim încă din tineréțe de obicéiurile céle réle.

72. **GRIERUȘUL ȘI FURNICILE.** Grierușul au venit iarna la furnici, rugîndu-se să-l înprumute cu vreun grăunț de grîu, ca să se hrănească și să nu piiară de foame. L-au întrebat furnicile :

— Dar ce ai lucrat astă-veară ?

— Am fluerat — zice acesta.

— Ai fluerat ! Așadară tu astă-veară ai fluerat, acuma joacă, ca să-ți treacă de foame ! Haida, trage-te și te cară din ușa noastră.

Învățătură. Lénea iaste păcat de moarte, căci dintr-însa se nasc multe reotăți — lipsa, sărăcia și toată nenorocirea dintr-însa purcéde și se înpuțéște omul în lenevire. Încă și viiața îi iaste spre reutate — zace până îl dor coastele și abiia așteaptă să-i treacă zioa. Bărbatului și muerii le stă urît și rușine fără lucru a ședea, de ar fi cît de avuți. Că tot cel ce nu gîndéște de bine, el gîndéște de rău. Căci firea omenească iaste așa, ca el totdeauna să se îndeletnicească întru ceva. Cel lénes nu s-au născut să viiaze și să trăiască ci să putrezească și să piiară încă viețuind. De se naște sărac, el pîndéște să se sfîrșească cerșitoriu. Nu e nici un folos, nici moșie patriei, nici neamului său, nici însuși lui. Și pentru unii ca aceștia s-au obicinuit oamenii cei bărbați a zice că mai bine se fie mort decît viu. Că de ce treabă [63] e așa viiață ? Iară cei înțelepți mai mulți zic că unul ca acela nu e bun de altă fără numai de călugărit. Unii zic că călugărul și cerșitoriul sînt tot una.

Atinii cînd începură a se înstreina de bunătățile bătrînilor lor și a se da lenevirii atuncea au fost că văzîndu-i Timoi pre aceia așa fără nici un lucru léneși și deșerți, le spunea lor că au gîndit să dea să zidească în curtea sa o zidire și un lemn mare crencurat, care îi stă în cale, să-l tae. Apoi să nu-și piiardă vrémea ci să se ducă să se spînzure într-însul, căci spre atare treabă nicăiri nu vor afla mai bun lemn. Pentru că soarele, luna și toate făpturile

lui Dumnezeu oare cătră ce ne învață cu neîncetatele umblări și mișcările sale, de nu cătră îndeletnicirea noastră cea de pururea căriia nu e de lipsă nici o lucrare cu mîinile, adecă meșteșugul și negoțetorii, fiindcă au cu ce trăi, ei să nu trăiască 100 de ani, ci 1000 tot ar avea pentru ce osteni din destul și înbunătăți inima și cătră perféctia cea mai mare să le aducă. Dobitocéște iaste numai a mînca și a zăcea, dacă l-ar lăsa cineva, numai fiindcă el sirimanul cu mintea și cu gîndul nu are nici un lucru. Cel bogat și de bun neam, cînd conoaște prețul cel drept și sporniciia sufletului celui cuvîntătoriu și înțelept, nu se îndoiaște cum că ar mai avea lucru întru această spurcată viiață, ci ca și un iubitoriu de osteneală adună noao miiarea cea prea dulce. Deci putea-vom noi să nu băgăm de seamă, pentru miiarea și bogățiia sufletului celui cuvîntătoriu și fără de moarte a nostru ? Pentru acéia pruncii și fétele mai vîrtos cînd sînt avuți și de părinți de bun neam, din unghii tinere trebue a-i obicinui cătră iubirea de osteneală. Care le va sta înainte, li se va părea că nu numai nu e greu ci încă le va fi foarte dulce mîngăiare lucrînd și ostenindu-se. Înse cu măsură, că sînt încă trupuri fragede și de lucru greu sau rădicare se pot lesne strica. Aicea se înțelége lucruri ușoare.

73. **PRIVIGHETOAREA ȘI COBĂȚUL.** [64] Privighetoarea cînta primăvara și veselea pre toți carii o auzea. Au prins-o cobățul și vrea să o mănînce. Îi zise :

— Nu mă omorî, că vezi cît de cu bucurie mă ascultă oamenii și-mi zic dulce căntăreț al primăvérii.

— Ce-mi pasă mie de primăveara ta și de cei ce te ascultă pre tine, zise cobățul, că mie numai de acéia mi grije, cum voiu umplea eu foalele mieu cel gol.

Înțelepciunea, învățătura, nume de cinste și faptele céle bune toate sînt ca o nemica înaintea acelora carii caută norocirea și fericirea lor în blid și în bocal. Că până cînd e plin foalele lor, de toate célelalte rîd și le batjocoresc.

74. **PRIVIGHETOAREA, CUCUL ȘI ASINUL.** În primăveară privighetoarea după obicéiul ei cînta. Îi zise cucul :

— Vréi să ne rămășim că eu cînt mai formos decît tine ?

— De vréi, haide ! Însă care ne va fi judecătoriul ?

— Iată — respunse cucul — acela ce paşte acolo. Vezi cîtu-i sînt urechile !

Apoi începură a cînta înaintea asinului, care asculta cu urechile rădicate. Însă ce ştie măgarul ce e cîntarea privighitoarei. El zisă că mai formos cîntă cucul, şi aşa au pierdut privighitoarea rămăşagul iar păstoriul au mîngăiat-o zicînd :

— Nu te ruşina, prea iubită privighitoare, că pentru tine iaste mai mare cinstea că măgariul nu i se pare de cîntarea ta şi nu-i place lui !

Învăţătură. De ar face neştine nu ştiu cît bine, nu poate plăcea la toţi. Că nici Dumnezeu nu le iaste spre plăcére la toţi cînd le dă ploae. Cîţi oameni atîtea năravuri. Căci cînd are fi toţi oamenii din destul înţelepţi şi iubitori de dreptate, nu ar fi întră dînşii nici o gîlceavă, nici neînpreunare şi cu mult ar fi mai bine pentru dînşii. Ci nu se ajunge unuia una, altuia alta, iară unora şi amîndoao. Eghipténii cei de demult închipuia pre judecătoriu fără ochi zicînd că lui nu-i e de lipsă se caute la acela pre carele îl judecă, ci numai se asculte ce se vorbéşte. Iară fără nici o doială au căutat ca judecătoriul lor să aibă urechi omeneşti şi tare plecăciune către prejudecare, căci într-alt chip nemica le-ar ajuta lor că e orb. Dreptatea şi pacea s-au sărutat, iară dragostea şi adevărul s-au întîmpinat. Zice cîntătoriul de psalm : Prea iubite nume ale inimilor celor bune ! Oare cînd veţi lua voi toată stăpînirea voastră spre oameni, cînd va peri dintră dînşii varvariia, neştiinţa şi nedreptatea. Care nu ştie el trăbue din neştiinţă să pipăe şi să rătăcească fie încătrău. Iară de e înrăotăţit, în deşert ştie, că l-au orbit răotatea.

75. **BĂTRÎNUL ŞI MOARTEA.** Un om bătrîn ducea o sarcină de lémne şi ostenindu-se au lăpădat-o jos, ca să se odihnească. Apoi vrînd iarăşi să o rădice nu putea ; atuncea au început a zice :

— Vai, moarte, moarte ! Unde eşti, căci nu vini să mă duci de pre lumea aceasta, să nu mă muncesc atîta.

Cînd iată moartea odată au stătut dinnaintea lui, aşa de urîtă precum o zugrăvesc şi-l întrebă :

— Pentru ce m-ai chiemat, moşule ?

Iară bătrînul fiind înfricoşat sirimanul de el, zise :

— La nemica te-am chiemat, că mai bine ar fi fost de n-ai fi venit. Iară deacă venişi, ajută-mi mie unui bătrîn să încarc această sarcină în spate, să mă duc mai degrabă acasă, că mă aşteaptă bieţii prunci.

Învăţătură. Nimărui nu-i place a muri, de ar vieţui cu cîte nevoi. Spun unii că un bătrîn s-au gătit să treacă preste un monte auzind că acolo iaste un loc unde nici un bătrîn nu poate trăi. Însă auzind că la muntele Ceau s-au ivit un urs groaznic, luîndu-o fuga moşul înapoi către casă. Altuia i s-au urît a mai trăi şi luînd o funie, s-au dus în pădure să se spînzure apoi au căutat şi iar au căutat şi n-au putut afla nici un lemn să-i placă, ca să se spînzure. Iară după ce au flămînzit, s-au întors iarăşi în sat şi au început a striga [65] pre gloate :

— Daţi-mi ceva să mănînc, gloatelor ! că puţin de nu muriu de foame ! Blăstămată pădure, că nu e nemica de trebuinţă într-însa. Nu se poate afla nici un lemn de care s-ar putea spînzura omul cum se cade.

Mai una, apoi mai mult nu. Alt bătrîn au zis că el ar plăti foarte bine care i-ar spune cum ar putea muri mai curînd. S-au aflat un om bun care s-au făgăduit că-i va spune şi fără de plată. Îi zise :

— Ia stai lîngă gai. [66]

El iară se depărtă, luă puşca amînă, încordîndu-o au întins-o către bătrîn şi însămna spre el. Iar moşul fugea în gai zicînd :

— Ce ! Nebunul acesta cu totul m-ar trînti de pămînt ! Pănă aicea de glume. Noi nici am venit cu voia noastră întru această viiaţă, nici iarăşi trăbue să poftim a eşi dintr-însa pănă cînd ne va chiema iarăşi acela carele ne-au şi trimis aici. Iar cînd ne va chiema, atuncea sau vom vrea, sau nu vom vrea, trăbue să mérgem. Toată détoriia noastră iaste ca să ne grijim cînd ne vor chiema să fiem gata a porni cu cuget curat şi cu inima fără răotate, că nu ştim vrémea şi ceasul cînd va fi acéia. Pentru acéia trăbue în toate zilele şi ceasurile să fim gata. Fericit iaste sufletul cel curat şi înbunătăţit, carele totdeauna are în urechi acéle prea fericite cuvinte : „Iată mirele vine, eşiţi întru întîmpinarea lui“.

76. **ŢAPUL, TAURUL ŞI LEUL.** Taurul au văzut de departe un leu foarte groaznic. S-au spăriiat, au fugit şi s-au ascuns într-o poiată streină. Iar ţapul casnicului au început a-l goni şi a-l boldi cu coarnele, ca să iasă afară din poiata lui. Taurul îi zicea :

— Fii bun şi şezi în pace, ţapule. Şezi în pace numai pănă va tréce leul, că nu-ţi voiu mînca eu poiata.

Deci cine va da nebunului minte ? Tot se răpezea țapul și-l lovea pre taur cînd dinapoi cînd în cap cu coarnele. Au trecut leul și s-au depărtat. Iară taurul vrînd să iasă, așa au izbit pre țap trecînd pre lîngă dînsul ponciși în coaste, cît s-au răsturnat și au început a să trînși prin poiată, sberînd : becă, că ! că ! Behe, he, he.

— Becăcăiaște tu acuma aci, au zis taurul, până îți va fi destul. Au nu-ți ziceam eu să șezi în pace până ești zdravăn.

Învățătură. Unii din noi făcîndu-se domni, ca și slujile care slujesc pre la domnii cei mari cînd văd pre vreun om de omenie sau mai bun decît dînșii în vreo primejdie sau în vreo strînsoare și ei sar asupra lui. Iară cînd dă Dumnezeu de să întoarce vrémea altmintrea, atunci le vine ciumelitura pre cap. Omul cel înțălept cu cît îl înalță norocirea, cu atîta el se face cu mai bun nărav și mai de omenie. Iară cel mojic și măreț cu cît îl rădică norocirea, cu atîta mai tare nebunéște, i să întorc crierii și nici închépe în péle lui. Încépe a sări asupra celor mai buni decît dînsul și așa rămîne de rîs și de batjocură și neamurile din urmă. Să căutăm numai cu luare de seamă la acest prea frumos caracter al inimii cei de bun neam. Adrian cînd stătu înpărat la Roma au văzut pre un mare nepriiaten al său care se pitula din naintea lui. Atuncea Adrian i-au zis :

— Nici te téme nici te ascunde mai mult dinaintea mea, căci eu acuma sînt înpărat.

Încă mai una asémenea cu aceasta. Ludovic al doisprezécelea fiind încă herțog al Burgundiei avea pre unii din domnii cei mari nepriiateni, carii în tot chipul îi făcea pacoste. Iară cînd s-au pus acesta craiu, au început a-l sfătui oarecare să-și izbîndească spre toți făcătorii de réle, însă el au zis atuncea acéste vrédnice de pomenire cuvinte :

— Ce gîndiți voi, oamenilor ? Au nu ar fi rușine craiului franțozesc să facă izbîndă pentru supărările ce au făcut herțogului Burgundiei.

O, prea frumoasă și dumnezeești suflete, vrédnice de domnie și de înpărăție.

77. **BROASCA ȘI BOUL.** O broască dintr-o baltă au văzut pre un bou pre lîngă țărmuri păscîndu-se, apoi au început a se lăuda cătră célelalte broaște zicînd :

— Eu numai de voiu vrea pot fi cît boul acela de acolo.

— Taci, nu fi [67] nebună — îi ziseră célelalte broaște — unde poate fi broasca cît boul.

— Ce, voi nu crédeți ? Așteptați puțintel și veți vedea.

Apoi începu a se înfla cît au putut. Deci au întrebat :

— Sînt acuma așa de mare ?

— Ești, ești nebună, au zis broaștele, tu nu ești oarbă. Caută la tine apoi, caută la bou.

Apoi iară s-au înflat încă și mai mult, până au crepat și i-au eșit mațele.

Învățătură. Fiind muritoriu, nu gîndi mai presus de om, cunoaște-te pre tine ! Păzéște măsura în mîncare, în beutură și în haine ! Nu rîvni celor mai mari decît tine și nu pizmui celor bogați, nici te asemăna lor. Că cîte familii ar putea trăi ca oamenii, iar ele se prăpădesc pentru că umblă să se asémene cu cei mai putérnici decît sine. Muiarea cea cinstită și înțăleaptă nu-și caută prețul său în hainele céle de mult preț, iară cea nebună și neînțeleaptă cu hainele se mîndréște și cufurita caută în laturi se vadă oare véde-o cineva, necunoscînd prețul înțelepciunii și nebunului neam al inimii. Că deacă nu strălucesc și nu sună pre ea hainele, i se pare că s-au prăpădit. Dară de ar fi toate muierile așa, vai de acela care ar scrie aceasta, că s-ar sporii el înpreună cu cartea sa.

78. **OMUL MUȘCAT DE CÎNI.** Acesta umbla prin vecini întrebînd cu ce s-ar putea vindeca el de rana acéia ? Iară unul îi zicea că să ia pîne caldă și să o umplă cu sînge de acela care curge din rană și să-i dea cînelui aceluia carele l-au mușcat și așa se va vindeca. Iară el au zis :

— Ce, încă pîne caldă să-i mai dau ? Bre, știu eu ce i-ași da, să mai vină odată la mine. Ce féliu de leac iaste acela, cînd ași face eu așa, precum mă înveți tu. Ar trebui toți cînii cîți sînt în sat să mă muște.

Învățătură. Vai de oaia întră lupi și vai omului celui blînd acolo unde acela e mai bătrîn care e mai tare, unde sila, mojicia și varvaria face legi și judecăți și dă porunci. Căci într-acest fără de lége loc trăbue amărîtul om de cumplită nevoe să asculte sfatul acestui doftor, trebue tocma pre însuși acéla carele îl sugrumă și-l muncéște să-l hrănească cu sîngele său. Ticăloasă stare iaste unde cel neînvățat are putére să clevetească și să bîrfească, iară acela care știe trebue să tacă și cu frică să asculte ! Unde cel nedirept și fără cuget să poruncească, iară cel bun și de omenie iaste nevoit și silit să se supună. Aci are loc vorba acéia a lui Evripid, adecă : Izvoarăle curge [68] în sus.

79. **VÎNĂTORUL DE PASĂRI ȘI MIERLA.** Un vînătoriu de pasări întindea mreaje pentru pasări. Mierlele căuta la dînsul și-l întreba ce face el aici. Iară el le spunea că face o cetate. Apoi îndată s-au dus de s-au ascuns. Iară o mierlă fiind mai iubitoare de iscodiri dintră célelalte, mersă să vadă cum e cetatea acéia și îndată se prinseră. Deci atuncea vînătoriul alergă și o prinsă și îndată junghindu-o o aruncă în straiță. Atuncea célelalte mierle ziseră :

— Hei, vicléne și cap rău. Dacă e cetatea ta așa nenorocoasă, cum vor fi cetățénii acéia, carii vor veni să șadă în cetatea ta.

Învățătură. Această fabulă ne învață doao lucruri folositoare. Mai întîiu, că nu să cade de prisosit să cercăm, că cercarea de prisosit la mulți le-au fost spre stricăciune. Au puțin ne iaste noao de noi și de ale noastre lucrări a gîndi și a ne griji.[69] Ci vom și ale altora taine să știm. Că fericită e pacea și odihna inimii, că aceasta e cea mai de căpetenie bună norocirea noastră pre pămînt. Ci foarte puțini o știu cinsti ! Pentru toate blăstămățiile o lăpădăm și o pérdem și ne păciuim spre noi și spre alții. Nebun iaste acela care vrea să știe ce să fiiarbe în ulceaua fieștecăruia și care pretutindenea își vîréște nasul, că și-l va băga și unde nu trebue, apoi va pătimi ca și mierla fabulei acestiia. Care se gîndéște, carele încătrău să duce, unde să duce, oare cine ce grăiaște ? Pentru ce rîde ! Ci și ce nu toate le gîndéște și tot spre rău le tîlcuiaște și le întoarce. Apoi cînd obștea întreagă să otrăvéște și se învenineaza cu așa groaznice obicéiuri ca cu o bolnăvire firească, cîtă nepace și turburare ! Iară inima cea pacinică și curată de toate vicleșugurile și sufletul cel bun încă întru această viață încep a simți înpărățiia ceriurilor. Iară inima cea rea și vicleană încă de aicea încépe a se munci. Așadară să curățim din neamul nostru acéste obicéiuri și întru noi să nu le dăm lăcaș.

Dară altă ce ne mai învață fabula aceasta ? Aceasta ne învață că unde sînt răi mai marii cetăților, acolo e rău de cetăți, iară unde e bun stăpînitoriul, acolo nu să téme de acéstea. Încă de acéste am grăit la mai multe locuri, acuma destul.

80. **GLIGANUL SAU VIERUL SĂLBATEC ȘI VULPEA.** Un vier sau gligan sălbatec își ascuțea dinții săi fiind supt un stejariu, iară vulpea l-au întrebat zicînd :

— Poate că gîndești să te bați cu cineva de-ți ascuțești dinții așa ?

Au răspuns cela că nu gîndéște, numai de va veni până la o nevoe, mai bine să fie gata.

Învățătură. Mare fericire ar fi pre lume să poată ca să nu gîndească nici să scrie, nici să vorbească omul de rău. Ferice de acela care nici nu gîndéște de răul altuia, nici să téme de altul. Iară pînă cînd va fi răul pre pămînt, acéia ce să scrie pentru dînsul cu așa socoteală doară s-ar dezrădăcina cînd va încépe fieștecarele mai nainte de la sine și de la casa lui a-l curăți. Care voiaște să-i fie alții lui spre a-l curăți, lasă fie și el așijderea cătră dînșii. Cîte vréți să facă voao oamenii, faceți și voi lor așijderea. Așa ne învață pre noi învățătoriul nostru cel ceresc. Mie nu-mi iasă din minte cît ne iaste noao de cu greu și cu supărare, cînd oarecine adécă ne spune acéia apoi iară acéia. Iară noi atuncea măcar de nu și cutezăm sau ne cade cu jale să-i zicem, însă nu putem să nu gîndim :

— Dar unde îți iaste mintea, că ne-ai spus noao acéia. Deci au vorbéște altceva, sau te milostivește și taci și nu ne sugruma pre noi. Însă pentru vîrtute și prea înțăleaptă purtare adésăori a pomeni și a vorbi cu totul iaste osăbit de cea mai din sus zisă multă grăire. Aceasta iaste asémenea aceștia de vréme ce sîntem încredințați să sîntem cuiva iubiți și dragi. Și cînd acéia poftim și de acéia ne bucurăm, măcar de o sută de ori într-o zi iubiții noștri să ne témem, și tot ne este drag să-i auzim, și care cu dreptul iubește luminarea minții, bunătatea, aceluia niciodată nu i să va urî de toate care îi îndreptează cătră acélea și sporéște a asculta și a grăi. A fi făcătoriu de bunătăți, precum am vrea și precum știm că mulți au fost, aceasta adésăori pentru slăbiciunile noastre nu stă în voia noastră. Iară a iubi și a pofti înțelepciunea de la alții, lucrurilor celor plăcute lui Dumnezeu a ne asămăna și a ne topi și a ne sîrgui după dînsele, acéste putem. Și acéstea foarte ne și ajută, ca să îndreptăm spre bine pașii noștri. Că ne sfătuiaște fabula aceasta a noastră că pentru lucrurile céle de trebuință din vréme să ne gătim și acéia ce trebue astăzi să fie, să nu se lasă pre mîne. Care nu va băga de seamă la bună vréme de lucrul cel trebuincios, aceluia i să va piarde binele dinaintea ușii, zice Isidor Pilisiotul.[70] Că lénešul așteaptă numai ziua de călătorie apoi atuncea, he ! Nu e acéia nici aceasta, nemica nu e mai de muncă

decît a avea lucru cu cel zăbavnic. Vrémea tinerételor iaste fericită, că e vrémea aceastǎ de acum de sămănat! Care vrea să-i vină toamna vîrstei cei bărbăteşti cu rod, şi să-i fie iarna bătrînéţelor cu odihnă. Şi încă ce e mai mare, nu numai această puţină vréme, ci încă şi acea vécinică bună norocire de la tinéreţe atîrnă. [...]

Observaţie. Eu bine ţin minte cum am fost în pruncie şi după acéia şi pentru alţii judec. Căci cîte le-am auzit întru acéia vréme şi am învăţat bine mult mi-au ajutat în viiaţă. Iară pre lîngă acéştea şi năravurile pruncilor foarte bine le ştiu, căci cu dînşii pretutindenea am avut lucru agonisindu-mi hrană. Că deacă puţintel să obicinuesc cu acéstea învăţături de năravuri, foarte bine să îndulcesc într-însele şi să folosesc. Aşadară, acéstea care îmi sînt mie mai dragi mai bucuros sînt ca şi iubiţilor miei să le înpărtăşesc şi mă nădăjduesc că nu mă amăgesc gîndind că fieştecarele om după acéstea se va interesirui încît i se va putea să se ferească de rău şi să vieţuiască bine.

81. **SATIRUL ŞI OMUL.** Satirul e om sălbatec sau măemucă de céle mari asémenea omului. Acesta s-au prietenit cu un om şi pornind se călătorească în soţie, acésta s-au întîmplat iarna, pentru acéia îi era frig omului la mîni şi apropiindu-le cătră gură sufla într-însăle ca să se încălzească. Iară satirul l-au întrebat ce face el. Acesta au răspuns că să încălzéşte la mîni. Apoi după aceia au venit la un făgădău unde li s-au dat mîncare caldă. Atuncea omul pentru ca să nu se ardă, iară au început a sufla să răcească mîncarea. Satirul mirîndu-să îl întrebă „pentru ce acuma sufli?“ El îi spune: „să răcesc mîncarea, că e prea ferbinte“.

— Ei, deacă e aceasta aşa, tu rămîni cu Dumnezeu, că cu aşa priiateni mie nu-m(i) place, din a cărora gură iasă şi cald şi réce.

Învăţătură. Bărbatul limbut, neîndireptat întru toate căile sale, zic oamenii, că nu-l poţi prinde nici de cap nici de coadă. Să întoarce ca moara în vînt, să schimbă ca luna, în tot ceasul altă minte are în cap, în toate zile altă socoteală şi cu mai bună inimă pentru nestatorniciia sa nu e vrédnic nimărui [71] a face nici un bine, încă nici neamurilor lui. Nici vecinii, nici priiatenii cei mai buni nu cutează a se nădăjdui spre dînsul. Şi pentru dînsul poate slobod să se zică că vorbéşte în vînt. Că tot binele ce-l face, de ar fi statornic, ar fi vrédnic om. Sfătuiaşte-te încetişor şi săvîrşéşte aceia ce e pentru bine. Cu graba bate fierul pînă e ferbinte. Întru toate a ţinea rînduiala e lucru de folos şi de laudă. Nemica să nu faci fără vréme. Iară vrémea cea fără de treabă la fiece lucru să nu o laşi.

82. **LUPOAIA ŞI PUII EI.** Lupoaia s-au bolnăvit şi zăcea în ticăloasa stare. Puii au întrebat-o zicînd:

— Mamo, dară ai vreun priiaten undeva de la carele ai putea căpăta vreun ajutoriu?

— Hai, hai, amărîţii miei pui — le-au răspuns ea — noi sîntem lupi şi îndărătnici la năravuri, că cînd sîntem sînătoşi, numai ce ne grijim de noi şi cum vom face pagubă altora. Aşadară cine ne va fi noao priiaten la nevoe? Ea ş-au cîntat, ea ş-au descîntat.

Învăţătură. Iaste starea cea dreaptă a aceluia carele în vrémea bunei norociri şi a sănătăţii gîndéşte numai pentru sine singur. Măcar de iaste şi bogat, cînd se bolnăvéşte sau într-alt năcaz cade, ce-i va ajuta bogăţiia? Înprotivă, că încă tocma neamurile lui de abiia aşteaptă să moară, bucuroşi fiind că doară ar apuca ceva. Cît după moarte de aşteaptă cineva să fie de folos altora, acéia e o nădéjde deşartă. Căci însăşi aceia carii beau la pomană pentru sufletul nostru ne batjocoresc şi rîd de noi. [...]

Şi ce bine facem scriind, înpărţind şi răsipind céle ce nu sîntem vrédnici să le ţinem pentru noi, apoi nu ştim care cu noroc sau fără de noroc. Căci aci minunile nu ajută. Că oarecare nu s-au pocăit în vrémea sănătăţii şi a zilelor bune şi bine nu au făcut. Priiateni lui la Dumnezeu şi la oameni nu ş-au cîştigat. El acélé în bolnăvire şi la moarte nu le va face, ci numai ne înbîrféşte fabula lupoaii noastre: ea nu ştie minţi, ci spune cu direptul cum au fost şi ce are a nădăjdui.

83. **VACA CEA STEARPĂ ŞI BOII ARĂTORI.** O vacă stearpă o hrănea un sătean pentru ca dacă se va îngrăşea, să o junghie. Iară ea văzînd pre doi bouléni în toate sările că vinea osteniţi de la arătură, îi batjocorea zicînd aşa că în rău ceas s-au născut. Apoi sosi vrémea ca să junghie vaca. O legară de coarne şi de picioare şi răsturnînd-o la pămînt, începură a ascuţi cuţitul cel mare. Atuncea boii au întrebat-o să spună ce i se pare?

— Care s-au născut în mai bun ceas, noi au tu?

Învăţătură. Nimene să nu se trufească sau să se laude întru zilele céle bune ale sale, că încă nu ştim ce féliu de

întîmplări ne așteaptă în lume. Că frumoasă iaste vorba acéia a lui Terenție, care zice : Homo sum, humani ame nihil alienum puto. Adecă : om sînt, fieștece mi se poate întîmpla [72] ; că cînd putem face ceva bine, atuncea ne căutăm despre partea cea fără de moarte, dară cînd iarăși slăbiciunile și patimile noastre spre rău ne pornesc, atuncea să ne vedem ca niște vremélnici și muritori pre pămînt. Cînd pentru nenorocirea patimilor altora ne bucurăm, o, ce slăbiciune și ce nedreptate ! Oamenii țin loruși moartea cel mai mare rău care poate să li se întîmple. Toți în tot ceasul sîntem supuși morții, iară pentru buna norocire acelora asémene noi se cade să ne veselim. Cu veseliia făpturii cei învățate prin care el își îndoiaște buna norocire a sa, bucurîndu-se nu numai de al său bine, ci și de a multora altora.

84. **EPURII ȘI BROAȘTELE.** Întră epurii noștri cești obicinuiți veni de oareunde un epure pustnic. Apoi au început a le propovedui descriindu-le lor viiața cea epurească cum că e cea mai ticăloasă și mai rea supt ceriu, zicînd :

— Ce sîntem noi pre lume, amărîții epuri ? Nu e destul că ne vînează oamenii și că ne gonesc cînii și ne prăpădesc vulturii, ci încă ce e mai mult și amărît de șoarece de va tréce și o frunză de va suna, frică și cutremur cade spre noi. De ce ni bună noao atare viiață, cînd sîntem osîndiți ca mai nainte de moarte în tot ceasul și în toată clipeala de ochiu să murim. Vedeți iazerul acela ?

Iară ei au strigat toți zicînd :

— Vedem !

— Veniți dară și noi să facem odată în viiață ce trebue. Toți voi înainte și eu după voi, să sărim acolo și să ne înecăm, doară se va afla cineva și ne va zice : „Aferim iepurilor !“ Abia sfîrși acéste cuvinte a le zice și toți cu o gură deodată au strigat :

— Haideți ! Iurși !

Și au și alergat la tău ca să se arunce în apă. Iară broaștele fiind afară pre țermuri și auzind sunetul, s-au spăriiat și au început dîndu-și preste cap a sări în iazer.

Aceasta văzînd un epure bătrîn carele înaintea celorlalți mergea, se întoarce înapoi și strigă :

— Stați !

Și începu a zice :

— Dară unde e mincinosul acela care puțin de nu făcu una cu voi ? Ne spuse că numai noi sîntem fricoși și pentru acéia nu sîntem vrédnici de viiață. Iată acuma văzurăți cu toții că sînt și alte făpturi cu mult mai fricoase decît noi, că atîta mulțime se înecă de frica noastră.

Și după acéia începură a căuta pre propoveduitoriul, dară nu-l aflară. Și de atunci epurii noștri viețuesc precum au viețuit și bătrînii lor, nici mai ascultă careva alte minciuni.

Învățătură. Toate cîte au făcut Dumnezeu cu înțelepciune le-au făcut și le-au gîndit. Toate au scoposul și sfîrșitul lor, pentru carea adecă sînt așa și nu altmintrea zidite. Epurele până nu îl prinde cineva, el trăiaște bine, paște seara prin desime sau prin neao (zăpadă) și iubindu-se cu epuroaica, se înmulțesc. De-l prinde cineva, atunci i-au sosit sfîrșitul. Pentru acéia e epure și tocma pentru acéia e și zidit. Așa și alte viețuitoare, precum peștii în apă : unii cu alții se hrănesc. Oamenii dară ca niște făpturi cuvîntătoare și înțélepte sînt spornici legilor drépte și dreptăților celor înțelépte. Iară unde nu sînt acélea și ei viețuesc ca fiiarăle, care céle mai tari pre céle slabe le muncesc și le belesc ! Însă despre aceasta am grăit noi în mai multe locuri.

Ci să vedem și alta ce ne mai învață această fabulă. Acum au început noroadele ca din somn a se deștepta și întru sine se vorbesc cum s-au întîmplat aceasta ; caré de vreo cîteva sute de ani tocma acéia, carii mai vîrtos decît asupra lupilor striga înpotriva bogăției și de dînsa cu înfricoșate jurăminturi [...] a toată lumea s-au lăpădat și sărăciia ca pre o faptă bună au propoveduit-o. Și prin aceasta nici de Dumnezeu temîndu-se, nici de oameni rușinîndu-se, nemica altă n-au căutat ci numai cum ar putea mai ușor și mai lesne cu mai puțintea sau cu nicicîtă ostăneală ale altor streine averi întru numele lui Dumnezeu trage la sine, cerșind, scriind, luînd și înbogățindu-se. De casele sale s-au lăpădat, iară despre altă parte lumea au globit și au strîns și loruși curți, ca niște cetăți și castéle și-au zidit ; și de vécinica înfrînare, adecă de post cu jurămînt pre sine s-au legat. Apoi mai bine s-au hrănit și s-au adăpat decît în casele părinților lor și asupra aceștii lumi [...] au strigat iară într-însa ca și ceilalți oameni bucuroși au trăit și au viețuit. Toate dulcețile céle trupești le-au hulit și foarte bucuroși și véseli cu ce au putut ca și ceialalți oameni trupurile

sale le-au încălzit, odihnit și îndulcit. [...] Deci înpotriva acestora se miră oamenii acum și nu vor mai mult să-i amăgească, ca fiecine, să-i țină nebuni, să-i poarte de nas și se-i mai înșale. Acuma fieștecarele cunoaște și véde că oricare va striga asupra aceștii prea formoasă lume [...] și asupra aceștii vieți a noastre măcar de ar fi scurtă și darurile lui Dumnezeu huléște și fără nici o rînduială se face. Unul ca acela sau iaste nebun de fantaziruiaște, sau e viclean și gîndéște să amăgească pre alții. Acéste réle întrebuințări nu au fost numai într-un norod ci în toate noroadele, apoi cei ce sînt mai cu minte și mai norocoși între dînșii se îndreptează lăpădîndu-le. Iară cei proști rămîn într-însele și așteaptă să fie întru toate mai pre urmă. Așadară spre nemica nu trăbue a huli, fără numai spre acéia ce e rău de sine și se face rău. Iată oglindă! Otrava e foarte rea de sine, iară vinul e bun. Ci poate fi și el rău, cînd îl bea cineva preste măsură.

Observație. Mulți din cei neînvățați sau neînluminați cu inima stricată călugări în Turția ar mai voi să stăpînească turcii tot pămîntul decît ei să nu fie. Deci oare iaste aceasta dragoste cătră Dumnezeu și cătră patrie? Însă lor ce le pasă, cînd ei s-au lepădat de părinți și de moștenire, de patrie. Pentru acéia, o iubite și cinstite norod! Toate cîte să chiamă că sînt averile mănăstirilor, acéstea sînt ale norodului averi. Să le întrebuințați spre scoalele norodului, spre învățături pentru învățătura dascalilor și a preoților, carii vor fi de acuma înainte. Și apoi atuncea va fi cu direptul spre folosul moștenirei patriei, a neamului. Fericit va fi numele acelora patrioți înțelepți, carii spre acéia vor îndemna și acest lucru de folos a toată obștea îl vor pricinui și îl vor înplini. Binele, care poate fi în zilele voastre, pentru ce să așteptați să fie pre urma voastră? Cei învățați și înțelepți și voitori de bine și arhierei preoții cei lumești sînt détori a învăța și a sfătui pre norod spre acéstea. [...]

85. **CĂSAPUL (ZĂVODUL) ȘI CÎNELE.** Căsapul zăbovindu-să în căsapniță (mesarniță, cărnărie, măcelărie) după lucrul său, iară un cîne din vecini au venit și au furat o inimă de vacă și au început a fugi. Iar căsapul au văzut, însă departe fiind cînele, au zis:

— Hei, așa maistor ești tu! Du-te și o mîncă. Ma pre lîngă aceasta să știi că nu mi-au luat, ci mi-au dat minte și inimă. De altă dată voiu ști cum mă voiu purta cu tine.

Învățătură. Cel înțelept se învață din înșelăciunea cea dintîiu, căci a cunoaște pre care încă nu l-au cunoscut, acéia iastă noao foarte de folos, știind cum ne vom purta de acum înainte cu dînsul. Că pentru aceasta zice și un cuvînt: căruia m-au înșelat mai nainte: Aferim; iară de m-au amăgit al doilea rînd, încă îi mulțemesc că a mea iaste vina, pentru ce nu m-am păzit știind cine e amăgitoriul. Amăgitoriul mai mult pre sine se strică căci va fi și cu inimă bună și va gîndi bine, nime nu-i va créde că însuși adevărul își strică prețul său, cînd se grăiaște de la cel mincinos. Creditul și numele cel de cinste sînt prea formoasă căștiguri în viiață, pentru că nici marea nu le poate îneca, nici norocirea nu le înmicșorează.

86. **CÎNELE CEL BĂTRÎN ȘI VĂNĂTORIUL.** Un cîne vînătoriu bătrîn și fără de dinți nu putea ca în vrémea tinerételor sale să vîneză, nici să prindă, nici să țină bine, fiindcă era fără dinți. Și pentru acéia vînătoriul adéseori îl bătea, până ce au început acesta odată a-i grăi:

, — Tiranule, nemulțămitoriule oame! Ce mă bați fără de nici o dreptate? Pentru ce nu-ți aduci aminte de slujba mea și de credința cea dintîiu. Că eu tocma acéia voe și osîrdie am și acuma. Ma ce voiu face acuma cînd n-am nici putérea cea dintîiu nici dinții!

Învățătură. Și aceasta iaste înpotriva nemulțămirei cei réle, care uită facerile de bine céle trecute și nu știe osebi céle ce se pot dintru céle ce nu se pot. Acestor răotăți numai anima cea rea și cu totul netrăbuită iaste supusă și plecată, nu cea bună și fără de răotate.

87. **UN OM ȘI DOI CÎNI.** Un om găti mare ospăț pentru priiatenii săi. Aceasta cînele lui știind, au spus la alt cîne cunoscut al său și l-au chiemat la ospăț. Streinul cîne nădăjduindu-se în priiatenul său, au plecat bucuros bosorîndu-și urechile, apoi intrînd cu dînsul în tindă se și porniră pre aci în preumblare, bătînd cu coada și lingîndu-și buzele. Ma slugile văzînd acest cîne strein, unde ți-l și înflară de coadă și de picioare, apoi cu dînsul hup pre fereastră afară. Săracul cîne cum căzu de pămînt! Ba încă temîndu-se pîrlitul să nu se mai întîmple și altceva, au sărit cît au putut și întinse fuga văitîndu-se și schilălăind. Văzîndu-l ceialalți cîni cărora se lăudase că va să meargă la ospăț, întreba:

— Cum, fîrtate, ți-au fost la ospăț?

El răspunsă:

— Încă mă mai întrăbați ! Poate nu vedeți voi, motîntocilor, că eu atîta am mîncat și am beut, cît n-am putut nici ușa nemeri, ci pre fereastră am sărit afară.

Atuncea ziseră cînii :

— Apoi fie-ți de bine ospățul.

Această fabulă ne arată ce folos vom avea noi să spunem nenorocirea noastră acelora carii ne vor rîde și ne vor batjocori. Alta : să nu mérgem unde nu sîntem chiemați, căci gostului [73] nechiemat îi e locul după ușă.

88. **SĂTEANUL ȘI CÎNII.** Pre un sătean l-au prins o iarnă rea la sălaș, în care pentru a se hrăni au junghiat cîte vreo doao sau trei oi carele avea aci ; apoi sfîrșindu-se oile toate, au ucis și un bou din plug. Cînii lui văzînd aceasta ziseră [74] întră sine :

— Să fugim noi de aicea de ne iaste voia să nu vină rîndul și la noi . . .

Păzéște-te de acela ce nici cu ai lui nu trăiaște bine.

89. **OALA ȘI CĂLDAREA.** Oala se ferea de căldare, ma ea zicea :

— De ce te temi de mine ? Nu lovi tu asupra mea. Eu asupra ta nu voi.

Iară oala a răspuns :

— Dar că mie îmi iaste totuna, au voiu lovi eu asupra ta, au tu asupra mea.

De omul rău și năpăstuitoriu și tare trăbue mai departe de el să stai să nu se întîlnească cu tine.

90. **OMUL CEL MULT VORBITORIU.** Acesta au venit din călătorie depărtată iarăși în țara sa, apoi numai poate spune pre unde n-au fost el și ce n-au văzut. Și încă nu numai acélea, ci încă încépe a se lăuda de multe céle ce au făcut în ostrovul Rodos din Arhipelag. Acel ostroc, hei fraților ! În zădar vă osteniți, sînteți boi deacă nu ați văzut ostrovul Rodos. Nici știți ceva, nici ați auzit ceva. Eu am venit în vrémea tîrgului celui mare, unde să întrecea feciorii săraci. Iar cînd le săriiu eu înaintea lor rămaseră toți întru uimire, ci nu se putea afla care ar fi îndrăgit a se întréce cu mine în sărite. Și de nu crédeți voi, duceți-vă la ostrovul Rodos de întrebați.

Atuncea unul dintră ascultători zise :

— O, că departe ne mîni. Ce să ne ostenim noi atîta și să ne cheltuim, cînd aceasta poate fi cu mai puțină cheltuială. Sai și aicea să te vedem, apoi iată ostrovul Rodos.

Învățătură. Nemica nu e mai urît decît cînd cineva preumblîndu-se prin lume la precuvioșii noștri fără de lucru, sau și cu lucru măcar cumu-i place, apoi cînd se întoarnă înapoi asurzéște pre oamenii, spuind și céle ce sînt și céle ce nu sînt. Fratele cel mult vorbitoriu și mult lăudătoriu de va mérge numai din Bănat pănă la Pesta, întorcîndu-să înapoi, vai de acela căruia îi povestéște, că anevoe iaste a scăpa de dînsul. Cu adevărat e : fără de nici o laudă, eu mai voesc a asculta decît a grăi. Însă tot aș mai voi în mănăstire a răsturna pietrile cu pischiia, [75] cum făceam cînd am scăpat din Opova, [76] decît să-m(i) vină vreunul asupră de aceia. La prînz nemica nu-mi pasă, că nemica nu-mi iaste mai protav [77] decît în vrémea prînzului și rumegării a vorbi. De s-ar afla cineva a vorbi, să vorbească pentru mine mare plăcére îmi face. Și fără de acestea pre rînd a vorbi ca și cînd ar fi luat în arîndă vorba. Trăbue pre lîngă acéstea toate să știm că în vrémea de acuma oamenii mai mult caută la lucru decît la cuvintele céle multe, și care iaste bucuros să se tămăduiască de céle preste măsură multe cuvinte lăudăroase, acéstea să-i fie totdeauna în minte. [78]

Observație. În tot orașul doară nu ar fi rău și în tot satul să se facă această rînduială, adecă : să se facă un spital pentru săraci, pentru bătrîni și pentru neputincioși. Cu dreptul iaste ca tot locul să-și hrănească pre săracii săi cei slabi. Și încă să se rînduiască o cutie de obște, întru carea să pună fieștecarele cînd vine la besearică după putérea lui și bunavoință a lui cît va vrea de pomana lui pentru săraci. Însă aceasta știu, că n-ar fi destul, ci încă să se facă socoată și pentru vorbitori, carii vorbesc în besearică cît un florint. Cînd se strîng la vreun ospăț carii vor vorbi în vrémea prînzului la masă cînd ceialalți mîncă, fie ertat, nemica să nu dea. Iar afară de mîncare, care va vrea să vorbească mai mult decît alții, acolo să plătească în cutiia săracilor la lună cîte 1 fl. Care ia vorba altora din gură, 1 fl. 30 cr. Iar care una sfîrșéște și alta încépe, să pună 2 fl. Acela care zice : mai ascultați aceasta, apoi cînd sfîrșește aceasta începe iar alte și tréce la al treilea și așa mai departe, acela pentru toată trécerea de la una la alta se pună în cutie cîte 30 cr., apoi cînd se întoarce iar la vorba cea dintîiu și nu poate să o gătească, ci ne muncéște pre noi, așteptînd zice : „Ajutați-m(i) a spune că nu-mi aduc aminte, dară îmi umblă prin limbă" pentru acéia să pună în cutie 2 fl. și 30 cr., căci acéia iaste muncă a aștepta.

Muerile noastre pentru novélele ce le spun în besearică unele cătră altele să pună în cutie numai cîte o groşiţă, ar fi destui bani în cutie.

91. **EPURELE ŞI LEUL.** Epurele însoţindu-se cu un leu s-au slobozit cu dînsul în mare discurs şi întră altele îl întreba cum e aceasta de leul e aşa înfricoşată fiară, apoi se téme de cîntatul cocoşului ?

— De acéia nu e de a te mira — răspunse leul — că pre pămînt nu e niminea deplinit făcut. Şi de ar fi nu ştiu cum de cumplit şi de putérnic trăbue să aibă oarece slăbiciune.

— Ha ! ha ! ha ! Aşadară şi noi epurii cum auzim cînii lătrînd ne spăriem, apoi zmîc. Iar leul de aceasta au rîs şi n-au răspuns nemica.

Învăţătură. Leul se véde aici că fără de nici o ruşine îşi spuse slăbiciunea sa şi tocma şi înaintea epurilor au mărturisit-o, nici nu se ruşina, nici o pitula. Aceasta e de bun neam, frumoasă şi vrédnică a leului vorbă. El ştie bine că vrednicia lui şi covîrşirea lui aşa sînt, şi atîta cît o mică slăbiciune slavei şi vitejiei lui care sînt lumii bine cunoscute, nu-i vor aduce nici cîtă e mai mică ştirbire. Epurele sirimanul aşa s-au ruşinat aicea, cît nu e vrédnic numai de rîs şi de batjocură, ci încă şi de jalea cea mai de pre urmă ; nu pentru acéia căci e epure, ci pentru că el ca un epure nu numai că nu e de a-l defăima, ci are întru sine aşa proprietăţi care sînt vrédnice cu adevărat de laudă. Nu grăesc aice pentru urechile lui care sînt ca urechile epurelui, taman cum trăbue să fie, ci mai întîiu pentru că el bine fuge cu mult mai iute decît cei mai mari decît dînsul. Alta : că el are atîta minte, cît adéseori pre oameni şi pre cîni amăgéşte şi din mijlocul lor se zmulge şi scapă. A treia : el iaste sănătos şi se înmulţéşte cu epuroaia sa în dragoste nemărginită şi într-o unire petrec. Frigul şi gerul nu numai că-l sufere uşor, ci încă pre zăpadă sare ca turbat. A patra şi pentru noi iaste mai de trebuinţă cînd îl prindem că piélea lui iaste de multe folosuri, iar carnea cînd se fiarbe bine sau frige, domnii cei mari şi doamnele îşi ling dégetele mîncînd-o. Deci acéste bunătăţi şi vrednicii fieştecarele véde că-i slujesc spre laudă. Iară în vitejie în spăimîntare şi frică să se aséмene luişi cu leul sau ce e încă mai de rîs cu dînsul a se asămăna şi doară pentru acéia şi noi, Dei gratia — deii graţia — epurii, să zicem. Hei, epure, frate epure, frate epure, frate epure ! aicea cu totul te-ai zăuitat. Îmi pare rău de tine.[79] Aicea putem vedea cu ochii şi cunoaşte cum şi noi oamenii tocma ca şi epurele acesta adése şi cumplit putem să ne amăgim asămănîndu-ne acelora şi cu aşa lucruri de care sîntem noi foarte departe. Pentru acéia să ne fie noao totdeauna în minte acea prealuminată şi decît tot aurul mai scump la preţ sentenţie a lui Oraţie : Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum. Iaste modul întru lucruri şi sînt ştiute cătră acéle hotarăle lor, prin care şi după carele nu se poate să rămînă dreptatea.[80] Dragostea cu măsură, lauda şi pofta cu înţelepciune a slovei şi a numelui celui formos sînt dumnezeeşti daruri firéşte sădite întru inimile noastre, carele cînd au înţelepciunea să îndrepteazä cătră aceia de bun neam şi firesc şi a folosului celui de obşte, a faptelor celor bune, pre noi ne deşteaptă, ne povăţuesc şi ne duc. Acéste scîntei cereşti a sfinţitului foc nicidecum nu trebue a le stinge întru inimile celor tineri, ci spre aşa bună prefacere a le păzi pre dînsele aci, ca să le dea lor totdeauna căldură de bună treabă nepricinuind într-însele nici un pîrjol. Cunoscîndu-şi vrednicia sa şi pentru dînsa cu măsură a gîndi şi cu mintea să nu se prea înalţă şi într-acesta chip şi ale sale slăbiciuni şi neajunsuri să se ştie. Aicea zicea norodul : cu cei mai mari şi mai vrednici nu te asămăna, ci te sîrguiaşte toate mijlocirile céle statornice a le întrăbuinţa, ca să te poţi cu vréme cu dînşii asămăna. [. . .] Bărbatul cel fără de cuget în zadar se ostenéşte alergînd. [. . .] Află întîiu calea cea direaptă, apoi atuncea aleargă la stînga. Nu bate poamele céle necoapte că deacă se vor coace mai dulci îţi vor fi şi ramurile sau créngile îţi vor rodi la anul mai bine.

92. **DOI CĂLĂTORI ŞI UN TOPOR.** Doi oameni călătorea în soţie şi unul dintr-înşii au aflat un topor şi au început a se lăuda pre sine zicînd :

— Am aflat o săcure sau topor.

Celalalt au zis :

— Dar, frate, de vréme ce călătorim amîndoi împreună, trăbue să zici „aflarăm“, iară nu „aflaiu“.

— Î, î, î ! Ba !

Acela nu va să ştie de acéia. Deci nu mult după acéia iată oamenii călări alerga după dînşii strigînd :

— Hei, mă ! Daţi dar toporul carele l-aţi găsit !

Apoi cel ce au găsit toporul zise :

— Ce vom să facem acuma ? Déterăm de nevoe, că ei vor zice că am furat toporul.

Celalalt zice :

— Ce mă amésteci tu și pre mine aci și zici „ce vom face acuma că déderăm de nevoe," ci zi „ce voiu face acuma, că dédeiu de potcă", căci și mai nainte nu ai vrut să zici „găsirăm", ci „găsiiu toporul".

Învățătură. Cu toți oamenii iaste mai bine să trăim în pace și în dragoste, iar mai vîrtos și mai bine cu vecinii, că mai bun iaste vecinul și priiatenul de aproape decît fratele de departe — zice sărac și prea înțeleptul Isiod cel bătrîn, cum ne sfătuiește de formos : [. . .] Care lăcuiaște mai aproape de tine, pre acela îl chiamă mai adeseori la ospăț, căci aceia cînd cazi în vreo nevoe ca să-ți dea mînă de ajutoriu descinși aleargă la tine. [. . .] În Atina cînd vrea oarecine să cumpere vreo casă sau vreo moșie, sau orice alt bun, mai nainte întreba cum sînt vecinii. Fericiți sînt oamenii aceia a lui Dumnezeu, carii au năravuri fără prihană, unde vecinii sfîntă nemotenie țin întră sine.

Celui rău și îndărătnic mai amar îi iaste acéia de care e mai aproape, adecă rudeniia ; unul ca acela ar trebui gonit afară din cetate, ca să nu otrăvească și pre alții oameni cu răotatea lui. Zic bătrînii noștri cei buni : de vréi să știi cum e oarecine, nu întreba departe, ci numai caută cum trăiaște cu vecinii săi. Prologul Eghipetului scrie că în pustiia Libiei se afla doi pustnici : unul Nestorian călugăr, iară altul Derviș, musuliman turc. Aceștia amîndoi după ce își sfîrșea rugăciunile și metaniile lor céle rînduite, se ducea nu departe la un izvor după apă și acolo [. . .] începea a se sfătui unul pre altul să se întoarcă de la rătăcire la calea cea adevărată. Însă neputîndu-se nărăvi caré e acea adevărată cale, căci fieștecarele din ei voia să fie el singur la calea cea fericită și adevărată, iar celalalt la cea blăstămată și strîmbă. Vorbă după vorbă, din vorbă în gîlceavă, iară din gîlceavă la sfadă, apoi la anatema și la afurisanie. Iară cînd nici acéstea nu ajutară nemica, atuncea cu ciuturile unul în altul puf în cap. Și așa s-au despărțit unul de altul, fieștecarele îndestulat cu sfatul și rîvna, mulțemind amîndoi lui Dumnezeu, căci i-au întărit de și-au plinit datoriia sa : ca să defaime necurățenia și să rușinéze [81] necredința. Apoi la a treia și a patra zi au venit Dervișul la izvor, aducînd capul plin de dogme așa de tari care i-au căzut preste noapte în minte înpotriva cărora se nădăjduia că celalalt nu va putea nici gura să deschidă. Aman celalalt nu e aici. Derviș nu au putut răbda mai

mult ci au pornit înpreună cu ciutura să-l afle în colibă. Cînd au venit, au avut ce vedea, că celalalt, cu carele s-au fost bătut la izvor, anume Nestorian, zăcea aprins în lungoarea cumplită și abiia vorbea. Deci au început a zice :

— Dă-mi apă, pentru Dumnezeu, că ard și pier. Iară Dervișul văzîndu-l întru așa jalnică stare au uitat argumenturile sale și aleargă cu apă și cu ochi plini de lacrămi zicînd :

— Amin Kardaș ce e aceasta de tine ?

L-au adăpat, i-au spălat fața și l-au răcorit și nici au vrut să se depărtéze de lîngă dînsul în toată vrémea zăcerii sale. Iară după vreo cîteva zile au început monahul a se rădica. Deci iată nevoia că au trecut lungoarea de la Nestorian călugărul la Derviș. Atuncea călugărul nu l-au slobozit de la dînsul, ci cu osîrdie și cu dragoste i-au slujit o lună de zile, pănă ce au dat Dumnezeu de s-au sănătoșat și Derviș. Atuncea amîndoi s-au trezit și au început întră sine a vorbi așa :

— Frate ! Nu e glumă în pustietate ; noi sîntem aici la nevoe unul altuia și tată și mumă. Toată vrajba și prigonirea să lăsăm și să fim vecinici buni și priiateni.

Și așa au viețuit după acéia în mare dragoste și în pace. La cincisprezéce luni au murit dervișul turc pre carele l-au îngropat Nestorian călugărul și cu lacrămi au udat tot mormîntul priiatenului său. Și aducîndu-și aminte de beteșugul său n-au cutezat să rămînă aciia singur, ci au trecut cale de o zi și au aflat pre alți trei pustnici și în toți anii se ducea de cerceta mormîntul priiatenului său celui iubit Derviș la zioa îngropării lui. Iară deaca înțeléseră alții, foarte se smintea și se îndoia pentru creștinătatea lui. S-au întîmplat că s-au pristăvit (au murit) și călugărul Nestorian, și la însași moartea lui au auzit de la dînsul acéste cuvinte : „Drépte și bunule Dumnezeu ! Să fie sufletul mieu cu sufletul lui Derviș". Cînd auziră acéstea, cu totul l-au osîndit, cum că e jumătate turc și eretic. Și s-au dus oamenii într-o cetate să întrébe pre episcopul nestorianilor îngropa-l-vor după obicéiul besearicii sale, au ba ? Episcopul fiind om învățat și vestit de fapte bune auzind această minunată întîmplare ce s-au întîmplat, care însuși au scris și au lăsat neamurilor celor viitoare pentru pomenire. Și singur [82] episcopul s-a dus la îngropăciunea lui, unde au făcut un cuvînt foarte formos la îngropăciunea lui, care îi iaste începutul așa :

— Nu sînt judecățile méle ca judecățile voastre, nici cărările méle ca cărările voastre. Și aceasta încă o voiu

adăoga aicea pentru mai bună întărirea oamenilor celor din vremile céle bătrîne — prea iubita dragoste cătră vecini. [...]

93. **URSUL ȘI ALBINELE.** Un urs au venit la un stup și au început încetișor a scoate fagurii și a mînca la miiare. Iară o albină l-au înpuns tocma în vîrful nasului. Deci el s-au mîniiat apoi au rădicat stupul și l-au zdrobit de pămînt. Atuncea s-au întărîtat toate albinele asupră-i și au început a zbura care în ochii, care în urechile lui, atîta cît el au început a-și căuta loc de mîntuire, zicînd :

— Au, nu sînt eu nebun ? Poate că nu ar fi fost mai bine se rabd eu răutatea a unui nepriiaten decît cu izbînda cea fără de vréme pre mulți să-i întărît asupra mea.

Învățătură. Iuțimea, nerăbdarea și izbînda cea neînțeleaptă la mulți sînt foarte stricătoare. Mai bine e și cîte ceva răotate și supărare a răbda decît a-și aduce luiși mai mare potcă și nevoe pre grumazi. Că zice un cuvînt : doao alune sînt tabără la o nucă. Nu trăbue să zicem „ce-mi pasă de acela și ce-mi iaste de aceasta". Până se strîng multe, apoi atuncea ce voiu face acuma ? Omul cel cu minte nu poftéște nici pre cel mai slab decît dînsul să-l aibă nepriiaten, căci cine știe ce aduce zioa și noaptea ? Că mai bine iaste o sută de poftitori de bine, decît un voitoriu de rău. Că grumazul cel dulce înmulțéște priatenii — zice Solomon. Iar ai noștri zic că vorbele céle dulci deșchid ușa cea de fier. De multe ori numai din obicéiul cel rău se face, cît mulți pre sine pentru multe lucruri, pentru multe blăstămății, pentru nesocotita glumă, pentru cuvinte grabnice și fieștecare necuvioasă mișcarea buzelor și a oamenilor și a féții la buni oameni se pun pre sine întru urîciune. Ei, zice, ce lucru mare ! Mare nu mare — și de ar fi cît de mic ce trebue ei să zidărască musca ; măcar că nu mușcă ca cînele, înse sărind adéseori pre față, nu vrea să o sufere. Mușcătura purecului nici omoară, nici înveninează trupul omului și tot nimărui nu place. Să învățăm dar pre prunci din tinerééțe a prejudeca și să le dăm lor prin noi pilde bune.

94. **URSUL ȘI ȚIGANUL.** Pre un urs casnic îl ținea un țigan în lanț și îl ducea prin tîrguri și îl făcea să joace și așa își căpăta hrană cu dînsul. Ursul au început a ruga pre țigan zicînd : oare nu i-ar putea face coarne că i-ar sta foarte formos, mai vîrtos cînd se rădică de joacă în doao picioare. Iar țiganul a zis :

— Acéia poate fi, înse să dai se ți se tae urechile.

— Urechile ! zise ursul.

Au tăcut și s-au gîndit puțintel, apoi au zis :

— Deaca nu poate fi almintrea, haida, lasă să se ducă urechile. Apoi strînsă cu dinții săracul de gemu, însă și răbdă. Țiganul au aflat niște coarne, apoi iată-l cu un sfrédel și cu un topor. Iară ursul zise :

— Bine că aduci toporul. Dar ce-ți trebuiaște sfrédelul și toporul ?

— Cum ce-mi trebue aceasta ? Să-ți sfredelesc fruntea ca să-ț bat coarnele cu toporul.

— Ce ? Să-mi sfredelești fruntea ? Sfredelează-ți cioarele ochii. Du-te, duce-te-ai fără urmă. În cinste să-ți fie ție coarnele și le poartă tu, iară eu nu voiu. Hai ! hai ! zice ursul întru sine. Eu nebunul și de trei ori nebun. Nu-mi pare așa rău după durérea ce o am răbdat, ci însă acuma să mai umblu și fără de urechi.

Învățătură. Fabula aceasta nu numai că e de rîs, ci încă ne mai dă noao scurtă însă prea formoasă învățătură : ca nimenea să nu poftească acéia ce nu e pentru dînsul. Să nu încarce pre sine acéia ce nu poate purta, să nu se facă acéia ce nu e și să nu se amestece întru acéia ce nu știe și nu e vrednic. Mulți dintru starea cea cu măsură din destul s-au arătat vrédnici, nici au făcut urîte figuri și neîndestulîndu-se cu acélea, au vrut céia ce zic latinii. Per fas et nefas. [83] Iară unii zic cu Dumnezeu sau cu dracul mai mult. Apoi atuncea, neam rușinat, lase să adaog aicea și aceasta : doară va veni și acea fericită vréme cînd și românii vor dobîndi odată învățătură și cărți folositoare în limba lor. Deci acéia, carii vor lua pre sine acest lucru bun, adecă pentru prea cinstita și prea iubita obște ce vor învăța și ce vor scrie foarte bine se ia sama și să caute ce vor da lumii ? Că acuma întru multe prea învățate limbi pot să aibă nu sute, ci mii de cărți prea formoase. Pentru acéia, acolo unde se poate alége, cel cu minte alége ce e mai bun. Că tot vasul spre acéia miroasă, spre ce să bagă într-însul mai nainte. De iaste lucru mirositoriu, el miroasă, iară de iaste lucru puturos, el pute. Că mai bine e a nu ști decît rău și îndărăpt a ști ceva. Că toți oamenii cei învățați foarte bine știu cîtă nevoe iaste, și spre sute de ani se cére vréme pentru derădăcinarea unor nebune și îndeșert credincioase și neamului omenesc stricăcioasă obicéiuri, cu care s-au aplecat din laptele cel de maică și s-au umplut și carele s-au amestecat în sînge și s-au prefăcut în crieri.

Mai lesne iaste a învăța pre oameni acéia ce nu știu, dar lasă să se afle cineva să-i dezvéțe de acéia ce știu. Eu zic că nu e cu putință altmintrea fără vreo minune. Pentru acéia trebue din pruncie a începe, căci aicea se poate face fără de toată minunea cu lucrul cel drept și firesc. Iată, fraților, mai un lucru și nu știu de minune sau de miraz iaste vrédnic, că tocma într ă oamenii cei luminați sînt oameni, carii toată viiața lor cu cărțile o petrec, apoi unii dintră dînșii așa se află, ca céle au învățat mai nainte și loruși tare în cap le-au înrădăcinat, măcar de ar fi și îndărăpt, întunecate, neînvățate, văzute cu ochii, pline de cuvinte protivnice și pre scurt să zicem cu totul absurde (netrebnice), ei se țin de acéla ca orbul de gard. Dar pentru ce ? Pentru numai altă, fără numai căci acélea mai nainte le-au auzit și le-au luat în minte. Să li se pună lor înainte altă céia curată, luminată și fără de răutate, lesne de înțelégere, care de ar vrea ar putea să o pipăe și se o cunoască, ei nu vrea, ci numai încep a striga asupra tuturor celor noi învățați, mai vîrtos decît asupra lupului celui turbat. Așadară cei învățați și bine înțelepți într ă norod știind că vor să dea răspuns înfricoșat înaintea lui Dumnezeu și a neamurilor celor ce vor să fie, deci să nu caute la fața nimăruia și să nu păzească hotarul nimănui și să nu se teamă de adevérul lui Dumnezeu și de dreptatea lui. Ci lasă să vorbească fără părtinire și să ia seama ce féliu de cărți și învățături se dau pruncilor. Acei ce nu știu, lasă, tacă de le iaste voia [84] să fie de omenie, căci vine lumina și se va vedea care e credincios și care nu e. Noi trécem, iară vin alții pre urmă noastră, cărora nu le pasă de céle din urmă, pentru acéia nu iaste aicea cuvîntul.

95. **MUIAREA ȘI BĂRBATUL BEȚIV.** O muiare au avut bărbat bețiv și în tot chipul s-au muncit sfătuindu-l să se părăsească de beție. Prin caré din zi în zi nu numai casa își prăpădea, ci și sănătatea, mintea, sufletul și trupul. Nemica nu-i ajută. Cum l-au văzut odată că s-au înbătat și s-au culcat ca un mort, l-au dat de l-au dus într-o gropiță sau mormînt plin de oase de morți și cînd au socotit că s-ar fi trezit, au mers ea la ușa mormîntului, unde începînd a bate la ușă, el au întrebat dinlăuntrul mormîntului, cine bate ? Muiarea au răspuns :

— Eu sînt glas groaznic caré aduce morților de mîncare.

Iară el cînd au început pre lîngă sine a pipăi la întunérec, au avut ce afla : capete și oase de oameni morți.

Aman lui nu-i păsa nemica, ci îi spunea ei cu direptul cui trebue de mîncare acela lase să deșchidă ușa :

— Mie îmi ado tu ceva de băut să beau, de-ți iaste voia să-ți deșchid ușa.

Învățătură. Și aceasta iaste înprotiva obicinuirii ceii réle, în fiece lucru rău. Pentru aceasta pruncii lasă-i să învéțe foarte bine acest stih a lui Ovidie, și să se folosească într-însul. Principis obsta, sero medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras. Începîndu-se înprotivirea tîrziu și să se gătească leacurile cînd să sălășluiaște răul cu zăbavă îndelungată.[85] Spun unii că s-au aprins casa pre un bețiv, iară oamenii strigă din afară „apă", „apă", iară el dinlăuntru :

— Nu mai eșiți cu apă înaintea ochilor, ca să nu vă vină crăciunul cu răotate.

Pentru ca să nu mai zică cineva că eu numai pentru glumă și pentru rîs scriu aceasta, voiu încă a mai adăoga oarece puțintel, că prea formos arată anticescul [86] Socrat ce féliu de legătură are obicinuința cu fericirea cea fiitoare. Cuprinderea fericirii care noi o numim „ceriul" nu va fi spornică a lucra întru mințile acéle, carele nu sînt făcute pentru acéia. Că noi trebue să dobîndim întru această lume o gustare de adevăr și de fapte bune, carele sînt a ne face pre noi bine norocoși întru céle mai de aproape. A ne obicinui de rău, aceasta e lăpădarea binelui, pentru că numai aceasta încă nu ne face pre noi să fim înbunătățiți, ci numai ce ne păzéște, ca să nu fim răi. Iară a ne întări spre bine, aceasta e întăritoriu de bine. Căci acéia ne face pre noi ca întru însași lucrarea să fim făcători de bine.

96. **CÎRTIȚA ȘI MAICA EI.** Cîrtița cea mică au început odată a zice cătră mama ei :

— Mamă, eu văd smochine.

Apoi iară :

— Mamă, eu miros tămîe.

Apoi iară :

— Mamă, eu aud lăuți.

Atuncea mumă-sa au zis :

— Fiica mea ! Nemica de acéle nu sînt pe aicea, ci precum văd eu, îți iaste stricat crierul, cînd tu sîmți acéia ce nu e.

Învățătură. Aceasta iaste pentru aceia carii șie își închipuesc că ei știu acéia ce nu știu. Că a nu ști acéia ce nu am învățat aceasta e firéște la fieștecarele. A ne face

pre noi învățați întru acéia ce nu sîntem, aceata nu mérge în drept. Aceasta noi toți putem ști niște lucruri, iară unele a nu ști. Deci cel înțelept poate cunoaște ce știe din ce nu știe și nicicît nu se îndoiaște, cînd ar fi cu putință să viiaze o mie de ani, și tot ar avea ce să învéțe. Că acéia ce am auzit eu de la cei bătrîni așa e de tare și adevărat lucru, cît toți filosofii trebue să conoască precum că numai Dumnezeu iaste fără scădére. Albinilor și furnicilor și celui micșor vérme le-au dat firea să știe fără de nici o învățătură toate acéle ce sînt de trebuință, numai însuși omului nu i-au dat Dumnezeu aceasta, fiindcă înțelepciunea lui pentru noi au prejudecat spre mai bine ; ca să ne învățăm noi de la oameni, și nu numai de la oameni, ci încă și de la albini, și de la furnici. [. . .] Iară carele se mîndréște, se lenevéște sau se rușinează a învăța ceva de la altul, iarăși așa rămîne. [. . .] „Umblați după lumină ca să nu vă cuprindă întunéricul" — ne învață pre noi — că lumina e luminarea sufletului și a minții, iară întunérecul e prostia și mojicie cea groasă a neștiinței, și fără de toată învățătura iaste nebună și varvarească. Că carele nu știe înțelepțéște să gîndească cum va putea ceva înțelepțéște și cu minte să și lucréze ? Nu sînt oamenii mai răi decît noroadele acéle, care se înpotrivesc învățăturilor și luminării — zice Bacoverulamius. [87] Că unii ca aceia, se poată, și soarele l-ar stinge. Mi s-au întîmplat odată de am cetit într-o carte că decît toate științele carele știe omul, aceasta e mai bună, ca cînd va porni din lumea aceasta să pornească cu cuget curat. Cînd întru obștea care am fost s-au înplinit toată datorința sa desăvîrșit și după obicéiu, eu spun la episcopul Vasilie, că el totdeauna întreba ce am cetit. A doao zi ne-am dus la o mănăstire la prînz și acolo iarăși ca să plinesc voia episcopului, am întrebat pre egumenul ce iaste mai bine a ști ? Iară el nemica mai gîndind, îndată îmi răspunse :

— Hai, hai ! Au nici acéia nu ști ! Sărace, oame ! Tocma ești cu dreptul bloj și mojic, mai bine îți iaste să ai bani în pungă, și mai rău cînd nu ai.

Apoi să făcu sunet mare de rîs la masă. Aman mie mi-au venit în minte să-l întreb, cînd ai în pungă și nu ai în cap, cum îi atuncea ? Ci am tăcut știind că acela care nu are nemica în cap lui i se pare că are mai mult decît toți ceialalți. Egumenul mîndrindu-se au întrebat pre nameasnicul :

— Oare cum ți se pare : răspuns-am cumva ?

Nameasnicul i-au răspuns :

— Ma, aman aman ! Știu că unde va mérge, va avea ce spune. El gîndéște că unde nu cetim cărți, nemica nu știm. Apoi iată oamenii așa cînd știu ceva spune de rîs.

Ei gîndesc că toate le știu. Și trebue să gîndească așa, pentru că n-au nici o pricépere de acélea ce nu le știu. Sînt oameni cu fire bună și pricépere curată au. Iar toate acéstea ca și pămîntul cel bun, care fără mîna lucrătoriului de pămînt iaste sălbatec. Însă să li se dea învățătură, apoi vor fi toți frumuséța neamului omenesc. Înțelepciunea iaste cea mai fără de moarte decît toate averile. Căci averile degrabă ne lasă, iară înțelepciunea în toată vrémea rămîne cu noi. Socrat către Dimonie și Isus Sirah zice : „De vei vedea pre cel înțelept, să mîneci la dînsul și tréptele casei lui să se roadă de picioarele tale". Ca nemic mai puțin Socrat către Dimonie grăiaște : „Neguțetorilor le iaste rușine că atîta neguțitorie fac pre mare, ca să-și cîștige avére, iară cei tineri nici pre uscat nu vor să călătorească ca să-și mai înbunătățească mintea sa".

97. **ȘARPELE ȘI PILA.** Șarpele au intrat noaptea într-o făurie, căutîndu-și ceva de mîncare. Și aflînd o pilă, au început a o linge pănă ș-au cruntat toată limba, apoi au gîndit că sîngele acela e din pilă, n-au încetat a linge pila, pănă ș-au ros toată limba.

Învățătură. Aceasta se întîmplă acelora carii cu limba lor cea șerpească rău cuvîntează și mușcă învățătura și luminarea norodului. Ticăloșii aceia carii fac acéle nu știu că mai nainte își vor roade limbele lor céle înveninate și întru nemica se vor întoarce, decît se vor supăra și vătăma învățăturile. Și cînd se vor preface oasele lor în praf, învățătura va înflori și va cînta. Cîntare de biruință cîntînd strigînd glas înălțînd și grăind, căci ea de la Dumnezeu are încéperea sa și cu dînsul în vécii vécilor vecuiaște. Mojiciia și neștiința cea nebună pot pănă la o vréme pre scaune înalte să șadă, și corone de aur pre cap să poarte și bunătatea să o calce și să o dripească, [88] ma [89] vrémea, care e la toate pilă, scaunele lor și cu dînsele pre ei înpreună în praf le va preface și întru însăși locurile lor va redica și întări învățături, înțelepciuni și fapte bune, academii și cetăți înpărătești. Căci limba celui fără de minte ce nu zice ? Încă și aceasta zice că nici Dumnezeu iaste. Cum și pentru ce ? S-au stricat întru lucrurile sale, căci el fără minte nu are bunătate în inima sa. Apoi ce i se întîmplă pănă la o vréme ? Se prea înalță și se sue ca la chiedru

pre livan, iară puțin după acéia numai până vor tréce, apoi iată-l că nu e, au perit și nu au rămas după dînsul nici loc nici urmă.

98. **APOLON ȘI OMUL VICLEAN.** În vrémea creștinătății pre Apolon l-au ținut grecii în loc de Dumnezeu, care la lucrurile céle neștiute le da lor răspunsuri și céle fiitoare le prorocea lor mai nainte. La acela Apolon au venit un om viclean să-l ispitească, ducînd o pasere supt chepeneag și l-au întrebat să-i spună ce are el subt chepeneag iaste viu sau mort ? cu așa socoteală ca, de va zice Apolon că e viu, el să o strîngă de grumazi și să o aréte moartă, iară de va zice că e mort, să o aréte vie. Deci Apolon cunoscînd vicleșugul lui, i-au răspuns :

— Acéia stă în voia ta : de vei vrea tu, paserea iaste vie, iară de nu vei vrea, va fi moartă.

Învățătură. Omul viclean tot de vicleșuguri gîndéște. Trebue cu dînsul bine să ne luăm seama, că el și cînd doarme tot de vicleșuguri visează. Lucrurile lui așa sînt de încurcate, cît cel ce nu se știe păzi, ori în caré parte se va întoarce, tot se va afla în mreaja lui. Mintea cea ascuțită și cu măestrie spre bine întoarsă și spre folosul obștii a le întrebuința, acéle se chiamă înțelepciune. Iară cînd spre pacostea și spre răul altora să întrebuințează, atuncea iaste vicleșug pentru care iaste scris : „Groapă au săpat și au deschis și au căzut într-însa care au făcut-o". Vulpea e vicleană mai multe piei de dînsa se vînd în tîrg. [. . .] Acela își férecă luiși rău, care altuia férecă și cel ce sfătuiaște pre altul rău, luiși încă și mai rău.

99. **URSUL ȘI MĂIMUCĂ.** Ursul s-au lăudat că el iaste cu nărav bun, pentru că el nici o jivină moartă nu mănîncă. Spre acéia răspunse măimuca :

— De vreai tu să fii bun, nu supăra pre cei vii, iar cu cei morți fă tu ce-ți place.

Întru acestași chip se poate zice și acelor rău credincioși, carii de la cei vii răpesc cu nedreptate și dau pomană pentru sufletul morților.

100. **BERBÉCELE ȘI CERBUL.** Berbécelui i se urîse a mai viețui subt stăpînirea păstoriului și cum au căpătat vréme slobodă, au rămas de turmă și s-au depărtat de munte unde din întîmplare l-au întîmpinat un cerb mare, carele s-au minunat de întîmplarea cea rară, adecă a vedea pre berbéce în singurătate. L-au întrebat cu chip de cinste :

— Dincotro vini și unde gîndești mai departe ?

Berbécele cu inimă curată îi spunea toate ce au pus în gînd, el plîngîndu-să spre păstoriu ca spre muncitoriu care nu e destul că tunde oile și le mulge, ci încă le și vinde și singur le junghie și mîncă din ele. Cerbul au rîs și au început a zice :

— Jivină blîndă, ascultă cuvîntul mieu. Eu îți voiu spune ție fără de nici o dobîndă a mea — numai din voia cea bună priétenească pentru binele tău. Măcar cîte oi păstoriul vinde și junghie, tot mai multe oi vor fi pre lume, decît cînd vor sta a le junghiia lupii. Tu vezi cîtu-mi sînt coarnele méle cu mult mai mari și mai tari decît ale tale, și iarăși adéseori să nu mă mîntuiască picioarele de lupi, nemica nu mi-ar ajuta coarnele. Oile fără păzitoriu atîta face ca și cînd ar fi ele. Ma tu de nu vei asculta sfatul mieu cel de bine voitoriu, și de nu te vei întoarce la turmă, de loc tu cu periciunea ta. Cum te va întimplina lupul cel dintîiu vei cunoaște cuvintele méle céle adevărate.

Atuncea i-au mulțemit berbécele și cu toată putérnica alergare au venit la turmă.

Învățătură. Noroadele fără stăpînire, fără de supunere și fără de legiuitori întîiu sau mai în urmă trăbue să se prăpădească. Și ce e mai rău, că singuri întră sine își sînt lupi. Unde voesc toți să poruncească, iară să nu asculte, acolo care e mai tare, acela e mai mare. Iară fără de créscerea cea bună și fără de învățătură cel mai tare iaste mai rău. Stăpînitoriul prin învățăturile céle fără înțelepciune înpinge în groapa pierzării pre aceia pre carii îi stăpînește și pre sine cu dînșii înpreună.

101. **EPURII ȘI VULPILE.** Epurii au dat véste vulturilor că vor să facă războiu cu dînșii, apoi au chiemat loruși întru ajutoriu pre vulpi. Acéstea le-au respuns :

— Cînd veți avea războiu cu găinile, atuncea vom fi gata a da voao ajutoriu, că acolo știm că veți putea isprăvi ceva.

Bine trăbue luat seama care cu cine să prinde, pentru că în ce nu e cineva vrédnic mai nainte luiși să ajute, spre ajutoriul altora să nu se prea reazime și nădăjduiască.

102. **MIERLA ÎN CĂLETCĂ.** Mierla nevrînd zioa să cînte în căletcă ci numai noaptea. Apoi au întrebat-o ce e pricina de face ea așa. Ea au răspuns :

— Cîntînd zioa m-au prins. Pentru acéia de atuncea m-am învățat minte.

— Acuma au trecut şi e fără de vréme şi tîrziu te-ai învăţat minte, drăguţă mierluţă, pasere murguţă, acuma poţi cînta slobod toată zioa, că nu ai de ce te téme mai mult.

Învăţătură. [...] Prostul cînd pătimésce, atuncea cunoasce. Zice Isiod : după hărţag (bătae) cu suliţa în spini, după ploae căpeneag. Păcatul pre carele strămoşesc îl numesc nemica alta nu e ci numai nesciinţă. Lasă numai să prejudecăm aceasta, apoi va fi noao arătat lucrul acesta. Cînd să dă oarecareva să-l amăgească altul, ori el singur se amăgésce pre sine. Măcar că el acéia nu face nici din răutate nici din vicleşug ci din ajungerea sau dintru neîndestulată pătrundere şi agerime a minţii. Şi acéia e nesciinţa. Strămoşii noştri întru starea lor cea dintîiu a neràotăţii nici au cunoscut răotatea, nici vicleşugul. Au venit, zice, şarpele şi au amăgit pre Eva. Iară ea cu toată nespusa dragoste ce avea către bărbatul ei, fiind amăgită, au amăgit şi pre el. Neascultarea lor cu totul iaste întemeiată spre nesciinţă, căci de ar fi sciut ei ce se va nasce dintru acéia, nu s-ar fi amăgit sau înşelat. Iată dară cum e nesciinţa păcatului celui dintîiu al strămoşilor. Céia ce zicem că toţi oamenii să nasc în păcatul cel strămoşesc de vom vrea să tîlcuim acéia cu înţélegere nemica nu e altă ci nesciinţa, că noi toţi cîţi sîntem pre lume cu soarele, cînd ne nascem nemica nu scim. Noi cînd zicem că pentru păcatele noastre pătimim, acéia atîta însămnează că pentru blăstămăţiile, nebuniile şi nesciinţele noastre pătimim réle. Pentru aceasta şi fariseii celui orb din nascere născut zicea :

— Tu te-ai născut cu totul în păcate, adecă nu numai în nesciinţă ca şi alţii oameni, ci încă mai mult că esci şi orb. Care să naşte surd trebue să fie şi mut, căci nu aude cuvintele, apoi nu poate nici să le învéţe. Şi încă cînd unul ca acesta s-ar nasce şi orb, ce ar învăţa atuncea ? Nemica ! Cînd zicem că ne-au izbăvit pre noi prea înţeleptul Mîntuitoriul nostru de păcatul cel strămoşesc, nemica nu zicem altă, ci zicem că ne-au slobozit din nesciinţă şi de nepricépere şi ne-au scos dintru întunérec la lumină, ne-au dat noao dreaptă cunoştinţă de Dumnezeu. Şi noao ne-au arătat nu numai cu învăţătura, ci şi cu chipul său calea către perfecta dreptate şi către faptele céle bune, adecă către înpărăţiia ceriului, ne-au răscumpărat pre noi cu prea scump sîngele său. Cum altmintrelea ? Fără numai de vom conoasce adevărul acela şi de vom urma acelora fapte bune pentru carele el nu numai ce au fost gonit, ocărît, batjocorit, scuipat, ci şi picătura cea mai de pre urmă a sîngelui său o au vărsat-o. Apoi oricarele [...] să téme de adevăr şi îi iaste urît de adevăr şi îl gonésce pentru dobînda cea vremélnică făţărnicésce şi minte, şi mai mult cinstésce pîntecele şi dulceţile decît dreptatea şi faptele céle bune şi rămîne în prostiia şi mojiciia cea groasă şi mojică, în credinţa deşeartă şi în nebuna tărie de cap şi însăşi volniciia lui, întru nesciinţă zace şi se înpute. Acela foarte înfricoşat se înşală şi în păcatul cel strămoşesc rămîne de bună voia sa, adecă întru nesciinţă. Iarăşi de iaste careva mult învăţat, ascuţit la minte şi foarte priceput însă rău asupritoriu şi mincinos, acela e asémenea unuia carele véde şi vorbésce, însă fiindu-i stricaţi crierii, toate îi sînt în zadar. Răutatea, inima cea stricată şi năravurile céle îndărătnice foarte cumplit orbesc pre om şi nu-i dau să scie acéia care e mai de nevoe şi de lipsă, adecă faptele céle bune, fără de care toată învăţătura, ascuţirea minţii şi vredniciia spre rău să întrebuinţează şi să întoarce. Pentru aceasta dară, dragă şi iubită mie tinerime, învaţă-te şi te înţelepţéşte, însă tocma întru acéia vréme toată învăţătura ta, înţelégerea şi înţelepciunea şi tocma şi jocurile şi recorélile să nu fie despărţite de céle mai cinstite şi de omenie fapte bune fără carele, să scie prea bine, că înţelepciunea cea mai mare nemica nu e altă, ci cea mai mare şi mai perfectă orbire şi nebunie. [...] Îmi iaste urît înţeleptul carele luişi singur nu e înţelept.

103. **VÎNĂTORIUL ŞI TĂETORIUL DE LEMN.** Un vînătoriu bine întrarmat umbla printră munţi după vînat şi au văzut de departe pre un tăetoriu de lémne. Şi, ca să i se aréte că e viteaz, l-au întrebat oare nu scie cumva undeva vreo pesceră unde lăcuesc lei. Iară acela i-au zis :

— Mergi tot pre acéia cale, apoi vei ajunge degrabă la o pesceră cu lei.

Iară deacă auzi el aceasta :

— Ha ! ha ! am zăuitat oarece — zise, apoi fuga înapoi.

Aceasta iaste pentru aceia carii cînd stau a grăi, te ia o spaimă a-i asculta şi gîndesci că Dumnezeu scie ce nu ar putea face şi cum sînt de vrédnici, iară cînd vine la lucru să înplineşte vorba „clotorésce apoi varsă“. Iară grecii zic „să cutrămură munţii, poate se va nasce vreun şoarece“.

104. **PESCARII.** Pescarii trăgînd mreaja din rîu au simţit că e foarte grea. Au început a striga şi a sări cu bucurie, fericind zioa şi norocul lor. Iară cînd deabiia scoasă mreaja, au aflat în loc de pésce mare, un buciume de care mreaja era toată ruptă. Atuncea au început a sudui şi a blăstăma norocul. Unul dintră dînşii zise :

— Nu, fraţilor ! Că bine sciţi voi că bucuria şi scîrba sînt doao surori, care una după alta aleargă. Voi mai nainte v-aţi prea bucurat, iară acuma vi vrémea să vă mai scîrbiţi puţintel.

Învăţătură. Prea formoase învăţătură ni se dă noao aicea ca pre noi înşine întru fieştece să ne măsurăm şi întru zilele céle bune să nu ne mîndrim, nici iară întru norocirile céle réle să nu ne deznădăjduim. Carele e bucuros să fie totdeauna vésel, asémenea iaste pruncului carele deacă să satură, de nemica nu-i pasă, ci numai să se joace, căci mintea cea pruncească nu e vrédnică să gîndească la céle din urmă. A se osteni şi a se munci să învéţe ceva, acéia iaste lui spre neplăcére şi e înprotivă. Nici nu-i pasă lui să scie că vor veni bătrînéţele, să-l întrébe unde-i sînt tineréţele ? După acestaşi mod şi omul carele de nemica de altă nu se grijasce, ci numai ca să fie sătul şi vésel în dulceţi şi în veselii. El trăbue să gîndească că e numai pentru această viiaţă zidit, ca şi alte vieţuitoare. Altmintrea, cînd i-ar veni în minte că acolo îl vor întreba ce au făcut aicea, tare s-ar îngrija. Că de am fi zidiţi numai pentru această viiaţă, totuşi veseliia ne-ncetată noao nu e cu putinţă, nici e de vreo trebuinţă. Odihna cea de pururea fără de nici un lucru şi osteneală nu numai că nu are întru sine nici o prisosinţă, ci cu totul iaste o înpuţită viiaţă. Care niciodată nu să lasă pre sine a flămînzi, aceasta nu numai ce nu simte dulceaţa pînii, ci încă cătră acéia şi toate bucatele care le îndeasă în sine cu de-a sila i se face venin. Carele niciodată n-au simţit amărăciune, scîrbă, acela nu e vrednic nici dreapta dulceaţă şi bucurie să o simtă. Deci care va să-i fie lui bucuria cuvîntătoare şi înţeleaptă iar nu simţitoare şi dobitocească, acela trebue pentru multe lucruri să se năcăjească, să se grijească şi să se ostenească. Elenii cei de demult, măcar de n-au avut aşa curată pricépere pentru viiaţa de véci precum avem noi acuma ci numai ca să-şi lase pre urma sa nume slăvit şi de omenie, ascultaţi numai pre Evripid, cum au gîndit şi au vorbit : [. . .]. Macar să nu-mi fie aur prin curţi şi mai formos decît Orfeu să cînt cîntări, ci numai să-mi rămînă numele vestit ! Au întrebat Temistocles vrîsnicii lui pentru ce s-au dat aşa de gînduri şi de toate îndeletnicirile şi veseliile au încetat ? Ce féliu de pricină iaste la atîta schimbare ? Prea înţeleptul tînăr le-au respuns :

— Oh ! Fraţilor ! Biruinţele lui Milţiad nu mă lasă nici să dorm.

Mai vîrtos întru aceasta luminată vréme, cînd şi singur înpăratul atîta se ostenésce şi asudă cît nici somn din destul nu-şi dă lui, ca să dea înpăraţilor pildă cum să înpărăţésce. Oare putea-va gîndi cineva aşa prost, că numai pentru pîntece au venit întru această lume şi la vrednicie s-au înălţat numai ca să-şi poată mai mult odihni şi îndulci trupul său ? Că trec şi pier vremile acélea ale întunérecului şi varvariceşti cînd s-au ţinut toată slava şi mărirea în cai şi în rădvane (hintée, carpente sau cară domneşti), acuma acest obicéiu se întroduce şi legile să lăţesc. Care cît mai mare cinste de la obsce poftésce şi cére, atîta mai mult trăbue să se ostenească şi să se grijască că să dobîndească luişi acéiaşi cinste. Bucuria şi scîrba, zice fabula aceasta, că sînt doao surori. Acuma să vedem dară care dintr-însele e mai cu minte. În bucurie şi în zilele céle bune omul îşi uită de sine şi de Dumnezeu, dară céialaltă sor ce face ?

„Mi-am adus aminte de Dumnezeu întru năcazurile méle şi m-am veselit", zice prorocul. Oare nu iaste aceasta cu mult mai cu minte ? Făcătoriul prea înţelepţesce au făcut această rînduială în natură, că dulceaţa cea mai mare şi mai simţitoare, mai scurtă să fie. Încît am simţit dulceaţa mîncărilor şi a băuturilor ? Numai până ce trec prin grumazii noştri, apoi aici li să face sfîrşitul ! Toată bucuria întru care inima şi înţelégerea (mintea) şi sufletul înpărtăşire nu are, iaste dobitocească şi cum degrabă vine aşa curînd şi piiare. Înprotivă, cugetul cel curat şi fericita odihnire a inimii aşa înplinéşte lucru cît abiia să sîmte, însă pot petréce cu noi până ce vom fi vii şi tocma la ceasul morţii nu lasă pre iubitorii săi. Dulceaţa şi iarăşi bucuria care se află în faptele céle bune, acéstea sînt cu totul preste fire (deci acéstea bine să le luăm în seamă). Omul cel bun şi cînd pătimesci rău pentru faptele céle bune să bucură şi să veselésce, numai să fie faptele lui nefăţarnice, neamăgitoare şi drépte. Aşadară această bucurie trebue să fie vécinică [. . .].

105. **VULPEA, BĂTRÎNUL ŞI LUPUL.** Vulpea cea bătrînă întîlnindu-se cu un lup acesta s-au slobozit la dînsa. Atuncea ea au început a-l ruga să nu dîriească la ticăloasa bătrînă, caré nemica are fără numai pielea şi oasele.

— De-mi vei spune trei adevăruri, i-au zis ei lupul, care va trebui să le cred, te voiu slobozi.

Vulpea au răspuns :

— Întîiu, blastăm ora (ceasul) în care m-am întîlnit . . .

— Bine, acéia îţi cred . . .

— Alta : de mă vei întîlni de altă dată, îți poftesc să te întîlnesc orb...

— Și aceasta trăbue să-ți cred...

— Al treilea : să dea Dumnezeu să pieri și să te stingi și nici orb să nu te mai văd.

Atuncea rîzînd, lupul o au slobozit.

Învățătură. După mai mare parte nu le place oamenilor adevărul, pentru căci nu sînt așa cum să fac. Deacă nu ne e drag să se vorbească pentru noi așa cum sîntem, să ne mîniem dară înșine spre noi de ce sîntem așa iar nu așa ? Cum am vrea să vorbească, să țină și să ne propoveduiască deacă cineva din răutate, zavistie și nesciință clevetesc și pétece de la alții ne cîrpesc noao ! Și noi scim că el tocma minte sau ne amăgésce. Acéia e noao destul, în cinste să-i fie lui minciuna. Iar zavistia și răotatea mai mult îl roade pre acela, pre carele o poartă în sîn. De mult iaste zis că cine va astupa gura la toată lumea ? Aceasta nu e cu putință. Iară singuri pre noi să ne îndreptăm și să fim buni, de dorim să fim bine cinstiți, aceasta putem și de aceasta dară să ne grijim. Că nimenea nu e atîta de bogat să poată miti pre tot norodul ca să nu grăiască de dînsul acélea ce gîndesc. Cu dreptul că uneori minciuna ia putére și i se pare că biruiaște pre adevăr, însă să nu ne témem, că minciuna oricînd va fi, ea trebue să se stingă. Ba zice cineva — bunacuviință poftesce totdeuna să nu se vorbească acéia ce iaste și acéia ce gîndésce. Acéia să scie, însă înprotiva acestora cînd să vorbésce și să scrie de îndreptarea neravurilor omenesci, trebue drept să se spună că e mai bun acel norod care omenia, dreptatea, adevărul și curățiia inimii iubésce, decît acela, care toate acéstea dumnezeesci fapte bune în preajma omenirii de nemica le ține și le calcă. Ce ar fi de caracterul acelor oameni care de lége ar lua ca pentru dragostea către buna cuviință și către complamenturile céle proaste trebue a minți și ca un vierme (rîmă) pre tină a se tîra și în toată vrémea vieții înprumut a se înșela și a se orbi ? Bunacuviință cînd iase din buna voe a iubirii de oameni și cea de bun neam e formoase și dragă și de obsce folositoare faptă bună ? Iară prefăcută, vicleană și mincinoasă inimă, atuncea e tocmai grozavă, urîtă și netrebuită. Nu, fraților români ! Oriunde sînteți, să nu să grăiască și de noi aceia ce au grăit Solon unora despre vrémile sale. [...]

Fieștecăruia dintră voi urmele vulpei și întru noi întru toți cîți sîntem, slabă minte să afle, căci la limbă a căuta și la vorba pistriță a bărbatului, iară la lucru nicicum a

căuta ce să face. Însă aceasta ce voiu zice acuma bine știm ! Că nu e cu putință ca să fie omul în dreptul bun și să nu fie tocma întră acéiași vréme cuvios, căci lui e firește și fințată cuvința cum și trupului umbra. Numai să prejudecăm că cuvința e ca întru umblările noastre unul altuia să fim spre plăcére și priință. Acuma acela carele totdeauna e bucuros fieștecăruia să facă bine și să ajutoréze după putința sa, iaste cu putință ca fără pricină să fie bucuros pre cineva cu cuvîntul să-l vatăme și să-l amărască ? Căci inima lui cea de bun neam și prea frumoasă nu e bucuroasă nici o furnică mai mică în iarbă să nu o vatăme. Deci oare puteare-ar face rău la vreun slab, la vreun prunc sau muiare ? Nicidecum unul ca acesta nemica nu uréște, ca pe răotatea cea deobște stricătoare, și aceasta trebue, de iaste el îndreptul bun ! Iară cel cuvios și dulce la cuvinte coplementariu, adecă închinătoriu de sînătate, fără inimă bună nemica nu-i face altă, ci numai minciuni. Ce vor noao cîndva ajuta sluga prea aplecată și umilită, carele cînd venim la vreo nevoe, nu va nici să se clătească din loc, necum să ne ajute. Ajută tu fratelui tău, omului la lipsa lui și la primejdia lui, apoi îi zi tu lui după bătrînie : „ bine ai venit, frate, cu Dumnezeu". Frate ajută și ajutorează cît poți și să se bucure inima ta ajutorîndu-i, [...]. Că văduva acéia săracă, caré au dat pentru săraci doi bani, mai mult au dat decît toți bogații, după mărturia prea binecuvîntării Mîntuitoriului, căci au dat tot cît au avut. Mărirea caracterului unui norod întru aceasta se cuprinde, ca să fie cu sloagă, ade(că) cum se zice cu o inimă. Bărbații buni trăbue să fie credincioși unul altuia, ascultători la legile moștenirii (țării), iubitori de osteneală, întregi la minte și luminați, cu inimă, drepți și de omenie, drăgăstoși carii mai mult iubesc cinstea și omenia decît dobînzile céle vremélnice ; și mai voesc viiața să-și piiardă, decît numele cel de omenie, cinstea lor. Unii ca acestea sînt vrédnici să aibă preste ei înpărat prealuminat, căci îl știu cunoaște și asculta și remunerесc nu numai dragostea lui ci și cinstea. Căci dragostea cea dreaptă nu poate fi fără cinste, și iarăși cinstea cea adevărată nu are loc fără faptele céle bune. Iară faptele bune cer sănătoasă și firească înțălepciune, care cînd încă să înpreună cu învățătura, atuncea alcătue cununa cea dumnezeiască, caré înfrumusețază și încunună pre cuvîntătoriul suflet. Dintru aceasta se véde ca soarele pre ceriu, că nici un norod nici au fost nici va fi mărit fără învățătură și fără faptele bune.

106. **ȚINȚARIUL ȘI BOUL.** Țințarul s-au fost pus pre cornul boului, apoi puțintel au stătut și au zis :

— De-ți sînt greu, tu îmi spune, apoi mă voiu duce.

— Tu să-mi fie mie greu ? Nici te sîmt, ca cum nici nu ai fi pre lume.

Învățătură. Aceasta iaste pentru acéia, carii pentru sine prea mult gîndesc. Omului îi iaste din fire înplîntată iubirea de sine. Apoi tot ce e din fire numai de se îndreptează cu cuviință și cu înțelepciune, iaste foarte bine și de lipsă. Iubindu-se omul pre sine și cu înțelepciune de la tot răul să abate și să ferește. Poftind să-i fie bine trebue să-și facă bine. Pentru acéia deacă s-ar afla măcar în ce rînduială sau stare, fie în lucrarea pămîntului, sau în lucrarea cu mînile, sau întru învățătură, sau în slujba obștii, din zi în zi să siléște cătră mai mare perfecție. Deci această prea înțăleaptă iubire de sine trebue să se osăbească de iubirea însuși și să se păzească ca cea dintîiu să nu să întoarcă într-a doao, caré foarte lesne poate să se întîmple. Apoi atuncea omul numai pre sine iubindu-să și cinstindu-să, pentru alții nicicît sau prea puțin păzindu-i, apoi nu numai că se rușinează, ci încă pre dreptul mai multă neplăcére și urăciune de la alții spre sine trage. De ne iubim noi înșine precum să cuvine, pentru acéia dară singuri trebue să ne punem toată ostăneala, prilejul, ca pre noi mulți să ne aibă în dragoste, să ne iubească și să ne cinstească. Iară cătră acéstea pre altă cale nu e cu putință a înjunge, ci numai pre cea de obște, întru caré viețuim înșine. Și unde să cuvine și mai mult decît pre sine să o cinstim, să o iubim și pentru folosul ei să ne ostenim. Așadară, iubirea de sine cea înțăleaptă iaste maica faptelor **celor bune. Dintru iubirea însăși de sine** cea nebună să nasc toate blăstămățiile și răotățile. Cel ce tare se foloséște se și tăvăléște. Frumoasă ciumelitură. De vréi să cunoști cine e nebunul ? Iată acela e, carele să laudă cu nebuniia sa.

Un ianicér turc fiind, au venit în Țara Românească și știa vorbi bine românéște. Și vrînd să se aréte altora că el iaste înfricoșat viteaz, au întrebat pre oameni cum să chiamă acela, carele face toate cîte vrea, iară ei i-au spus că să chiamă Ogurgus.

— Ha, Ogurgus ? Bre, să știți dară că eu sînt mare Ogurgus — le spunea lor ianicériul, iară ceialalți i-au răspuns rîzînd :

— Ala ești și vei fi, rîzînd.

Spun pentru doi cerșitori că gîlcevindu-se înaintea unei casă care dintr-înșii ar cére mai nainte, cel mai bătrîn au zis celui mai tînăr :

— Tu care de eri te-ai făcut cerșitoriu și acuma vréi să fi asémenea mie, căruia mi-au fost și moșul mieu și tatăl mieu cerșetoriu, auzit-ai ?

Aceasta la fieștecarele se véde a fi de rîs, ci așa iaste iubirea de sine, ne orbéște pre noi acolo unde am fi datori să ne ticăloșim și înșine pre noi să ne mîniem. Unele noroade se mîndresc și se laudă cu vrajbele, cu urîciunile și cu goanele care bătrînii lor altora au făcut. Și așa tocma și pre pruncii lor cu acea vrajbă îi adapă. Cu adevărat nu zic de rîs ci de jale iaste vrédnic neamul omenesc : cît rău pătiméște, de care ar putea fi slobod, de ar fi din destul cuminte și drept ? Să batjocuréște vecinul de vecin, satu(l) de sat, țară de țară și toate noroadele unul de altul. Și oare pentru ce ? De cîte ori cînd sîntem cu minte trează ne sfiim și ne rușinăm înșine de noi și să putem ne-am scuipa : cum puturăm zice acéia, sau face ? Am zice că sînt doao inimi și doao suflete întru noi : una cu totul spre rău plecată, iară alta sirimana ar vrea oarece bine și nu are putére, căci cea rea au luat toată putérea asupra ei. Aceasta iaste acéia ce grăiaște apostolul acela a lui Dumnezeu cam pentru sine însă pentru însuși omenirea, căci zice : altă lége întru mădulările trupului mieu care să ostează înprotiva legii minții méle și mă siléște să fac acéia ce urăsc și de ce trebue să mă rușinez. Pentru acéia dară trăbue să avem ochi deschis spre noi înșine, să nu dăm întru noi loc iubirii ceii oarbe. De sine însuș unul altuia mai bună cinste să facem decît lumii, că acel ce să smeréște pre sine se va înălța. Și să ținem aceasta de zisă cerească și de lége. Că acela norod e mai mărit pre lume, care e mai de omenie și mai făcătoriu de bine.

107. **ȘOARECII ȘI CLOPOȚÉLELE.** Șoarecii au aflat oareunde doao clopoțéle, apoi adunînd săbor, s-au sfătuit spre ce le-ar putea întrebuința, ca să le fie spre vreun folos. Unul au zis că să le lége la mai marele lor la grumazi sau de coadă, să-i facă omenie și să sune. Cel mai mare dară, adecă vătavu(l), le-au mulțămit la toți pentru acea cinste și iarăși într-acea vréme au lăpădat de la sine acea omenie cu carea nu ar putea să se ivească din gaoră afară, ca să nu-l audă mîța. Mai pre urmă le-au venit în gînd ca să-l lége la motocu(l) cansicului de grumazi. Însă iată alta

mai mare nevoe, că nu va nimenea să se prindă de acea minunată ecspediție. Bătrînii trimit pre cei mai tineri, iară acestea toți cu o gură și cu jurămînturi întăresc că ei détoria către mai marii lor și înalta cinste niciodată nicidecum nu o vor pune la spate, nici nu o vor călca, nici așa lucru mare, carele nu să atinge de dînșii, pre sine nu-l vor lua. Și așa s-au lăsat lucrul pînă la alt sobor și pînă astăzi.

Învățătură. Întru toate, sfătuirea pentru luarea înainte a fieștecăruia lucru, mai întîiu trebue să se prejudece oare iaste acéia cu putință, și de iaste, nu îndepărta, că orice trebue să fie astăzi și se lasă pre mîne, fără vréme iaste. Șoarecii nu sînt vrédnici de rîs pentru acéia că ei n-au legat clopoței la grumazul motocului, ci pentru că s-au sfătuit de un lucru care nu iaste vrédnici pentru dînșii. Pre lîngă aceasta nu trebue în slăbiciuni a cădea și acéia ce e cu putință întru neputință a priimi. Că multe obște s-au făcut întru toate noroadele, toate cu acest gînd, sau cum că întru acest chip la tot norodul va face vreun bine. Apoi cîte puțin, cîte puțin au alcătuit osăbit corpor (așa să zic) trup în trup și obște în obște, iară după acéia orbiți fiind de iubirea de sineși, nu numai osăbita sa dobîndă ce ș-au adunat, care au fost spre folosul de obște, ci încă cu paguba și cu stricăciunea la toată obștea cea mare și la norod. Obștile sale céle mici le-au înbogățit și le-au întărit, iară pe céle mari le-au amăgit și le-au orbit. Cînd au fost mai pre urmă și cu picioarele le-au călcat și le-au dripit. Așa au fost maghii persianilor, bramanii Indiei, bolțizénilor [90] și a Iaponiei. Iarăși fontii [91] Eghipetului, cărturarii și arhiereii jidovești și alții.

Pentru acéia, o, prea cinstit comunitatul a neamului omenesc, iar mai vîrtos voi, romànilor, pentru carii scriu, ascultați glasul omenirii, sfîntul glas al naturii și acéia va să zic glasul lui Dumnezeu : nu vă despărțiți, nu vă urîți întră voi înșivă pentru deschilinirea legilor năluite. Beseárica e a lui Hs., ci numai mîndria, pizma și răotatea au adus această deosebire și urîciune întră atîța oameni de omenie și buni la inimă [. . .]. Îndreptătorii, judecătorii, oastea, [. . .] și toate noroadele, toți un trup, un suflet și un comunitat sînt, la care e capul cel sfînt înpăratul. Toate comuniteturile, care să despărțesc de acest mare și sfînt comunitet și care întră sine (ca tîlharii în tîrg) se înțăleg și a cărora nu e interesul cel de obște al patriei, luminarea și buna norocire, unii ca aceia sau să se toarcă de unde au eșit, adecă întru norod, și să caute cum ei vor fi spre

folosul cel adevărat, sau să-și caute loruși loc unde nu sînt oameni.

Observație. Nimenea nu se va mira pentru ce de această materie atîta grăesc. Cine știe cît număr mare și de omenie popor prin Ardeal și Țara Ungurească, Bucovina și în Bănat putînd fi una, ba și cei din Moldova și Țara Românească toți înpreună supt schiptrul Austriei, întră sine se urăsc, neștiind pentru ce se gălcevesc ; mai vîrtos pentru că unii mînîncă broaște țestoasă și melci, dar de purcelul fript nimenea nimic, căci toți cu bucurie îl mînîncă. În sfînta evanghelie stă limpede și chiar scris : tot ce întră în gură, adică ce e cuiva plăcut și ce poate mînca el, acéia niciodată nu va spurca. Numai cuvintele céle réle cînd es din gură, acelea spurcă pre om [. . .].

108. **RISSUL ȘI VULPEA.** Rissul s-au întîlnit oareunde cu vulpea apoi îndată au început a vorbi niște cuvinte de laudă pentru pélea lui, mîndrindu-se cu ea de formoasă, nétedă și pestriță.

— De cîte ori vin la vreun rîu să beau apă, nu mă pot mira din destul uitîndu-mă la mîndră de pélea mea. Créde-mă, sora mea vulpe, că să am o sută de ochi, tot aș avea la ce mă uita.

Atuncea vulpea îi zise :

— Spune-mi tu mie, fătul mieu, ai tu atîta înțelepciune și minte să faci să nu-ți vină pélea în tîrg ? Și încă să știi, iubitule, că cu cît e pélea ta mai frumoasă, cu atîta e mai rău de tine. Că a mea péle nici e formoasă, nici pestriță ca a ta, și totuși capul mieu numai cît într-o ațișoară atîrnă. Și pentru ce ? Numai pentru péle.

Învățătură. De aicea pot să-și ia loruși prea formoasă și de folos învățătură fétele, încă mai vîrtos acélea, care gîndesc că sînt mai formoase decît altele, adecă să nu se nebunească din tineréțe cu perită frumuséța lor. Bine știm că cu cît sînt mai frumoase și mai drăgălașe, de nu vor avea din destul pricépere, înțelepciune bună și întreagă, încă și sfiială, omenie și cinste, cu atîta va fi măi rău de dînsăle. Fieștecarele se lăcoméște la trandafir, iară cum se veștezéște, nimănui nu-i pasă de dînsul ci îl leapădă supt picioare. Frumuséțile sînt numai o vedére, caré astăzi se văd, iar mîne nu. Faptele bune sînt mirosul cel bun și prea formoasă mireazmă, caré nu lasă pre om nu numai la bătrînéțe ci și la moarte. Acéia e fecioara cea cu dreptul formoasă, caré e înțeleaptă și iubitoare de oste-

nealā, vrédnică şi de omenie, caré pofteşte numai unuia să fie formoasă. Încă şi la bătrînéţe această frumuséţe nu o dă întru mutată dragoste. Ticălos şi de ruşine lucru iaste a vedea vreo muiare mare sănătoasă, caré de nemica altă nu gîndéşte fără numai ca ori pre unde umblă tot de netezături, de căutătoare (oglinde), de schimbarea hainelor ca cum ar fi o păpuşe neînsufleţită, aşa se face, iar nu făptură înţeleaptă şi cuvîntătoare, dăruită cu duh cuvîntătoriu. Cea desăvîrşit stricarea obicéiurilor de oameni iaste înecarea şi potopirea unui comunitet, unde din tinăréţe muerile se învaţă şi se dau pre sine nelucrării, desfătării, neruşinării, năravurilor celor réle şi înpodobirilor celor deşarte, făcînd multora complămenturi. Muiarea bună şi înţeleaptă întoarce pre bărbatul ei spre bine, fără numai de va fi cu totul dobitoc, iară pentru aceasta caré e cu minte, ea caută bine după cine se va mărita şi bărbat bun pofteşte eişi şi credincios, iară nu nebun, vînturos, trufaş, schitaci şi jucătoriu. Muerii cei de omenie, de cinste şi înţeleaptă nici unul nu-i vine bine, carele îi vine lingusindu-se, făţărnicindu-se şi zicîndu-i că e formoasă şi înaintea ei batjocorind şi rizînd de alte mueri, care nu sînt aci. Partea muerească, prea dragi fiice, prea dulci surori, iubite drăguţe, preacinstite şi sfinte născătoare a neamului omenesc ! Voi întră creştini nu sînteţ(i) la închisoare ca nişte proaste roabe, ci sînteţi slobode, poroncitoare. Însă numai întrăbuinţaţi spre bine slobozeniia voastră, blîndă şi dulce stăpînirea voastră. Că toate de la voi atîrnă. De veţi fi voi de omenie, vrédnice şi cu bune năravuri şi luminate, pruncii voştri vor fi luminaţi şi înţelepţi. Deacă veţi fi voi dumnezăiţele înţelepciunii, cum aţi fost cu naşterea, şi aşa tot norodul prin voi se va lumina şi proslăvi şi atuncea va fi voao gloriia şi închinăciunea în véci vécilor, amin.

109. **STEJARIU(L) ŞI TRESTIA.** Stejariul cel mare de un vînt putérnic din rădăcină smulgîndu-se şi răsturnîndu-se au căzut într-un rîu şi au început a-l duce apa pre lîngă trestie. Cum e aceasta ? Că ele subţiri şi slabe şi tocma la vînturile céle mai mari şi mai putérnice stau în locurile lor în pace, cînd stejarii cei mai mari cad şi să sfărîmă ? Iară trestiile au răspuns zicînd că éle celor mai tari şi mai putérnici decît éle nu se pun înprotivă ci se pleacă cînd spre o parte, cînd spre alta şi aşa rămîn în linişte şi întregi. „Iar voi cei mari stînd înprotivă celor

mai putérnici decît voi, nu e minune pentru ce cădeţi şi vă sfărîmaţi".

Învăţătură. Domnul mîndrilor le stă înprotivă, iar celor smeriţi le dă dar. Nu să înţelége aicea ca omul până la cea mai de jos prostie să fie smerit, ci să fie înţelept şi să ştie cum şi cînd e de trăbuinţă să se înprotivească, unde şi înaintea cui să se smerească şi să se pléce. Că şi una şi alta la nevréme sînt de nici un folos şi de stricăciune. Aceasta ne spune noao formoasă ciumelitura noastră cea bătrînă : să nu fi [92] nici oae întră lupi, nici lup întră oi, căci cum întregul comunitet aşa şi fieştecarele însuş de sine cînd nu cu sănătoasă înţelégere şi cu înţelépte sfaturi se îndreaptă de primejdii iaste şi trăbue să pătimească rău şi să se storească. Ţircumstanţii se întîmplă în multe şi speţiale moduri şi nu e cu putinţă să li să pună la toate reguli, ci aceasta e mai de căpetenie regulă, ca toată obştea să se grijească mai tare, se aibă căpetenie de cei mai învăţaţi, mai înţelepţi şi cu mai bune năravuri şi făcători de bine, cu care la vréme de trăbuinţă să se poată sfătui şi asculta. Iară mai vîrtos fieştecare de chilin să nu se ruşinéze, ci să-şi ceară şi să-şi caute sfat la cei mai învăţaţi şi să-l priimească şi foarte bine să caute şi să ia seama pentru ce cei neînţelepţi şi proşti pătimesc réle şi primejdii multe, şi pentru ce cei cu minte şi înţălepţi petrec bine şi vieţuesc în pace. Şi să nu poftiţi să fieţi pretutindenea zăitin [93] pre apă.

110. **CĂLĂTORII ŞI ARINUL.** Călătorii înfierbîntaţi de căldură au şăzut supt umbra unui mare arin şi s-au odihnit. Şi ascultîndu-să au plecat zicînd :

— Pagubă de un lemn aşa mare care fără rod şi fără de nici un folos stă aşa în zădar :

— Oare vedeţi voi ce oameni negînditori şi nemulţămitori sînteţi ! Pre mine, care v-am răcorit şi odihnit în umbra mea, care iarna vă dau lémne de încălzit, fără de pentru ce cei neînţelepţi şi proşti pătimesc réle şi primejdii rod şi fără folos mă anumiţi. Au doară de altă nu gîndiţi, fără numai de foale. Voi gîndiţi că sînteţi sînguri pre lume, ci să ştiţi că de aţi vedea, v-aţi îngrozi cîte milioane de vieţuitoare numai cu coaja mea se hrănesc.

Învăţătură. Mare bine va face neamului nostru, care va preface în limba noastră mică Fisica lui Raaf, [94] care e pentru prunci în limba nemţască tipărită. Prejudecările lui Sulţer [95] pentru minunatele lucruri dumnezeeşti în natură nu se poate spune ce bine ar fi să se înpărtăşească noro-

dului și mai multe acestora asémenea cărți. Iar după acéia o Istorie în scurt pentru toate noroadele, cu obicéiurile lor, legile, îndreptările și cu starea pămîntului și a mării, cu roadele și negoțetoriia. Lasă fie acéste lucruri recomendiruite celor ce poftesc binele de comun al neamului. Nici într-un chip nu poate omul înadins de ființa, de înțelepciunea și de bunătatea lui Dumnezeu făcătoriului a fi încredințat, ca atuncea, cînd preaînțeléptele lucruri ale lui Dumnezeu în natură le prejudecă. Și cu cît mai bine acéstea le conoaște, cu atîta întru mare de Dumnezeu cunoștință și luminare mai mult bine și mai bun se face. Istoria a ști, acéia însemnează a ști cu ce s-au folosit și cum s-au făcut neamul omenesc. Cu ce s-au stricat, vătămat și în nenorocire au căzut și s-au prăpădit. Cum au făcut (mînă de oameni) Grația unită și înpreunată de au tremurat înaintea lor monarhiile lumii, iară după ce nu au mai fost cu sloagă, singură pre sine s-au surpat, după acestaș mod, și célelalte noroade. Bozna va să aibă craiul lor, Serbia despotul, Herțegovina prințul lor. Au venit turcul, apoi pre toți i-au băgat în straiță. A ști legile, obiceaiurile altor noroade pre lume, acéia e a ști ce e la ei bine și înțelept, ce e rău, nebun și de rîs. Cînd vom cunoaște ale altora, atuncea vom putea și pentru ale noastre judeca cum merg, drept sau costiș, sau cu totul îndărăt. După acéia, ce vom cunoaște că e bun vom ținea, iară ce vom afla că nu e spre bine îl vom lăpăda. Iubiți frați ! De aceasta nu trebue să ne mirăm, căci la toți pre lume li să întîmplă, nimenea nebuniile sale cu care din prunciia sa s-au obicinuit și care prin îndelungate obicéiuri i s-au prefăcut, nicidecum nu le ști a fi nebunii. Iar după ce le cunoaște întru alții, că sînt așa, și apoi le află și în casa sa, atuncea abiia se trezéște apoi încépe a striga, gonéște și le scoate afară. La unele locuri să îndrăznească omul de omenie a zice că nu e păcat a mînca melci și broaște țestoase, s-ar afla care l-ar junghiia ca pre un puiu, apoi în zioa acéia l-ar cumineca preotul și ar zice :

— „Încă sfîntă-ți iaste fața". Însă mai că zeuitarăm fabula noastră. Arinul îm(i) iaste de vină și spre această cuvîntare m-am adus cu ale lui milioane care cu coajea lui se hrănesc. Ci aceasta va afla fieștecarele în cărticica mai sus numită, dacă se va preface. Haida acuma să ne ducem cătră fabulă. Arinul are drept pentru că înfruntă pre călători, ca pre unii nu numai nemulțemitori, ci și negînditori, a cărora minte nici cît de la nas nu se întinde mai departe se prejudece că nici sînt toate cîte sînt pre lume pentru om.

Nici céle ce sînt pentru el nu pot fi numai pentru foale. Ei gîndesc că de nu am avea nemica alta afară de foale, mulțemim formos, că mai bine ar fi nici pre el să nu-l avem. Ci să nu gîndească cineva că eu aș fi foalelui nepriiaten și făcătoriu de rău la toate cinste și omenie înpreună cu al mieu, însă cîntă numai și încetă odată. Fie-ți destul, nu trăbue el să gîndească că numai el e pre lume. Aicea foarte se lovéște o istorie arăpească preaformoasă ; dacă îmi veni în minte o voi spune.

Un pustnic derviș, cu numele Abdul Ibrail, au plecat din Anatolia la Meca [96] să se facă agiu. Trecînd preste neşte locuri formoase, întru care tot dealuri și multe dumbrăvi și întră dînsele văi cu flori de înflorit singure de sine era sădite și acoperite cu céle mai alése lémne aducătoare de roadă, care cresc în pămîntul Anatoliei. Aici se găsea masline, smochine, finici, carange dulci și alte izvoară și părae pretutindenea curg, șuerele și la odihnă pre oameni îi moméște, de multe féliuri cîntă aci.

Florile lămîei și a livezilor tot aerul îl bine mireznea cu mirosul lor. Iară Abdul Ibrail au gîndit în sine : „Oare n-am venit cumva în raiu ?" Însă totuși nu vru să creadă căci știia bine că raiul e alt loc. Nimica de acéia, că el la tot izvorul cînd se spală își face metanii, mîncă pînă se satură cînd dintru un pom, cînd dintru altu(l) și ca într-o răpire striga :

— Dumnezeule, mulțămescu-ți căci ai făcut acéste dulceți pentru om.

De aciia mergînd mai nainte au venit într-o țară unde s-au făcut războiu și bătae. Acolo au văzut pre lupi că mînca oameni omorîți în bătae și mulțămea lui Dumnezeu că au făcut tocma pre oameni pentru hrana lor. Iară Abdul Ibrail au fugit pre altă cale. Apoi iată că află pre un lup belit, pre carele îl mînca vulturii. Mulțămi el lui Dumnezeu că au zidit pre lupi pentru dînșii. Deci puțin după acéia văzu un vulture mort, pre carele îl mînca viermii. Atuncea el grăi întru sine întristat fiind :

— Minunată minune, că și vulturii cei ce céle mai înalte înălțări ale ceriului cu zburarea le covîrșesc, sînt făcuți în lume pentru viermi ! Acuma dar își veni în minte pustnicul nostru, cînd văzu că trupul lui nu va scăpa de viermi. Și nu e adevărat că Dumnezeu numai pentru om au făcut toate cîte au făcut.

Dintru aceasta lesne putem închiia că acela carele spre nemica altă ci numai spre mîncare și spre beutură și pen-

tru odihnă mulţăméşte lui Dumnezeu, nu cunoaşte cum să cuvine nici pre sine nici pre Dumnezeu. [. . .].

111. **MUIAREA ŞI GĂINA.** Muiarea au avut o găină, carea în toate zilele îi oa cîte un ou, iară cu acéia neîndestulîndu-se, lăcomea la mai mult. Au început preste măsură a hrăni găina cu orz, ca să-i facă cîte doao oaă într-o zi şi într-acest mod s-au îngrăşat găina şi au încetat cu totul de a mai oa.

Învăţătură. Trupul nostru sîntem détori a-l hrăni cu mod de măsură, ca să fie sănătos, vîrtos şi tare. Că sufletul nostru întru aşa legătuinţe e cu trupul, cît cînd e trupul sănătos şi treaz şi sufletul e aşa şi cu sporiu lucrurile sale prin minte le înplinéşte, numai deacă nu cumva poftele céle putérnice şi tari cu patimile nu-l smintesc din cale, căci e bolnav şi slab. Pentru mai formoasă materie nu poate cum trebue să gîndească nici mai de folos carte cum se cade cu luare de samă, cu prejudecare, cu îndulcire a o ceti nu poate. Urmează că nici într-alt mod cu dînsa nu se poate folosi. Ci încă tocma întru acéia vréme nu numai necuvioase şi omului înţălept nevrédnice, ci încă şi de stricăciune lucruri face, trupul său a-l slăbi, a-l dezmierda, a-l curvi şi a-l îngrăşa cum pre sine aşa şi partea [97] cea de bun neam a sa, adecă mintea a-i muia, a o slăbi şi a se supune de însaşi voia lui supt nenumărate moduri de bolnăvii. Trupul până atuncea e bun, fiindcă e lăcuinţă vrédnică cuvîntătorului, nemuritoriului suflet, iar cum încépe de la acest de bun neam fără socoteală şi rău sfîrşit, ori spre care mod a porni şi depărta, într-acea oră încépe a se ticăloşi pre sine şi către dobitoacele céle necuvîntătoare a se apropiia şi lor a se asămăna. Omul înţălept să iubéşte pre sine, muiarea şi pre pruncii săi. Înse nu se dezmiardă nici pre sine, nici pre ai săi. Sufletul şi mintea se pot dezmerda ca şi trupul, apoi dintru acéia urmează multe moduri de boale, de năravuri. Singură voia e tărie de cap înprotivirii ş.a. [. . .] Prea formos învaţă Socrat. Grijéşte-te [98] să fii cu trupul iubitoriu de osteneală, iară cu sufletul iubitoriu de înţălepciune, ca cu acéle să poţi înplini ce afli de bine, iar cu acela mai nainte să vezi ce e de folos. Căci grecii cei slăviţi de demult, luminătorii neamului omenesc, cu însaşi cea sănătoasă firească înţelepciune a minţii fiind luminaţi, cum de înalt şi de bun neam au socotit a fi sufletul şi mintea omenească. [. . .] Pentru toate care sînt pentru treaba vieţii te grijéşte iară mai mult pentru mintea ta te îndeletnicéşte, căci céia ce e mai mare întru ce e mai mic iaste, adecă : mintea cea vrédnică în trupul omenesc. Mintea ! Mărită naţie daco-românească în Banat, în Ţara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Ţara Ungurească, mintea ! Cînd te vei lumina cu învăţătura cu luminatele fapte bone te vei uni, mai aleasă naţie nu va fi pre pămînt înaintea ta de cum tu vei fi oculiruit [99] în trupina din caré ai căzut. Că faptele bune sînt ţie firească omenie. Mărirea, însufleţirea cea mare, bărbăţiia, acéstea sînt faptele romanilor celor bătrîni. Acéstea sînt diamanturile céle scumpe, însă e de lipsă ca mîna înţelepciunii să le spéle, curăţească şi să le netezească şi strălucitoare să le facă. Slobozirea şi stricarea năravurilor nicidecum nici într-un norod la mijloc nu se primesc, singură şi numai o dumnezeiască şi de bun neam adecă luminarea minţii, a faptelor bune. Eu ştiu că unde stăpînéşte varvaria (mojiciia), acolo nici are loc învăţătura luminării, nici a faptelor celor bune şi drépte. Însă lase să între această faptă bună acolo unde mojicia cea groasă şi proastă nu stăpînéşte, iar unde pănă acuma stăpînéşte, doară nu va stăpîni pănă va fi lumea.

112. **BROASCA ŢESTOASĂ ŞI VULTURUL.** Broasca ţestoasă au rugat pre vultur să o învéţe a zbura. Vulturul i-au zis :

— Şezi în pace, tu, şi umblă pre jos cum ai umblat şi pănă acuma, că mai bine va fi de tine.

— Pentru ce ? — zisă broasca.

— Pentru că alcătuirile trupului tău nu sînt făcute pentru înălţime — răspunse vulturul.

Însă ea nu va nici acéia ce iaste pentru ea, ci tot îl supără, rugîndu-l. Deci o luă vulturul şi o sui la înălţime, apoi o slobozi în jos şi îi zise :

— Haida, zboară acuma !

Iară ea au început a zbura, însă cum nu trăbue, că au căzut pre pămînt şi toată s-au sfărîmat.

Învăţătură. Să ne măsurăm şi să ne cunoaştem pre noi, şi să nu cérem ce nu e pentru noi, că deacă nu vom dobîndi, ne vom ruşina. Însă acéia e nemica, lasă să treacă. Iară aceasta ce voiu zice, la mulţi se va vedea preste fire . . .

Însă iaste dreptul adevăr tocma atuncea pănă dobîndéşte careva acéia ce nu e pentru el, mai tare se ruşinează. Acolo unde merg lucrurile în drept şi cum se cade, iară nu îndărăpt şi cum se zice, pre spate sau înapoi, că oricui să dă oarece mare, fără de trécere trebue să şi aştépte de la el

ceva mare, care deacă el nu e vrédnic să înplinească, atuncea cu dreptul ne-am ruşinat. Încă cum un igumen glumeţ ruga pre Vichentie Ioanovici mitropolitul Belgradului să-l facă episcop, măcar numai vreo cîteva zile.

Acesta îi zise :

— Pentru ce vreai tu acéia ?

Igumenul zise :

— Cum pentru ce ? Să mă întind în pat şi să vină preoţii să-mi cetească rugăciunile dimineţii, iară eu să strig : „pace tuturor" şi să blagoslovesc de supt poneavă (lepedeu). Formos sarcazmus ! Însă nu numai acéia carii cer trebue se ia seama, ci şi acela care are putére să dea iaste deatoriu să caute cît poate mai mult ce şi cui dă, căci şi el foarte greşaşte, deacă dă unde nu se cade şi cui nu se cade. La Alexandru Maghidoneanul au venit un curtean a lui şi au cerut la el doi talanţi să-şi mărite o fată a lui. Iară înpăratul au poruncit să-i dea cinci talanţi. Curteanul zise :

— Acéia e prea mult pentru feata mea.

— Priméşte şi taci ! îi zise înpăratul — că lui Alexandru ar fi ruşine să dea puţin. Aceasta mulţi o au lăudat şi pînă la ceriu o au rădicat. Iară acuma toţi oamenii cei înţălepţi află că Alexandru întru acésta foarte nebunéşte au lucrat. Căci înpăratul trebuie să fie iubitoriu de dreptate mai mult decît toţi ceialalţi. Iară sfînta dreptate cére ca fieştecăruia să se dea acéia ce i se cuvine. Urmează dară că un stăpînitoriu drept e deatoriu bine să ia sama ce ia de la alţii şi ce dă cuiva, ca toate cu dreptate să se facă. Alexandru toată Asia ş-au robit şi atîtea popoară (noroade) au belit, iară altora fără de socotinţe şi nebunéşte au dat, precum au venit, aşa s-au şi dus îndărăpt ! Cincizeci de boate preste bucile altora, ce e acéia ? Filip tatăl lui, întru aceasta ce voiu spune acuma mai cu înţălepţie au păşit. Un ritor părăsit sau linguşitoriu, sau mai frumos, vulpesc, la masă făcu mare laudă şi apoi pentru acéia ceru să i se cinstească un păhar de aur. Filip îndată porunci să se dea acel păhar lui Evripid, făcătoriului carele prînza în pace, tăcînd.

— Cum e aceasta, zise ritorul. Eu îl cer dar tu altuia îl dai carele nu-l cere ?

— Drept, răspunde Filipp, el nu-l cére, însă el e mai vrédnic (lui i se mai cade) a-l avea decît tu.

Un sultan din Persia întru aceasta ce urmează înţelépteşte au lucrat. Îi veni un dervişi viclean, carele se prefăcea că e nebun, ştiind că turcii pre cei nebuni ca pre nişte sfinţi îi cinstesc, şi-l întrebă crede el în Alcoran.

— Vai şi vai ! ce întrebare iaste aceasta, zise sultanul. Eşti tu cu toată mintea ? Cum nu aş créde eu într-însul, dacă sînt, mulţămită lui Dumnezeu, turc.

— Dară iaste în Alcoran scris — iarăşi întrebă dervişul — că toţi turcii sînt fraţi unul cu altul ?

— Iaca ! [100] Cum nu ar fi deacă iaste ? răspunse sultanul.

— Şi iaste scris în Alcoran, mai adaose dervişul, ca fraţii tot ce au întră sine drept să înpartă.

— Vezi bine că iaste şi taci acum. Că cine zice că nu iaste scris.

— Ei bine, mai zise dervişul. Dară tu pasă apoi şi înparţi cuminte tot ce ai.

Atuncea sultanul, pentru ca să scape de dînsul, îi întinsă un piastăr.

— Aceasta e dreaptă înpărţire a ta ? îi zise acela — dintru atîta avére, mie fratelui tău numai o piastră ?

— Auzi ! cine te priméşce şi nu cîrti, răspunse înţăleptul sultan, căci ştii cîţi cardaşi sîntem. De se vor scula toţi şi vor cére fieştecarele partea sa, nici atîta, mă tem, că nu-ţ(i) va veni.

Luă prefăcutul nebun piastra, apoi se ştearse, o tăe fuga, socotind în sine :

„Nu vei întinge, viclean eşti tu, dar acesta e şi mai viclean decît tine".

Bine e puţinel în carte şi a glumi, că altmintrea pruncuţii mici cetind ar adormi şi de aşa carte puţin folos au spre care se dormitéze. Mai ales stăpînitoriul cel luminat bine ia sama la acéia ce slujbă şi diregătorie de la dînsul cer. Înpăratul Petru cel Mare au rînduit lége ca la céle de obşte diregătorii oamenii făcători de bine şi învăţaţi să se aleagă. „Dar unde nu se vor afla învăţaţi, l-au întrebat, ce vom face acolo atuncea" ?

— Atuncea trebue căutat făcătoriu de bine, răspunde monarhul.

Drept aceasta prea bine să ştie că pot fi mulţi învăţaţi şi pentru unele lucruri ale sale nimica nu sînt spornici. Şi încă deacă e învăţat şi rău, cu nărav îndărătnic, maliţios, viclean şi cu reotate, atuncea în drept îţi fă cruce de el şi strigă fugind „Doamne, miluiaşte-ne" ! Căci unul ca acela e cu socotinţă şi cu voia sa rău, şi cine e după modul acesta rău dă-i numai şi putére, diregătorie în mînă, apoi iată Neron şi Caligula înpreună, carii au poftit ca tot norodul romanesc să aibă un grumaz, ca numai cu o lovitură să li se poată toate capetele oborî, sfărîma. Iară adevărată inimă

bună, frumos și de bun neam născut suflet și mintea cea sănătoasă întru care om se [101] află, unul ca acela e de mare diregătorie vrédnic, căci el deacă are îndoială despre ceva, știe cére sfat și a-l primi. Iar mai vîrtos dragostea lui cea nemincinoasă și curată cătră virtute totdeuna spre bine îl va îndrepta.

113. **PRUNCUL ȘI NOROCUL.** Pruncul s-au culcat să doarmă tocma lîngă gura unei fîntîni așa, în care lesne putea să se prăvălească și într-însa să se inéce. Veni norocul în chip de muiare, înse deșteptată, și cu o nuia îi deade de oarecîte ori. Întreabă pruncul pentru ce-l bate ?

— Iată pentru acéia, răspunse, pentru ce te-ai culcat lîngă fîntînă, unde lesne poți cădea și a te îneca. Apoi atuncea nimenea nu ar zice că ești tu de vină, ci toți ar căsca gurile asupra mea și nenorocul m-ar căota.

Învățătură. În gurile tuturor noroadelor și oamenilor nemica mai adéseori nu se aude decît „îi cu noroc", „îi fără noroc" — norocirea și nenorocirea. Înse nimenea nu va să gîndească ca să știe înadins ce sînt acéste lucruri. Aceasta e deobște obiceaiul oamenilor, ca să vorbească de multe materii, numai că au auzit că și alții de dînsăle vorbesc. Așa sînt farmecile, descîntăturile, deochiurile și alte vedenii de păreri de noapte. Iară acolo unde oamenii s-au luminat și aceaste nărozenii și nebunii credințe deșearte le-au lăpădat, nemica de acélea nu sînt între dînșii mai mult, ci orice se întîmplă, are pricina sa cea firească pentru ce. Cel neînțălept și negînditoriu mai mult pre nenoroc se plînge și nu va se cunoască că toată nenorocirea aceia nu e alta nemica, ci nebăgarea de samă și neînțelepțiia lui. Omul băgătoriu de samă și înțălept, carele toate mainainte le prejudecă, mai mult cu buna norocire are lucru, căci el cînd pleacă de acasă bine leagă sacul și așa mijlociri alége pentru lucrurile sale, care cătră bun sfîrșit îl poartă. În Inglitera pre mulți au întîlnit nenorocirea cu lupii pînă era aci, iară cum s-au înpreunat toți englezii scăpară de toți lupii de nenorocire. În pămînturile acéle unde nu iaste rînduială, care călătoréște în tot ceasul așteaptă că-l va întîlni nenorocirea cu un om rău. Iară în Sacsonia, călătoréște tu cîtu-ți iaste voia, noaptea sau ziua, pre jos sau călare, nici te temi tu de cineva, nici alții de tine. Cînd omul nu véde bine, cade în groapă sau se lovéște de ceva cu capul, iar cînd véde, atunci nu va. În vremile céle de demult au ținut norocirea de Dumnezeul la carele se închina și jertve îi adu-

cea. Dară ce zic în vremile céle de demult, vremi bătrîne ? Și pînă astăzi între creștini se află care nu știu ce gîndesc, ce vor pentru dînsa. Carol al doisprezécelea au fost norocos înprotiva lui Petru celui Mare, pînă acesta și-au învățat oastea sa cum trebue să se bată în războae, apoi acela atuncea s-au prăpădit.

Grecii milioane au biruit până au fost întru o sloagă, iar după aceaia, prin neunirea și vrajba între sine singuri pre sine s-au prăpădit. Cel înțălept mînecă la lucru(l) său, se roagă lui Dumnezeu, apoi lucră, călătorește și se gîndéște, iară cei lénești zac și așteaptă să le aducă norocul. Bine știu ei că vor căsca gura mulți tari de cap și înprotiva aceasta, hoo ! Ei știu pre cutare și cutare carele nemica nu au lucrat, nici au slugărit, iar dacă e norocos, vor zice :

— Cu greu iaste a vorbi cu omul carele voiaște în vînt să vorbească, carele nici singur știe ce vorbéște și ce gîndéște. Aceasta se poate întîmpla, însă dintru o sută unul — apoi ce poate arăta unul înaintea a zece ? Iară și întru cel unu(l) numai să căutăm pricina și vom afla cum și pentru ce i s-au întîmplat așa. De mirare e cum poate fi omul așa de tare la cap și apără atîta norocirea, de vréme ce cu ochii săi véde pre mulți astăzi norocoși iară mîne nenorocoși. Dar de ar fi nenorocirea întru singură oarece făptură. Cel ce e norocos, ar trebui să fie totdeauna și întru toate așa, ci noi vedem că toate curg înprotivă. Iară fiindcă e cuvîntul acesta precum în alte limbi, așa și în limba noastră introdus, eu nu o aș sau nu o voiu desrădăcina, tocma de aș fi și Ariarios [102] cel cu o sută de mîni, ci numai aceasta ași pofti, ca oricine carele voiaște ca un cuvîntătoriu să se înțelepțească și să știe acéia ce voiaște, așa să gîndească : Norocirea e aceasta, cînd omul cu ale sale céle ce spre bine și după pofta lui curg, trăiaște și precum că numai aceia sînt drept norocoși carii iubind pre Dumnezeu și pre toți oamenii, fiind iubitori de osteneală, trăesc cu sudoarea feții lor și înțelepțéște. Să facem noi numai tot binele care-l putem, iar céia ce nu atîrnă de la noi, acéia gîndului celui mai înalt să lăsăm. Că altmintrea și ce sîntem noi : astăzi sîntem, mîne nu ne aflăm. Pre lîngă aceasta iaste la toți cunoscut că cine e înțălept și știe și cu puțin în pace cu odihnă și îndestulit a viețui, e norocos și fericit pre pămîntul acesta mai mult decît oricarele bogat carele nu e în pace nici cu odihnă, nici e cu toate ce are îndestulit. Păstoriul păscînd oile sale, dacă cîntă și flueră, el e norocos în sfera sa, sau încît e întru ale sale încunjurat.

114. **COCOȘUL ȘI PIIATRA SCUMPĂ.** Cocoșul răschirînd află un diamant de mult preț. Vrea să-l înghiță, nu poate, nu-i de mîncare. Atuncea au început a grăi :

— Pagubă de așa lucru formos și nefiind de nici o treabă ! Aș fi mai voit se aflu un grăunț de orz decît o mie de pietri așa strălucitoare. Acuma văz că toți oamenii sînt fără minte, la carii atîța le iaste de un lucru, care nici se poate mănînca, nici bea.

Învățătură. Piiatra scumpă însemnează aicea înțelepciunea și învățătura, iar cocoșul și cuvîntarea lui închipuesc pre acela, care nemica alta nu socotéște nici cinstéște, fără numai acéia ce a plăcut simțirilor sale celor trupești. Sultan Omar biruind Alexandria se spăimîntă dacă văzu acea slăvită bibliotecă, pentru carea înpărații grecilor cu milioanele au chieltuit și pre carea toată învățata Europă niciodată fără mare jale nu o pomenéște. Sultanul au întrebat pre dervișii săi iaste ceva întru atîta putére de cărți ce să nu fie în Alcoran ? Dervișii înțelepți ca și el răspunsără :

— Ioc, cum ar fi ? Și ce nu iaste în Alcoran ?

Atuncea el porunci toate acéle cărți să se ardă în foc și așa s-au și făcut.

Iată, fraților, jalnică și vrédnică de plîns stare a neștiinții, orbirii varvaricesci ! Acéle pentru care céle prea frumoase luminate gînduri s-au ostenit, toate, toate în foc ! Șase luni toate băile noroadelor le-au încălzit cu acéste cărți pentru care înțelepții englezi toate pietrile céle scumpe al(e) Indiei ca năsitul le-ar da. Ticăloasa nesciință și de multe răotăți oamenilor pricinuitoare ! Spre toți ca o negură vărsîndu-se, adevărul negrindu-l și viața oricăruia întunecîndu-o ! Ce féliu de amărîtă și dobitocească întocmire trăbue să fie în așa om, sau se-i zic neom, care lumina înțelepției urasce, tocma fără de care e sufletul cel cuvîntătoriu orb și întru întunérecul cel deapururea viețuiaște ! Nemica alta nu e vrédnic, pre nici un om la atîta nebunie a-l aduce, fără numai una credința deșartă. Iar cum aceasta smintésce sau lipsésce tot sufletul cel cuvîntătoriu din fire poftésce care ceva bine a auzi și a învăța, a se înțelepți și a se lumina, cu atîta lumina iubésce și cătră ea se sîrguiaște, [. . .].

115. **BĂTRÎNUL ȘI AURUL.** Un om bătrîn bogat fiind, toată avuția ce avuse au vîndut-o și în aur sau în galbeni prefăcîndu-o, i-au turnat într-o căldare și i-au îngropat în grădină, aproape de casă, unde puține zile trecea ca să nu

meargă, să-i vadă, să-i pipăe și de strălucirea lor cea galbină să se îndulcească. Un blăstămat priiaten, din vecinătate, ceălău [103] și viclean, gata la orice răutate, oare cum prin gard la lună ochie iubitul lucru și pre bătrînul cum pre ascuns mérge acolo. Și ce ar fi văzut alta, fără céia ce iaste. Cum au dobîndit vréme cu prilej, se duse în grădina bătrînului, aurul turnă în traistă, iar căldarea o umplu cu bouțe, cu graba o cutropi și astrucă și se ștearse ca prin péne, nimănui negrăind cuvînt.

În altă noapte după acéia, pre la cina mare, mai nainte de cîntatul cocoșilor dintîiu, deacă toate gloatele se culcase, se duse bătrînul după obiceiul său să-și vadă bogăția și sufletul său. Și după ce află aciia bouțe, de care până-i lumea nu și-ar fi adus aminte, începu cu glas de strigare a se văeta așa cît toți vecinii săriră la acea a lui larmă cu arme și alergară care în căméșe, care în izméne să vadă ce e de bietul moș. Iară deacă auziră că aurul întru bouțe s-au prefăcut, au început ca și alți oameni unul una, altul alta a vorbi, însă cum văzură pre diacul cel bătrîn sătesc, toți deodată tăcură, să audă ce va zice acesta de această minune. Acesta tuși și ștergîndu-se pre frunte, începu a grăi :

— Auziți, fraților ! Aceasta e acéia care eu încă în pruncia mea, cînd eram diac în mănăstirea Cernețului în pravila bătrînă, (care nu se află pretutindenea) nu odată, nici de doao ori, ci iată (se prinse de barbă) de atîtea ori am cetit : Aurul carele stă multă vréme îngropat, acela trăbue să se prefacă sau în cărbuni, sau în bouțe, înse el e aur și nu alta. Ci ia ascultă, nănașule și vecine Lupule ! Nu te tîngui, nici te văeta, ci păzéște bine acéste bouțe și te mîngăe cu dînsele, ca și cum te-ai mîngăiat mai nainte ; că toate acéste sînt pentru tine aur, ca și cel dintîiu îngropat fiind. Și noapte bună voao, fraților.

Învățătură. Precum și alte multe și chiline lucruri, așa și aurul și alte bogății, nu numai în toate cărțile ale oamenilor celor înțelepți, ci și în sfînta scriptură, la unele locuri se laudă și se pun noao înainte ca un semn al darului lui Dumnezeu. Au blagoslovit Dumnezeu pre Ion și i-au dat lui mare bogăție. Și iarăși lui Solomon grăiaște Dumnezeu : „Fiindcă ai cerut tu înțelepciune, eu îți voiu da ție și bogăție, așa care nici un înpărat cît(i) au fost mai nainte de tine nu au avut-o". Însă la mai multe locuri această însași bogăție se defaimă și ucigătoare și multora de rău pricinuitoare se socotéște. Pentru ca să putem dară

adevărată ideea, conștiință sau chiară știință de aceasta a avea și acésta văzute înprotivă cuvîntări să le dăm din cale în laturi, sîntem datori așa să judecăm. Aurul sau bogăția în sine singură nici e ceva rău, nici e bun, fără numai prin întrebuințarea caré se face cu dînsul, se face au una au alta. Și fiindcă după partea cea mai mare spre rău, adecă spre mîndrii, spre cheltuieli fără de nici o treabă spre patima iubirei preste măsură a dulceții, cina înbuibării și spre răzvrătirea năravurilor celor bune slujaște, pentru acéia mai de multe ori spre dînsul se strigă. Argintul și aurul, ca și célelalte metaluri din pămînt se scoate, pre pămînt vor rămînea și se vor prăpădi. Însă de cînd s-au înpreunat și s-au vorbit oameni(i) ca mai vîrtos pre acéste doao metaluri toate să se poată schimba, de atunci cine acéste are, toate poate avea, adecă : ce se cumpără și vinde. Pentru acéia dacă acéste lucruri vin de la mînă de om bun și înțelept, el mult bine cu dînsele face, iară deacă cad în mînile unui rău și cătră acéia are și vreo stăpînire, spre rău îi slujesc. Iară după întîmplare deacă se află la vreun mojic, precum e a fabulei noastre bietul amărît nănaș moșu Lupu, rămîn și zac în căldare sau în altă ceva și nici fac vreun rău, nici bine, ca și bouțele. Mulți să nasc în mare bogăție și nesciind singuri cum, sau de la care nemotenie au moștenit acea avére spre bine a o întrebuința, atuncea se înbogățesc cu răpirea și cu nedreptatea [. . .].

116. **PAPAGAIUL ȘI MÎȚA.** Oarecineva au cumpărat un papagaiu, l-au adus acasă și l-au pus întru o căletcă formoasă, unde el după obiceaiul său au început ce au știut a vorbi și a cînta. Au venit mîța cășii aceiași, să uită la el de toate laturile și se mira ce nevoe e aceasta. Îl întrebă cine e și de unde e ?

— Eu sînt pasere — răspunse papagaiul — născută din India. Stăpînul casii aceștiia m-au cumpărat astăzi și numai cît mă aduse și mă puse aicea.

— O, negînditoare și fără de minte făptură ! îi zise mîța. Numai cît venişi în casa aceasta apoi faci atîta strigare și zarvă. Și nu știi, ticăloase, că eu născută și crescută în casa aceasta fiind, de aș face numai a zécea parte din strigarea ta, stăpînul și stăpîna și toată casa s-ar scula asupra mea ; dar tu, care nici cît obiceaiul locului în care esci nu-l știi, cu cea mai mare îndrăznire netemîndu-te de nici o înprotivă cuvîntare ai început atîta „Hu, hu" zarvă și strigare a face !

— Nu-ți fie jale, jupîneasă mîță ! i-au zis papagaiul. Întră al mieu și întră al tău viers trebue să fie vreo deschilinire, de vréme ce pre tine nimenea cu bucurie nu te ascultă cînd mionești, iar pre mine cu cît mai mult vorbesc și strig, cu atîta mai bucuros mă cumpără, mai formos mă țin și în dragoste mă au.

Învățătură. Vedem pre unii că mult vorbesc, înse formos, înțelept și cătră toate cuviincios și fieștecarele cu bucurie îi ascultă, tocma de ar vorbi toată zioa. Acesta e osăbit dar, uneori e și al naturei, însă foarte rar, căci după partea cea mai mare, unde se înpreună cu céle firesci daruri, cu formoase educație și învățătură. Carele din firea sa poate mult vorbi are foarte vie fantazie, adecă închipuirea lucrurilor, înse neavînd din destul cel de trebuințe materiale cu graba, ce zic, îi sacă apa, se siléște dară, ca așa să vorbească, atuncea sună ca clopotul cel spart. Iară de e așa cît din destul material ș-au adunat, sau prin cetirea cărților, sau prin purtare și nu are din destulă prejudecare și iscusința cuvîntării sale, rînd cuviincios și hotărît a face și a da, foarte lesne cade în flecăritură și înțelepților ascultători se face spre greotate. Care preste măsură mult vorbéște, obicinuit e că puținel gîndéște și judecă și céle ce gîndéște toate îi sînt nestatornice și încîlcite, limba îi aleargă înaintea minții sale, nu e vrédnic să-și dea vréme, ca să prejudece de acéia ce gîndéște să vorbească. De acolo iaste că unul ca acela în tot ceasul luiși înprotivă cuvintează și minte, negîndind să mință, și tocma cînd nicicît de minciună nu ar gîndi, atuncea minte. Oricarele nu e vrédnic la vrémea sa a tăcea, cu luare de seamă pre alții a asculta și despre toate se aude tare și cu statornicie a judeca, el va putea vorbi în vînt cît îi place, înse înțelepțéște niciodată nu va vorbi. Și întru greșala aceasta oamenii bogați și pruncii de domni cea mai mare parte cad și se strică, căci de toate ce ei vorbesc lăudîndu-i și neîndreptîndu-i alții. Pentru acéia iaste obicéiu a zice „vorbéște ca papagaiul", adecă nu gîndește, nici judecă de acéia ce vorbéște.

Alta ce ne învață pre noi basna iaste aceasta : ca să nu facem necuviincioase puneri de asemănări, ca mîța, caré se aseamănă pre sine cu papagaiul. Tocma lucru(l) acela care poate unuia formos să-i stea, altuia îi stă foarte urît. Iată Filemon cum ne învață de formos despre aceasta. Cine nu ne știe noao nemica bine vorbi, sînt doao vorbe : el e îndelung vorbitoriu. Pre cel binecuvîntătoriu nime nu-l va socoti că e mult vorbitoriu, tocma cînd și îndelung și mult

vorbéşte. De exemplu întru aceasta pre Omir să-l luăm. Aceste fără număr stihuri noao ne scrie şi nu se află nimenea să-l numească că e mult vorbitoriu. Prea formos e dar a şti formos a vorbi şi cu cuviinţă vremii şi oamenilor. A şti cum cu cei mai bătrîni, cum cu cei luişi asémenea, cu cei sănătoşi şi cu cei bolnavi, cu cei véseli şi cu cei scîrbiţi a vorbi. Arhimandritului Hovoşului, Zaharie Teodosie, bolnav fiind, îi veni spre cercetare moşu Lupu din satul Feianac, apoi, după toată vorba, roagă-te lui Dumnezeu, domnule, pînă ce i se urî a-l mai asculta, apoi aşa bolnav fiind începu a striga :

— Dă-mi pace, moş Lupule, pentru Dumnezeu, te rog.

— Dar că lui Dumnezeu mă rog, ştiu că nu mă voiu ruga ţie.

Aceasta o adaog aicea, căci aceasta adéseori ar fi favorit povéstea a preacuviosului mieu Pahomie, căci el ar şti aşa de formos a o povesti, cît şi cel ce ar plînge ar trebui să rîdă. Spre toate dară aceasta bine se ţinem în minte, că oricarele, care e elocvent sau formos vorbitoriu, dacă el elocvenţia sa spre rău o întrebuinţează, pentru buna încuviinţare, cinste, bun nărav nepăsîndu-i, nici avînd simţire de proprietăţile céle alése ale norodului cultiviruit. Adevărului conoscut şi binelui de comun neajutorind pre oamenii cei curaţi la inimă, de cinste şi de omenie fiind de rău grăindu-i, toată formoasa cuvîntare a lui iaste vreadnică de defăimarea cea mai de pre urmă. Iată cum de înţelept despre aceasta Plutarh scrie. Cuvîntul e hrana gîndului sau a minţii, însă viclenia omenească îl face cu prihană. Fericit e acela care formos vorbéşte şi mai formos lucrează.

117. PAPAGAIUL ŞI ALTE PASERI. Pre un papagaiu l-au adus din India într-o ţară unde de acest féliu de păsări nu se afla. L-au cumpărat un domn mare şi l-au slobozit într-o călitcă aurită. Iară alte paseri înprejurîndu-l se mira de aşa mare şi dintră toate célelalte paseri cu aşa cinste mai deschilinit, s-au adunat pre lîngă dînsul şi au început a-l întreba : ţinu-l pre el în aşa cinste în locul naşterii lui ?

— Nicidecum, răspunse papagaiul, acolo sîntem noi ca şi alte paseri, tocma ca şi voi aicea.

— Dară cum e şi de unde e aceasta de se dă ţie aicea în pămînt străin atîta mărire şi cinste ?

— Poate că nu ştiţi voi, răspunse acela, că dreapta cuviinţă şi vrednicie foarte arareori în moşia sa aşa precum se cuvine, se arată şi se dă celui vrédnic ?

Învăţătură. Englezii pentru aceasta aşa grăesc :

„Lerid end ecselent men hev seldom dal credit end estiim in doeet oon contriis, unci de hev in enadoer". [104]

Oamenii cei învăţaţi şi covîrşiţi arareori au credit şi cinste în moşiia lor, precum sînt în alte ţări. Ei fără de rînduiale în locurile acéle nu sînt unde sînt căpăteniile norodului luminaţi şi de folosul cel de comun adevăraţi răvnitori şi poftitori, iară acolo unde după nenorocire iaste cea mai mare partea din pizmă purcéde. De mult e zis că pizma nu ştie cinsti céle de folos [. . .].

Ticăloase credinţă deşartă ! Scîrbealnică sminteală şi oarbă pizmuire ! Cine sînt aceia ? Şi cine e acesta ? Dar că noi îl ştim ? Nevrédnicul lasă să iase numai cu punga goală din cuibul său. Îndată va trebui să fie cerşitoriu. Iar cel iubitoriu de osteneală şi vrédnic oriunde vine el e de bună treabă şi cinstit.

Oamenii cei înţelepţi şi pre cei de altă viţă sau străini îi chiamă la sine, îi fac ai lor şi le fac din destul remuneraţie, după măsura folosului care văd că pot avea de la ei şi după modul acesta noroadele unele de la alte(le) s-au luminat şi învăţat. Iară varvarii cei întunecaţi la minte şi pre ai săi de la sine îi înstrăinează, urîndu-i pre ei, nebăgîndu-i în samă, după necuviinţe cu dînşii paşind.

Cum au biruit turcii Ţarigradu(l) toţi grecii cei învăţaţi fugiră şi se înprăştiiară carii prin Italia, carii prin Franţia. Şi după acéia, ţara grecească cea slăvită, maica înţelepciunii şi a tuturor învăţăturilor, se numi carvară turcească Greţie. Numai una stăpînie bisericească, carea muzulmanii nu putură spre sine a o lua au rămas creştinilor, ci şi aceasta, prin cabalele şi meşteşuguri vicleneşti ale turcilor şi a călugărilor din Turţia (Ţara turcească) au venit la aşa mînă, caré mai bine au ştiut a minţi, a se făţărnici, a se preface, a apuca, a răpi, a ticălosului şi amărîtului norod măduha din oase a o suge şi turcilor a o voma, scaune patriaşeşti şi eparhii epescopesci, într-un cap ca şi provinţii şi paşaluguri aceluia care da mai mult începură a le vinde.

Iată, fraţilor şi noroadelor, în ce stare de ruşine şi vrédnică de plîns aduseră besearica cea curată a lui Hs. Şi o oborî varvaria întunecatei nesciinţe şi procleta nedreaptă iubirea de argint, care au pricinuit şi multe alte reotăţi fără de seamă. Bine se prejudecăm această minune, că cei ce au răstignit pre Hristos acéste nu au făcut, ba nici au

ştiut. Omul învăţat şi de omenie aceasta nu poate să rabde, ci se tîngue, îi pare cu greu, plînge şi defaimă ; pentru acéia el aci trebue să pătimească, de nu va scăpa mai nainte. Acolo dară unde varvaria nu stăpînéşte, învăţătură preoţimei şi bun nărav. Preotul înainte povăţuitoriu a poporénilor săi. Iară învăţătoriul neînvăţat ce însemnează ? Acéia nemica şi mai preste nemica, o nemica mare iaste. Fieştecarele dintru aceasta lesne poate vedea (numai de va vrea) de ce lipsă iaste norodului învăţătoriu, iară învăţătoriului plată bună şi cinste şi omenie mare ! Şi de se mai află undeva pre cîtăva vréme vreun episcop sau cu totul neînvăţat, sau nu din destul pentru episcopie învăţat, el să se grijească ca cu bunătatea sa cea aleasă acéia ce întru învăţătură îi lipséşte, să o deplinească. Pre cei mai învăţaţi şi mai făcătoriu de bine decît el să nu-i nepăciuiască, nici să-i facă să plîngă. Acéia ce au dat înpăratu(l) şi norodul, ziua şi noaptea să se grijască cum va slugări şi să facă uitate obicéiurile céle bătrîne turcesci (că de au şi venit moşii lor cîndva în ţara turcească, aicea dară nu e ţara turcească). Aceasta se scrie nu numai pentru vrémea de acuma, ci şi pentru céle de pre urmă. Lasă să ştie la o mie de ani în urma noastră nepoţii strenepoţilor noştri. Că pre vrémea înpărăţiei lui Iosif al doilea înpăratul romanilor adevărul au cutezat cu măsură sau în cumpăna sa şi tocma întru acea vréme cu nobilitatea sa în alte limbi, iară acuma pre vrémea lui Franţisc I înpăratul Austriei şi în limba românească glasul său a înălţa pot. Românii foarte cinstesc pe bătrîni, iară mai vîrtos pre arhierei, şi foarte bine fac. Acesta e prea formos caracter, pre bătrînii săi a-i iubi şi a-i cinsti. Cu dreptate e ca şi iubitorii de Dumnezeu episcopi să se grijască ca acest de laudă vrédnic obicéiu totdeauna în naţia sa să rămînă. Adevărată şi mai dorită cinstire e acéia caré din sănătos şi luminat suflet purcéde.

118. **FRATELE ŞI SORA.** Un om au avut un pruncuţ foarte formos şi o fetişoară cam urîtă. Aceşti doi, ca pruncii, jucîndu-se pre lîngă o oglindă, au început a se uita într-însa ; deci fratele au început a se lăuda că e foarte formos, defăimînd pre sora lui că e urîtă. Această mică fetişoară întristîndu-se foarte pentru acéste cuvintele, plîngînd se duse la tatăl ei şi începu a se plînge asupra fratesău, spunîndu-i că au făcut-o mai neagră şi mai urîtă decît tot lucrul pre lume şi pentru ce se uită el în

oglindă, caré nu e făcută pentru bărbaţi ci pentru mueri. Pruncul despre partea sa se dezvinovăţea, zicînd :

— Alta nemica nu i-am făcut, numai căci i-am zis că e urîtă.

Tatăl lor înbrăţişîndu-i pre amîndoi cu părintească dragoste serutîndu-i, le-au dat această învăţătură :

— Eu voiu ca să vă căutaţi în toate zilele întru acea oglindă. Tu fiiule al mieu nu pentru acéia ca să te ţin măreţ şi fălos cu frumuseţea ta şi pre sora urîtă a o numi, ci pentru ca nu cu năravuri réle şi necuviincioasă păşiri şi vieţuiri să întini şi urîtă să faci podoaba şi chipul cel formos al féţei tale. Iar tu, fiica mea, ca cu viiaţa ta cea fără prihană şi cu podoaba năravurilor tale neajungerea frumuseţii féţii tale să o acoperi şi să o adaogi. Voi sînteţ amîndoi frumoşi, de veţi fi cu bun nărav şi buni.

Învăţătură. Toate mulierile pre lume, precum céle din Evropa şi din Asia aşa şi céle négre ale arapilor foarte mult se grijesc de podoaba cea dinafară a trupului lor. De acolo au ieşit atîta de multe féluri de haine pestriţă şi în tot chipul de farbe şi flori, albe, rumene şi alte multe mode a înpodobirei înbrăcămintelor. Poate că lor însăşi după tot modul preste măsură urîte a fi li se pare, şi gîndesc, de vréme ce atîta se grijesc de céle streine şi mincinoase podoabe, căci, afară de toată îndoială iaste, că muiarea caré ar fi îndestulită cu chipul féţei cel firesc, precum i l-au dat Dumnezeu, nicidecum nu l-ar unge cu cîte ceva, iar mai vîrtos ştiind că cu cît mai mult îl unge şi-l freacă, cu atîta mai mult îl strică şi-l măscăréşte. De aciea urmează şi limpede se véde că tot cel ce întru podoaba înbrăcămintelor preste măsură e înamorat (îndrăgostit) el într-adins trebue să aibă rea şi preste măsură urîtă socotinţă pentru trupul său. Întru asémenea mod şi cel ce e cu totul înamorat în trupul său, acela sau nu ştie că are suflet cuvîntătoriu, sau deşi ştie, el întru nemica nu-l socotéşte. De am putea noi oamenii simţi toată putérea cuvintelor celor blînde a adevărului lui Dumnezeu cel vécinic şi fericît, cu care pre noi pentru această neînţelepţie ne defaimă zicînd : „Necredincioşilor, au doară sufletul nu e mai bun decît trupul şi trupul decît haina sa ? Aceasta de am putea noi cu cuviinţă a o înţalége, în véci ar trebui să ne sfiim de atîta a noastră necredinţă şi neînţelepţie ! Haina cînd se zdrănţuiaşte şi se rumpe o lăpădăm în gunoi, ma trupul cînd înbătrînéşte, slăbéşte şi piiarde toată fierbînţeala sîngelui, se duce ca pămîntul în pămînt şi pentru acéste atîta ne chinuim şi ne muncim, iar de suflet, care întru noi gîn-

déște și care e spornic de dreptate, de adevăr, de cunoștința de Dumnezeu și de toată dumnezeiasca virtute, urméze că și de viiața cea vécinică și fără de sfîrșit așa de puțin ne grijim ? De unde dară răsare atîta nebăgare de seamă fără numai de acolo, că nu cunoaștem așa precum se cuvine ! Muiarea ageră la minte, caré drept e încredințată de puterile frumuseții sale, se înbracă de nevoe, din obicéiu și bunăcuviință, nu e așa neînțeleaptă, ca să nădăjduiască că va dobîndi de la croitoriu (săbău, șnaider) mai mult decît ce au dobîndit dintru înțeleapta mînă a naturei. Așijderea și omul cel înțelept, carele cunoaște toată covîrșirea minții sau a sufletului său celui cuvîntătoriu, se grijaște pentru trupul său încît e de lipsă și bunacuviință poftéște, ca să fie sănătos, curat și cu bun chip, însă niciodată nu-l îndumnezeiaște, nici ca preste măsură să-i facă spre plăcére, uréște și tréce cu vedérea partea sa cea mai de bun neam născută, adecă cuvîntăreața înțelepciune. Înțelepția mea pentru om din destul e conoscută, pentru acéia nu mă tem că mă va socoti cineva de cumplit predicator, carele aș voi ca să fie omul cu totul numai duh. Nicidecum, că aceasta nu e de lipsă, nici e cu putință pînă ce vor fi cu trupul înpreună. Ci aceasta e și de lipsă și cu putință ca să se dea la fieștecarele al său și după modul acesta se face între noi deplinită armonie a ceii prea dulci cerești musici. Așadară ale noastre prea iubite fetișoare românești, bine să știți, că chipul și toată frumuséțea féții, deacă e cu întreagă înțelepciune, cu sfînta curățenie, cu năravurile céle fără prihană și fără răotate, cu înțelepciunea înpreunată, atuncea e drăgălașe, iubită și lui Dumnezeu și oamenilor, iar fără de această virtute și cu alte răotăți lor înprotivitoare, toată frumuseața, podoaba și plăcérea nemica alta nu sînt, fără numai urîciune, mascăra, rușine și nenorocire. Lase ! Priimească acest prea înțelept sfat al înțeleptului părinte, oricînd se vor vedea în oglindă. Dacă li se pare că sînt formoase, atuncea toată grija întru acéia să o pună, ca frumuséța lor, cu năravuri réle să nu o negrească și urîtă să o facă, iar de nu li se pare acéia, nicicît să nu se grijească pentru osebita frumuséțe trupească. Știind că frumuséțea și podoaba cea sufletească și a năravului caré stă în putérea lor fără de asemănare e mai cinstită și mai de bun neam, căci aceasta prin ani și bătrînéțe nu poate să se veștejească, boala nu o poate schimba, nici urîtă a o face, [. . .].

Sat pulcher qui sat bonus, destul e de formos acela, care e destul de bun și înțelept-ne învață Fedrus. [105]

119. **VULPEA ȘI LUPUL.** Vulpea au căzut într-o fîntînă. Tocma întru acea vréme prin întîmplare trecînd pre aciia lupul, auzi glas și strigare din fîntînă. Se uită înlăuntru, văzu pre biiata vulpe, caré era mai gata să se înéce, caré și începu a-l ruga să-și facă pentru Dumnezeu milă și pomană, să alerge cît mai cu graba să aducă funea și să o scoată din fîntînă. Lupul se făgădui toate a face, însă pre lîngă aceasta o întrebă să-i spună cum au căzut aci, de vréme ce ea se socotéște mai înțeleaptă și mai vicleană hiară caré nu lesne se lasă a se înșela.

— Funea, funea ! striga vulpea. Vai mie, pentru Dumnezeu, tu vezi că nu pot multe să vorbesc, nici să pierd vrémea în zadar. Scoate-mă mai nainte, apoi atuncea mă întreabă ori ce vei voi !

Învățătură. Cînd vedem pre cineva în lipsă și în nevoe, deacă putem a-l ajuta, să-i ajutăm lui. Iară de nu putem, să-i spunem drept, ca să nu nădăjduiască spre noi. Nici să-i înfruntăm zicîndu-le și puindu-le înainte, pentru ce au făcut aceasta, mai bine ar fi fost de n-ar fi făcut. Cînd cineva au greșit și pătiméște, atuncea véde el singur că nu au pășit precum se cuvine, nici e de lipsă să-i spunem noi lui acéia ce el însuși simțéște. Acela e bun gîcitoriu, carele gîcéște mai nainte de ce i se întînplă lucrul, iar după ce s-au întîmplat ceva, atuncea fiece babă poate proroci. Spun de spanioli(i) că de va fi careva dintr-înșii și cerșitoriu, tot e fălos și măreț. Unul din aceștia cerșu de la un domn să-i dea ceva. Domnul au început a-l sfătui că omul sănătos nu se cade să cerșască ci cu osteneala mînilor sale să se hrănească.

— Da-mi-vei tu mie ce cer eu de la tine ? Întrebă domnul acela.

— Acéia spune tu mie, îi răspunse mărețul cerșitoriu, acéia ce tu mie acuma vorbești, ține-o pentru tine, că eu toate acéstea le știu mai bine decît tine.

Ticăloasă stare, cerșitoriu fălos și măreț ! Căci știm altmintrea că lipsa și săräciia smeréște și mîndria cea mai mare. Lucru de rușine iaste a vedea pre om cu trupul sănătos să cerșască, iar mai vîrtos cînd se face din léne și din obicéiu. Iar cînd e cunoscut că fieștecarele e iubitoriu de osteneală și de omenie, și i se întîmplă vreo nenorocire, atuncea fieștecarele simte mare bucurie, deacă poate la unul ca acesta ajuta.

În Atina întră ceialalți judecători și de aceștea se rînduia, carii trăbuia să știe cu ce mod și cel mai de pre urmă cetățean hrana și céle de lipsă ale lui trăbue să căștige.

Pré léneș și pre cel fără de nici o lipsă cerșitoriu nu au vrut între ei și să-l sufere, iar unde au văzut adevărată lipsă, acolo tot comunitatul cu un suflet ajuta.

În tot chipul trăbue căutat ca lenevirea să nu se aducă întru obicéiu, iar unde e adevărată lipsă, acolo e fericit acela, care arată după potința sa milostivă și făcătoare de bine inimă. Aicea se cuvin acéle sfinte cuvinte :

„Fericiți cei milostivi, că acéia se vor milui". Aurite sînt și acéle cuvinte a lui Isocrat cătră Dimonit : [. . .] Nu înfrunta pre nimenea în nenorocire ! Căci întîmplarea e de comun și vrémea cea viitoare nu se véde.

120. **LEUL, HÎRȚUL**[106] **ȘI VULPEA.** Leul dormea în peștera sa. Veni hîrțul și alergînd preste el se deșteptă leul și sări din somn. Aceasta văzînd vulpea din afară, începu a-l rîde și a-l batjocori, zicînd : fiind el leu, de un hîrț se téme și se sparie.

— Nu mă tem eu de toți hîrții cîți sînt, însă nu voiu eu nicidecum acest obicéiu să se înrădăcinéze, cînd dorm eu, să treacă hîrții alergînd preste piialea mea. Las să alérge ei pre unde au alergat și pănă acuma, căci cîmpul iaste mare și lat. Alérge cît le place, că eu voiu în pace să dorm.

Învățătură. Obicéiurilor celor réle în tot chipul dintru început trăbue a le sta înprotivă, ca să nu între și să nu se înrădăcinéză. Căci deacă se aduc și se întăresc cu de-a sila și spre rușine vor ținea și se vor cinsti ca légea. Iată cum prostimea și credința deșartă strigă : așa au ținut bătrînii, așa vom ținea și noi. Înse aceasta întru toate nicicît nu e bine. Bătrînii noștri mai nainte cu oarecîteva sute de ani s-au închinat soarelui, mîțelor și altor zidiri. Ca unor Dumnezei ai lor cînta și le colinda. Olerom dalerom ! Aulerom Doamne !

Bătrînii noștri pentru multe netrébnice lucruri cumplit au pătimit. Iaste dară drept și înțelepțéște ca și noi întru unele ca acéle să rămînem, să petrécem și să pătimim ? Nicidecum ! Că deacă ar rămînea oamenii tot una într-un chip, niciodată vreun popor (norod) nu s-ar înbogăți nici lumina. Cei înțelepți merg tot spre mai bine, iară cei neînțelepți rămîn cum sînt, sau (ce e mai de crezut), de nu se

înbunătățesc, ei merg tot spre mai mare rău. Aceasta bine se însămnăm : Că pănă cînd se află vreun norod în prostietate, el e în starea pruncească, căci pruncului e firéște ca să fie prost, înse aceasta nu iaste din bunătatea lui, ci din neștiință și din neiscusință. După însuși același mod, tocma ca și pruncul, de ce mai mare créște, de ce mai înțelept, mai bun sau mai nebun și mai rău se face. Deacă se îndreaptă spre bine, se înveață și se îndeamnă cu créscerea, créște într-însul înțelepciunea și virtutea și așa tot cîte pоțintel, cîte pоțintel se face om cu nărav bun și desăvîrșit, de bună treabă și luiși și altora. Iară deacă trăiaște și créște în voia sa, neînfrînat, pustiiu, iar mai vîrtos cu soțietate răzvrătită care în toate zilele lui ezempluri răzvrătite îi arată, se face din zi în zi mai rău și îndărătnic. Tocma așa se face și cu noroade întregi ; dintru început sînt toți proști și deacă prin obicéiuri și bune legi spre bine se îndreaptă, pleacă și merg înainte tot cătră mai mare săvîrșire și bună stare. Iar deacă se îndreaptă spre rău și strînb, ei din prostie cad în varvarie, în mojicie și în credința deșartă și în tot năravul rău. Pentru ce sînt albanezii de atîtea sute de ani lotri și ucigătoriu ? Nu pentru alta, ci că ei rămîn ca bătrînii lor și cei mai îndărăpt ! Puțintel cîte puțintel se fac tot mai răi, pănă nu-i stăpînéște vreun înțelept. Apoi atuncea pre acela care de a face rău nu mai încetă, îl vor spînzura, iar pre celalți îi îndreaptă spre bine și îi nevoiaște să viețuiască în pace, înțelepțéște și să fie buni norocoși.

Să fi vrut Petru cel Mare ca să rămînă muscalii lui precum fură bătrînii lor, ei și în ziua de astăzi ar fi ca tătarii. Însă de Dumnezeu înțeleptitul monarh au știut că la aceasta nemica nu trăbuiaște, aduse întră dînșii obicéiuri noao, învățături și legi și pentru acéia e Russia (Țara Muscălească) slăvită. Iară noi românii la ale bătrînilor noștri obicéiuri și pomeni vrem a rămînea, la care pomeni cei sătui se înbuibă și unde de multa beție încep a sudui, a procleți pomana. Toți evropénii să fie vrut a rămînea ca bătrînii lor, pănă în ziua de astăzi ar fi închinători de idoli, iar nu creștini, varvari, iar nu luminați. Din acéste dară ce am zis și cel mai mic prunc poate pricépe și cunoaște cît de lipsă iaste a ști desclini obicéiurile céle réle de céle bune și folositoare. Preaînțeleptul făcătoriu aceasta au turnat-o și au sădit-o în firea lucrurilor cît tot ce e de folos și de trebuință, acéia e și bun. Îndată cît voim să cunoaștem sau să știm oare iaste vreun lucru sau obicéiu bun, mai nainte

să cercăm spre ce ne-am putea cu dînsul întrebuința și folosi. Și fiindcă aicea iaste vorba de obicéiurile céle bune și de céle réle, să ispitim și de dînsele să socotim, și pre care le vom cunoaște că nu sînt nici de o treabă și nici de un folos, pre acéle să le lăpădăm, de ar fi tocma și din vremile lui Matusal,[107] iar céle bune să le ținem, întărim și în noi să le înrădăcinăm. Și așa lucrînd, din prostie din pruncie ne vom scoate și nu vom veni, nici vom cădea în varvarie, ci vom fi desăvîrșit și înțelepți bărbați și în numărul celor înțelépte, luminate și mărite noroade ale Evropei vom fi socotiți.

121. **MIELUL ȘI LUPUL.** Mielul fugind de lup, ca să scape și să se mîntuiască de dînsul, au fugit întru o capiște a dumnezeilor.

— Rea scăpare aflași. Vai de tine — îi zise lupul — căci cum te vor afla preoții aciia, îndată te vor junghiia spre jertvă dumnezeilor.

— Mai voesc — răspunse mielul — dumnezeilor spre jărtvă să fiu junghiat decît fălcilor tale celor însetoșate de sînge a fi hrană.

Învățătură. Toți noi oamenii trăbue să murim ori cu ceva mai nainte, ori mai tîrziu, însă cînd e careva silit mai nainte de vréme să se lipsească de viiața sa, acela să se grijască, cum se va despărți de dînsa într-un mod mai slăvit. Aceasta se vorbéște de aceia, carii numai ca să se aréte că sînt voinici, nu le pase ori în ce chip vor peri. Și aceasta e cu totul nebunie. Mare deschilinire iaste după lége și după dreptate pentru Patrie a se osti și a-și vărsa sîngele. Și pentru vreun inat, pentru mîniia cea cu totul dobitocească sau în furtișag sau în alte răutăți a-și piiarde viiața. Cel dintîiu e lucru lăudat heroicesc și slăvit, iară al doilea atîta e ca și cum în spînzurătoare ar fi acățat și înpreună cu viiața, cinstea și sufletul său ar piiarde. Nebune socotințe au oamenii acéia despre vitejie, carii socotesc că aceia numai întru aceasta se cuprinde, ca să nu-i pase de viiața sa și pentru o nebunie s-au ucis sau se ucid. Omul carele știe că nici calul, nici boul, nici cînele nu trăbue să-l lipsească de viiață fără pricină, puteare-ar fi cu nărav așa de hiară, nebun și turbat, ca viiața sa sau a celui lui asémenea om, de nemica și fie, ce să o socotească ? Spurcate și proclete și de vécinica rușine vrédnice a unelor locuri obicéiuri, unde numai pentru izbîndă sîngele altuia se duce, neamul ?

Apoi omoară pre altul, care nu e de vină. Acéstea cumplite și proclete lucruri se fac acolo, unde nu sînt legi bune și îndreptare. [...]

Cum va fi acela viteaz care nu e în stare pre sine însuși înțelepțește și cu minte a se povățui și a se înfrîna, nici cu dreptate și cu omenie în lume a trăi ? Vitejia lui e dobitocească și sălbatecă ca a tuturor lotrilor și tîlharilor. De cumva prin întîmplare ar nimeri această carte întră așa oameni, unde céle mai sus zise réle obicéiuri încă se mai află, să nu socotească nici să ia în nume de rău, nici spre ocară acéste cuvinte aceia, carii întră sine sînt oameni de omenie, înțelepți și făcători de bine, că aceasta numai de cei răi se înțelége și se grăiaște. Eu am trăit cu dînșii și știu că se află între dînșii mulți, carii gîndesc foarte bine, de cinste și de laudă vrédnici oameni, pre carii îi cinstesc și mai tare îi iubesc decît ei lor își pot închipui.

122. **SCROAFA ȘI LUPOAIA.** Scroafa gata fiind de a făta, zăcea închisă într-o cocină, cînd iată de oareunde o lupoaia, caré neputînd înlăuntru la dînsa intra, au început a-i grăi din afară, uitîndu-se la dînsa prin grădéle.

— Sorioară, după cum văd eu, tu vei să feți ! Pentru acéia ți-am venit întru ajutoriu. Eu din toată inima îți poftesc tot binele, precum ție și purceilor tăi.

— Îți mulțămesc foarte frumos, pentru că-mi voiești binele — îi răspunse scroafa ; însă voiu să-ți spun, că precum am aflat eu purceii s-au fătat fără ajutoriul nimăruia pănă acuma, așa și acuma și de aci înainte voiu făta. Și dacă-mi poftești tot binele mie și purceilor miei, precum singură mărturisești, depărtează-te de la noi cît poți mai departe, căci năravul nostru așa e, cu cît știm că lupii sînt de noi mai departe, cu atîta sînt ei noauă mai plecați, iar cum începem a gîndi că sînt oareunde aproape de noi, ni se face o greață, apoi începem a ascuți dinții și ne punem pre dînșii de-i rumpem.

Învățătură. Deacă e cineva conoscut a fi cu două féțe și viclean, nu trebue se i se creadă, de va grăi oricît de frumos. De unele ca acéstea la mai multe locuri am făcut pomenire, dar totuși nemic pentru acéia. Materia aceasta atîta e de lipsă pentru neamul omenesc, cît de s-ar spune oricît, tot nu s-ar putea zice că prea mult s-au spus, căci în toate zilele cei răi și vicléni pre cei buni în tot chipul se sîrguesc să-i amăgească și de nas să-i poarte. Fieștecăruia om pentru dobînda sa a lucra și a îndemna îi iaste din fire urzit, ci

însuşi aceasta poate fi omenie. Şi iubitoriul de dreptate niciodată cu vrére nu poftéşte pentru dobînda sa altuia a pricinui pagubă, iară nedreptul întru toate de nimenea şi de nemica nu gîndéşte, fără numai de sine şi de dobînda sa ; fie aceia drept sau strîmb, aceia lui tot una îi iaste. Pentru aceia la toate e de lipsă bine a lua sama cu cine avem lucru, cine e acela şi cum e şi cum s-au purtat el pănă acuma cu oamenii ? Limba e fără de oase şi fără de închieturi, lesne poate alcătui cuvinte precum va vrea. Tot pacostnicul şi făcătoriul de rău om poate vorbi vorbe dulci şi formoase, pentru acéia bine e de unul ca acela a ne păzi şi spre năravurile şi lucrările a fieştecăruia bine a lua sama. Ticăloasă şi fără de noroc iaste comuninătatea acéia, unde întru obicéiu se aduce făţărnicie şi minciuna şi unde nu numai cuvintelor şi nici jurămîntului unul altuia nu créde şi acesta e drept adevăr, că oricarele, care cuvîntul său fără de cuviintoasă lipsă îl calcă la unul ca acela nici jurămîntul nu trebue crezut. Să înstreinăm de la noi céle netrébnice obicéiuri ale făţărniciei şi a prefacerii ; să nu ne lăsăm ca să ne orbească vremélnica dobîndă ! Nu vom trăi pănă-i lumea aicea şi niciodată să nu uităm, nu numai ca nişte creştini, ci ca nişte oameni de omenie acéle sfinte cuvinte, fie voao de iaste adevărat, adevărat, şi ce nu e, nu.

123. **VULPEA, COCOŞUL, GĂINILE ŞI CÎINII.** O vulpe mai moartă de foame, văzu de departe cocoşul cu găinile şi plecă îndrept către dînsele. O zăriră cocoşul şi găinile şi zburară într-un arbore crenguros. Vulpea văzîndu-le şi cunoscînd că nu iastă cu putinţă a le ajunge, foarte s-au scîrbit. „Însă haida într-un noroc", socoti în sine. „Nu-i acuma întîia oară să-mi fie ajutat viclenia mea !" Se apropie cu mare aplecăciune şi cu dulce căutătură a ochilor, se închină mai nainte cocoşului şi după acéia la toate găinile şi cu glas smerit şi cu faţă véselă au început a le grăi :

— Dară ce e de voi ! Poate că vă spăimîntaţi de mine ? De aicea cunosc că voauă încă véstea nu au sosit despre céia ce s-au încheiat ieri la soborul cel de toată lumea a tuturor dobitoacelor !

— Ce ! zise cocoşul, noi nici un cuvînt de acéia nu scim.

— Ha, ha, aşadar mie colac, răspunse vulpea. Pace de obşte, pace întră toate jivinile s-au încheiat şi s-au întărit. De acum vor paşte lupii cu oile, cobeţii (uliu sau hărău) cu golumbii şi vulpile cu găinile — nici se poate careva de

cineva téme. Pogorîţi-vă dară ca cu toţi înpreună această zi de veselie să o prăznuim.

Atuncea şi cocoşul prefăcîndu-se plin de bucurie, strigă:

— O, veşti dulci şi vésele glasuri ! Întinse grumazii şi cam rădică capul, ca cînd ar vedea ceva de departe. Iată şi cînii noştri drept către noi încoace aleargă şi aduc noauă novele de pace.

— Cînii ! strigă atuncea vulpea şi începu a fugi în toate patru picioarele cît poate mai tare sărind.

— Aşteaptă, aşteaptă ! Ce-ţi iaste, strigă cocoşul, că e făcută pacea.

— Hei, poate că cînele scie şi-i pase lui de pace, zise vulpea fugind. Mai bine va fi mie de bună vréme a mă da în laturi.

Învăţătură. Iată învăţătură formoasă, cum trăbue cu cei vicléni a ne purta, cu cuiu pre cuiu să scoţi. Omul cel înţelept cînd scie că are lucru cu oamni de omenie, drepţi şi cu inimă curată, atuncea şi el e fără de răotate ca un miel şi aciia îi iaste urîcioasă toată făţărniciia şi vicleşugul. Iară cînd cunoaşte că celalalt de răutate, de vicleşug şi de înşălăciuni gîndéşte, atuncea el şi agerimea minţii sale întru ajutoriu întrebuinţează. Şi aceasta nu e altă fără acéia ce ne învaţe Evanghelia zicînd : „Fiţi proşti, adecă fără răotate ca porumbii, şi înţelepţi ca şerpii !" Nu e drept ce e rău, pre cei buni să celue şi să-i socotească mojici. Acéia nu e nici o bunătate să te înşéle care cum poate. A se lăsa cineva de doao ori înşălat, acéia e neajungerea minţii. Iară a se lăsa totdeauna înşălat şi de nas purtat, (ce să zice „mă trage de nas cum vrea el") acéia e cu totul proastă nebunie. De unul ca acesta obicinuit iaste a zice „e prost ca un măgariu, care unde-l bagă, acolo rămîne, nici mai gîndéşte putea s-ar cumva dezlega ?"

Vredniciia omului cuvîntătoriu se cuprinde întru înţeleapta şi luminata virtute sau facerea de bine, iar nu în vorba mojiciei şi credinţei deşarte. Oricarele care laudă prostiia unui norod fără de înţelepţie, sau e singur mojic, sau e viclean şi de rău gîndéşte şi întru acéia îşi află dobîndă, ca să rămînă alţii în prostie şi în orbirea minţii, ca să poată face el cu ei ce-i iaste voia şi să-i creadă, de ar zice că măgariul zboară. Ci fie lui Dumnezeu mulţemită, că acuma negura şi întunérecul neînţelégerii se gonéşte şi se piiarde, viclénele cabaluri, gîndiri réle şi omenirii vătămătoare şi de ruşine mahiave (pizme sau zavistii) lesne se izgonesc dintră oameni afară. Adunările céle de

prin întunérece și de prin unghiuri care de neamul omenesc se despărțesc și caută ca încet încet se stăpînească preste înpărat și preste noroade, toate aceste cu credința deșartă cu neștiința se pierd și se prăpădesc. Luminații și iubitorii de dreptate stăpîni poftesc și voesc se stăpînească preste oameni de oamenie și luminați. Căci așa popor conoaște și cinstéște pre înpăratul ca pre o persoană sfîntă, judecătoriu drept, părinte iubitoriu de fii, către carele totdeauna în toată lipsa îi iaste calea deschisă și slobodă, scie că interesul [108] înpăratesc, pentru omul cel mai de pre urmă în toată înpărăția tot una e, adecă viețuirea fără de frică și în pace a fieștecăruia în starea sa. Toți cei buni și de omenie, în toată înpărăția sînt frați și priiateni credincioși, pre carii pentru acéia natura i-au făcut ca în comunitate să viețuiască, cum vor putea mai lesne unul altuia ajutora și pre sine cu îndreptare și cu un suflet de cei răi și nedrepți a se păzi. Cea mai de pre urmă proprietate și preste măsură iubirea de slavă înpreunată cu vicleșug, asémenea sînt comunitetului vătămătoare și ucigătoare. Ce au făcut iezuviții, și încă ce au gîndit, de ar fi putut isprăvi ? Și la acéia iaste cauza iubirea de slavă și vicleșugul. Mai nainte de 22 de ani, în 24 dechembrie după cărindariul vechiu, sta scris în novelele cetății Toi în India Portugaliei, că s-au înpreunat 200 de popi înprotiva craiului lor celui pre lége. [109]

Comunitatea caré pre sine s-au numit în luminătatea, în varvaria mai nainte de 29 de ani supuse ce au vrut, cerînd ca toată stăpînirea cetățănească și militărească se vină în mîna lor. Taina, fraților ! Ce trebuiaște noauă în comunitate și afară de comunitate taina, fraților ? Adevărul, dreptatea, facerea de bine, iubéște lumina, iar nu taine, întunérec și coturi, înprotiva priiatenilor. Ai patriei taine a întrebuința, acela e cu totul alt lucru, însă însuși a sa patrie și comunitate, întră oameni de cinste și credincioși fii ai patriei, orice taine și întîmplări de taină a avea sînt formă, că prin acéia pentru obște sau comunitet se gîndéște și se face ceva bine. Și tocma întru acéiași vréme, încă cînd se véde, că însuși acești frați ai tainei celor răi la nărav (numai deacă sînt a lor) la diregătorii a se înălța le ajută ! Aceasta ce e, cel ce știe că de doao ori doi sînt patru, poate ști. Deacă s-ar face aceasta unde varvaria stăpînéște și unde nu e slobod ceva bine și înțelept a vorbi sau a lucra, s-ar putea priimi dezvinovățiia. Însă supt stăpînirea luminării, unde să socotésce a fi faptă bună ce e de

folos și înțelept a vorbi și a lucra, acolo nu se véde a fi de lipsă în fapte bune, spre ceva a întrebuința taine, sau întru ascuns sfătuiri. Încă către acéstea deacă s-ar vădea că așa comuniteturi aleg și priimesc întră sine numai pre unii ca aceia carii sînt adeveriț și fără de nici o îndoială cunoscuți făcători de bine, le-ar fi cinste și omenie, care virtutei oriunde iaste ea i se cuvine. Înse deacă se véde că ei vînează numai pre aceia carii sînt sau bogați sau în diregătorii, iară pentru proprietatea și bunul moral sau puțin le iaste grije, sau de nimenea nu le pasă. Aceasta e acéia ce dă toată povața pentru dînșii rău a gîndi. Rău e de cei buni acolo unde toată putérea celor răi în mînă le iaste. Cela ce pre Dumnezeu conoaște și-l iubéște, el acéia cu ale sale bune fapte adeverează și cu cea dinadinș dragoste către toți oamenii buni și de omenie se arată de către care nici într-un chip nu voiaște să se despartă. S-au zis la mai multe locuri și iarăși las să se mai zică : însuși învățătura și luminarea minții, fără de sfînta facerea de bine și bun moral (ratio bonorum morum) nu numai că nu sînt nici de o treabă, ci spre rău slujesc. Iezuviții au fost învățați dar și vicléni și grabnici spre răotate. De atare învățați foarte bine se zice : că unde e un car de înțelepciune, acolo sînt doauă de nebunie și tocma așa e întru acela care e, doamne ajută, învățat dar viclean și rău. Pentru acéia nu despărțire între oameni, ci unire și înpreunare trebuie să aducem [. . .].

124. **FABER FERARIU (FAURUL SAU COVACIUL) ȘI CÎNELE SAU MOZOCUL LUI, CARE TOT ÎN CENUȘE CALDĂ ZĂCEA.** Un iubitoriu de osteneală faur sau covaci, lucrătoriu de fierul cald, avea un cîne foarte gras, numai cam lénes, carele preste toată vrémea lucrării faurului zăcea și dormita în făurie unde el lucra, cînd într-un cot cînd într-altul mutîndu-se. Nici îi păsa lui se știe ce se lucră pre lîngă casă-i. Iar cum începea faurul a mînca, deodată iată mozocul sau cînele cenușos treaz și gata stă să se uită cum mănîncă stăpînul lui. Mai pre urmă de aceasta îi păru cu greu covaciului, înfărmă o rudă de fier și începu cînelui cenușos așa predicații a-i face :

— Cenușariu de cîne, fără de nici o credință ! Cine din cîne ! Pentru acéia voești tu să te hrănesc eu, ca să te înpuți toată ziua aicea unde eu lucru. Așa e dară ! Cînd bat cu ciocanele céle mai groaznice, cît nu numai năcovala, ci tot pămîntul subt mine se cutremură, ție îți iaste

înadins o muzică de dormitare. Iară cum încep fălcile méle a se mişca, îndată sai tu aşa, ca şi cînd ar întra 100 de suliţe în piialea ta. Îmi numeri bucăturile, dărăburile care le bag în gură, ca şi cînd m-ai hrăni tu! Neseturată rînză ai tu. Se poţi, ficaţii din pîntecele mieu i-ai mînca!

Acéstea zicînd începu a-l mînji şi a-l netezi pre spate şi pre coaste, în păr şi în răspăr, şi după acéia deschise uşa şi îi déde drumul.

Învăţătură. Prea frumoasă şi prea înţeleaptă predicaţie pentru cei léneşi şi pentru cei ce vor în zadar să mănînce. Nu iaste mai de nemica şi mai de ruşine zănat decît în zădar pierzătoriul de timp fără de nici un lucru şi léneşul. Unul ca acela céle mai frumoase ale lui Dumnezeu zile le petréce întru o scîrnavă lenevire, caré nemic altă nu e fără numai otrava vieţii. Mai de mare cinste iaste vrédnic orice putregaiu decît léneşul, căci putregaiul întîiu iaste numai un putregaiu, a doauă: putregaiul nu cére de mîncare, a trea, poate îi spre multe trebi, de nu spre alte, încai spre foc. Iară léneşul şi în zădar mîncătoriul şi cenuşariul nici în numărul oamenilor, nici a putregaiurilor nu se poate socoti. I se pare că pentru acéia ar fi om, căci e bucuros numai să mănînce, să bea, să doarmă şi să se dospească zăcînd. Însă iată nevoia la spate, dacă nu are ce să mănînce, atuncea cu adevărat trăbue să gîndească sau de înşălăciune sau de furtuşaguri, căci rînza nu ştie de glumă, dînsa vrea şi ce i se cade ei poftéşte, şi încă cum? Iară dacă e bogat şi nu are lipsă de furat, el dacă se satură şi-şi îndestulează trupul său, neavînd nici o petrécere folositoare pentru inima sa, trăbue toate nebuniile să gîndească. Sufletul lui iaste asémene unei grădini zăuitate şi părăsite, caré plină de spini, urzici şi de alte netrébnice mărăcini. Nepreţuitul şi negrăitul dar a lui Dumnezeu, adecă *timpul,* îl petrécem în zădar. Această scurtă vréme a vieţii noastre, caré făcătorilor de bine şi iubitorilor de osteneală e destul de lungă, căci cu dînsa pot loruşi căştiga sfînta şi fericita viiaţă de véci, iară celui léneş nu altă făr procleţiia lui Dumnezeu îi iaste. Iată, fraţii miei, ce se nasce şi ce răsare din cea rea întrebuinţare a celor mai formoase şi mai folositoare daruri dumnezeeşti. Miiarea se preface în otravă şi tocma blaogosloveniia lui Dumnezeu, mila şi darul lui Dumnezeu întru procleţie a-l întoarce. Pentru acéia, iubiţilor coconi ai neamului românesc! Feriţi-vă din tinerétele voastre ca să

nu vă obicinuiţi nice să vă daţi spre răotăţi. Dacă vă iubiţi pre voi înşivă şi bună norocirea vieţii voastre, nu numai a vieţii ceii vécinice ci şi a ceii vremélnice.

Fu întrebat Apeles cum se putu el face aşa vestit zograf, cît nu se putu afla altul înaintea lui.

— Nice o zi nu lăsaiu fără de rînduială a tréce, răspunse.

Iată cît de folositoare şi înţeleaptă regulă pentru a putea ajunge la mare folos ori în ce lucrare, învăţătură şi măestrie. Adecă, să nu laşi să-ţi treacă nici o zi fără de lucru şi fără de folos. Aceasta ar fi nebunie, astăzi să lucre omul preste măsură mult, iar mîne tocma nemica. Aceasta s-ar chiema umbletul racului. Vrémea sa trebue a o cumpăni, înpărţi şi pentru fieştece cuviincios lucru a o hotărî, şi după acea hotărîre şi rînd niciodată fără de lipsă şi fără de alte neputinţe, dorirea cea mai de pre urmă să nu o călcăm! În vréme cuviincioasă a dormi, a mérge în preumblare şi a se juca, pentru a da trupului şi sîngelui cea de lipsă mişcare şi întru sănătate a-l ţinea, aceasta nu e a piiarde timpul în zadar, numai dacă se fac la vrémea sa. Natura e foarte înţeleaptă, după dînsa trăbue cu înţelepciune să ne purtăm. Precum oricine, carele încarcă preste măsură rînza sa cu atîta mîncare, cît nu iaste în stare a o fiiarbe sau măcina, în loc de folos din mîncări, durére şi boală spre sine aduce, aşa şi acela care preste măsură mult cetéşte şi însărcinează mintea cu atîtea lucruri care nu e în stare [110] de a le ţinea în minte, sau aşa să zic a le măcina, nu dobîndéşte altă, fără numai ameţeală de cap, stricare şi slăbire de crieri şi foarte slab şi puţin sporiu. Dară céia ce iaste bun, perfect, tocma de e şi puţin tot e mult. Atîta să cetim, cît după ce am lăsat cartea din mînă, să putem şti şi în minte ţinea ce şi despre ce materie am cetit, şi după acéia mai pre urmă să fim în stare de a socoti, gîndi, prejudeca şi discurirui sau cuvînta. Aşa făcînd în toate zilele, de va fi şi puţintel, însă în multe zile se face mult. Dacă ne obicinuim cu vrémea rînduialei şi modului acestuia, atuncea aceasta ni se preface în lucru firesc, ne iaste lesne, plăcut, dulce şi de folos. Aceasta voiu să pun înainte în loc de egzemplu: nu iaste într-o mie de capete batăr unul, carele n-ar fi în stare [111] şeapte rînduri într-o zi să ţină în minte, şi apoi în toate zilele cîte atîtea. Fieştecarele lesne poate vedea cît de tare crésce şi se înmulţéşte aceasta. Nemica nu se aude mai

adéseori decît că mulți se tînguesc că nu pot ținea în minte. Și cum va putea să țină cineva în minte acéia despre caré nu gîndéște ? Și tocma aceștia, carii așa se plîng, foarte bine țin în minte alte nemicuri și blăstămății de care totdeauna gîndesc. Maica natură fieștecăruia din destul au dat, numai dacă oarecarele în bună orînduială și hotar le pune și cu cuviință le întrebuințează. Și foarte adéseori slaba ținére în minte cu bună rînduială și sîrguință mai mult dobîndéște și adună decît alta vrédnică și aleasă, însă fără de orînduială și modificație. Cînele cît aleargă într-o parte și alta, găséște ceva, dar de ar mérge tot drept, s-ar duce pănă în America, nemic căpătînd; însă el aleargă încoace și încolea pănă scoate limba. Lénea și nerînduiala sînt asémene vătămătoare și norocului aducătoare de pagubă. Coconii, tinerimea, precum partea bărbătească așa și cea femeiască, din tineréțe trăbue să se păzească de aceasta și se fugă. Ce mîngăiere și bucurie iaste a-și aduce aminte la bătrînéțe de anii cei iubitori de osteneală, făcători de bine și aducători de roadă ai tineréțelor sale, adevărata fericire a vieții omenești și înpărăției ceriului aicea pre pămînt. Și fără nici o îndoială sufletul încă aicea cu așa prea scumpe cinstiri a facerilor de bine și înțelepciunei înbogățit și gătit, cînd va ieși de aicea, după mărturiia Mîntuitoriului, fericit, mai mult va dobîndi : „Celui ce are, zice, pretutindene i se va da și va prisosi, iară celui ce nu are și ce i se pare că are încă se va lua de la dînsul."

Observație. În Sfaturile înțeleagerei sănătoase s-au făcut aducere aminte de o cărticică mică scrisă de Ioanu Mușcatirovici, senatorul din Pesta, pentru sărbători, însă de vréme ce nu se află, care ar plăti ca să se tipărească, rămîne trupul gol fără péne zburătoare. Întru acea cărticică poate vedea fieștecarele ce sînt sărbătorile, cum s-au întrodus și cum trăbue înțelepțéște să se sărbéze și ce pagubă dintr-însele răsare, dacă neînțelepțéște în lenevire se petrec și se întrebuințează. Lénea iaste mare și de comun vătămătoriu păcat, și care nu știe că păcatul nu trăbue a-l face în zi de sărbătoare ? Iară mai vîrtos cînd se întîmplă cîte doao, trei sau și patru sărbători într-o săptămînă una după alta, că sînt unele zile hotărîte a mérge la besérică și a se ruga lui Dumnezeu, aceasta e obicéiu formos, însă nu trăbue dintr-însul a face rea întrebuințare. [. . .]

125. COBĂȚUL ȘI CUCUL. Cobățul au întrebat pre cuc cum și cu ce se hrănéște el. Cucul îi răspunse :

— Mănînc furnici și de multe ori de multe féliuri de viermuleți, dar cel mai de frunte ospăț al mieu iaste cînd prind un puiu de cioară de cîmp.

Rîse în sine cobățul zicîndu-i :

— Acuma văd că ești întru adevăr cuc ! Iată că după mărimea trupului ești cît și mine, și nici pénele tale nu sînt cu mult mai desclinite de cătră a méle. Pentru ce nu prinz(i) tu porumbi și pui de găină ? Apoi atuncea ai ști ce e dulceața și hrana !

Și numai de abiia sfîrșind cuvîntul, se și slobozi în curtea unui sătean întră puii cei de găină. Săteanul, carele foarte de mult cu pușca plină încordată îl aștepta, slobozi pușca asupră-i, caré pocnind îi rupse aripa dreaptă și încă viu fiind îl legă de un picior și-l spînzură oareunde în curte, ca de (a)ci înainte să sparie și pre alți cobeți cu dînsul. Atuncea cucul văzîndu-l unde era spînzurat, se mișcă și bătu în aripi zicîndu-i :

— Spune-mi acuma, care se hrănéște mai bine, eu au tu ?

Învățătură. Nemica nu e mai fără primejdie, mai în pace și mai cu omenie decît cu dreapta sa osteneală a se hrăni și a se ținea. Nici iarăși mai cu primejdie și mai cu rușine decît a lăcomi spre agoniseala streină și cu nedreptate a-și cére ajutoriu. Omul cel bun și drept de va și păgubi și tot ce va avea va piiarde, Dumnezeu și oamenii cei buni nicidecum nu-l vor lăsa. Sădit iaste de la Dumnezeu în inima oamenilor celor buni ca cu bucurie să poftească omului de omenie în nenorocire să-i ajute. Iară cel nedrept și rău și acéia ce cu nedreptate agoniséște și cu nepăciuirea cea de pururea cheltuiaște și petréce dacă i se întîmplă de piiarde mai tot, (precum adéseori se și întîmplă) nemică altă nu-i rămîne, fără numele cel de rușine.

Iată o cuvîntare a unui ostaș bătrîn, căpitan Rașcovici din Dalmația, cu un călugăr de la Sfîntul Munte. Fiind undeva ospăț la masă, se auzi în curte tropotele cailor și strigarea călugărului din țara turcească (că atuncea le era slobod să treacă în țeara Neamțului, aicea la noi). Care cum s-au coborît de pre cal începu, ca și cum ar fi în casa lui, a porunci să se dea cailor de mîncat fîn și ovăs. Rîse bătrînul ostaș, zicînd :

— Iată-mi ciuma după cap, niciodată nu mă pot despărţi de omul acesta fără de zarvă şi gîlceavă, că toţi călugării cerşesc, iar acesta cu de-a sila vrea să răpească.

Călugărul : — Noa, bătrîne ostaşule, scrie o parosie la mănăstirea înpărătească.

Ostaşul : — Mai odihnéşte puţintel, părinte (trăbue ştiut că ostaşul acesta avea întru acea zi prăznuirea sfîntului său, sfîntul Nicolae, precum e obicéiul de se sărăcesc mulţi prăznuind), lasă să prînzească vecinii la masa adunării, fiindcă despre aceia vom avea vréme.

Călugărul : — Voiu şedea puţintel, pănă vor mînca caii ovăsul, însă eu nu pot să pierd vrémea în zadar, că tu bine ştii cîţ(i) sînt aici în sat carii prăznuesc astăzi şi pre la toţi trăbue să umblu ca să capăt ceva. Şi spune-mi tu mie, scrie-vei parusia ?

Ostaşul : — Eu nu voi scrie nemica, ci ce voiu putea da voi da şi fără scrisoare, ca şi cum aş da.

Călugărul : — Dar ce vei da ?

Ostaşul : — Un galbin.

Călugărul : — Ce e un galbin la sfînta mănăstire ? Nu-ţi iaste ruşine înaintea aşa de mulţi oameni a şi grăi aceasta ?

Ostaşul : — Eu socotesc, părinte, că de vréme ce dă omul céia ce poate şi voiaşte, nu-i iaste lui spre ruşine ci spre cinste.

Călugărul : — Mie un galben ? Poate că eu sînt Vesel cel orb ?

Ostaşul : — Lui Vesel cel orb cînd îi dau un bănuţ el zice :

— Dumnezeu să priimească, Dumnezeu să ajute, mulţam şi bog da prosti, iar ţie cu un galben mă fac de ruşine.

Călugărul : — Poate că nu ştii tu, bătrîne ostaşule, că fieştecarele ce milostenie dăruiaşte, aşa şi blagoslovenie priiméşte.

Ostaşul : — Eu ştiu, părinte, că acéia e adevărată milostenie, caré o dă omul de bună voe şi acolo unde trăbuiaşte, iar nu de silă şi fără inimă.

Călugărul : — Acolo unde trăbue ! Poate că la mănăstire nu trăbue să dăm ! Şi de unde vă vin voauă atîtea blagoslovenii fără numai din locurile céle sfinte, pentru care şi Dumnezeu vă blagoslovéşte şi vă dă cu sutele şi cu miile în locul celor ce ne daţi voi noauă.

Aicea rîse bătrînul ostaş şi aşa îi răspunse :

— Călugăre ! De atîtea ori îţi spusăiu eu ţie să nu te sfădeşti cu mine. Bine ştii că Dumnezeu pre aceia blagoslovéşte, carii muncesc, se ostenesc şi cu dreptate vieţuiesc, iară ce ziseşi să dea Dumnezeu noauă ceva pentru blagosloveniile voastre céle călugăreşti, acéia spune tu altora, căci de aţi avea voi atîtea blagoslovenii, v-aţi blagoslovi mai nainte pre voi şi n-aţi umbla cerşind totdeauna, nice v-aţi face lumii spre greotate.

Călugărul : — Noi nu cerşim pentru noi ci pentru mănăstire.

Ostaşul : — Pentru mănăstire ! Au doară nu e mănăstirea casa voastră şi cel ce cerşéşte pentru casa sa au nu pentru sine cerşéşte ?

Călugărul : — Tu, ostaşule, nu şti cîţi călugări se hrănesc într-o mănăstire.

Ostaşul : — Bine. De aţi fi şi cu miile, cu cît veţi fi mai mulţi, cu atîta aţi putea mai multe lucruri lucra şi găti, de aţi voi să vă osteniţi. Apoi şi Dumnezeu v-ar blagoslovi şi v-ar da şi voauă ca şi altor oameni, însă v-aţi învăţat cu munca streină a vieţui şi oriunde e muncă streină, acolo nu e blagoslovenie ci procleţenie. Aceasta eu bine ştiu şi tu încă ştii.

Călugărul : — Nu ai vorbi tu aşa, de ai şti cît dăm noi turcilor.

Ostaşul : — De aţi vieţui voi numai cu însuşi osteneala voastră, nu aţi da atîta, ci turcii bine ştiu că beliţi voi lumea ; drept acéia şi ei vreau să vă belească pre voi. Întru acéia sînt ei tocma aşa de înţelepţi ca şi voi. Vedem şi alte ţări care dau dare turcului, dar pentru acéia nimene nu cerşéşte, ci încă în tot satul, laudă lui Dumnezeu, se află oameni bogaţi. Ce-ţi spun eu : unde oamenii nu vreau să lucre şi poftesc din osteneala altora să trăiască, acolo trăbue să fie procleţie şi cerşitură.

Călugărul : — La acéstea ne sînt noauă mărturii călugării şi fratorii noştri. Ei nu dau nimărui nemica şi tot sînt cerşitori.

Ostaşul : — De aţi avea voi mueri şi prunci, voi aţi lucra ca şi noi, apoi Dumnezeu v-ar blagoslovi şi v-ar da ca şi noauă.

Călugărul : — Acéia nu e pentru noi, că noi ne-am lăsat de mueri şi de prunci !

Ostaşul : — De toate v-aţi lăpădat iar de pungile de bani şi de păralele noastre nu vă puturăţi lăpăda ? Dacă v-aţi lăpădat de noi, ce mai căutaţi întră noi şi pentru ce

— Iată-mi ciuma după cap, niciodată nu mă pot despărţi de omul acesta fără de zarvă şi gîlceavă, că toţi călugării cerşesc, iar acesta cu de-a sila vrea să răpească.

Călugărul : — Noa, bătrîne ostaşule, scrie o parosie la mănăstirea înpărătească.

Ostaşul : — Mai odihnéşte puţintel, părinte (trăbue ştiut că ostaşul acesta avea întru acea zi prăznuirea sfîntului său, sfîntul Nicolae, precum e obicéiul de se sărăcesc mulţi prăznuind), lasă să prînzească vecinii la masa adunării, fiindcă despre aceia vom avea vréme.

Călugărul : — Voiu şedea puţintel, pănă vor mînca caii ovăsul, însă eu nu pot să pierd vrémea în zadar, că tu bine ştii cîţ(i) sînt aici în sat carii prăznuesc astăzi şi pre la toţi trăbue să umblu ca să capăt ceva. Şi spune-mi tu mie, scrie-vei parusia ?

Ostaşul : — Eu nu voi scrie nemica, ci ce voiu putea da voi da şi fără scrisoare, ca şi cum aş da.

Călugărul : — Dar ce vei da ?

Ostaşul : — Un galbin.

Călugărul : — Ce e un galbin la sfînta mănăstire ? Nu-ţi iaste ruşine înaintea aşa de mulţi oameni a şi grăi aceasta ?

Ostaşul : — Eu socotesc, părinte, că de vréme ce dă omul céia ce poate şi voiaşte, nu-i iaste lui spre ruşine ci spre cinste.

Călugărul : — Mie un galben ? Poate că eu sînt Vesel cel orb ?

Ostaşul : — Lui Vesel cel orb cînd îi dau un bănuţ el zice :

— Dumnezeu să priimească, Dumnezeu să ajute, mulţam şi bog da prosti, iar ţie cu un galben mă fac de ruşine.

Călugărul : — Poate că nu ştii tu, bătrîne ostaşule, că fieştecarele ce milostenie dăruiaşte, aşa şi blagoslovenie priiméşte.

Ostaşul : — Eu ştiu, părinte, că acéia e adevărată milostenie, caré o dă omul de bună voe şi acolo unde trăbuiaşte, iar nu de silă şi fără inimă.

Călugărul : — Acolo unde trăbue ! Poate că la mănăstire nu trăbue să dăm ! Şi de unde vă vin voauă atîtea blagoslovenii fără numai din locurile céle sfinte, pentru care şi Dumnezeu vă blagoslovéşte şi vă dă cu sutele şi cu miile în locul celor ce ne daţi voi noauă.

Aicea rîse bătrînul ostaş şi aşa îi răspunse :

— Călugăre ! De atîtea ori îţi spusăiu eu ţie să nu te sfădeşti cu mine. Bine ştii că Dumnezeu pre aceia blagoslovéşte, carii muncesc, se ostenesc şi cu dreptate vieţuiesc, iară ce ziseşi să dea Dumnezeu noauă ceva pentru blagosloveniile voastre céle călugăreşti, acéia spune tu altora, căci de aţi avea voi atîtea blagoslovenii, v-aţi blagoslovi mai nainte pre voi şi n-aţi umbla cerşind totdeauna, nice v-aţi face lumii spre greotate.

Călugărul : — Noi nu cerşim pentru noi ci pentru mănăstire.

Ostaşul : — Pentru mănăstire ! Au doară nu e mănăstirea casa voastră şi cel ce cerşéşte pentru casa sa au nu pentru sine cerşéşte ?

Călugărul : — Tu, ostaşule, nu şti cîţi călugări se hrănesc într-o mănăstire.

Ostaşul : — Bine. De aţi fi şi cu miile, cu cît veţi fi mai mulţi, cu atîta aţi putea mai multe lucruri lucra şi găti, de aţi voi să vă osteniţi. Apoi şi Dumnezeu v-ar blagoslovi şi v-ar da şi voauă ca şi altor oameni, însă v-aţi învăţat cu munca streină a vieţui şi oriunde e muncă streină, acolo nu e blagoslovenie ci procleţenie. Aceasta eu bine ştiu şi tu încă ştii.

Călugărul : — Nu ai vorbi tu aşa, de ai şti cît dăm noi turcilor.

Ostaşul : — De aţi vieţui voi numai cu însuşi osteneala voastră, nu aţi da atîta, ci turcii bine ştiu că beliţi voi lumea ; drept acéia şi ei vreau să vă belească pre voi. Întru acéia sînt ei tocma aşa de înţelepţi ca şi voi. Vedem şi alte ţări care dau dare turcului, dar pentru acéia nimene nu cerşéşte, ci încă în tot satul, laudă lui Dumnezeu, se află oameni bogaţi. Ce-ţi spun eu : unde oamenii nu vreau să lucre şi poftesc din osteneala altora să trăiască, acolo trăbue să fie procleţie şi cerşitură.

Călugărul : — La acéstea ne sînt noauă mărturii călugării şi fratorii noştri. Ei nu dau nimărui nemica şi tot sînt cerşitori.

Ostaşul : — De aţi avea voi mueri şi prunci, voi aţi lucra ca şi noi, apoi Dumnezeu v-ar blagoslovi şi v-ar da ca şi noauă.

Călugărul : — Acéia nu e pentru noi, că noi ne-am lăsat de mueri şi de prunci !

Ostaşul : — De toate v-aţi lăpădat iar de pungile de bani şi de păralele noastre nu vă puturăţi lăpăda ? Dacă v-aţi lăpădat de noi, ce mai căutaţi între noi şi pentru ce

nu ne dați pace odată ? Dacă noi nu cérem nemica de la voi, nu céreți nici voi de la noi, lăsați-ne și ne dați pace.

Călugărul : — Nu céreți nici blagoslovenie de la noi ?

Ostașul : — Eu ți-am spus odată, blagosloviți-vă pre voi înșivă, ca să nu mai fiți cerșitori, iară noi avem în tot satul preoții noștri, carii ne vor blagoslovi.

Călugărul : — Acéstea le-ai învățat tu de la scriitoriul cel grecesc. El e grec, iar nu ști că el nici e grec nici latin.

Iarăși rîse ostașul, (iar mesénii cu față véselă, cu ochii plini de poftă asculta fără mișcare șezînd), zicînd :

— Părinte, dă tu pace la greci și la latini.

Noi tocma deși nu sîntem greci și latini, totuși ne-au dat Dumnezeu minte ca și lor, cît de vom voi, putem ști ce e bine și de omenie și ce nu e.

Călugărul : — Dă-mi barem și acel galben și Dumnezeu să priimească, că aceasta îmi stă mie scump.

Ostașul : — Cine e de vină ? Tu știi bine că la mine minciunile și scorniturile călugărești nu se cred.

Aicea începu călugărul nostru, văzînd că ostașul e om care înțelége lucrurile, mai înțelepțéște a cuvînta. Iar într-alte locuri ar fi venit la larmă, strigare și la anatema. Iată causa (pricina) cea adevărată pentru ce mii ca aceștea călugări au venit pretutindenea și la toate noroadele în ură. Nemica încă nu-i mai ține, fără numai orbirea și prostiia oamenilor, carii cum îi văd cu camilavce cu căciuli și cu mantii, singuri nu știu ce vor să-și închipuiască de dînșii, iară mai cu samă dacă li se arată vreunul că e uscat, nepieptenat și zdrănțos, și cînd aud că nu numai carne ci nici péște nu mănîncă, atuncea gîndesc că dintr-însul tot sémne și minuni zboară, îl țiu de mirare [. . .].

126. **BĂTRÎNUL, ȚAPUL ȘI TREI SOLDAȚI (cătane sau panduri).** Bătrînul au cumpărat în tîrg un țap, pentru ca să facă praznic și luîndu-l în spate, au plecat cătră casă. Pre acesta văzîndu-l trei panduri, s-au vorbit întră sine să încelue țapul de la dînsul. Au ieșit deosebi înaintea lui, apoi cel dintîiu dîndu-i bun întîlnitu, îl întrebă rîzînd :

— Néne dar ești tu cu minte ? Ce duci cînele în spate ? Puțin după aceasta îl întîlnéște al doilea și făcîndu-și cruce au început a [112] grăi :

— Dumnezeu cu tine, unchiule ! Ce ai pus cînele acela pre spatele tale ? Încă minune ca aceasta nu văzuiu !

— Ce cîne, oameni buni ! Ce vă iaste astăzi ? Că acesta e țap.

— Țap ? Ha, ha, ha — începu celalalt — și așa se despărțiră.

Nu trecu mult, iată și al treilea.

— Bătrînule, — îi zise — dar nu face batjocură, pentru Dumnezeu ! Leagă cînele de grumaz apoi îl poartă după tine. Nu te face la bătrînéțe de rușine, că pre cine ai mai văzut tu să ducă cînele în spate ?

— E, aceasta e mult — gîndi bătrînul — de vréme ce toată lumea te cunoaște a fi cîne, tu trebue să fii cîne adevărat. Fii cum vei fi, că altmintrea nu poate fi.

Îl lăpădă de pre spate întră niște tufe, apoi se întoarse înapoi să-și cumpere altceva. Atuncea pandurii după ce se depărtă bătrînul, luînd țapul l-au dus, l-au fript și l-au mîncat.

Învățătură. Englezu(l) spre această materie așa zice : „E faals tink biing kanfermd bai afti ripetiș net lest is biliivd, end pes far ecorent tmut. [113] Un lucru mincinos fiind întărit adéseori, mai pre urmă se créde și tréce ca un adevăr de alergat, adecă de așa adevăr, care meruiaște (e vrédnic) să se cunoască a fi adevăr. Toate scorniturile, înșelăciunile și socotințele céle mincinoase, care purced și curg din neștiințe, lesne le putum lăpăda și a ne mîntui de dînsele. Căci cum au conoscut omul acéia ce iaste, întru acéia oră (ceas) încépe a ținea de nemica acéia nu e. Numai trebue făcut lui bine conoscut acéia ce nu e și ce e mincinos. Iară minciunile acélea, care se nasc din vicleșug, unele se fac și se zic cu bună socotință, iar altele cu rea. Dacă maica pre pruncul ei cel nepacinic și plîngătoriu voiaște la întunérec să-l înpace, zicîndu-i : „iată lupul ! iată strigoiul !" și altele face aceasta cu bună socotințe, adecă ca să înpace pruncul. Nici sci ce féliu de răotăți din așa spaime purced și se nasc. Iară cu socotință réle sînt atuncea, cînd cel viclean pentru dobînda sa pre cel mai prost va să-l înșale. Precum pandurii fabulei aceștiia pre bătrînu(l) ca să-l înșale și cu acéia să dobîndească țapul. De acest féliu de mincinoși sînt mai mulți pre lume carii fiindcă sînt cu mare ajerime scornite și întocmite, mai greu iaste de unele ca acésta a ne mîntui, căci deacă se înrădăcinează și se întăresc undeva, se socotesc și se cred a fi adevăr ca însuși Evanghelia. Acuma dară deacă undeva mare număr de oameni niște lucruri mincinoase le țin a fi adevărate și s-ar afla cineva să aréte cum că lucrurile acéle sînt min-

cinoase, de unul ca acela li se pare că socotéște pre mulți oameni a fi înșelat și îi face de minciună. Trebue se fie de alți rău văzut, se socotéște a fi necredincios și adéseori cade în primejdie. [. . .].

127. **OMUL PLEȘUG (PLEȘ) SAU FĂRĂ PĂR.** Omul pleșug nelegîndu-și bine paroca sa pre cap și călătorind cu alții călări, au suflat un vînt tare, așa cît îi luă cu pălăriia înpreună și paroca de pre cap. Atuncea toată soțietatea văzîndu-i capul tot fără păr, peleg, începură a rîde de el. Deci ce se facă alta, fără numai cît au început și el înpreună cu dînșii a rîde zicînd :

— Hei, fraților ! Nu-i de mirare că mă lăsară perii streini, de vréme ce ai miei însuși m-au părăsit.

Învățătură. Multe și formoase învățături să pot din fabula aceasta scoate. Întîiu, cînd iaste ceva întru noi de rîs, de care alții trebue să rîdă, să nu ne mîniem noi pre aceia carii rîd ; căci prin aceasta nu numai că nu dobîndim nemica, ci îi facem ca mai tare de noi să rîdă și să ne batjocorească. Tot ce e, ori în carele de rîs, de acéia nu e cu potință să nu rîdă alții. Așadară e mai bine înpreună cu ei să rîdem și noi. Că prin aceasta trei lucruri formoase dobîndim : una, că nimenea nu va rîde, văzînd că și noi ale noastre neajunsuri le conoascem și de dînsele ne rîdem ; alta, ne facem altora iubiți și de iubire vrédnici, fiindcă pentru lucruri mici pre dînșii nu ne mîniem. A treia, facem să încéte de la rîs, luînd de la el toată neplăcérea și amărăciunea și priimindu-l ca o glumă fără răotate. Proprietatea omului înțelept întru acéa se cuprinde, ca fieștecarele pre sine însuși fără de fățărnicie să se judece și ce află în sine vrednic de rîs, de acéia se rîdă, iar ce află de defăimare, acéia defaimă și așa se îndreaptă. Iară cel neînțelept și plin de mîndrie voiaște întru toate să aibă drept și așa tot mai nebun se face. La jumătate de cale către virtute au ajuns unul ca acela, carele cunoaște și simte slăbiciunile sale. Însă spre aceasta se poftéște inimă curată. Carele o are, pre acela adevărul cel vécinic îl numéște fericit.

Alta ce ne mai învață această fabulă e aceasta, se fim răbdători și tari la suflet în nenorocire și la paguba caré ni se întîmplă. Prejudecînd că lucrurile acélea care le-au dat noao natura numai pre un timp sînt ale noastre, cu cît mai mult acélea, care noi le-am agonisit ? Unuia îi cade părul, altuia dinții, tinerétele și frumusețéle se veștezesc și pier, zilele noastre trec și noi cu éle cu trupul

către mormînt ne apropiem, iar cu sufletul cel nemuritoriu către viața de véci. Care cum ne va fi, atîrnă de la întrebuințarea timpului acestui scurt de aici. Care nu va fi bun, drept și de omenie, care aceste simțitoriu și cu insuși ochii văzuți adevăr simțește și bine conoasce. Cine nu s-ar depărta de răutate, deacă ar conoasce cum se cade că acélea în viața aceasta vremélnică și în cea vécinică fac pre om nenorocos. Care nu ar iubi cinstirea, bun moralul și virtutea sciind că e înpreunat cu dînsele raiul aicea pre pămînt și numai éle însuși fericirea vécinică o dăruesc ? Iubitoarea de patimi și stricata inimă află ei îndestulare în dulcețile céle trupești, ca viermele în gunoiu sau în hirean, neconoscînd nicicît care sînt dulcețile gîndului și ale sufletului fără prihană. Rușinatul Neron și nebunul Caligula cufundați fiind în putoarea noroiului răotății și a necurățeniei, niciodată nu au simțit dulceața a celor de bun neam născutelor faceri de bine, care însuflețea și înviia pieptul și inima lui Tit și a lui Marco Aurelie. Se mai adăogăm și aceasta, către învățătura fabulei aceștiia : se nu ne lăsăm lesne a ne rîde de alții. Acesta e fără de treabă și măemucesc [114] obicéiu pre care toți cei bine crescuți și oamenii înțelepți îl urăsc ; și deacă și rîd puțintel urmînd unora ca acestora următori ai măemucii ? Înse în sine le urăsc și de nemica le țin. Cel ce se batjocoréște de om iaste lipsit de minte — zice Solomon. Aiave și de bună voe răotate, fără de sfiială și ce se zice ca și cu steagul ziua. Rea nebunie a unor oameni ca aceștia, carii, ca și cînd ar face rău și fărădelegi în butul tuturor oamenilor. Acéstea sînt lucruri nu numai vrédnice de cea de comun urgisire, ci și de pedeapsa cea cetățenească. Căci nemica nu e mai cu pagubă de comun norodului întreg, fără numai cînd se pornéște răutatea fără de frîu și cînd cel cu mores (nărav) îndărătnic, pacostnic, beciznic și rău, nu numai că nu se sfiește, nici se téme ci și rădicîndu-și capul se ține mare întru fărădelegile sale. Aceasta e caré aduce după sine dezrădăcinarea ce(a) de comun a tuturor răsăritelor semințiii, a cinstei și a facerii de bine.

128. **MĂGARIUL ȘI CALUL.** Măgariul au îndrăznit a se întréce în fugă cu un cal bun, iar după ce au rămas deparțe înapoi, au început toate viețuitoarele care sta și se uita la dînșii, a rîde de el. Atuncea el cu mintea sa cea măgărească și obraznică răspunse :

— E ! E ! De nu m-ași fi înpuns eu alaltăieri în picior și să nu mă doară piciorul, ați vedea voi ! Atuncea celelalte

animale sau dobitoace nemaiputînd răbda atîta a lui obrăznicie, suduindu-l și măscărindu-l, l-au scos dintră dînsele afară, și de atuncea și numele măgariului au rămas de rîs și de rușine.

Învățătură. Formos despre aceasta, grăiaște franțozul.

L'effronberie répand sus les défauts de l'ame un coloris, qui les rend encore plus laids, qu ils ne sont pas eux mémes. Neobrăzniciia frăției varsă spre toate neajungerile sufletului un color (farbă) care le face mai urîte decît ce sînt dupe sine însăși.[115] Că toți noi nu scim toate și cum că nu sîntem în stare pentru toate și cum că avem lipsă, până ce sîntem vii de la alții ceva a priimi și a învăța, acesta e firesc și adevărat adevăr. Solomon ne trimite se învățăm iubirea de osteneală de la furnici și îndeletnicirea cea folositoare de la albină. Iată causa sau pricina pentru ce e fabula învățătura omenească cea dintîiu, căci dintru început, căutînd oamenii cei înțelepți ce lucrează animalele, sau să mai zic și sîrbéște jivinele, au învățat multe prea formoase și folositoare lucruri. Înse încetat-au aceasta ? Niciodată, până e lumea. Întru cîtă mai mare conosciință vin oamenii, cu atîta mai bogată și mai din destulă materie, a înțelepciunii ziditoriului întru făpturi află a o cunoasce și despre dînsa mirare a face. Pentru acéia cel drept învățat și înțelept totdeauna se învață și totdeauna scie că foarte puțintel au învățat și pentru acéia nici îi vine în minte cîndva să se țină măreț despre sciința lui, fără numai neîncetat și cu sîrguință ia seama ce se vorbéște înprejurul lui și nu sînt zile nici ceasuri în viață, cînd nu ar pofti el să audă și să priimească ceva bun și de folos. Cela ce s-au născut orb, trebue să rîdă, deacă aude că cel cu ochi vede roși de atîtea nenumărate féliuri de farbe și mirositoare flori se minunează, de care el săracul nici o pricépere nu poate avea. Unul ca acela nu e de rîs ci de jale vrédnic. Însă cei ce ar putea ceva cunoaște, dar pentru mărimea și mîndria nu vor, ei sînt vrédnici de a-i tréce cu vedérea. Iară ce e mai mult, deacă conoasce și simțéșce în sine că orice nu-i iaste prea bine și dezvorbat cunoscut și tocma acéia întărésce, numai pentru acéia, căci și alții acéia au întărit. De acéia se sumețéște și strigă și zice că lui nu-i pasă, nici voiasce altceva să scrie sau se audă. Aceasta e treapta cea mai de pre urmă a neînțelegerii și a necuvîntării, caré nu se asemenează omului nicidecît, fără numai întru același chip, căci deacă vrea omul să fie rău, e mai rău decît hiara sălbatecă, și cînd voiasce să fie mojic, e mai prost decît măgariul. Iată causa (pricina) pentru ce omul cel înțelept céia ce gîndéște și créde, cu cuvintele să le adeverează, iară mojicul, cel gros la minte și varvar, întăréște înțelepciunea și credința sa cu sîla și cu arme. [. . .].

129. **PRIVEGHITOAREA ȘI PEUNUL.** Într-o zi de primăvéră foarte dulce cînta priveghitoarea. Celelalte paseri, unele din pizmă, altele din prostie, iară altele din lipsa simțirei nici vrea să o asculte sau să o vadă. Singur peunul, cum o auzi, îndată stătu în loc și cu mare luare de seamă prinse a o asculta și la dînsa cu o căutătură dulce a privi. Privighetoarea dacă-l ochie, încetă de a mai cînta, numai începu cînd cu un ochiu, cînd cu altul la dînsul a căuta.

— Pentru ce nu mai cînți, îi zise peunul, și ce te uiți așa la mine ?

— Cine nu ar căuta la tine, cît ești de formos și înpodobit, îi răspunse priveghitoarea, dar pentru ce stai tu atîta aciia și la mine te uiți ?

— Dar cum nu aș sta, răspunse peunul, și cum nu aș căuta la tine, dacă cînți tu cu așa dulce viers.

De atuncea până astăzi peunul și priveghitoarea sînt foarte buni priiateni unul altuia.

Învățătură. Din timpurile céle de demult se întărea prin mulți această socotință : cum că oamenii cei mari întru învățături și în deregătorii unul pre altul urasce și unul altuia pizmuiaște. Aceasta însuși mulți și până astăzi întăresc. Iară despre altă parte, mulți arată, că omul cel vrédnic, conoscînd precum se cuvine pre cel vrédnic, trebue se-l iubească și se-l cinstească, aflînd într-însul tocma acéle proprietăți, care el în sine însuși ține a fi bine și înalt le cinstéște. Egzemplurile (pildele) care mărturisesc și adeverează, precum una așa și alta, nu numai că să află prea multe în toate istoriile și experența (iscusința) cea de toate zilele, de acéia nu ne lase se avem îndoială. Căci vedem mulți de acest féliu, carii se urăsc și se pizmuesc și iarăși mulți carii înadins se iubesc și fără fățărnicie se cinstesc. Cum voim dară această gîcitură a o descurca ? Foarte lesne, deacă ne vom închipui aceasta ce voiu se zic. Cei ce se urăsc și unul altuia pizmuesc, pre lîngă toate domniile, titulele lor céle mari și formoase nu au inimă curată și slobodă de răutăți, căci pizma și urîciunea, acéstea sînt răotăți, care sînt vrédnice pre cel mai învățat și vrédnic cu totul a-l orbi și după așa mod a-l nebuni. Și până la atîta necuvîntare a-l aduce, cît acéle însuși daruri, care în sine

preste măsură le prețuiaște, în altul, le urăște și le pizmuiaște. Se întoarcem acuma căutătura noastră spre cea vésela, dulce, curată, fără de răutate și neîntinată inimă, întru caré viețuiaște și înpărățéște acea prea formoasă fecioara cea mai dintîiu născută a lui Dumnezeu, adecă sfînta virtute sau facerea de bine. Și ce vom vedea aci ? Inprumutată înalta cinstire, înpreunare, armonie, nefățarnică dragoste, credincioasă soțietate și nemotenia inimii și a sufletului, de caré acea dulce elocvenție a muzei Evripidului cu așa dulceață cîntă. [. . .] Iaste între oameni o dragoste, suflete drépte, înțelépte, perfécte și bune. De această curată dragoste soțiiască și sfîntul Grigorie Nazianzinu cu cuvintele așa jucîndu-se cîntă.

Iubitorii iubesc iubitele iubiților. Așa féliu de inimi fericite, deacă văd și cunosc ceva bun și întru făcătorii de rău ai săi îi cinstesc și-i laudă. Căci din izvorul facerii de bine nemic necurat nu poate curge. [. . .].

130. **CALUL ȘI TAURUL.** Un cal bun purtînd pre spatele sale un cocon tînăr, alerga și se juca, iară văzîndu-l un taur au început a rîde de dînsul și a-l batjocori, zicînd :

— Să vezi, au suferire-aș eu acel prunc pe spatele méle ? El atuncea ar conoasce ce e taurul.

— Poate că eu nu l-aș suferi, răspunse calul, însă ce cinste ar fi mie să trîntesc de pre mine un prunc și să mă arăt că sînt mai tare decît cel mai slab decît mine.

Învățătură. Omul de omenie și bărbatul adevărat heroiu [116] își ține lui cu rușine a fi preste cei mai slabi și a arăta heroiciia sau vitejia sa. Iară cel cu inima de hiară sălbatecă, varvariu cumplit și preste muiarea și pruncii săi vitejiia sa cea urîtă și dobitocească va să o aréte, de nu alta, încă aceasta, el îi apucă și la robie îi vinde. Căci oastea ce se scoală asupra altei oști și bat ciătăți — acéstea au ale sale deschiliniri și rănduelí. Însă asupra celui fără de arme a sălbătăci, pre pruncii cei fără răotate de către părinți a-i despărți și a-i vinde la robie, aceasta nu-i vitejie ci dobitocească neomenire.

131. **PĂSĂROIU(L) ȘI PRIVIGHETOAREA.** — Nu te ținea așa măreață cu cîntarea ta — au zis păsăroiul către privighetoare — căci eu pot ție arăta atîța și atîța carii și pre mine toată ziua cu așa bucurie mă ascultă, ca și pre tine.

— Carii sînt aceia ? Spune-mi, de va fi cu plăcére domniei tale, au zis privighetoarea.

Îi răspunsă păsăroiul :

— Săcerătorii și alți lucrători de pămînt, carii tu știi bine că sînt buni și oameni de omenie.

— Eu îi socotesc — răspunsă priveghitoarea — a fi ei nu numai buni și de omenie, ci oameni de mare trebuință și de folos comunitetului, înse din toate acéstea nu urmează că s-ar înțălége ei mai bine întru cîntări. Pre lîngă aceasta să nu-i țină pre ei în cîmp lucrul lor puțin. Ba nici cît ar rămînea ei acolo pentru cîntările sau circăirile tale. Vezi tu păstoriul acela colo, care zice formos în flueră, urmează că el înțălége cîntarea ? Până nu-l vei face tu cu cîntarea ta, să lasă fluera, să vie la tine și cu destulare și dulceață îndelung să asculte la tine, până atuncea nu spune nimănui că e cîntarea ta formoasă.

Învățătură. Fieștecăruia îi place cîntarea sa, tocma de nu ar și fi alta, ci filipii, unde iacobii, iacobii și filipii, dăinam, deina și iară deină ! Fieștecare cu bucurie ascultă ce vorbéște el singur. Fieștecarele cu bucurie cetéște acéia ce au scris el însuși. Fieștecarele cu bucurie laudă pre cel mai iubit al său. Însă trăbue știut ca unii din acéia au drept, iară alții strîmb și întru aceasta se cuprinde toată dăschilinirea. Pentru că se îndulcea Dimosten și Țițero și alții lor asémenea în elocvențiile (cuvîntările céle dulci) lor, până ce va fi lumea. Fieștecarele, care bine înțelége așa lucruri, va zice că au avut drept și bine au gîndit. A se nevoi cineva foarte și a asuda tare pentru ca să poată luiși mirui sau agonisi laudă ori în ce lucru și întru acest mod a o pofti, acesta are a sa dreaptă dispoziție sau rînduială. Iară a mînca și a bea bine, îndelungă vréme în pat a zăcea și a se întinde, céialaltă vréme a căsca gura în taină, a căuta care unde umblă, a flecătui nimicuri în vînt și, ce-i mai rău, pre alți oameni de omenie rău a-i cuvînta, nemica mai puțin după laudă a căsca gura, aceasta e pofta nebuniei cei mai de pre urmă. Cel înțelept poftésce laudă, însă o cére de la cei înțelepți și buni și mai vîrtos de la aceia carii înțeleg lucru. Ar trebui să fie careva din sînge rău și nu bun — și într-adins viclean și fățarnic, asémenea vicleanului Șezi, duhovnicul [117] lui Ludvic al patrusprezécelea, carele plăcea și la cei boni și la cei răi. „Vai voao cînd vor zice bine toți oamenii" ! zice noao nemincinosul adevăr. Dar pentru aceasta ? Pentru acéia căci după nenorocire pre lumea aceasta sînt încă mulți oameni răi și vicléni, care de aceia nu vorbesc bine, care nu le iaste spre plăcére lor și nu le joacă lor în ciur. [118] Unii poftesc de la omul de omenie cîte

minciuni, cîte iscodiri să le minţe omul de omenie, ca să le facă lor diştracţie şi acéstea omul de omenie neputînd, deşi scie că norocirea familiei lui se cuprinde în sentenţia celui ce aşteaptă să-i spună minciuni şi prin aceasta se face vremélnic nenorocos, însă de această dată în laturi [119], céia ce alţi oameni de noi vorbesc şi gîndesc. Se judecăm mai vîrtos ce socotim şi ne înţelepţim, noi de noi înşine, aicea se pune aceasta întru orînduială cuvincioasă şi alt bine va urma, noi toţi fireşte ne iubim şi pentru acéia iaste drept pre noi înşine să ne orbim şi să ne înşălăm ? Nicidecum. Iată cum despre aceasta un franţoz foarte formos cuvîntează : „L'amour propre bien entendu corrige de tous les defauts et provient toutes les fautes de l'amour propre mal entendu". Iubirea de sine însuşi prea înţelepţésce o îndreptează de toate neajunsurile şi mai nainte dospéşte toate greşalele a neînţeleaptei iubiri de sine. [120] Îmi aduc aminte că de această materie la mai multe locuri s-au grăit însă prejudecînd de ce preţuire şi folos iaste această învăţătură morală (deacă o va priimi cineva cu bine) şi cu cîtă grijă de acéia cei mai învăţaţi ai tuturor noroadelor, cuvintează şi recomendăruesc, nu-mi iaste frică că voiu veni în vreo cuvîntare deşartă de acéstea adéseori aducîndu-mi aminte. Nu poate avea omul mai viclean şi mai ajer celău [121], care ar fi vrédnic aşa să-l orbească, ca însuşi a lui iubirea de slava cea neînţeleaptă. Aceasta e acéia ce face pre păsăroiu se gîndească că atîta lucrători sufere căldura veara ca numai cîntarea lui se o asculte.

Cu adevărat înfricoşată şi groaznică trebue să fie starea în punctul acesta mai vîrtos a stăpînitorilor şi a domnilor celor mari carii a sa iubire de slavă ca şi ceialalţi oameni în sînul lor o poartă. Şi pe lîngă acéia, mai greu decît alţi oameni pot afla aşa iubitori de adevăr, carii le-ar spune lor drept în ochi céia ce gîndesc. Încă din prunciia lor cea fragedă încungiuraţi aflîndu-să de unii ca aceştia, care tot se nevoesc cum le vor plăcea, şi cum îi vor îndumnezei. Pentru acéia înpăratul stăpînitoriul şi oricare mai mare îndreptătoriu, deacă nu are suflet înamorat în fapte bune, nu e cu mintea ascuţită şi cu duh ales şi deacă nu iubeasce dreptatea, şi deacă nu se învaţă şi nu se luminează el pururea, ca să fie vrédnic şi în stare pre oameni şi îndulcirile inimilor céle de taină a le conoasce, el e omul cel mai înşălat supt soare. Un stăpîn luminatoriu milioane de oameni luminează, îi proslăvésce şi îi pune la calea facerii de bine şi a norocirei. Toată Evropa şi Azia véde şi tot mai mult

conoasce urmările ostenélelor şi a rînduialelor înpăratului Frantisc I-iul, carele măcar de au şi fost pentru binele nostru ai fiilor lui cu atîtea harţuri însărcinat, totuşi părinţéşte voiaşte şi poruncéşte şcoală pentru cei ce vor de acuma înainte dascăli să fie la români, mlădiţele vechilor romani, să se rădice, care în 3 noembrie 1813 spre mîngăiare şi bucurie şi vécinica pomenire în Aradul vechiu s-au început. Şi nu numai înpăraţii aşa minunate îndreptări folositoare în neamul omenesc întru lucrare au adus şi pot aduce, ci şi multe mai mici în comunitaturi căpetenii deacă sînt învăţaţi şi făcători de bine, mult bine fac. Într-un sat chinezul (judele sau cel mai mare judecătoriu) şi preotul cu bun moral şi înţălepţi fiind, pre toţi oamenii din sat spre bine îi apleacă, îi îndreaptă şi îi înţelepţéşte, cătră iubirea de osteneală şi cătră o vieţuire cu dreptate îi îndreaptă şi îi aşează. Şi ce e alta mai de lipsă omului, fără numai atîta pentru lumea aceasta, cît şi pentru cea fiitoare vécinică viiaţă ; el lucrează aşadară numai atuncea, deacă un popor va avea făcători de bine şi învăţaţi oameni de căpeteniei şi preoţie poate cu temeiu şi cu bună nădéjde aceasta a prorocului rugăciune face : „Îndreaptă-mă, Doamne, spre calea ta cea adevărată". Şi mai nainte de acéia cu cît mai prost, cu atîta mai mult de sine gîndéşte, tocma ca şi ai fabulei aceştiia a păsăroiului.

133. **PORCUL ŞI GORUNUL (stejariul).** Porcul venea adéseori supt un goron cu ghinte şi acolo se hrănea cu ghinte. Goronul îi zise odată :

— Vezi cît te hrăneşti tu cu rodul mieu şi niciodată nu vei să cauţi la mine şi să-mi mulţemeşti !

Porcul voind să se aréte că şi el ştie ceva înţelepciune spre a gîndi, răspunse :

— Ei, cum nu ! Poate că tu pentru dragostea mea rodul acesta pre pămînt îl verşi ?

Învăţătură. Înadins înţelepciune a oamenilor acelora carii află în tot chipul excusaţii sau dezvinovăţii, însă necuvîntătoare şi porceşti, ca să nu fie mulţemitori [. . .].

134. **CALUL, SCLEAPŢUL ŞI ALBINA.** Un cal bun ucis fiind în harţ, au început a putrezi, s-au clocit într-însul scleapţii, carii după ce au început a sbura dintr-însul, lăudîndu-să întră sine, începură a grăi :

— O, minune preste minune, de ce neam mare sîntem noi !

Nu prea departe de aciia sburînd albina pre la flori și aducînd miiare, au auzit aceasta și zuăind le-au răspuns :

— Mai bine ar fi să știți ce sînteți și de unde ați ieșit !

Învățătură. Nimene cu nobilitatea sau cu nemeșugul său să nu se laude, care acéle bunătăți și covîrșiri prin care bătrînii nobilitatea au dobîndit, însuși nu le are. Foarte formos despre aceasta zice italianul : „Folle ! tu vanti nobilita in vano, se tuoi costumi sono da villano". Nebune ! În zadar te mărești cu nobilitatea ta, dacă ai nărav sălbatec și netrébnic ! [122] De la un neam prost educația și starea oamenilor nu se poate aștepta, nici se pot pofti așa proprietăți, precum după direptate se cére de la cei de bun neam născuți și bogați părinți, carii au avut mod și mijlocire a se crésce și a se educălui, a se învăța și a se lumina întru carii céle mai mici greșale înprotiva încuviințării și a moralului mari se socotesc. Că ticălosul sărac se înșeală pentru oarecîteva părale și groșițe, sau pentru vreo cîțva galbeni. Acéia se și prescrie netrébnicei lui educație, nemica mai puțin, cu această ecscuzație legile cetățenești nu se îndestulează, și voesc, și drept și iaste, unul ca acela după vrednicie să se pedepsească și să se învéțe minte. Iară dacă se află unul din cei avuți și nobel sau németș să mintă, și cum nu se cade să lucre, aci cu totul se véde nebuna nascere, nenobilitatea și inima întinată, și cu atîta e mai de mare rușine și pedeapsă vrédnic, căci nu numai pre sine, ci și numele cel de cinste și lăudat al părinților și al strămoșilor săi îl negréște. Carele își nălucéște cum că pentru acéia e de bun neam, nobil și în comunitate desclinit, ca neînfrînat înprotiva legilor să lucre, în spital trăbue cu unul ca acela. Și aceasta e mai mic și mai dulce care i se poate zice, care el încă de mare cinste trăbue să își țină.

Légea cetățenească înțelepțéște au rînduit pentru mari remunerații cătră patrie făcute, cu nobilitate nu numai fiii, carii au slujit patriei, ci și următorii lor din neam în neam să se dăruiască, ca prin aceasta să deștépte heroicească sau vitejească virtute. Ba încă și moartea vremélnică, care să socotéște a fi lui nemurire, însă pre lîngă toate acéstea lăudata rînduială nu trebue lepădată aceasta din minte niciodată, că légea cea firească, adecă légea lui Dumnezeu cu mult mai bătrînă, mai înțeleaptă și mai perfectă iaste decît légea cea cetățănească. Și aceasta e lége vécinică, ca toate și fieștecare să se prețuiască atîta cît trăbue și i se cuvine și e vrédnic, iar nice mai mult nice mai puțin. Spre ce au slujit celor mai de pre urmă stricaților atinéni și machidonéni vitejiia și vîrtutea celor dintîiu bătrîni ai lor ? Fără numai spre batjocură și ocară le-au fost !

De aceasta s-ar putea mai mult vorbi, însă celui înțelept puțin e destul. Atîta dar fieștecarele dintru aceasta véde că lucru de mai mare lipsă iaste a da, iară mai vîrtos pruncilor nobilești bonă educație și pre dînșii din tineréțe cătră iubirea de osteneală, cătră învățătură, cătră sănătoasa înțelepciune și buna vîrtute a-i îndrepta și a-i obicinui.

135. **CLIERĂ SAU O BESÉRICĂ PĂRĂSITĂ, VÉCHIE FOARTE, ȘI VRĂBEȚII.** Într-o besérică bătrînă lăcuia mare putére de vrăbeți sau paseri, care se înmulțea aciia. Stăpînul locului poruncind să se strice acéle ziduri vechi, în locul lor sholi, spitale pentru cei bolnavi și ziduri pentru fabrică au rădicat. Și după ce au isprăvit această noao zidire, s-au adunat paserile iarăși căutînd lăcașurile lor céle mai dintîiu. Iară se spăimîntară nemaiaflînd butorile și crepăturile, au început între sine a se înțelepți și a grăi :

— Au nu iaste stăpînul locului acestuia cu totul nebun și fără minte căci își făcu atîta lucru pănă ce au stricat acea preaformoasă și înzilită zidire și făcu această noao dar fără nici un folos zidire ! Unde sînt noao butorile și crepăturile întru care moșii și strămoșii noștri cu nespusă odihnă se încuiba și sălășluia ? De ce treabă iaste aceasta, vai de el ! Ce șopîrle vor viețui acuma aicea ? Ci să fugim, fraților, de aicea. Fie-i aceluia de bine, care l-au învățat să facă aceasta și căci el n-au avut mai bună minte să nu-l fie ascultat.

Învățătură. Să lăsăm vrăbeții și paserile să vorbească, lor li se poate și li se șéde, căci sînt pasări, și alta de la dînsele nu se așteaptă. Iară omul cu suflet cuvîntătoriu, cu prea formoasă înțelepciune de Dumnezeu înfrumusețat, așa să se înțeleptească și întru acest chip de obicéiuri înpăngenit bătrîne să se țină, și acéia nici din vreo înțeleaptă arătare, fără numai că așa au ținut și bătrînii lor. Acéia însemnează că vrea să fie mai necuvîntătoriu decît vrăbeții. Cine va fi, carele să nu vadă că aceasta nu e bună de nemica și e de rușine făpturei înțelépte, voei și socotinței înțeleptului ziditoriu cu totul îi iaste înprotivă. Toate istoriile de cînd au început oamenii a le scrie de toate céle ce s-au făcut întră dînșii, despre acest adevăr cu o sloagă ne întăresc, cum că înpărății mari și noroade putérnice, până ce s-au îndreptat după cum se cuvine, cu înțelepciune înflorea și era lăudată, iară cum se dădu în laturi de

pre această cale mântuitoare, întru nenorociri și în necinste au căzut și s-au prăpădit. Nimene să nu gîndească că se pară [123] vreo vrăjitorie și preste fire lucrare și măestrie pentru a putea face de care cel de demult Omir așa spune, că au zis Minerva lui Dionid : [. . .] Negura de pre ochi ț-am luat-o ca să cunoști bine pre Dumnezeu și pre om. Această negură nu e alta nimic, fără numai credința deșeartă, cînd întărește ceva sau lapădă neștiind pentru ce, tocma ca vrăbeții noștri. Înțeleptul Dimosten cu puțintele cuvinte de aceasta ne sfătuiaște : [. . .]

Să luăm sama ca să nu ne facem mai slabi decum sîntem, adecă : înțelepciunea cea de la Dumnezeu dată să o întrebuințăm precum se cuvine acolo unde putem. Și de cea de comun omenească și sănătoasă înțelegere să nu ne depărtăm. Nu din vremile de demult ci și acuma în învățata Europă mulți se află foarte învățați și petrec viiață fără prihană, carii numai pentru că încep a se depărta de înțelégerea sănătoasă, cad în céia ce-i zic nemții șvermerai, adecă smintirea crierilor și clătirea minței și încep încoace și încolea a iscodi niște taine ieroglificești de ale rabinilor. Și oricarele care nu va una, ei să fie întru ale lor fantazii și aiave vedenii de visuri și rău înțelése și îndefeterul lor să se scrie ! Ei îl anumesc profan, adecă nesfințit om lumesc. Iară dacă se lipéște de ei, de va fi de comun cunoscut că e om de nimica, nemica de acéia, el e frate, taci ! Pentru acéia fericită iaste casa caré are stăpîn bun și înțelept. Fericită e turma creștinească caré are arhiepiscop și păstoriu adevărat de o viță și de o limbă, iară nu năimiți și streini, carii nu înțeleg limba turmei și ea graiul lui ! Că ce îndreptare se poate aștepta și dobîndi de la un vitreg și mașteh ca acesta, care cu adevărat pune sufletul lui nu pentru pășunea oilor sale, ci pentru lîna, laptele și pentru grăsimea ei. Fericit e norodul carele are înpărat iubitoriu de dreptate și luminat, carele nu păzéște muerile, nici prinde muște ca Domițian, ci încungiură înpărăția sa ca un casnic vrédnic, scule, clisuri și ziduri pustii strică și în locul lor face școli, cășî pentru bolnavi și alte acestora asémene folositoare zidiri, nepăsindu-i ce flecătesc și vorbesc paserile și cioarăle. Ferice va fi de toți oamenii cînd se vor îndrepta precum se cuvine cu cuvîntătoare înțelepciune, neurîndu-se nici despărțindu-se, fără numai de cei răi și nebuni, nenumind unul pre altul profan, că aceasta e sudalmă și nice unui om de omenie nu e plăcută, nici se cuvine, fără numai făcătoriului de rău. Sfînt e cuvîntul bătrînului ce zice că cei răi atuncea vor peri, cînd cei buni se vor uni și se vor înpreuna. „Și cine sînt acei buni ?“ va zice cineva. „Toți aceia carii sînt iubitori de osteneală, înțelepți și de omenie, pre sine și familia ține și hrănéște după cum e voia lui Dumnezeu, și pentru binele de comun cu o sloagă, cu un gînd și cu un suflet se grijesc.

136. **VULPEA ȘI STÎRCUL.** Vulpea au văzut în primăvează stîrcul, care numai ce venise, și apropiindu-se de dînsul, îl rugă să-i spună ceva de pre locurile acéle depărtate, pre unde au trecut și au sburat. Atuncea au început stîrcul a întinde povéstea și multe a spune, ce ape, ce bălți, ce rîturi în India și în Eghipet se află și ce broaște sînt într-însele. Iară dacă treci în Țipar, Țeara Grecească, Machedonia, acolo se află broaște de munte și broscuțe verzi care se sue pre lémne și sînt foarte bune la mîncare.

— Atuncea — zise vulpea — așa ești tocma de nemica, dacă tu din atîtea locuri așa de departe nu știi altceva să-mi spui, fără numai ce féliu de broaște sînt și aceasta zicînd, își întoarse coada către stîrc și se duse.

Învățătură. Închipuirea omului de pre graiu se cunoaște, zice sentenția grecească. Omul cel înțelept pretutindenea caută să vadă ceva înțelept, să conoască și se învéțe cum sînt oamenii, năravurile lor, obicéiurile și constituția, legile țării, învățăturile, măestriile, îndeletnicirile și zăbavele sau altă trécere de vréme a lor, ce e undeva vrédnic de laudă și ce e de defăimare. Iată cum acel dumnezeesc grecesc făcătoriu de viersuri încépe Iliada sa cea nemuritoare : [. . .] Bărbat îmi arată cu muze mult iscusit, care mult au umblat în streinătate, mulți oameni a multor cetăți au văzut și mintea le-au cunoscut. Cine se duce și umblă după înțelepciune mai înțelept se întoarce acasă, iară nebunul mai nebun se întoarce decît cum au fost cînd au plecat de acasă, căci de așa féliu de negoț și unul și altul pretutindenea se află. Cu ce féliu de oameni se améstecă cineva, sau e însuși așa sau mereu, mereu așa va fi. De la cei buni binele vei învăța, iar de te vei mesteca cu cei răi, vei pérde și acea puțintică minte ce o ai. Aceasta nu numai pentru purtare trăbue înțeles, ci și pentru cetirea cărților. Sînt multe féliuri de nemicuri tipărite, care mai bine iaste să nu le cetească, sau care le cetéște, iaste détoriu tare să prejudece și binele de rău să-l poată deschilini. Întîiu, ce e bine înțelept la inimă și în minte a așeza și a învistieri. A doao,

ce e nebun a lăpăda. Întru aceasta să facem ca și Socrat, cum învață pre Dimonic: precum vedem albinele spre toate céle ce răsar slobozindu-se și din toate céle de bună treabă luînd, toată această preaformoasă lume e plină de miiare și de lapte, de nectar și ambrosie. Duhul cel sfînt, bun și adevărat preste tot locul din destul varsă sémnele înțelepciunei, a purtării de grije și a bunei întocmirei ceii vécinice pentru inimile céle bune și pentru sufletul cel înțelept. Să deschidem ochii noștri spre toate punerile înainte care pre noi ne încungiură, să le luăm bine în samă și înțelepțéște. Și de am trăi pănă-i lumea, nu am înceta niciodată cu acel sfînt cîntăreț a striga: „Măritu-s-au lucrurile tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut!"

După acest mod pășind, ori în streinătate înstreinat fiind, ori cărți cetind, nu numai că vom avea de multe preaformoase lucruri a gîndi și a vorbi (iar nu ca stîrcul numai de broaște și bețivul numai de vin și de vinars sau rachie) ci céia ce mai mult poftim, acéia vom dobîndi; adecă fieștecarele în starea sa va fi cu odihnă și bine norocos. Nu e de lipsă să știe omul taine maghicești, nici cum nu va preface arama în aur, pentru ca să-și poată afla dreapta sa fericire. Mai vîrtos căruia au dat Dumnezeu de se află dreaptă și înțeleaptă stăpînire. Iubirea de osteneală, măsură și înțeleaptă purtare, cuget curat și neîntinat, inimă iubitoare de oameni aceasta e toată taina, aceasta e aurul și vistieriia vremélnică și vécinică, fără de caré Midasu cel bogat și Sardanapalusu cel iubitoriu de dulceață nu sînt alta fără cerșitori și calici. Vivitur exiguo melius. Natura beatis omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti. Se viețuiaște cu puțin mai formos. Natura au dat să fie toți fericiți, dacă va cunoaște careva și va ști întrebuința.[124] Care acéste cuvinte nu le va cunoaște a fi adevărate, acéla de bună voe nu va fi bine norocos. Și dacă nu va, să-l lăsăm, căci nu-l putem la acéia sili.

137. **PUIUL VULTURULUI ȘI BUFNIȚA SAU CIUHUREZU(L).** Puiul vulturelui ochie oareunde într-un lemn budugănos (găonos) un ciuhurez și apropiindu-se către dînsul, îl întrebă ce lucrează el acolo?

— Iată, gîndesc și mă grijesc — răspunse ciuhurezu(l).

— Dar de ce gîndești, zise vulturelu(l) de bine au de rău?

— Îmi vine cînd și cînd ceva rău în minte — zise ciuhurezu(l), însă aș mai voi, de s-ar putea, tot de bine să gîndesc.

— Deacă gîndești tu atîta de mult, adăogă vulturelu(l), trebue se știi mai mult decît noi acéstelalte paseri, care negîndind atîta, totuși știm cîte ceva. Spune-mi, rogu-te, iaste adevărat céia ce spun oamenii de o pasere ce se chiamă Merop, cum că ar zbura în sus fiind cu coada către ceriu, iară cu capu(l) către pămînt?

Rîse a Minérvei favorită pasere și îi răspunse:

— Adevărat iaste, înse trebue se știi că paserea acéia sînt oamenii acéia carii grăesc că ar voi să dobîrdească ceriul fiind cu totul către céle pămîntești aplecați; nici ar voi să le piardă cîndva dinnaintea ochilor.

Învățătură. Pentru că noi iubim această viață vreméinică și acest pămînt al nostru, care e dat noao numai pre o vréme, ca pre un părtaș a lăcuinții noastre, avem drept și facem bine, urmînd legii ceii firești, caré e întru noi născută. Tot omul vrédnic și înțelept deacă voiaște nu în toată vrémea vieții sale, ci numai un an sau o lună, sau mai puțin în vreo casă se petreacă, el se grijéște să-i fie casa acéia curată, rînduită, folos pentru sănătate și cît mai mult poate fi plăcută. Nu va fără de nici o nevoe se trăiiască în gunoiu și în putoare, căci aceasta nu numai că e sănătății spre stricăciune, ci și sufletului cuvîntătoriu urîtă și cu necuviințe. Și cum se véde cineva că trăiaște în gunoi și în nerînduială neavînd nici o nevoe, cu dreptul că pentru dînsul urîtă socotință se zamisléște. Înse: est modus in rebus! Iaste mod întru lucruri, precum și la alt loc am mai zis. De vréme ce sîntem datori ca niște făpturi înțelépte pentru acest trup al nostru vremélnic cît putem mai mult să ne grijim ca se fie hrănit și curat, cu cît mai mult sîntem datori cu o grijă neasemănată și mare gîndul cel cuvîntăreț, pentru sufletul cel fără de moarte, ca se fie hrănit cu sănătoasă învățătură, se fie sănătos de toate boalele céle sufletești sau morale și să fie neîntinat și curat de toate greșalele, ca un porumb curat și întreg, să se învredinească a fi a lui de la care are el începerea sa. Deacă e lucru înțelept a ne griji ca să ne fie curțile, casa și așternuturile, satul, cetatea și iubita moștenire sau patria întru o plăcută curățenie, bună rînduială, ca într-însele în pace și cu îndestulare se putem viața noastră petréce, formoase și bine întocmite iubiților strenepoți să le lăsăm. Dar cu cît mai tare trebue să ne grijim pentru

lăcaşul cel fericit şi vécinic şi patriei pentru sfînta vecinicie. Noi toţi vedem că familii înpărăteşti şi înpăraţi pre pămînt ca şi ceialalţi oameni cad în boale şi mor — nici iaste pre pămînt bogăţie şi domnie caré ar putea răscumpăra pre cineva de la moarte. Aşadar toţi vom pleca pre calea morţii, care mai nainte, care mai tîrziu şi ne vom duce de aicea. Şi pentru ce aduc aminte aceasta, care toţi ştiu ? Poate că pentru acéia ca să ne înfricoşăm mai tare de moarte ! Nicidecum şi nici într-un chip şi aceasta e acéia caré nu o ştie fieştecarele şi de acela e vorba mea aicea. Cine se téme de visuri cînd adoarme ? Nimenea, fără numai de ar fi căzut în vreo melanholie. Cine se poate téme cîndva de moarte, carele precum se cuvine créde că iaste Dumnezeu şi e sufletul nemuritoriu ? Iară cine aceasta nu créde, el e siriman melancolicus moral ; pentru acéia se spăimîntează şi răcnéşte ! Cine-i va ajuta, deaca nu-i mai cu minte ? De unul ca acesta aicea nu iaste vorba. Trupul acesta al nostru, vinele [125] şi oasele din mîncări şi beuturi mai nainte în pîntecele maicii noastre, iar după acéia afară s-au întocmit şi au crescut. Aşadar ce e nou e acéia şi neobicinuit, că-l vom dezbrăca şi lăsa ? Noi am plîns cînd ne-am vîrît cu capul în lumea aceasta, înse atuncea nu am ştiut nimica, nimenea dară nu ne poate batjocori. Iară se plîngem şi cînd vom pleca de aicea fiindcă mulţemită lui Dumnezeu ştim ce ni se cuvine a face ? Aceasta nemica nu trebuiaşte ; acesta e obiceiu bătrîn, pre carele trebue întru varvari, mojici, necredincioşi şi răi la închisoare să-l trimitem. Iară noi carii sîntem după darul lui Dumnezeu cu lumina Evangheliei luminaţi şi crédem în Dumnezeu şi în nemurirea sufletului nostru, se căutăm la moartea aceasta vremélnică ca la un vis şi să ne bucurăm cu acéle sfinte cuvinte : „Fericiţi cei ce au adormit întru Domnul."

Nemica e aşa de spornic a deştepta pre om cătră faptele céle bune ca această creştinească înţelepţie, pre dînsul a-l face vrédnic de sufletul cuvîntătoriu şi a-l duce cătră bona norocire a lui. Vieţuiaşte tu înţeleptéşte cu o viaţă făcătoare de bine spre folosul şi bucuria ta şi a altora, iar după acéia la vrémea sa pleacă de aicea înţeleptéşte, înbonătăţit cu cuget curat şi cu încredinţată nădéjde a vieţii ceii vécinice. [...]

138. **ASINUL (MĂGARIUL) ŞI ESOP.** Asinul au văzut pre Esop umblînd pre cîmp şi luînd seama ce lucrează dobitoacele, şi dintru acéia întocmea fabule, dîndu-le oamenilor spre învăţătură şi apropiindu-se cătră dînsul, îi zise :

— Auzi, Esope ! Tu adéseori în fabulele tale mă pomeneşti pre mine. Scrie-mă că am zis şi am făcut şi eu ceva cu înţelepţie !

Spre aceasta Esop rizînd, i-au răspuns :

— Atuncea aş fi eu măgariu, iară nu tu.

Învăţătură. Care poftéşte pre sine ori în ce lucru lăudat mai ales şi deschilinit să se aréte, cu drept e pentru acéia se aibă grijă şi să se ostenească. Mîndria vine înaintea căderii. Urît iaste a se arăta cineva céia ce nu e.

Cine nu au învăţat nici o măestrie, el se sépe cu budacul [126], sfătuiaşte Foţiliad, că şi întru acest mod poate fi omul de omenie. Lucru(l) mai de lipsă iaste omenia şi fapta bună ; pentru acéia Dumnezeu de comun au făcut de la înpărat pănă la setean, ce e netrecut de lipsă şi fără ce nu poate fi, acéia e dată şi furnicii. Fieştecare are atîta minte şi înţelepciune ca se poate fi, numai de va vrea, bun şi de omenie.

Un craiu franţozesc trecînd pre lîngă o bucătărie (cohnă) au văzut un feciorandru, carele întorcea frigarea şi cînta la foc. Îl întrebă craiul pentru ce-i aşa de vesel.

— Că mi-i bine ca şi craiului.

— Cum ziseşi ? întrebă craiul.

Iară tînărul zise :

— Iată aşa : craiul nostru are ce-i trebue lui, iară eu încă am ce-mi trebue mie.

Răspunsul acesta plăcînd craiului, au luat pre acest tînăr între slujitorii lui cei mai de aproape, care cu vréme au fost mare om.

Nimenea din cuvintele acéstea să nu închée că fieştecarele trebue să rămîe aşa cum iaste. Nicidecum. Aceasta e pentru asin iară nu pentru om. Se cuvine bine să ştim că e mare deschilinire numai de sine însuşi a fi bun, a veni în cărări şi a se face mai bun.

Scriu de Iulie Chesariul că au fost pleşug, însă el au slugărit atîtea aducătoare de biruinţă cununi, cît au avut prea slăvit pleşugia sa cu ce acoperi.

Cine nu e învăţat şi se grijéşte cu bunătatea sa a deplini lipsa învăţăturii, el gîndeşte cu mintea şi lucrează ca şi zisul Chesariu, iară carele nu-i din destul învăţat şi voiaşte să se aréte că iaste şi numai pentru acéia la toate acelea ce nu e vrédnic el să le înţeleagă în contră vorbéşte şi „nu-i aşa" strigă ! Întreabă-l pentru ce ! El sau nu ştie

se spună, sau de va și spune ceva, acéia iaste mai rău decît neștiința. Înprotiva unuia ca acesta aicea se vorbéște. Nănașul Matei Obrici spune și cu inimă curată cunoaște că nu-i ager la minte, nici e vrednic de osebite lucruri mari; nemica mai puțin, mai iubitoriu de ostăneală, mai lucrătoriu de pămînt și mai de omenie om decît el în tot satul nu iaste. Și el dară întru ale sale margini pășéște ca Iulius Chesariul.

Să căutăm acuma la vînturosul și fantastul. În zile proaste, cînd nu-i înbrăcat formos, mai vorbéște cu oamenii cît și cît, iară cum e vreun praznic și se înbracă în haine cu aur cusute (și acéle din munca altora) atuncea tot saperlothain [127] din buze îi zboară. Tu îi grăești, iară el flueră, caută la pruslucu lui și spune că-i vor veni altă modă de haine de la Vienna (Beciu) scurte, alte pre el, altă minte în cap. Și de se află și vreo persoană duhovnicească așa, iată-ți oglinda și exemplul altora.

Muiarea de cinste și înțeleaptă, de va fi și în haine proaste înbrăcată, e vrédnică de cinste, iară cea deșartă, țifrășită, zădarnică și fără de lucru, care șușeirea hainelor de mătasă i se întorc și crierii, sloboade graiurile întinse ca balmoșu(l); unde nu se vorbéște rău de alții, acolo nu rămîne ea. Una ca aceasta să se ascundă și să nu iase afară din casă. Că ea iaste pentru sarai turcesc, iară nu pentru oameni slobozi, unde se caută mintea și înțelepciunea. Acestor asémenea greșale se pun subt semn de măgariu, pentru care cine ar voi bine de el se vorbească, ar trebui el însuși să fie măgariu.

Căutînd la timpurile care după noi vor urma, aduc aminte de aceasta. Că precum au fost și mai nainte schimbări pre lume, așa vor fi și în urmă [...]. Iară stăpînirile omenești se vor schimba ca și mai nainte, și schimbarea stăpînirii se va aduce în învățături și obiceaiuri noao. Întru așa țircumstanții dorite, îndată la început sînt datori căpeteniile norodului toată grija spre acéia se o pună. Coconilor celor hotărîți cît spre slujba cetățănească, atîta și spre cea besericească folositoare cărți, formoasă învățătură, făcătoare de bine educație să se dea, căci deaca se îndreaptă lucrul dintru început bine, tot mai bine merg înainte.

139. **STATUL** [128] **DE ARAMĂ.** S-au aprins o capiște [128*] a idolilor și într-însa s-au topit o statuă de un maistor bătrîn și iscusit făcută. Vine alt maistor nou și de acéia însuși aramă au cioplit alta după o modă noao ori în ceva mai deschilinită, iară în célelalte asemenea statuei cei dintîiu. Au văzut-o pizma, scîrșni cu dinții de necaz, ci cu acéste cuvinte s-au mîngăiat zicînd:

— El nu ar fi fost în stare nici așa să o facă, de nu ar fi avut arama maistorului celui dintîiu.

Învățătură. Nu e de mirare că pe vrémea de acuma oamenii cei învățați întocmesc și așază ceva mai formos și maistorii cei vrédnici orice mai formos cioplesc decît alții ce au lucrat înaintea lor. Să se dea unui vrédnic negoțitoriu capital bun, îndată ar încépe cu mînile goale. Minunată asemănare întru aceasta dă noao Mîntuitoriul: „Asemănatu-s-au înpărăția ceriului omului casnic, carele scoate din visteriia sa céle vechi și céle noao". Ce au știut cei dintîiu acéia alții după dînșii au aflat scris gata și ce au aflat aceștea după o mie sau doao de ani, acei dintîiu acéste nu au putut ști nici a afla. Aceasta e firéște. Se fie avut Aristotel și Arhimir pre alții înainte de ei lor asémenea și se fie trăit pre vremea lui Nevton și Aider [129] și ei ar fi știut ce au știut aceștea.

Lăudînd pre oamenii acești, mari de acuma, prin aceasta nu se face nicicîtă în micșorare a măririi celor dintîiu. Ei totdeauna au rămas și vor rămînea în veac oameni mari și slăviți. După acest mod vor veni alții carii îi vor întréce, și așa mai departe, pănă va fi învățătură întră oameni. Ai noștri [36] cei mai de căpetenie dascăli beserice cești, precum Vasilie al Chesariei, Grigorie Nazianzinul au învățat în Stoina de la un filosof elinesc Livancie. Urmează dară că ce s-au știut pre vrémea acéia au putut și ei ști, iară célelalte învățături, care în urma lor s-au aflat, precum și America nici în vis nu le-au venit. Aceasta oricare, de va avea numai un grăunț de minte, va judeca, véde că pre calea sa cea firească mérge și cum că altmintrea nu poate fi. Și ori pentru ce se află mulți carii se topesc și mor după céle bătrîne, pre carii îi auzim că suspinînd zic: „Ei, bătrîni, bătrîni! Unde sînt bătrînii noștri?" Și aceasta numai de la aceia se aude, carii nici știu ce sînt cei bătrîni, nici ce sînt cei tineri. Se întreabă de unde purcéde aceasta? La cei proști din neștire, și acestea nici sînt atîta de mirare, căci firéște iaste, cine nu știe ceva până cînd nu știe, acéia nu poate ști de ar avea o sută de capete iară nu numai un cap. Iar la cei ce știu, apoi așa grăesc, din nimica alta fără din mîndrie și zavistie grăesc. Ticăloasa

și oarba zavistie, caré nu lasă se vadă nici se cunoască, încă mai puțin a cinsti céle de folos! Înse cît e de rea și îndărătnică, atîta bunătate are, căci muncéște, rumpe și face de scîrșnéște cu dinții pre acela care are lucru cu dînsa. Omul, făptură cuvîntătoare, deacă nu pentru alta, pentru binele său să-i fie pacea și odihna, ar trebui să-și curățească inima de această pacostnică și de comun stricăcioasă reotate, caré multe înpărății au surpat și noroade fără de număr au prăpădit și întru nemica le-au prefăcut. Au, nu e mai formos și mai înțelept așa a gîndi? Dumnezeu, carele e după fire cea mai perfectă înțelepciune, zidind om cuvîntătoriu, i-au dăruit suflet spornic de a fi el cu minte și înțelept. Așadar, oriunde vedem acéste lucruri, ori de ar fi în Elin, sau în Latin în Bramin, sau în Mandarin, să le prețuim, ca pre un dar a lui Dumnezeu și să ne sîrguim cu dînsele a ne folosi. Filosofii cei dintîi grecești au căutat învățătura de la eghipténi, finichiani, haldei și indiani. Și ei după aceasta au adus-o în mare perfecție, pre învățătorii săi cu mult i-au întrecut și altor noroade europești le-au înpărtășit și le-au tradiruit. Și fiindcă pre pămîntul acesta se fac multe schimbări vedem astăzi că tocma acei înțelepți filosofi grecești nicicît nu se sfiesc a tréce în luminata Evropă ca să-și dobîndească și căștige lor învățătură și înțelepciune. Și cînd va voi Dumnezeul cel prea înalt de stăpîniia varvaricească să-i sloboadă, (precum sînt ei ageri la minte și iubitori de învățătură) în scurtă vréme vor ajunge pre toți ceialalalți și îi vor întréce. Căci țara grecească iaste locul cel mai iubit al muzelor și limba elinească iaste a tuturor grațiilor, după covîrșire limbă favorită au fost, iaste și va fi. Așa înțeleptind vom gîndi ca oamenii cei înțelepți și va simți inima noastră dulceață și bucurie. Că cel luminat și înțelept suflet nici va, nici poate altmintrea gîndi. Să ne bucurăm de darul lui Dumnezeu cel luminat și dulce, să-l cinstim și să-l poftim. Carele aicea se va bucura, cu mult mai mult se va bucura atuncea, cînd i se va descurca și slobozi sufletul și trupul acest slăbănog și de grijile céle lumești. Și de au pizmuit cineva pănă acuma, ori din neștiințe, ori din ce-i place, se înceate. Aceasta e mai înțelept și mai bine trupului și sufletului și la toată comunitatea mai de folos.

Omului de cinste nu se cuvin cabale, zivistii și alte lucruri netrebuite.

140. **HERCULES.** Acest slăvit uriaș (voinic sau heroi) după ce au săvîrșit toate ostenélele și nevoințele sale, curățind pămîntul de hiarăle céle réle și aducătoare de pagubă și slobozind pre oameni de varvari și muncitori, [130] abiia s-au învrednicit a se înălța pre Olimpul cel înalt și a întra în lăcașurile céle luminoase a înpăratului Iupiter și a ședea după masa unde se bea nectarul țiparului și ambrosia Malvaziei, iară cînd au întrat aciia, la toată rudenia și seminția înpăratului, fiilor și fecioarelor, la toți după cuviință pre rînd făcîndu-și complementul cu senătate, iară mai vîrtos și după covîrșirea înpărătései Iuno maicei sale, au arătat a sa înaltă cinstire și vécinică mulțemită.

— Cum e acéia? mirîndu-se, l-au întrebat fiica lui Iupiter, Minerva cea preaînțeleaptă, la acéia, caré mai mult te-au urît și cumplite goane asupra ta au rădicat, acuma atîta mulțemită arăți?

— Ei însuși, răspunse Hercules, căci de nu ar fi fost goanele ei, nici pre jumătate de mărire și glorie ca aceasta nu mi-ași fi agonisit sau rămunărat.

Învățătură. Omul cel făcătoriu de bine poate avea orice slăbiciuni și greșale, care și el însuși nu e vrédnic așa precum ar trăbui să le cunoască și să le vadă. Urmează dară nici se grijaște oricum să se scuture de dînsele. Priiatenii lui cei mai buni, poate fi că din cea preste măsură dragoste cătră el, acéste greșale nu le pricep, sau de le și cunosc într-însul, să le iarte și să le dezvinovățească, pentru acéia căci aceasta e obicéiul dragostei și a prieteniei. Nepriiatenul cel adevărat nu vrea să știe de glumă, ci numai cu ai săi doi ochi, sau de e după întîmplare și orb de un ochiu, și cu acel unu el véde mai bine decît Argusu cel cu o sută de ochi. [131] Și de ar fi acéia ce véde el numai perișor, ochii lui de așa natură sînt, cît li se pare lor că e o bîrnă mare. Și iară după norocire de nu se téme nu-i pasă, ci spune nu după spatele cuiva, ci drept în față acéia ce véde. Și aceasta e cu adevărat acéia ce iaste omului drept și înțelept, care poftéște să se îndrépte de mai mare trebuință. Aceasta e dintiiu și precum poate fieștecarele vedea că nu e lucru mic, înse pre lîngă aceasta ce vom zice e bagatel: din fire fieștecare om vrédnic și cu minte iubéște precum slava (gloria) și cinstea, așa și odihna sa. Unul ca acesta în tot chipul se nevoiaște și se sîrguiaște să-și remuneruiască luiși nume formos și să-și căștige cît îi va fi destul se poată după acéia viețui (se înțe-

lége după chiemarea sa și întru ale sale înprejurări), întru o cinste formoasă și întru o odihnă îndestulată.

Acuma dar în istorii aflăm destui, ba încă și acum în zilele noastre prea mulți vedem, carii destulă vréme s-au arătat înțelepți iubitori de osteneală, vrédnici și făcători de bine până ce au dobîndit după pofta lor cinstea, avérea sau domniia și după acéia au venit întru o nebăgare de seamă, s-au slăbit, s-au stricat și cu totul întru alt chip s-au prefăcut. Dintru o mie de exempluri voiu aduce unul, înse sănătos, pentru ca se arăt cu fapta acéia ce grăesc. Nu au putut fi mai bun și mai întreg la minte și treaz decît înpăratu(l) Alexandru cel Mare, până ce nu au supus Azia și au biruit pre Darie ; iară după ce au dobîndit toate ce au vrut, s-au predat cu totul nebunei și deșartei mîndrii persienești, nemărginitei chieltueli și beției, neîndestulîndu-se pre sine cu cinstea cea înpărătească s-au dat a se îndumnezeii și s-au făcut din om hiară, din înpărat înțelept s-au făcut muncitoriu și apoi au început după masă a ucide pre cei mai mari și mai buni priiateni și ofițiri ai săi. Iaste de lipsă, va gîndi cineva, că după ce vine omul întru mărire și domnie să se răzvrătească și să se strice ? Nicidecum, dacă-i drept cu minte.

August Chesariul, mai nainte până a nu fi înpărat, au fost destul de rău, iară după acéia nu au fost om mai bun și mai blînd decît el. Din acéstea se véde de ce folos poate fi omului celui bun și vrédnic pizmătarnicul și nepriiatenul, de carele fiind totdeauna întru priveghiare, de au și venit întru mare stăpînire, nu se predă slăbiciunilor nici desfătărilor lumești. Avînd de sine se păzi, neîncetat priveghiază, nici se lasă lesne a-l orbi cu laudele céle preste măsură ale acelora carii i se lingușesc. Orice bun și de laudă lucru au făcut, tot i se pare că e puțin și până cînd știe că se mai află cineva care se va sîrgui să înmicșoréze acéia și se aréte că nu e desăvîrșit. Pentru acéia întru priveghiare și în lucrare nu slăbéște, nici încéată pre calea bunătăților a alerga și a mérge înainte, până ce ajunge la așa măsură a perfecției, unde și pizma trăbue să amurțască și să se ascundă, care de nu se și întîmplă până e viu, se va întîmpla după acéia. Cel înțelept se grijéște de una ca și de alta.

Din toate acéstea nimenea să nu gîndească că pizma e lucru bun, de vréme ce și ea pricinuiaște uneori ceva bun și de folos. Nicidecum. Ea rămîne netrebuită și rea, căci socotința ei nu e ca să pricinuiască și se scoață ceva bun,

ci acéste se înpédece, să sfarme și nemica să le facă, și oricînd i se poate, acéia și face. Facerea de bine sau virtutea fiind de neam și proprietate dumnezeiască, ea are acest prea formos dar și covîrșire ; cît însuși cea streină și rea socotință spre bine o întoarce și o întrebuințează. Rămîne dară noao să zicem ce e pizma și cum se naște ? Pizma e mîhnirea desevîrșirea (perfecția) altuia. Aceasta scurtă hotărîre arată întru același timp și ce iaste ea și modul după care se naște. Îndată după ce cuiva îi pare rău și nu caută cu bucurie să fie altul mai bun decît el și mai bine decît lui, el îi pizmuiaște și încépe a-l urî și a-i pofti răul. [. . .] Cea mai dintîiu și începutul patimii aceștia în cea fără de răotate fire, de nu se va întoarce și întrebuința spre rău nu numai că nu e rea, ci bună și de folos, căci iaste pofta a folosi și a se sîrgui și a urma dragostii. Pruncii cînd se întrec care mai tare va alerga, bine fac, iară cînd pune unul la altu(l) picioru(l) ca să cadă acesta pre nas iară celălalt să-l întreacă, întru acestași chip e rău. Tot ce au sădit firea în om, deaca se întrebuințează cu cuviință și cu înțelepție, toate sînt de lipsă și bune ; iară cea rea întrebuințare toate spre rău le întoarce.

141. **PRUNCUL ȘI ȘARPELE.** Pruncul văzînd un șarpe au luat un toiag (bîtă) zicîndu-i :

— Nu te apropiia de mine, că-ți voiu da cu acest toiag drept preste mijlocul capului, că eu am auzit cum au mușcat unu(l) din voi mai dăunăzi pre un prunc carele apoi îndată au și murit.

— Ia ascultă încoace, răspunse șarpele, și auzi acéia ce n-ai mai auzit, care și trebuiaște se auzi : deaca voești se știi lucrul din început până în sfîrșit.

Pruncul acela au voit să ucidă șarpele, să-l dezbrace de pélea lui cea pistriță și se o tragă pre toiagul său, pentru acéia l-au mușcat și otrăvindu-l l-au omorît. S-au dus pruncul și spuind tatălui său ce au auzit, l-au întrebat, iaste lucrul acela așa ?

— Acéia poate fi lesne, fiiul mieu ! îi răspunse tatăl, pentru acéia de acum înainte nu créde nici un lucru care numai jumătate l-ai auzit ; numai așteaptă până ce-l vei auzi de tot cu toate țircumstanțile lui. Deci și atuncea bine judecă mai nainte de ce ai zis așa e, iară nu altmintrea.

Învățătură. Toate înșălăciunile omenești pre lume, precum am zis la mai multe locuri, purced ori din neștiințe ori din strîmbă și neajunsă cunoștință ; care cum din des-

tul neajunse și desăvîrșit, așa toate céle ce să grăesc și judecă de dînsele, trebue să fie ori cu totul, ori numai o parte minciună. Și pentru ce cred oamenii așa lesne și se înșală ? Iată pentru ce. A ști iaste lucru formos. Și fieștecarele din fire poftéște a avea ce e formos. Iară a pofti ca să aibă acéia sau tocma înadins a și avea, acéia fieștecarele véde că e una de alta departe a avea și a ști ceva. La acéstea să cer mijlociri, mod și osteneală, iară a pofti ceva, sau a pune luiși vreo părére, că are cineva céia ce poftéște, la aceasta nu se cére nici jumătate de osteneală. Pentru acéia se întîmplă ce zice englezu(l). E men șal herdli spiik enitink so ecsord, bot hi nil faind his epruuvere.[132] Un om de va grăi numaidecît ceva cu nebunie, iarăși va afla pre ai săi carii vor întări și créde. Bine zic românii : mai bine se cred, decît să mă mai duc să văd. Iară cînd se judecă în casa judelui despre vreo pagubă, ei zic : mai bine crédem decît vom mai mérge să vedem. Nu e nemica a auzi mai adéseori decît pre prunci a-i asculta cum se sfădesc și prigonesc zicînd : tu nu ști nemica.

Deaca ar vrea omul cu cuviință și ar putea prejudeca cum că toată buna norocire a lui cea firească purcéde din cea curată și adevărată idee, gîndire și judecare și nu ar grăbi întru cercarea lucrurilor, nici ar închipui că știe céia ce nu știe, nici mai pre urmă ar créde așa de lesne toate céle numai de jumătate le-au auzit și, mai vîrtos, céle ce nu știe chiar din încunjurări și cu temeiu. Spre pildă : cine créde și mărturiséște căci véde atîtea minunate puneri înainte cu așa înțelepciune întocmite și créde că trebue se fie unul atotputérnic și preaînțelept ziditoriu și făcătoriu, care toate acéstea le-au zidit, așa minunat le-au rînduit și le ține. Iară deaca vine răvnitoriul derviș și încépe a spune cum că însuși același Dumnezeu, numai turcilor poftéște binele, iar pre toate célelalte noroade urăște, el foarte se amăgéște cu acéia că nici are curată conoștință pentru Dumnezeu, de care așa trebuie să gîndim. A urî, a se mîniia, a pizmui și altele — acéste sînt patimi și nesăvîrșiri, iar Dumnezeu e fără patimă și perfect. El nu se poate mîniia niciodată pre cineva. Iară cine-și face răul, luiși își face. Pre Neron și pre ceialalți lui asémenea cugetul și faptele lor céle réle îi va munci iar nu Dumnezeu. Pre ticălosul Montezum, stăpînitoriul americanilor, nemilostivii spanioli l-au osîndit să-l ardă de viu. Au venit franțișcanu(l) să-l întoarcă în légea sa, făgăduindu-i că după moarte va dobîndi raiul. L-au întrebat Montezum :

— Oare merg și spaniolii întru același raiu pre carele tu atîta îl lauzi ?

Îi spuse acela că merg.

— Așadar eu nu voiu acolo, au răspuns pre strîmbătate la moarte osînditul.

El nu au putut ca un om păgîn altmintrea gîndi, fără numai așa : unde merg oamenii cei răi și nedrepți, acela loc nu poate fi bun. Cela ce știe că otrava otrăvéște și care nu ar voi să se otrăvească el de voia sa, cu mintea trează fiind, nu va bea otrava. Și cela ce cea dintîiu știe și a doao nu ar fi bucuros și a treia a face de bună voia sa. Ce vei judeca de dînsul alta, fără numai că nu-i cu minte ? Bine e formoase lucruri și științe vrédnice a ști. Însă întru acéiași vréme iaste de cinste și cu înțelepție céia ce nu știm, să spunem că nu știm și a căuta spornice mijlociri către conoștința cea adevărată a lucrului, la care poftim a veni. Iar mai vîrtos, cînd adeverează ceva ori se adeveréze sau argumentiruiască înțelepțéște, ori să se lase, se nu bîrfească în taină și se nu facă ca un lingușitoriu a lui Alexandru, carele vrînd se aréte și se întărească că nu trebue crezut visului, adevera zicînd că așa au visat Alexandru. Fieștecarele știe adevărat că visurile sînt mincinoase și nu sînt de crezemînt, înse aceasta a adeveri după acest mod însemnează adevărul spre minciuni a întări și pre el însuși întru minciună a-l preface. Să lăpădăm de la noi strîmbele științe, să încépem a ne îndoi că aceasta aduce către cercare, iar cercarea către cunoașterea adevărului.

— Nu e destul, zise acesta, altmintrea e acéia, la acéstea nu iaste capăt nici săvîrșit. Au zis cine ce au știut și au gîndit. Cîte capete atîtea și căciuli. Înse omul cel înțelept trebue se știe pentru ce au zis cineva ceva și iaste așa drept și adevărat, sau e strîmb zis ? Cîte le spunea Mahomet că i-au grăit Dumnezeu, ar trebui se fie vreun turc cu totul fără minte să nu-l creadă. El singur bine știind că lucrurile acéstea nu sînt de crezămînt, au avut atîta vicleșug ca să spună ceva și de către partea lui Dumnezeu. Apoi cine ar îndrăzni mai departe a cerca, sau a avea vreo îndoială ? Că îndată sabiia la grumazi. Nu-i dară nicicît destul ce vor neștine că acéia Duhul sfînt au aflat a fi bine și au așezat. Multe înțelepții Evangheliei cu totul protivnice după acest mod s-au întrodus, urîta dobîndă în fețele céle mai mari beséricești și mîndria se închinase în inimile lor. Apoi ține-te bine cu dările și

scorniturile lor. Pentru acéia e de lipsă tare a prejudeca, iaste acéia înțelepțéște și de folos? Și îndată cum se conoaște că nu e nici una nici alta, atuncea întru același ceas se véde ce e și cum e. Noi vedem o înțelepciune tocma și întru céle necuvîntătoare animale: apoi iaste drept și decît éle să rămînem mai în urmă? Spre exemplu: ogarul cînd căsăește în zadar umblă el pre ici pre colea, iară cînd se sloboade după epure, așa mérge de iute, cît gîndești că zboară ca plunbul din pușcă. Așa și noi: unde e de lipsă și unde putem cu o cale mai scurtă și îndrept a ajunge, pentru ce să încunjurăm? [. . .]

Pentru ca să sevîrșim această învățătură morală, se ținem în minte acéste doao lucruri: întîiu, orice să poate cu mintea de acum sănătoasă luminat conoaște, acéia nu-i de lipsă a încîlci, nici a întuneca. Iară orice nu se conoaște curat, de acele nu trebue a ne prigoni și urî, ci fără de patimă de acéle a prejudeca. Aceasta fieștecarele înțélege, că acela e mai cu minte care e mai bun.

142. **TAURUL, VIȚELUL ȘI PĂSTORIUL.** Taurul trecînd cu pornire ageră prin o ușă scundă a unui ștalog [133], cu coarnele sale céle potérnice au rupt pragul cel dedesupt. Vițelul văzînd aceasta au zis păstoriului:

— Acuma îmi spune drept, nu mă voești pre mine care nu sînt vrédnic așa pagubă a-ți face?

— Créște-mi-ți tu cu graba și te întăréște, i-au răspuns păstoriul, apoi nicicît nu te griji de paguba care îmi vei pricinui mie, că acéia cu tine se va plăti mie din destul!

Învățătură. Cuvîntul vițelului e cuvîntul filosofilor celor mici. Răul Bail [134] cîte suflete de omenie au miluit și scîrbit cu îndoialele sale céle prea îndrăznețe. O, voi, domnilor, cît am voi a fi scîrbiți, cînd ar putea fi fieștecarele din voi Bail! Așa sufletele céle de bun neam și mari de oamenii cei mari gîndesc și vorbesc. Munții cei înalți departe mai în jos de sine lăsînd nori negrii, multe locuri întunecoase se văd în lună. Nimic mai puțin, ea ne face noao mult bine cînd ne luminează noaptea. Tocma în soare, prin instrumenturile spre acéia treabă gătite, să văd niște rapuri, înse pentru acéia nimenea va zice că e soarele întunecos. Nu se poate de la nimenea cére ca să fie fără de mai mică slăbiciune și prihană (aceasta e numai a lui Dumnezeu) iară întră oameni acela e mai bun, carele mai multă bonătate are întru sine: „Mincinoși fiii oamenilor", zice înpăratul David. Și pentru ce? „căci sînt nedrepți întru cumpănă, nu vor drept se măsure. Pentru slăbiciunile céle mici întru om clevetesc și trec cu vedére céle mari bonătăți a lui." Fieștecarele véde că aceasta e foarte cu nedreptu și neînțelepțéște. Atotputérnicul Dumnezeu pre nimenea cu de-a sila nu face să creadă într-însul. Cela ce voiaște se nu vază toate și cînd e soarele la amează-zi, numai să-și lége ochii. Mîntuitoriul nostru dîndu-ne învățătura cea cerească și prea sfîntă, iată cum o predă și o lasă noao: „Cine are urechi să poată auzi, lasă să audă!" Aicea nimenea nu se siléște spre aceasta cu de-a sila. Și aceasta e tocma acéia ce se arată asémenea adevărului și dumnezeirii, a învățăturii sale care e așa firească și încrezătoare, cît oricarele are urechi curate de toate minciunile, nu numai că o va auzi, ci încă o va ținea de adevăr și spre norocirea sa cea mare o va primi. Toată arătarea caré se poftéște cu proclețenii și cu anatema, sau (ce-i mai îndărăpt) cu sabia preste grumazi, acéia se véde ce e, numai se fie slobod a spune. Bail pre carele îl laudă Lessing și el ca un om au putut în unele lucruri a se înșela. Înse multe minciuni au descoperit și adevăruri de comun folositoare le-au tîlcuit și au arătat și aceasta e céia ce oamenii cei înțelepți și națiile poftesc și doresc. După acéia se va afla care va cérne cuvintele lui tocma așa precum și el ale altora și vor arăta întru ce au avut drept și întru ce nu. Și încă ce e mai de lipsă, cu ce socotință au scris, toate acéste le află oamenii după acéle cuvinte: „Cîrtița umblă pre supt pămînt, apoi iară i se află urma".

„Cinste lui Platon și lui Aristotel", iar adevărului mai multă", zic grecii. Și așa toate popoarăle bine înțelépte gîndesc. [. . .]

Dintru aceasta fieștecarele bine poate vedea cum greșesc. Ba și înprotiva folosului său lucră unii dintră iubiții noștri frați, carii cum văd ceva nou scris și tipărit, îndată încep a se mîniia și a întreba cine e acela care au scris și ce vrea el acuma? Că putem fi noi și fără de acéia ce scrie el (ba aud unele din céle bisericești féțe zicînd: „nu știm ce minune poate fi, că ai noștri cum învață ceva, îndată încep a cîrti asupra legii noastre și unii vreau să se facă uniți, alții luterani și calvini. Pănă nu au fost de aceștea era mai bine. Nu asupra-le se strigă, iubiții miei frați! Nu, apere Dumnezeu, ci asupra acelora carii negoțitoresc cu ale legii și fac réle întrebuințări cu légea, iar légea e bună și e sfîntă înpreună cu țeremoniile ei, atuncea cînd se țin acéle înțe-

lepțéște precum se cuvine, iar nu nebunéște. Pentru exemplu : metaniile sînt rînduite numai pentru călugări, carii trebue să-și usce și să-și slăbească trupul, iară nu pentru săténi, carii afară de acéia la sécere și la coasă toată ziua stau plecați până se gîrbovesc de spate, apoi amărîtul pentru că s-au dedulcit, pîngărit în vreo zi de post, sau pentru alt lucru, atîtea metanii să facă. Iar aceia carii trebue să le facă, mănîncă și beau bine. Pentru acéste și alte mai multe ce s-au pus în cărticica aceasta, socotesc că nice unul din neamul mieu nu se va mîniia pre mine. Ba încă de voiu fi în ceva greșit, ca niște deșteptați și învățați oameni vor cunoaște că cu acéia nici un rău nu-mi vor aduce și ferice de mine va fi, de voiu mai putea ceva lucru bun și folositoriu scrie. [. . .]

143. **OAIA ȘI JUPITER.** Oaia au venit la înpăratul Jupiter și au început a se plînge că i se fac multe nevoi și năpăști pre pămînt, rugîndu-l să facă ca, de e cu putință, de acum înainte să încéte acéste.

— Oișoara mea-i-au zis Iupiter — aceasta altmintrea nu poate înceta, fără numai să-ți dau vreo mijlocire cu caré vei depărta de la tine pre făcătorii de rău ai tăi. Spre exemplu : să-ți dau gură și ochi veninați și cum vei răsufla sau vei căuta asupra cuiva, îndată să-l otrovești, duh, suflare !

— Nu vorbi așa, Iupiterule ! Gură și ochi veninați cine ar voi acéia să aibă ? Poate că vreai să fiu mai rea decît șarpele ?

— Dacă nu-ți place aceasta, să-ți dau dinți ascuțiți și unghii groaznice ca la lei.

— Și acéia e rău, nu voiu, dă-mi altceva.

— Voești dară mărimea trupului și înfricoșate coarne, să se teamă toți de tine ?

— Nici acéia nu voiu, ca să se înfricoșéze cineva de mine.

— Mai una încă rămîne, apoi dacă nici aceasta nu vei voi, vei trăbui să pătimești ca și până acuma : agerimea și viclenia vulpei.

— Nu voiu nici acéia, zise oaia, că nici acéia nu-mi place. Mai voesc să pătimesc, dacă nu mă pot, nefiind din fire rea, să mă mîntuesc.

Atuncea înpăratul Iupiter au blagoslovit pre oae și au poruncit ca de aci înainte să aibă oile păstoriu, care să se

poată cu éle hrăni și înbrăca, însă să le păzească și să poarte grije de dînsele.

Învățătură. Nemica nu e mai sfînt și mai curat decît oaia, zic ardelénii noștri, și căcărézele ei le stoarce omul din lapte apoi mănîncă laptele, nefiindu-i nicicît scîrbă sau greață. Numai bunătatea oamenilor celor buni destul ar fi ca să aréte nemurirea sufletului și remunerația sau plata caré va să fie.

Se află mulți oameni pre lume cu suflet și inimă bună și cu nărav bun, și adéseori pentru bonitatea sa pătimesc. Deci preaînțeleptul ziditoriu, a căruia înțelepciune întru toate făpturile de prisosit se arată, fără de nici o îndoială la unii ca aceia dreaptă mărirei și bonității sale cuviincioasă remunerație va da. „Bucurați-vă, zice către noi învățătoriul cel ceresc, și vă veseliți, că plata voastră multă iaste în ceriuri“.

Altă luare de samă, caré se aseamănă acestei următoare învățături (despre caré mai adéseori am făcut pomenire și acum iarăși voi să fac pomenire). Aceasta iaste : cît sînt de détoare noroadele care se află și viețuesc supt înpărății bine rînduite. A fi mulțemitoare purtării de grije ceii cerești, unde cel putérnic și nedrept se chinuiaște și se sfarmă în inima sa cea rea și nu poate nici cutează pre cei mai slabi să-i năpăstuiască. Tot cel ce nu au umblat prin locuri varvaricești, unde îndreptarea stăpînirii e rea și nu au văzut cumplitele năcazuri, care neamul omenesc din lipsa bunelor orînduели și legi sufere și rabdă, nice odată nu poate luiși închipui ce norocire e pre pămînt, ca să poată zice omul luiși „eu sînt de omenie și dirept, nu mă tem de nimene“.

Neprimejduirea și pacea sînt céle mai de căpetenie și mai mari bonități în comunitate, iară în célelalte cum își va aștérne cineva, așa va zăcea ; cum va sămăna, așa va și săcera, și cum va săra, așa va mînca. Însă iată nevoe ! Unde omul bine samănă și Dumnezeu dă de rodéște bine și după ce sécеră și treeră sau înblătéște, mai mult până a nu turna în jitnițele și în coșurile sale, vine altul și-l duce și el rămîne cu muiarea și cu pruncii de flămînzéște.

Care nu poftéște să se dezrădăcinéze dintră oameni muncile, nedreptatea și tot răul, acela nici știe de Dumnezeu, nici cîndva gîndéște pentru el. Și dacă și pomenéște cu gura, face ca papagaiul. Omul e pre pămînt pentru norocirea sa și acolo unde e deatoriia feeștecăruia [135] hotărîtă și cunoscută și unde fieștecarele cu credință și cu bucurie o

înplinéște, iar unde nu e aceasta, acolo e mai nenorocos decît hiarăle care întră munți lăcuesc. Fiérește fieștecarele caută a sa bună norocire și calea pre care la aceasta putem veni, unde cei răi supt frîu înfricoșat și supt cumplit sbiciu, [136] iară cei buni cu înțelépte sfătuiri și de curată învățătură se poartă și se îndreaptă.

144. **CAPRELE ȘI IUPITER.** Caprele vorbindu-se s-au adunat toate înpreună și s-au rugat lui Iupiter ca să le dea coarne. Le sfătuiaște Iupiter să se lase de așa cérere, căci că înpreună cu coarnele trăbue să le mai dea ceva ce nu va fi lor spre plăcére. Acéste toate nemic nu ajută, caprele voesc să aibă coarne, fie éle cu ce vor fi.

— Haida, zise Iupiter, să vă crească coarne.

Însă frică și cutremur au căzut pre capre. Dacă văzură pre sine înpreună cu coarnele și barbe, începură a țipa și a zbera. Scutura din cap, sărea.

— Vai și iară vai, ticăloasele de noi, ce ne trebuiaște barbă, striga.

Înse, în zadar, că trebue fără voia lor până în ziua de astăzi să poarte barbe, sau că le iaste voia sau că nu.

Învățătură. — Ale, măi bărbate ! zice cîte vreo muliiare bărbatului ei, să am așa haină, nu aș mai pofti nemic alta !

Însă întru aceasta cumplit se înșeală. Pofta după céle de prisosit iaste asémene veninului șarpelui, însătoșat, care cînd mușcă pre om sau pre dobitoc, așa séte nestînsă îi cuprinde pre dînșii, cît bind să creape, totuși nu-și pot stîmpăra sétea. Alfons, înțeleptul Craiu al Aragoniei, neputînd muerile céle de pre vremile lui a le opri ca să nu poarte aur pre haine, așa lége făcu, ca numai acéle mueri să poarte aur pre haine, care aiavea sînt cunoscute de neomenie. Și așa acest obicéiu îndată se curmă.

Cu cît mai mult înmulțéște cineva poftele și trebuințele sale céle de prisosit, cu atîta mai mult și reotatea [137] însutită zace pre capul lui. Cît de lesne ar putea boiarii cei mari pentru bonitatea lor a se asemăna fericirei ceii dumnezeești, numai de ar fi cu cumpăt în răsipiturile și netrebuincioasele chieltueli ale lor. Ei ar fi de o mie de ori mai norocoși, numele le-ar fi binecuvîntat pre pămînt și ar ieși cu bucurie și cu cuget curat din lumea aceasta. Iaste drept ca să se prăpădească o mie de familii fără de răotate, pentru a putea mai bine grămădi întru o sută de foli [138] acelor fără de lucru și nemulțemitoare ? Ci așa poftéște obicéiul și așa moda ! Boiarii cei mari trebue cu cinste și cu mărire să trăiască ? Iară aceasta nu poate fără răsipituri să se facă, și de unde s-ar răsipi de nu s-ar stoarce și suge măduha din oasele bieților supuși și lucrători de pămînt săténi. Vedem că cumpărătorii de dominiuri își pun capul după sate românești, iar de altele se feresc, căci altele nu așa lesne se lase a se supune, și apoi tot strigă asupra românului că e léneș și sărac. Trăbue să fie léneș fiind obosit de atîta lucru care la domnul pămîntesc au lucrat ; și așa pre sama lui puțin lucrînd, trăbue să fie sărac. Așa și cu cătăniile, zic că românu(l) fuge de starea ostășească. Fuge, vezi bine, că nimene nu l-au învățat să știe prețui binele patriei sale, însă tot sînt la oaste mai mulți români și sînt bune și alése cătane, cu credință cătră înpăratul său. Prea înalte Dumnezeule ! Cunoaște-vor vreodată și boiarii cei mari ? Direptate ! Omenire ! faceri de bine, cînd te vor simți pre tine domnii și boiarii cei mari ? Cînd vor privi ei spre pruncii cei goli și flămînzi a iubitoriului și ostenitoriului lucrătoriu de pămînt cu această de bun neam simțire ? Acestora e trupul ca și al mieu ! Au suflet cuvîntătoriu asémene ca și eu, simțesc binele și răul care li se face ! De bun neam născut ! Poate fi cineva de bun neam născut, feară [139] de simțire de bon neam și omenirii vrédnice și întocma ? Educație și créștere bună dară celor de bun neam născuți, însă educația e începutul și cea mai de lipsă întru iubirea de oameni, îndurarea și dreptatea, dacă voesc să fie înaintea înțelégerei cei sănătoase și înaintea lui Dumnezeu acéia ce se numesc să fie floare și podoabă néamului său, și să fie ei exemplu cinstei și facerii de bine la toată obștea sau comunitatea !

145. **LEUL ȘI MĂGARIUL.** Leul plecînd la vînat, au luat cu sine și un măgărel. Pentru ce ? Fieștecare poate lesne ști, alt măgariu vecin și mai nainte bun priiaten a măgariului de care e vorba.

Văzîndu-l cu leul, îi deade bună diminéața și-l întrebă ceva :

— Cu cine gîndești tu că vorbești ? Că eu sînt măgari preste toți măgarii — strigă măgariul leului, învolbînd ochii asupra celuia și rădicînd capul, mișcînd din urechi. Acum ce voești ? Îndată vei conoaște tu cine sînt eu. De nu ești orb, tu vezi cu cine mă șpațiruesc [140] eu !

Măgariul săracu(l) se spăimîntă, apoi fuga în sat, socotind în sine :

— Văd acuma că vecinul mieu şi acea puţinea minte măgărească ce au avut au pierdut-o.

Învăţătură. Cunoscut iaste că englezii decît toate noroadele célelalte pre pămînt ale Europei mai slobod gîndesc şi sînt cei mai învăţaţi şi mai înţălepţi, înse spre mare mărire şi buna norocire a neamului omenesc.

Această fabulă au dat povaţă englezului să scrie doao opuri (lucruri), din care unul să chiamă „Măgariul filosof", iară altul „Măgariu(l) domnit"[141]. Acest engles aşa încépe înainte cuvîntarea lucrului său : Înaltă şi multă cinstire la tot înţăleptul şi filosofului celui adevărat şi vrédnicului Domn. La toată Evropa e cunoscut că oamenii cei învăţaţi nicăiri nu sînt în mai mare cinste, nici în mai bună stare decît la noi. Lord (adecă domnul) atîta însămnează la noi cît la alte naţii prinţii. Întru acest lucru se defăima aceia, carii singuri pre sine se nomea filosofi şi domni, carii cu năravul lor cel rău netrebuitele şi necuviincioasele a lor fapte de bunăvoia sa chiemarea sa o necinstesc şi proştitiruesc. Apoi după acéia pre larg şi inadins describăluește cum se face aceasta. Însă întru puţine cuvinte, şi lesne poate fieştecarele luişi summa cea întreagă a lucrului închipui, precum că vieţuirea cea răzvrătită, înprotiva bunei încuviinţeri, omenii şi înţelepciunii, face şi arată pre om a fi măgariu, fie care va fi. Iar înţeleaptă, de cinste, dreaptă şi făcătoare de bine purtare a unui sătean e vrédnică de cinstire şi de nome filosofesc şi domnesc de bun neam. Carele e întru adevăr om învăţat şi filosof, ce însemnează iubitori de înţelepciune, iară după nenorocire de iubéşte el a minţi, a vicleni, a făţărnici şi altele acestora asémenea, aşa el arată că e iubitoriu de nebunie, iar nu de înţelepciune. Toate noroadele pre lume, deacă văd pre cineva că întru necurăţenie vieţuiaşte, îl numesc porc. Iară de viclenéşte, îi zic vulpe şi altele, întru aceasta toţi din fire se armoniruesc. Pre mulţi vedem că din starea de jos se înalţe la mai mari stăpîniri şi domnii. Şi care dintr-înşii sînt mai înţelepţi şi buni, atuncea fără de asemănare aceştea mai buni se fac. Avînd mai multe mijlociri de a arăta bonitatea sa, de unii ca acestea se obicinuiaşte a se zice că sînt născuţi de bun neam, şi pentru domnii carii încep a zvîrli cu picioarele, pre toţi cei de pre lîngă sine a-i tréce cu vedérea şi a-i ţinea de nemica, ce se poate de unul ca acesta zice acéia am auzit în fabulă.

Bogaţii şi cei potérnici în obşte au multe mijlociri de a putea arăta bonitatea lor, şi cu aceasta dragostea de comun şi nome formos a-şi rămunărui, sau a dobîndi. Numai

aceasta una e într-înşii, ce poate omul înţelept luişi pofti, iar întru altele după mai mare parte, cu mult mai multe nepăciuiri şi neodihniri au decît oamenii cei de stare de jos. Cine are înţelégere omenească, bine se judece aceasta ce urmează, fără de grabă şi cu luare de seamă cetind. Oricare véde vreo lucrare înţelepţéşte şi cu măestrie ori de ce materie lucrată, întru acelaşi ceas înţelégerea cea firească desăvîrşit încredinţează că trăbue se fie undeva vreun maister înţelept, care acéia au făcut, căci de sine însuşi nu s-au putut face. Deacă se află vreunul de aceia, carii singuri pre sine se nomesc filosofi, sau cetitori de cărţi, carele véde atîtea nenumărate înţelépte făcute făpturi şi le conoasce că şi sînt aşa, nimic mai puţin maistorul cel înţelept, adecă pre Dumnezeu tăgăduiaşte şi nu va să-l cunoască, ci zice : natura acéstea aşa le-au făcut şi aceasta însămnează atîta : acéstea singure de sine aşa s-au făcut, după întîmplare. Carele cu osebită elocvenţie sau mai bine se zic cu bîrfituri şi flecăituri şi vorbe de nimica spune noao că raţei nu sînt date picioarele ca să poată cu éle innota, ci numai le are din întîmplare, fiindcă are aşa picioare înoată[142], dară ce va face, şi carele zice că dinţii nu sînt făcuţi se roadă, ci deacă sînt dinţi, ei las să roadă, mai bine decît se stée în zadar, care întăréşte că soarele nu e cu socotinţă, nici spre acel scop făcut, ca se încălzească lumea şi se o luminéze, însă de e după întîmplare aşa, trebue se luminéze şi să încălzească au va vrea au nu va vréa. De se va afla, zic, cineva unele ca acéste şi lor asémenea nebunii înprotiva schintéei înţelepciunii să ne încredinţéze, lasă să-mi spue fiescecarele după cugetul său, potea-se-va opri cineva să nu-i zică că e mai nebun decît măgariul ? Orice e neînţelept, nedrept şi netrebuit, fie între filosofi sau între prostomani, în cel păcătos ca şi în cel drept, în cel bogat sau sărac, nicăiri firea sa nu o schimbă, ci pretutindenea şi totdeauna ne trăbuesc. Şi să ne fie acest adevăr vécinic [. . .] totdeauna în minte şi în inimă simţitoriu, precum că omul fără înţelégere sănătoasă şi fără de dragoste către omenire, către dreptate, către cinstire şi către dumnezeiasca facerea de bine, el nu e om ci hiară, fie filosof, fie domn, fie creştin, fie pustnic şi numească-se pre sine sfînt, mai pre urmă fie ce-i place. Fie aceasta şi pentru pruncii noştri învăţătură, căci pruncii aceştea de acum vor fi curînd şi ei oameni, şi de nu vor încépe din pruncia lor înţelepţéşte a gîndi, în urmă nu vor putea.

146. **TREI FORII** [143] **ALE IADULUI.** Împărăteasa Iuno au trimis pre curcubeu sluga sa se-i afle pre pămînt trei féte formoase, mari şi sănătoase, care nu ar avea în inima lor nici o simţire de dragoste şi de iubire, şi să i le aducă la Olimp, să-i fie slujnice de casă. S-au dus curcubeul şi încungiurînd pămîntul, au venit deşert înapoi.

— Care sînt, unde sînt ? au întrebat Iuno.

— De aşa féliu, precum tu pofteşti, nu să află nici una, respunsă curcubeul. Au fost numai trei, însă Mercurie au sosit mai nainte şi le-au dus în iad.

— Ce vor acolo ticăloasele ? au întrebat Iuno.

— Să fie iuţimi sau forii ale iadului şi să muncească acolo sufletele céle réle şi osîndite, respunse curcubeul.

Rîse Iuno şi zise :

— Nu vezi pre Mercurie cel viclean ! Cum au sciut el aceasta aşa bine să aleagă !

Învăţătură. Inima înpietrită şi nemilostivă nici în partea bărbătească nu e bună de nemica, însă în partea femeiască e cu totul înprotiva naturii. Dragostea cea dulce, iubirea cea negrăită şi bonătatea inimii şi a sufletului mueresc aşa sînt de ziditoriul cel prea înţelept întocmite, cît de ar fi în partea cea bărbătească vreo împietrire [144] şi nemilă, printr-însele să se moae, să se facă bune şi cătră mila cea simţitoare firească să se aducă. Se căutăm la om din tinerétele lui céle dintîiu, mai nainte pănă a nu cunoaşte cu înţelepciunea, simţirea mulţemirii cătră născătoarea lui, aflînd hrană şi viaţă întru ţiţele ei, ca şi cînd ar şti că fără de dînsa nici se poate cineva nasce, nici hrăni. Cînd e fără de dînsa plînge, o poftéşte, de dînsa mai nainte încépe a rîde şi pre dînsa ca pre fericirea lui o iubéşte şi îi iaste dragă. Acesta e izvorul şi începutul tuturor celor ce urmează mai dulci, mai cinstite şi mai sfinte simţiri şi datorii ale oamenilor : mulţemirii, credinţei, dragostei şi facerii de bine [. . .]

Cine are crieri şi minte poate lui însuşi să-şi dea prea formoase învăţături, iar care nu are sau nu va se aibă, lui toate în zadar i se vorbéşte. Ci pentru bonătatea şi mila inimii, fie a părţii bărbăteşti, sau a ceii fămeeşti, această observaţie a domnului Abat se adaogă : Menschen ! Wenn eure Seele schlecht ist ; so prahlt nicht mit dem guten Herzen. „Oameni ! Deacă vă iaste sufletul vostru netrébnic, nu vă lăudare-ţi că vă iastă inima bună. [145] Dacă sufletul cel înţelept luminat şi iubitoriu de dreptate se îndreaptă şi rînduiaşte cu bunătatea inimii, atuncea e această bonitate perfectă, iar altmintrea, tocma bonitatea inimii fără de înţelepciune lesne poate aduce pre om în multe féliuri de greşale şi a-l face nedrept, rău şi nenorocos. Însă (afară de cele mari şi ucigătoare răotăţi) de comun se pot omului multe erta şi tréce cu vedérea, dacă se conoasce înadins bonătatea inimii lui şi dacă se poate pentru dînsul zice : nu au făcut nici au zis din inimă şi cu gînd rău [. . .] Mulţi căutînd la ei pre dinafară, să par că sînt sfinţi şi Dumnezeu scie ce oameni buni, iar pre urmă, te miri ce afli într-însul. Deacă se judecă pentru om după faptele lui, acéia mérge pre calea sa şi aceasta iastă mai sciută şi fără de greşală regulă, după caré putem încheia de cei vii ca şi de cei morţi, de cei drepţi, ca şi de cei păcătoşi. Acesta se arată singur de sine, că oricarele sciind, minte, acolo e cu totul mincinos. Nici să caută, nici să întreabă cine e ? Fie cine-i place.

Zic fraţii noştri italienii de papa Csist : Papa Sisto non perdona ne a Giesu Cristo. Iacă au dat povaţă acestia [146] să se zică : iezuiţii au făcut în mănăstirea lor în Roma statua (chipul) lui Hristos întru a căruia cap au pus un burete, apoi oricînd le era voia, să facă statua lui Hs. minune şi să plîngă, torna apă în burete, apoi lacrămi destule, cîtu-ţi era voia. S-au adus plînsoare la papa, cum că tot norodul înceată de a mérge la beserică şi se duce numai la iezuviţi unde plînge Hs. S-au dus şi papa, luînd cu sine în pozonariu un ciocănel, şi cum începu statua a plînge, el o lovi cu ciocănelul în cap, apoi ai ce vedea ! Buretele cel plin de apă [. . .]

147. **SALCA ŞI SPINELE.** Salca văzînd pre spine că la toţi care pre lîngă el trecea de haine li se acăţa, l-au întrebat pentru ce trage la sine hainele streine, şi tocma de le-ar şi avea, de ce trebuinţă i-ar fi lui ?

— Nu-mi trebuesc mie hainele, răspunsă spinele, nici le poftesc eu, ci numai îmi iaste cu plăcére a le rumpe şi a le spinteca.

Această fabulă închipuiaşte inima cea cu pacoste, care fără de nici un folos al ei află o procletă îndestulare făcînd pagubă şi răutate altora.

148. **BĂTRÎNUL ŞI DUHUL LUI SOLOMON.** Un bătrîn bun şi bogat de avuţie, după ce din destul vara au lucrat, au şezut la o umbră să se odihnească, cînd deodată iată i se

ivi o umbră formoasă și înpărătească în chip de vedenie. Întrebă bătrînul cine e ?

— Eu sînt duhul lui Solomon și am venit să te întreb cum trăești tu ?

— Iată așa, cum m-ai învățat tu, sfătuindu-mă să mă învăț iubirea de osteneală de la fornică, aceasta încă din tineréțele méle am primit și aceluiași așa bătrîn, precum mă vezi, urmez, neîncetat ostenindu-mă și lucrînd.

— Hei, bătrînule ! Numai jumătate de sfatul mieu ai primit și ar fi trebuit întreg să-l primești. Fornicile se ostenesc vara, iară iarna se odihnesc și mănîncă din osteneala lor. Dar și tu, au doară nu te-ai ostenit și chinuit în vara puterii și tăriei tale ? Pentru ce, dară, acuma în iarna bătrînéțelor și slăbiciunilor tale nu te odihnești și nu te hrănești din agoniseala ostănélelor tale ?

Aceasta zicînd au perit !

Învățătură. Preste măsură iubitoriul de agoniseală, lacomul, sau să zic omul neînțelept, el au venit în lumea aceasta să se muncească. Pentru că încă până e sărac lucră să-și agonisească, are drept, însă cînd vine la îndestulare, cît poate zice : „am destul, nu numai ca se pot cu odihnă vieţui ci și numai formos după moartea mea să pot lăsa.“ Iară lui îi iaste puțin și iară puțin și tot se grijaște și se roade și la inimă se muncéște. Unuia ca acestuia cine-i va ajuta ? Și cine-i va da minte, deacă el nu va ? El va și doréște cu de-adinsul să fie a lumei aceștia iubire de argint mult pătimitoriu mucenic. Nepriiatenii lui cei mai mari nu-i pot lui mai mare rău pofti, decît ce el însuși luiși pricinuiaște. Nu trăbue nemica a-i grăi ! Lasă să se grijască, tîngue și să se vaete ! Lase să oftéze și să suspine cît scie și poate mai mult să-l lăsăm să se nepăciuiască pre sine ! Că aceasta e firea lucrului. Că inima, caré e către purtarea de grije cea făcătoare de bine nemulțămitoare, aceasta și slugăréște. Lasă bine să-și ia seama, nu cumva să facă vreun bine în comunitet cu avérea sa, căci, de așa cinste nu e el vrédnic. Iar de ce e mai mult niciodată să nu îndrăznească a gîndi, că avérea acéia, caré ea cu mare grije și cu cruțarea cea îndelungată au adunat, au dat-o lui Dumnezeu. De aceasta să se ferească ca focul cel viu ! Aceasta e modul gîndirii pentru cei proști, iar nu pentru oamenii cei lui asémenea, căci deacă după nenorocire va gîndi el așa ceva, firéște după aceasta și aceasta îi va veni în minte, precum că acéia ce i-au dat Dumnezeu lui e datoriu el se o întrebuințéze spre

bine. Și, de va începe aceasta, în ceasul acela va începe a simți îndestularea și dulceața mărimii de suflet și a facerii de bine. Și atuncea i s-ar ușura inima și sufletul i s-ar începe a se bucura și a se veseli și așa cununa muncilor mai sus grăite, cu totul pentru dînsul se-ar prăpădi.

Unii din orbeți de multe ori zic aceasta : „laudă și mulțemită fie lui Dumnezeu că nu se mai află prin această țară a noastră făcători de minuni, că ne-ar face cu de-a sila să deschidem ochii, apoi atuncea ar trebui cu lucrul să ne hrănim, iar așa ne hrănéște lumea și noi nemica alta lucrăm, fără cîntăm“.

Aceasta zic ei glumindu-se. În lucrurile morale cu totul se adevăréște. Oricare se află în orbirea minții, sau în tina netrebniciei, acela uraște pre fieștecarele care îi cuvîntează lui de luminarea înțelegérii, de curățenie și prihana morală.

Prințul Fenelon, arhiepiscopul Cambriei, în discursurile sale céle prea formoase, au alcătuit un discurs întră Odisei al Italiei înpărat și întră Grill ofițirul lui. Țirțe [147] fărmecătoarea au prefăcut în porc pre ticălosul Grill. Odisei într-armat cu înțelepciunea Minervii, au venit și el către fărmecătoarea cea grăită. Aceasta au cercat să-l prefacă într-un țap, înse nu au putut, căci unde e înțelégere sănătoasă și adevărată înțelepciune, așa schimbări și prefaceri nu au loc. Trase paloșul și îi zisă :

— Adă-m(i) înainte îndată mie pre Grillul mieu, căci tot dărabe te voiu face. Îi zise această fermecătoare adecă Țirțe, ce acuma Grillu, rogîndu-l să-și alinéze mănia sa cea pornită făgăduindu-i-se că va aduce pre Grill în starea cea dintîiu, numai de va voi el, fără de voința lui acéia nu se poate face.

— Cum nu ar voi el din porc să se facă om, zise Odisei.

Se duseră în cocină la Grill, se spăimîntă Odisei văzînd pre Grill în așa stare și îi zise :

— Grille, ticăloase Grille, cum ești tu acuma ? Amar de tine !

Grill îi zise :

— Cum sînt, așa sînt. Mai bine îmi iaste decît ție.

— O, nu fi nebun, vai de tine, că eu am venit să te aduc iarăși în starea în caré ai fost, numai să zici că-ți iaste voia, apoi îndată vei fi om.

Grill :

— Du-te tu pre calea ta, că mie cu mult mai bine îmi iaste așa, că de ai ști tu acuma cum îmi iaste mie de bine și tu ai pofti a fi porc ca și mine.

— Oh ! Dar ce minte îți iaste ție acéia. Ce vorbești ? Mai voești a fi porc și a te tăvăli în acea puturoasă tină decît a fi om cuvîntătoriu și în moștenirea ta cu oamenii a trăi ?

Grill :

— Taci tu, că mintea mea acuma e mai bună decît a ta, căci eu mai voesc să [148] viețuesc acolo, și așa cum e mie mai bine. Vezi tu tina aceasta, caré pute ție și de caré te scîrbești tu atîta, mie îmi miroasă ca mirul și trandafirul și tot ce mănînc dintr-însa mai dulce îmi iaste decît céle mai alése paștetuṛi, turte, crofene (perișoare), pancove și alte dulcețuri ale voastre. Eu mă îngraș, nu sînt supus la atîtea beteșuguri, precum mai nainte eram, nici am grijile céle mai de nainte și spargeri de cap care le țineți voi oamenii lucruri mari și lăudate a fi. Créde-m(i) tu mie, Odisee, deaca voești a ști ce e dulceața și viața lumii aceștia, fă-te porc, precum sînt eu, apoi atuncea vei ști.

Se afla Odisei în nevoe cu acesta, care nu va de alta să știe, fără numai de acéia ce simțesc simțirile lui. Mai pre urmă au întrebuințat toată putérea elocvenției sale, începînd a-i închipui covîrșirile omenirii și a înțelepciunii, nobilitatea cuvîntării, dulceața și podoaba virtutei, dumnezeiasca nemotenie a sufletului celui nemuritoriu și conoștința acelor prea înalte proprietăți dumnezeești, a înțelepciunii, bunătății și purtării de grijă.

Și cu aceste așa l-au [149] înblînzit, cît au poftit a fi iarăși om. Aceasta precum fieștecarele véde e exemplu, înse foarte adevărat în lucruri morale. Oricare patimă, caré cu totul biruiaște pre om și-l cuprinde, îl orbéște și nu-l lasă să-și deșchiză ochii, însă iubirea de argint se deschilinéște întru aceasta și e mai rea decît altele. Ce alte patimi au întru sine, că după partea cea mai mare are fieștecare vrémea sa, ține pre om vreo cîteva zile, apoi îl sloboade, au putére și slăbiciune, tineréțe și bătrînéțe, foame și săturare ; numai una iubirea de argint nu va de acéste se știe. Deaca apucă pre cineva în unghile sale, nu-l sloboade nici la eșirea sufletului și cu cît careva mai tare înbătrînéște și slăbéște, cu atîta mai tare această patimă într-însul se aprinde și înnoiaște, [150] înse fie destul de aceasta. Să gătăm învățătura fabulii aceștia, caré arată noao aceasta că cu cît e lucru lăudat, cu dreptate și cu iubirea de osteneală a agonisi, fără asemănare e lucru mai lăudat a ști acéia cu înțelepciune a cheltui spre viețuirea sa și ca pre o mijlocire măririi sale și a binelui de comun a întrebuința și fără de așa întrebuințare

cea mai mare avuție iaste celui ce agoniséște adéseori tocma muncire și rușine și ca și în țara turcească calea mai degrabă la sugrumare.

149. **PRIVEGHITOAREA ȘI VULTURELE.** — Cît te fericesc eu pre tine întru înălțime, zburătoriule vulture ! i-au zis odată priveghitoarea. Ești vrédnic să te numească înpăratul tuturor ! Cu ce mărire te înalți întru înălțimea ceriului ! Tu trebue cu mult mai bine frumuséța ceriului decît noi toate célelalte paseri de jos a o ști.

— Hei, privighetoarea mea, tu ești cu totul proastă și nu ști nemica, au zis vulturele. Poate fi că eu pentru dragostea frumuséței ceriului așa tare în sus mă sui. Eu fac aceasta cum aș putea mai bine pre pămînt vreun epure, broască țestoasă sau vreun arici vedea.

Tăcu priveghitoarea, gîndind întru sine :

— Las să te laude altcineva, iară eu nu voiu, deacă tu și întru așa înălțime de alta nu mai gîndești, fără numai de foale.

Învățătură. Pentru că ticălosul cerșitoriu și sirimanul care nu are nemica de dimineața pănă seara de nemica alta nu gîndéște, fără numai cum își va stîmpăra foamea și umplea rînza, de această nime nu se va mira. Înse domnul om în stăpînire și întru multe îndestulări tocma de aceasta să gîndească și întru acéia toată îndeletnicirea sa și fericirea se o afle. Ce inimă de nemica e aceasta ! Ce suflet de jos și netrebuit ! Acest flecătitoriu și întinat discurs adéseori mi s-au întîmplat de la mulți a-l auzi. Ce ne trebue învățătura, căci la ce domnii, mărire și bogăție nădăjduim printr-însa a ajunge. Ce cunoștință săracă și urîcioasă înțelepciune au aceia despre învățătură carii așa vorbesc. Aceasta e mai îndărătnic, mai fără minte decît ce ar zice bolnavul „ce-mi trebue sănătatea", neînțeleptul „ce-mi trebue minte și înțelepciune", orbul „ce-mi trebuesc ochii" ?

Nici în Anglia plugarii și lucrătorii de pămînt, păstorii, căsapii, cizmașii și alții, nici sînt ritori, nici filozofi, înse toți episcopii și toată preoțimea, toți senatorii și judecătorii, toți dascălii pănă la cel mai de pre urmă în satul cel mai mic au învățătură.

De ce trebuințe sînt așa oamenii întru toate de mare număr popoară ? Și de sînt așa oameni neînvățați, ce sînt după suflet, pre toată cinstea și pre cuget, nemica ! Și cu mult mai mare, mai îndărătnic și mai rău de nemica ! Omul care nu știe tămăduirea, nici va se fie vraci, nu mă va

tămădui, înse nici nu mă va ucide. Iară acela carele va să fie doctor și nu știe măestria aceasta, te omoară pre loc și singur el nu știe cum și pentru ce ?

Învățătoriul fără de învățătură cum va învăța, deaca el sirimanu(l) singur nemica știe, el din bozonariu și din foale nu scoate [150]* învățătura. Înse te va învăța cum știe.

O mare mulțemită îți fie ție pentru așa cuvinte ! De unde ai căpătat așa înțelepciune și de cînd te făcuși așa cu minte ? Din așa învățătură se naște moartea morală și acéia e izvorul și începutul a fieștecăriia credințe deșartă, a orbirei, și ce-i mai rău, a zarvei și urîciunii întră oameni. Ar trebui să fie careva sau cu totul rău, sau de tot negîndito-riu, care ar gîndi că aceasta se scrie cu socotințe ca să se defaime și întine preoțimea de acum, care sau e cu totul fără de învățătură, sau nu o are din destul pentru diregătoria sa.

Noao tuturor bine e conoscut că pînă mai dăunăzi ce s-au cerut de la candidații noștri ? Știe fie cum ceti ? Iaste din casă bogată, are avére se poată da acolo unde trebue ? Și de i se va pune în spate vreo strîmbătate să se poată răscumpăra ? Iată-i școlele și clasurile, care au trăbuit să se absorviruiască. Pre unii ca aceștea a-i defăima sau a-i negri și osîndi, ferească Dumnezeu ! A avea jale pentru dînșii acéia e tot. Aceasta s-au zis pentru céle de acum înainte, iar aceasta nu trebue lăsat din zi în zi, de astăzi până mîne. Toată mijlocirea caré se poate către acest lucru întrebuința, îndată întru același ceas înainte a o lua. Tot ce au mănăstirile și besearicile averi stătătoare și nestătătoare a nu cruța pentru aceasta. Preotul învățat și cu bun nărav mai tare va lumina besearica sa decît atîtea lumini care ard într-însa. Că preotul luminat cu învățătură și înbonătățit cu năravul va lumina sufletele noroadelor și îi va face făcători de bine, cu năravuri neîntinate și curate, îi va face, zic, Sionul cel ceresc și adevărat și mireasa lui Hs., după cum zice apostolul : „Voi sînteți besearica Dumnezeului celui viu." Care cine o va înpodobi și Dumnezeu îl va înpodobi pre el, iară nu numai țeremoniile și alte vase scumpe și lumini aprinse de ceară și preotul se tacă neștiind ce să grăiască.

Au doară noi nu am putea să avem seminarium fără numai de ne-am face uniți ? Cine zice aceasta ? Ba cu adevărat putem, tocma de nu ne vom și uni. Ia facă-se înștiințare despre aceasta și veți vedea cît de mulți se vor afla, carii de bună voe în dar bani spre aceasta de la sine vor da. Să se facă după acéia orînduială ca prin sate să se strîngă bucate

și pre bani să se vîndă. Mai pre urmă atîța români cu milioanele să pun așa, să dea pre doi ani numai 30 cr. de tot capul, ce capital groaznic ar eși și apoi s-ar putea învăța vreo 400 de feciori pentru preoție și dăscălie. Aceasta ar fi adevărată pravoslavie și bună credință, adevărată creștinătate, mărirea și podoaba besearicii, iar nu multe cuvîntări deșérte, nume mare fără nici un rod și înțelégere. S-ar zidi căși pentru shoale, iară nu s-ar strica céle zidite, nici s-ar pustii. Pre vrémea prostietății și a varvariei care cum putea și voia, așa și trăia pănă cînd murea, iară după moarte pomenirea lor era prăpădită și pierdută. Iară acuma au sosit vrémea ca numele și pomenirea acelora, carii însemnează ceva în obște sau spre vécinica cinste și mărire, dacă sînt buni sau dacă sînt răi și netrébnici, spre vécinica batjocură să rămînă. Tot cel ce își ține lui cinste om cuvîntătoriu a se numi și care créde că are suflet înțelegătoriu și nemuritoriu, el trăbue așa să gîndească.

Mai voesc în Becicherecul Mic sau în sat la Berecsou [151] să fiu preot sărac, cu mintea luminată și cu cuget curat decît în București un mitropolit cu mintea întunecată și cu cuget fără de pace. Aceia, carii numai pentru acéia poftesc învățătura, ca printr-însa să poată a se înălța la vreo dregătorie din céle mai sus numite, iară nu ca să fie mai înțelepți, mai luminați, mai perfecți, apoi de vor și învăța pruncii în sate, unii ca aceștea precum despre învățătură așa și despre sufletul lor întunecată și netrébnică socotință au. Zic unii dintră bătrîni către prunci :

— Nu vréți să mérgeți la shoală ? Nu veți fi popi, și de nu veți fi popi, nu veți mînca prescuri.

Ei socotesc că pentru acéia trebue să meargă neștine la școală, ca să fie popă și să mănînce prescuri. Ei sînt proști și trăbue să le ertăm, căci că din auzite grăesc și văd cum că mulți după ce au învățat, sînt asémene vulturelui, care sburînd se rădică la înălțime, numai ca să vadă vreun epurel sau vreo broască țestoasă.

150. **PITPĂLACA ȘI PUII EI.** Pitpălaca au scos puișorii ei în holdă și după ce au crescut aceștea și holdele încă era mai coapte. Pitpălaca mai nainte pănă a nu sbura undeva, totdeauna sfătuia pre puișorii ei ca bine să ia sama ce se lucră pre lîngă holdă și să asculte ce se vorbéște aci aproape pre lîngă holdă.

Odată întorcîndu-se maica lor înapoi de la locurile pre unde sburase, au aflat puișorii ei cu mare frică și cutremur

cuprinși. Îi întrebă ce le iaste și de ce s-au înfricoșat așa ? Spun aceștea că au venit acolo slugile stăpînului holdei și văzînd că grîul e copt, s-au dus după séceri acasă și vor să vină să sécere holda. Pentru acéia cît mai în grabă să fugim încătrău ne vor duce ochii. Le zise maică-sa :

— Pănă nu veți vedea că vine stăpînul și pănă nu veți auzi că au zis el acéia, pănă atuncea nu vă témeți nemica. Tot lucrul unde stăpînul nu prezidiruiaște adéseori se prăpădéște, nu mérge înainte, că nu are stăpînul minte, laptele cel pustiiu îl mîncă cînii.

151. **HERHUL** [152] **ȘI LOPTA.** Herhul umblînd proptindu-se cu aidamacul [153] lui cel groaznic, cu carele lovea leii și urșii, au ochiat o loptă [154] și au lovit-o ; însă ea de lovitură crescu mai mare : „Așteaptă dară", gîndéște în sine, apoi cu toate puterile lui o lovi. Înse ea nemica, ci mai mare se făcu. Mirîndu-se el de așa lucru neobicinuit, i se arătă Minerva și îi zise :

— Nu mai atinge acea loptă, vezi că aceasta-i e inatul, [155] căci cu cît mai adése o vei lovi tu, cu atîta va créște ea mai mare, iară cît vei înceta de a o mai atinge, ea se va face mică și va fi ca și mai nainte.

Învățătură. Foarte formoase închipuire a zarvei și a inatului. Gălcevitoriul nu are mai mare muncă fără numai dacă nu are cu cine să se pîrască și să se mîne proțes. La unii colo oareunde li se vînd cășile, iară ei înprumută bani pre camătă sau usură, ca să mîne proțesul. Și ce folos are de aci ? Mare ! Să poată spune cum au vorbit pănă au fost viu cu presifentu(l) (N.N.) și cu sonsiliarii (N.N.N.).

— Știi cum le scăpăram ? Nu știia ce să-mi răspundă, fără numai „șongut, șongut", bine e, bine e.

Și cînd spune el acéstea îi merg scîntei din ochi, căci pentru el nu e altă fericire mai mare decît aceasta ; numai să se ivească undeva vreun proțes, fie a cui îi place, nu te îngriji tu, că va afla el mod în lucrul acesta. El nu știe nici șapte, nici opt, acesta e elementu lui, fără de care nu poate el să răsufle.

Cei de demult făcători de stihuri elini pun înainte patima și chinul a unui om ticălos ca acesta întru o asemănare cu Icsion, carele fu osîndit ca să prăvălească o piiatră mare de moară în sus pre un munte înalt și după ce cu mare greotate pănă în vîrful muntelui o au adus-o, neavînd acolo loc de a putea sta, cu mare răpejune întru

același ceas se răsturna la vale în jos. Iară ticălosul Ichion iarăși cu ea la munte în sus ca și mai nainte și așa pănă-i lumea.

Pentru ce dară între făpturile céle cuvîntătoare și înțelépte gîlceava cea de-a pururea nebună și de rușine amăréște zilele vieții ? Au n-au dăruit noao milostivul ziditoriu acéste puțintéle zile ale vieții noastre spre mărirea sa ? Spre dulceața și bucuriia noastră ?

Inatul (sfada) pentru tăriia capului și învîrtoșearea inimii ! Sfada pentru vremélnica dobîndă și de multe ori fără de nici o causă, numai din obicéiul cel rău și din dragostea cea negîndită către zarvă și gîlceavă vine. Și ce e mai urît și creștinilor mai de rușine și cu necuviința înponcișérea, zarva, urăciunea și toate pentru credința preabinecuvîntatului Is. Se face întrebare pentru ce e aceasta ? Iată causa. Oamenii se învață a vorbi mai nainte de a gîndi și a prejudeca. Fieștecarele voiaște și toți cîți sînt pre pămînt voesc a avea drept și nu ne vine în minte mai nainte să cercăm și perfect să cunoaștem oare avem drept sau ba ? Fieștecarele întăréște dreptul său spre acéia ce au auzit de la alții. Acesta e încéperea tuturor neunirilor și a zarvelor. Poate că ceialalți nu au putut aluneca și a se înșela ? Ba încă foarte tare ! [. . .]

152. **CORBUL ȘI PRIVEGHITOAREA.** Corbul au întrebat pre o priveghitoare cîți ani viețuesc priveghitorile pre pămînt ?

— Șeapte ani, răspunse cîntecelul, uneori mai mult, uneori mai puțin. Noi nu ne grijim cît vom trăi, numai să viețuim formos și în pace.

— Așadară oamenii nicicît întru cîntare nu înțeleg, zise corbul, carii s-au îndrăgostit în cîntarea voastră și cu drag vă ascultă. Dar iaste cu putință să cîntați voi vreodată mai frumos decît noi carii cîte o sută de ani trăim ?

Și acéste zicînd, sbură pre o creangă a unui copaci înalt și începu din tot grumazul a croncăi.

Învățătură. Căruntéțe iaste înțelepciunea omului și lungimea vieții nu se cuprinde în numărul anilor. Foarte înțelepțéște ne învață Solomon : că numai omului făcătoriu de bine se cuvine aceasta. Întru același rînd urmează : „sfîrșindu-se întru puțin, au plinit ani mulți". Mai adaogă pricina pentru ce : „că plăcut au fost, zice, domnului sufletul lui."

Dintru aceasta vedem cum că întră facerea de bine se cuprinde tot prețul învățăturei și a înțelepciunei, toată cinstea bătrînelor cărunțéțe și toată lungimea vieții, caré covîrșéște anii lui Matusal. Căci numai printr-însa se face sufletul plăcut lui Dumnezeu și dobîndéște fericita viiață de véci. Toți carii se află în bune țircumstanții și au din destul mijlociri ca să facă trupului spre plăcére și toate simțirile sale a le îndulci, despre cea mai mare parte însuși acéle mijlociri le întrebuințează spre réle și o parte spre îndulciri, și aceasta nu pentru altceva fac, ci numai pentru că făgăduesc loruși viiață îndelungată. Și această îndelungată a lor viiață o socotesc în cincizeci de ani, sau și mai mult într-o sută. Li se pare că anii aceștea a lor nu vor mai avea sfîrșit și pentru acéia cu bogatul cel din Evanghelie zic sufletului lor : „Mîncă și bea, sufletul mieu iubite, că ai de unde, într-o sută de ani îți va ajunge, încă îți va mai întréce.“

După întîmplare de ar ști oamenii aceștea că nu mai mult, și numai doao sau trei zile oare zice-ar ei așa sufletului lor ? Cu anevoe s-ar afla dintr-o sută unul, fără numai de ar fi cu totul dobitoc. Dară ce ar face dacă e neînțelept ? Nemica altă, fără vaiu și amar ! Iar de e înțelept, el ar întrebuința acéste doao sau trei zile, ca mai formoase, mai noble și mai cu mărire lucrurile sale orînduite să le lase. Acuma dară fieștecare înțelept să ne spună drept : o sută de ani dacă se petrec ce rămîne dintr-înșii ? Necăiri nemica ! Acest număr a anilor, carii vor tréce și în nemica se vor preface, oare n-ar fi mai înțelepțéște și mai cu folos spre bine, spre cinste și spre vécinica mărire a-i întrebuința, decît spre deșertăciuni, spre nebunii, și ce e mai rău, spre vécinica urgisire și vătămare ? Dacă ar gîndi oamenii sănătos, curat și cu înțelepciune pentru vrémea vieții lor, s-ar prăpădi dintră dînșii tot răul și în locul acestuia ar urma tot norocul și binele.

În istoriile céle arăpești se află scris una, caré nu e alta nemica, fără alegorie și povéstei fabulei asemănare, însă învățătura morală a ei e formoasă și de folos și la materia aceasta foarte cuviincioasă. Un sultan al Eghipetului rău viețuind și pre supușii săi cu nedreptate asuprindu-i îi muncea cumplit. Un derviș om de omenie, pre carele pentru bunătatea sa toți îl socotea a fi om sfînt, puind înainte mai sus pomenitului sultan scurtarea vieții, îl roagă sfătuindu-l ca să încéte de a mai face rău și strîmbătate și pentru vreo cîteva minute ale vieții să nu aducă

șie nume de ruștine în véci iară sufletului său munca cea vécinică. Sultanul fiind în tineréțe ca hiara de cumplit nu vru nicidecum să înțeleagă ce va acest derviș aducîndu-i atîta aminte de scurtarea vieții și el gîndéște, încă, cît mai puțin, cincizeci de ani se mai trăiască și se înpărățească. După ce au cunoscut dervișul că nădéjdea aceasta adecă mulți ani a trăi iaste pricina caré orbéște pre sultan și nu-l lasă să-și vină în fire, îl află odată în divan întră ceialalți mai de căpetenie ofițiri ai înpărăției sale și îi zise :

— Încă mai am un lucru să-ți spun, numai te rog ca să-l faci, și mai mult nu-ți voiu face supărare.

— Valla [156] ! (Numai de e cu putință), voiu toate oricîte vei zice, numai să scap odată de tine și să-mi dai pace !

Atuncea dervișul porunci să se aducă un vas mare plin de apă curată, preste care ceti el ceva, apoi zisă cătră sultan să-și cufunde tot capul în apa acéia și atîta să-l țină înlontru, pănă nu va mai putea răsufla.

— Ce ! Capul ? răspunse sultanul. Bucuros și vésel tot precum mă vezi voiu cufunda, numai ține bine minte ! Să nu mai vii de acum înainte înaintea ochilor miei cu ale tale învățături morale, zicîndu-mi că-mi iaste viiața scurtă, de-ți iaste voia să nu dai de potcă cu mine !

— Numai capul, zise dervișul, apoi îl ține în apă cît poți mai mult.

Atuncea el cu capul în ciubăr stătu cîtva, apoi scoțîndu-l din apă, căutînd cu îngrozire asupra dervișului, zise :

— Hei, bre, de nici o treabă, sfîntuțule ! Ce făcuși cu mine ? Cît mă chinuiși și mă munciși, plătească-ți Dumnezeu !

— Ce țe-au făcut — îl întrebară ofițirii.

— Cum ce mi-au făcut ! Iată doaozeci de ani de cînd rabd eu munci nesuferite !

Și apoi începu a-și spune patimile sale întru acest chip :

— Cum băgaiu capul în acea apă procletă, [157] îndată mă aflaiu pre dealul părăului Nil, se rădică o corabie asupra mea și mă izgoni afară din înpărăție. Eu, fiind lăsat de toți ai miei, am început a fugi preste niște munți pustii, înfricoșați și cîmpuri năsipoase. Am venit într-un pămînt strein, în care pămînt ca să nu mor de foame m-am năimit [158] și am slujit șeapte ani. Au murit după acéia stăpînul mieu, iară eu într-un ceas rău m-am însurat și am luat o muiare văduvă, rea procletă, cît nu se da ei soț întru răotate supt soare. Șapte prunci avuiu cu ea și tot în zădar. Bătutu-m-au muiarea acéia, chinuitu-m-au, nu pot

spune ce am pătimit și suferit acolo, iară după ce crescură pruncii, și ei răi ca și mumă-sa. Și pre urmă s-au înpreunat cu mumă-sa, cu pietri aruncînd asupra mea. M-au izgonit afară. Atunci eu încătrău mă voiu duce, ce voiu face! Apoi iarăși preste aceiași munți m-am întors înapoi și cînd ajunsei la dealul Nilului, mă cuprinsărăți și mă primirăți iarăși să vă fiu sultan. Deci mă făgăduesc, că după atîtea munci și patimi ce am petrecut, pre credința mea, nu veți afla în tot Eghipetul om mai bun decît mine.

Se mira aceștea spuindu-i că de acéle nemic n-au fost nici au putut fi în așa scurtă vréme.

— Hai, voao vă pare glumă! Bre, pre mine mă întrebați voi? Carele toate cîte vă spun preste cap le-am petrecut. Atunci îi spuse și derviș că toate acéle ce au pătimit întru atîta au fost în cîtă vréme au ținut capul în apă. Și dintru acéia să cunoască scurtarea vieții aceștiia, caré până acum i s-au părut a fi îndelungată și de aici înainte să se facă cu minte și să se înțelepțească.

— Fie cum va fi — zise sultanul, că eu acea minune, muncă și rușine, până voiu fi viu nu voiu uita-o! De acum numai îmi ajutați cu sfaturile voastre céle bune, apoi mă veți cunoaște.

Doamne, drag doamne, ce muiare rea! Mîntuiaște de una ca aceasta și pre dujmanii miei. Lesne vă iaste voao a rîde, că încă nu știți ce e muiarea rea. Ia băgați și voi capul în ciubărul cu apă, apoi veți vedea... Că încă nu știți că mai mare rău pre lume nu poate fi decît muiarea. Stam să o ucid; ci îmi era milă de prunci. Nu-mi crédeți, nu, cît e de rea muiarea rea. Dumnezeu și pre puiu de șopîrlă să-l ferească de muiarea rea!

Această povéste se véde că e scornită și se pare a fi glumă și numai spre rîs întocmită, înse de vom judeca însemnarea și moralul ei, nu poate fi nemica mai adevărat. Căci ce e viiața și o sută de ani ai noștri dacă trec? Nemica! Aceasta toți știm și nimene de acéia nu se îndoiaște. Nu e dară nemica mai cu minte și mai bine, cu înțelepciune și cu fapte bune folosul vostru acesta și cel vécinic spre mărire și bună norocire decît spre vremélnica și vécinică necinste și nenorocire a-l petréce. Privighetoarea cu cîntarea ei cea dulce numai un an de ar trăi încă e mai prețuită decît a corbului o sută de ani, ne îndulcéște timpul primăveara cu cîntarea ei și fiestecarele mai voiaște să audă o priveghitoare cîntînd decît o mie de corbi croncăind.

153. **RÎNDUNEAUA ȘI PRIVEGHITOAREA.** Acéste doao paseri au fost în vrémile céle de demult doao inimi milostive și iubite surori, care au patimit multe asupriri și strîmbătăți de la oameni. Și de mult plîns și tînguire s-au prefăcut întru acéste păsăruice.

Rînduneaua dară întru o primăveară au eșit dintr-o cetate și au venit într-o pădure deasă să-și vadă sorioara ei, zicîndu-i:

— Încează de a te mai tîngui după bietul fiiul tău și vino în cetate la mine; acolo vei cînta domnilor și doamnelor, iară aicea cui cînți și pre cine îndulcești tu cu glasul tău cel dulce? Poate că vreun păstoriu sătesc și pre vreo păstoriță proastă, care nu sînt de așa muzică.

— O, sorioară! Cum poți așa grăi? răspunse priveghitoarea. Poate că ai uitat tu că acela au fost cetățean și mare domn, care ne-au vătămat pre noi cumplit și pre mine ticăloasa întru atîta supărare m-au adus și din minte m-au scos, cît pentru a răsplăti rușinea caré au făcut-o ție au trebuit... îț(i) sînt cunoscute întîmplările noastre. Pentru ce ranele céle de demult iară să le mai înoesc? Pre lîngă aceasta tu știi bine cum e domnilor cu greu a face pre plăcére. Iară ce zici că păstorii și păstorițele nu sînt vrédnici de cîntare(a) mea. Te amăgești foarte. Pentru ce nu ar fi deacă simțesc frumuséța naturii? Créde-mi tu mie că pieptul saltă de bucurie și inima lor cea credincioasă și plină de dragoste mai formoase și mai de bun neam iaste decît în mai mulți lăcuitori ai cetăților. Deacă oarecarele din cetățéni iubéște și simte podoaba naturii, lasă (să) vie aicea sé mă asculte pre unde curg izvoarele și păraele șuerînd în vale în răcoare, unde zefiruri curați recoresc pădurea și resfiră mirosul florii, unde livezile cu florile cîmpului se înpodobesc bine și trag căutătura toturor la sine. Viezi colo pre iarbă viiarde cum sar mielușeii și se joacă ei, iar păstoriul șéde lîngă izvoară, șueră și zice în flueră, care o lasă din mînă și ascultă apele cum șueră și de mine în pădure se apropie să mă asculte cu inima vésela? O, se-i cînt să-l veselesc și să prăznuesc.

Învățătură. Preaînțeleptul și preabunul ziditoriul așa rînduială naturală au făcut, cît de ar întrebuința și despre partea lor toți oamenii mijlocirile céle de lipsă cătră buna norocire a lor, fără asemănare ar fi mai îndestulați și mai norocoși. Acéste mijlociri se cuprind întru înțălégerea cea sănătoasă și curată, întru iubirea de osteneală și bun

moral. Dau-se așa locuri pre pămîntul nostru unde e totdeauna réce și frig și unde se hrănesc oamenii sau cu pèște de mare, sau cu vînatul de viețuitoare sau animale. Tocma pre acești oameni de ar voi cineva se-i mute pre locuri mai formoase și pre pămînt mai domestic, ei nicidecum nu voesc, aci unde s-au născut, mai bine și mai formos li se pare că iaste, căci nu sciu de alt bine. Iar de le va spone cineva că sînt locuri mai bune, ei socotesc că-i înșală. Așadar deacă sînt ei acolo îndestulați, dar noi carii avem și vară și toamnă, după toată dreptatea trebue se gîndim că sîntem în raiu. Și cu adevărat, de am întrebuința mijlocirile céle mai sus pomenite așa precum se cuvine, așa ne-ar și fi. Drept că perfectă buna norocire, fără de nici o durére și scîrbă, nu trebue pre pămîntul acesta a cére. Căci nu sîntem numai pentru aceasta zidiți. Însă fieștecarele, care poate fi mai mult îndestulat decît neîndestulat, el dacă e ințălept, se poate socoti pre sine norocos. Iară oamenii fără de îndoială toți înpreună ar putea fi foarte ușor cu mult mai îndestulați decît neîndestulați cu ajutoriul mai sus grăitelor mijlociri. Numai se luom pentru ecsemplu un lucru care mai tare vatămă, neamul omenesc îl chinuie, muncéște și nenorocos îl face ; lucrul acesta iaste mișelătatea, neajungerea sau sărăciia. Acuma dară drept săraci nu se pot numi fără numai aceia carii pentru bătrînéțele céle mai de pre urmă, sau nepotința și vreo vătămare nu sînt în stare hrană și haine loruși a căștiga. De acestea pretutindenea sînt foarte puțini și aceia carii se află cu milostenia iubitorilor de Dumnezeu a oamenilor buni, nicăirea nici sînt goli, nici mor de foame. Numai mare număr de săraci sînt sau pentru lénea sau pentru preste măsură cheltuială ; foarte puțini sînt de aceia carii vor se știe ce e destul și să-și măsure cheltuiala drept și venitul. Iată adevăratele izvoară a toatei mișelii și sărăcii care e între oameni.

Pentru ce sînt iubitori de osteneală și în(țe)lepți sătěnii pre toată fața pămîntului (unde nu li se face strîmbătate și asupreală) îndestulați, mai celăi și mai norocoși decît partea cea mai mare a domnilor celor mari și săténi și cetățéni ? Pentru acestea sînt doao cauze : întîiu, pentru că inima lor e curată și slobodă de multe patimi și reotăți care inima domnilor și a bogaților celor mari o roade și o muncéște ; a doao pentru că se îndestulează cu ce au. Eu întăresc aceasta din sfîrșitul iscusinței, căci am petrecut

toată viața până acuma cu sațénii și cu oameni bogați și cu domnii și am cunoscut adevărul acesta întru toate noroadele și limbele, între care am trăit. Oriunde sînt săténi sînt drépte și bine întocmite orînduiali și oricare e dintră dînșii lucrătoriu și cuminte în curtea casei lui muerile și fétele îi cîntă, și cîntecele lor le es din mijlocul inimei. Iară familiile céle bogate cînd le vezi din departe negrăită norocirea lor, iar deacă te apropii și le cunosci céle dinlăuntru ale inimei lor, unde e adevărat scaun al bunei norociri, sau nenorociri, te spăimîntezi ce afli aci și rogi pre Dumnezeu se nu-ți vie ceva așa asupra capului.

Fie iertat Gavriil, mitropolitul Moldaviei, căutînd la robii sau țiganii săi carii lucrînd sărea și cînta, ca și cînd nu ar sci ce să se mai facă de bucurie, adéseori ar fi zis : „Dar Dumnezeu să-i vază, că nemica alta mănîncă fără mămăligă. De unde li bucuria la inimă ?"

— Ei, domnule, îi zicea un igumen glumeț, nu le zace pre inimă ai tăi cincizeci de mii de galbeni ! Cum nu ar fi bucuroși și véseli.

Mulți voesc a sci unde e acel raiu de care se scrie ! Scris iaste că dintr-însul curg patru părae mari ; iată patru ape mari : Dunărea, Tisa, Crișu(l) și Murășul — așa e dară. Poate că acéstea ape dintr-un loc curg ? Mișcă-te tu mai departe puținte! deacă-ți iaste voia se vii la apele acéle ? Și acéle sînt, deacă vreai se scii : Tigru și Eufrat, Nil și Don. Înse iaste nevoe că acéstea doao de pre urmă ape de la céle doao dintîiuși una de la alta.

O mie de miluri au începutul lor de depărtat. Și ce vom atuncea ? Nemica ca și pînă acuma. La cine nu va fi prigonirea plăcută ca și mie. Noi ne vom ținea de cuvintele domnului Nazianzinul, care așa greiaște. [. . .] La tot omul bine ințălept tot pămîntul e raiu. Întru acest chip Eru și Begheiu nostru din raiu nu curge. Senetoase și preaformoasă ințălepția acestui învățătoriu. Cum se izbăvéște omul de tot reul moralicesc și mintea sa de céle nebune și întunecate socotințe se slobozéște, inima și sufletul său de toate poftele netrebuite le curățe și de pre sine le scutură, apoi despre acéia, apoi deacă viețuirea [159] e întră oameni fără de nici o fățărnicie, vicleșug și reotate, unde fieștecarele cu credință, cu sirguință și cu oamenie își înplinéște datoria sa, mai bun raiu pre pămînt să nu caute. Și de acest féliu de oameni (adevărat, unde mai puțin, unde mai mult) [. . .] iarăși pretutindenea se află.

154. **RÎNDUNEAUA ȘI CEALELALTE PASERI.** Rînduneaua cum au văzut în primăvară pre săténi sămănînd cînepa au chiemat toate paserile și le spuse lor că din sămînța aceasta va créște așa materie dintre caré spre prăpădirea paserilor de tot féliul de mreji se va înpleti. Pentru acéia, deacă își voesc lor binele, cum se vor duce sătenii acasă, toate cu un cuget și cu o inimă să se înpreune și toată semînța acéia, spre paguba lor semănată, să o răschiréze și se o mănînce.

— Doao folosuri de aicea vom avea : întîiu, ne vom setura, a doao, că de aici înainte fără de grije și frică vom vieţui.

Paserile începură ce le veni în cap a vorbi. Unele ziseră :

— Noi ne hrănim cu mușițe — pentru ce să ne chinuim săpînd pămîntul.

Altele ziseră :

— Noi mîncăm goange și de tot féliul de viermuleţi.

A treilea spun că éle și fără de acéia au destul lucru pre cap, cuiburi făcînd, oînd, pui scoţind și hrănindu-i și acuma nu au timp de săpat și de răşchirat.

Apoi după vreo cîteva zile au răsărit cînepa și au înverzit toate holdele. Iubitoarea de soţie rîndunea iarăși zburînd cînd la unele, cînd la altele paseri, se roagă și le îndeamnă ca încai pănă e crudă și slabă și pănă nu s-au înputernicit să o smulgă. Paserile ca și mai nainte, fieștecaré de lucrul ei, nepăsîndu-le ce va urma. Ba încă se aflară unele care o batșocoriră și bine o suduiră, zicînd :

— Nu vez(i) cap de rîndunea și mintea ei ! Unde veni dînsa să se aréte mai cu minte și mai bună decît célelalte paseri ! Nu ai tu alt lucru ci vei să îndrepți lumea cu umărul ? Dintru atîta paseri cum nu se află niciuna, fără numai tu, să ne spui ce va fi mîne, poimîne și pănă la annu(l).

Iară deacă auzi rînduneaua aceasta, de care nu ș-ar fi adus aminte, se duse la oameni și se rugă să-i dea slobozenie să-și facă undeva cuib la casa lor. Aceia îi îngăduiră și oamenii cu bucurie o caută, căci nu e vrédnică să facă cuiva vreun rău, și cu atîta la toţi e mai iubită, pentru căci cu venirea ei vestéște începutul iubitei primăveri, cînd priveghitoarea cîntă și cîmpu(l) se veseléște.

Învăţătură. Luînd seama că de la începutul neamului omenesc pînă acuma în vremile noastre tocma aceasta ce ne spune noao fabula că s-au întîmplat cu rînduneaua, la

mulţi oameni de cap le-au dat. Nemilostivul și cu nărav rău Cain urî și pizmui și ucise pre bunul Avel, fratele său. Dreptul Enoh, încă mai nainte de potop, roga și sfătuia pre oamenii din vrémea lui să înceate de la rău și nedreptate, deacă le iaste voia ca la toţi deodată să nu le răsară ziua cu primejdie. Grăiaște astăzi, grăiaște mîne, pănă ce odată au perit dintre dînșii.

Iosif cel prea formos se ostănéște prin pustietate, căutînd pre fraţii săi, ducîndu-le de mîncare. Abiia îi află iară aceștea cu el în fîntînă :

— Culcă-te tu aciia, că aciia îţi iaste locul.

Moisi în Eghipet începu a ruga pre cei mai tari decî neamul lui se nu le facă atîta nevoe și rău.

Ce ! Învolbă acela ochii ca turbat asupra lui.

— Cine te-au pus judecătoriu preste noi ? Sau poate ce gîndeștı să mă uciz și pre mine ca pre eghipteanul ce l-ai ucis nu de mult !

— Așteaptă tu că-ţi voiu fiiarbe papora, te voiu opări eu cu zama care o voiu fiiarbe pentru tine. Îţi voiu avea căștigu.

Atuncea Moisi socoti în sine :

— Aicea nu-i de rămas. Tu lor lucri să le fie bine, iar ei ţie de cap.

Apoi fugea încătrău l-au dus ochii.

Făcătoriul de bine Socrat, dintră toţi grecii mai înţelept, înfricoșat nepriiatenilor patriei, înfricoșat acelora carii muncesc pre ticăloșii cetăţeni, carii întră șine se gîlcevea, înfricoșat mai vîrtos filosofilor celor mincinoși și apărătorilor credinţei deșearte. Și mai pre urmă el însuși care au adus înţelepciunea întră oameni fu osîndit de la cetăţenii săi în vrémea bătrînéţelor sale să bea otravă. După acéia nu trecură doao-trei zile, vaiu ! și iară vaiu ! Rușine ! Veniţi să-i zidim capiște, să-i rădicăm oltariu și se-i junghiem o sută de juninci jertvă sufletului lui celui drept. Toate acéste tîrziu și nu la bună vréme.

Pilat rîmlean fiind, zise fericitului Mîntuitoriu : „Dar că neamul tău și fraţii tăi te-au dat să fii osîndit la moarte. Spune ce ai făcut ?"

Își spală înaintea tuturor mînile sale de sîngele nevinovat. Iară deacă strigă tot norodul, luaţi-l și-l răstigniţi, lasă să le fie, că ei vor vedea.

În suta cea trecută Volf, luminătoriul Germaniei, [160] professor în Haale, dobîndi aspră în poruncă înpărătească ca

în 24 de ceasuri să nu se afle în Haale nici în toată stăpînirea Prusiei, de iaste voia se mai poarte capul între umeri. În vrémea ernii cînd era cel mai cumplit frig, muiarea gata să nască ! Nimica acéia nu ajută ! Furt ! Lasă să nască în car mergînd.

Pre marele Lessing, şi cel mai înţelept în naţia sa, întru acestaşi chip toţi cei aprinşi cu rîvna mărturisirei legei protestanţilor propoveduitori şi pre sine numiţi filosofi şi teologi, s-au fost rădicat, cînd era la moarte, asupra lui ca cioarele. Şi aceasta iarăşi pentru ce ? Pentru tragedia (jalnice întîmplări) lui Natan, întru caré au arătat Lessing cea preaînţeleaptă purtare de grije a lui Dumnezeu întru direptate. Înse aşa au arătat, cît ei toţi înpreună, şi să mai fie fost încă pre atîta, nu ar fi putut ca el adeveri. Iată pentru ce. Pentru că aceia gîndesc că, de nu ar fi ei, toată mărirea lui Dumnezeu s-ar prăpădi [. . .] Oare poate aceasta să înceate vreodată ? Poate foarte lesne şi atuncea va înceta de vom lăsa toţi dările omeneşti la o parte, din care nemica alta nu se naşte fără zarva, sfada, gîlceava şi ura şi vom primi curata a lui Hs. învăţătură din caré se naşte sfînta pace şi cea prea dulce dragostea de obşte şi toată dreptatea şi facerea de bine întră români. Precum în Bănat, Ţara Ungurească, Ardeal, Ţara Românească, Moldavia şi în Bucovina, pretutindenea se află oameni avuţi, au bărbăţie şi sînt iubitori de străini, bărbaţi ageri, de cinste, spre bine aplecaţi şi sănătoşi, adecă cu cea de comun înţelégere omenească dăruiţi şi lîngă acéia iubitori de osteneală. Şi oriunde se şi află de se urăsc între sine în vecinătate, pricina cea mai mare de acolo vine că unii sînt de légea grecească unită, iară alţii de légea grecească neunită. Cei dintîiu numesc pre ai doilea neuniţi, iar ai doilea pre cei dintîiu uniţi. Iară numele cel cinstit, frăţesc şi sfînt *creştini* fieştecarele pentru sine îl ţine. Şi aceasta e întră românii cei pre la oraşe, carii au gustat puţintea învăţătură, arsenicum. Aceştia sînt vulpile şcolii şi jumătate învăţaţi fiind, strigă : „Vez(i) ! Mîncă carne în post — el e unit (şi nu ştie că unitu(l) postéşte mai bine decît noi) şi rad barbele înprejur ca uniţii. Auzi cîte pre unul şi el socotéşte că toată sfinţeniia în post şi în barbă se cuprinde, măcar că preoţii uniţi deobşte sînt cu barbă şi postesc.

Să punem noao înainte ce dulceaţă şi fericire ar fi a vedea aşa mare număr de români că se iubesc ca fraţii şi se omenesc ! Noi vedem cu ochii mila purtării de grije ceii

vécinice. Că stăpînirea turcului scade şi se înpuţinează, iară acea creştinească de toate părţile créşte şi se înalţă. Ţara Românească şi Moldova cu totul se va scăpa cu vréme de turci, înse de nu va încépe norodu(l) în pămînturile acéste a scutura de pre sine credinţa deşartă şi de nu va dezrădăcina acéa bătrînă şi de demult de Dumnezeu urîcioasă vrajbă pentru lége ei însuşi vor fi lor turci şi muncitori ! Iară deacă nu vor fi episcopii, preoţii şi boiarii întră dînşii cu învăţătură şi cu fapte bune înpodobiţi, cei mai aleşi în naţie şi adevăraţi credincioşi fii ai moştenirei sau patriei, nu alt [161] lucru, fără să mănînce, să bea şi să cînte. Ba dărătnicirea moralului. Şi deacă se preface aceasta în obicéiu şi apucă putére, atuncea şi învăţătura sa otrăvéşte, se răzvrătéşte, se pîngăréşte şi se face mai rea şi mai vătămătoare poporului decît prostietatea, mojicia şi varvariia. Înse aceasta nu va fi, deacă se vor întrebuinţa acéste mijlociri, adecă să se dea tinerilor coconi, carii se mărginesc sau spre slujba besericească sau şi spre cea cetăţenească, învăţătura, caré pre duhul cel curat al Evangheliei şi a învăţăturei morală e întemeiată. Fieştecarele, numai de va voi, lesne poate vedea şi cunoaşte că cu aceasta nu din patimă, nu din urăciune cătră bisearica grecească, nici cătră cea lătinească vorbesc, ci din dragostea cătră Dumnezeul mieu, cătră adevărul Evangheliei şi cătră prea iubită Naţia mea. Au nu am avea mai multă deşteptare de s-ar fi mînat înainte Istoria lui Milot, [162] precum de la aurita Retorică românească, Gramatică nemţească pentru limba românească, decît din minéele céle mari care mai în ceşti ani se tipăriră pre românie, fără de care de atîtea veacuri de ani putură să fie pravoslavnicele noastre besearici ! Care şi acum mai multă vréme mai prin toate bisearicile zac închise. Nici nu se văd a fi date pentru alta la tipariu, fără numai pentru urîta dobîndă, mai vîrtos a unuia cu a [illegible] a s-au şi dat la tipariu. Adevărat că [illegible], de călugării cei greceşti pentru mănăstiri [illegible] nu au alt [163] lucru, fără să mănînce, să bea şi să cînte. Ba întru acéste pre urmă cufundîndu-se cu totul, grecii îşi pierdură înpărăţia şi puţin de nu ajunseră ca jidovii.

Vedem acuma la noi că nu prea merg oamenii să asculte cetania şi cîntarea minéelor ; mai cu bucurie şi mai cu mare folos ar asculta ei o predică înţeleaptă, care obicéiu de a spune predică în besearică ar fi vrémea să se bage iarăşi prin besearici, precum era în zilele sfinţilor părinţi Vasilie cel Mare, Grigorie Bogoslov şi Ioann Zlatoust şi ceilalţi,

carii nu au umblat cu minée de céle mari, ci cu nevoință spunea învățături moralnicești norodului său. [. . .]

Unii din strămoșii noștri au priimit credința creștinească din gura apostolilor Petru și Pavel la Roma și în zilele lui Traian înpărat s-au adus aicea în Dachiia, în Bănat, în Ardeal, în Țara Românească și în Moldova. O credință ca acéia caré fu primită din rostul mai marilor apostolilor nu putea se nu fie prea curată și de tot féliul de smintéle scutită. Ci supuind canonul 28 al Soborului de la Halchidon pre români patriarhului grecesc de la Țarigrad și cu vréme întră și la greci în locul științelor întunérecul și cu dînsul multe credinți deșarte. Deci la 900 sute de ani după Hs. primind sîrbii credința creștinească și despre o parte primind înpreună și de la greci multe deșărtăciuni, despre altă parte mai adăogînd și ei ca mai multe din firea lor, care cu multe féliuri de meșteșuguri înprumutîndu-le aicea în Bănat noao românilor, ca celor ce sîntem supuși episcopilor sîrbești, iată că orbecăm și noi ca și sîrbii. Pentru ce în Ardeal, cît e de mare, nu se află nici întră uniți, nici întră neuniți a se da înaintea oamenilor moaște, oase, Dumnezeu știe de ce dobitoace, zicînd că sînt ale sfinților.

De nu vrea fi fost Petru cel Mare, înpăratul moscalilor, pănă astăzi se vrea închina moscalii picioarelor de măgariu, căci începuse călugării lor a le purta prin țeară. Înse pre el l-au luminat Dumnezeu, le adună și le îngropă, ca să nu se facă această rușine și batjocură creștinilor. Ce nu s-au mai văzut nici auzit : procleta iubire de argint ce au fost pus de gînd se facă, să se închine creștinii oaselor de măgariu ! Deci luminați fiind cu s. Evanghelie și cu învățătura s. apostoli, carii nu au gîndit alta fără să aducă pre oameni cătră cunoștința de Dumnezeu și cătră faptele céle bune. Să cunoaștem odată orbecările întru care ne aflăm, că să-mi spună mie cineva de la venirea noastră în Dachia și supunerea supt greceștii episcopi, după acéia sîrbeștilor, carii la 900 de ani au primit légea, cît veac s-au petrecut, ce nu s-au putut scorni și adăoga și apoi scriind grecii și tipărind moscalii, noi să crédem ? Noi să ne judecăm pre noi și să nu fim gata și iuți pre alții a-i osîndi. [. . .] Nu e aicea grec, nici latin, unit și neunit. Să fim noi românii toți una drepți și adevărați creștini și credincioși supuși ai înpăratului apoi vom fi aicea pre pămînt, încît va fi cu putință, buni norocoși și după acéia în véci fericiți.

NOTE

1 Urie Heteul — personaj biblic.
2 Împrejurare.
3 Papa *Ksist* — în alte locuri *Sistul*. Au existat cinci papi cu numele *Sixtus*. Aici se referă la Sixtus al IV-lea (Francesco Della Rovere — 1414—1484) ; a fost papă între 1471—1484. A dispus construirea celebrei capele Sixtine de la Vatican.
4 *pogace=turtă* (magh. pogácsa).
5 *Jilblaz*=Gil Blas, personaj literar din romanul *Gil Blas de Santillane* (1715—1735) al scriitorului francez Lesage (Alain René, 1668—1747).
6 *percălabe (birăi)*=primari.
7 Muselium=nume dat stăpînitorului lupilor.
8 În text, *pacioarele*. De aici înainte tot ceea ce apare în note cu mențiunea „în text“ corectează greșelile de tipar evidente.
9 *boșneaci*=locuitori ai Bosniei.
10 *înceluite*=înșelate, păcălite.
11 *imală (tină)*=noroi.
12 În traducere : Făina diavolului se transformă repede în tărîțe.
12* Tradus în limbaj contemporan : Pe cel curajos și norocul îl ajută.
13 În text, *fără*.
14 *proprietăți (covîrșiri)*=calități, însușiri.
15 *pricire*=ceartă.
16 *vala*=mulțumesc (srb. *hvala*).
17 Textul e tipărit cu greșeli. Forma corectă : Chi mi lusinga piú di quel che suole, o m'ha inganato o inganar mi vuole. În traducere : Cine mi se lingușește mai mult decît e obiceiul sau m-a înșelat sau vrea să mă înșele.
18 *August Chesariul* (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus). Primul împărat roman, nepot al lui Iuliu Cezar (63 î.e.n. — 14 e.n.). În timpul său cultura romană cunoaște o mare înflorire, îndeosebi prin poeții Virgiliu, Horațiu și Ovidiu.
19 *Teognides*=Theognides sau Teognis (sec. VI î.e.n.). Poet clasic grec, din Megara, promotor al ideologiei aristocrației gentilice.
20 În text, *intra*.
21 *dinlontru* (regionalism)=dinăuntru.
22 *alos, halos*=flămînd, nesătul.
23 *celușog, celușag* (regionalism)=înșelăciune.
24 *hîrț*=șoarece.
25 *bădîiu*=putină.

26 În text, *barcă.*
27 În text, *adoaogă.*
28 În text, codele.
29 *hurdubuz*=cuvînt neidentificat.
30 *buruzan*=cuvînt neidentificat.
31 În text, *negreșit.*
32 *Lord Cinscerféld*=Lordul *Chestervield.*
33 *Haler (Albrecht von Haller,* 1708—1777), poet iluminist elvețian.
34 *timari*=tăbăcar.
35 Textul corect : Stultum consilium non moda effectu caret, sed ad perniciem quoque, mortales devocat. Traducerea exactă : Sfatul cel nebun nu numai că îi lipsește pe oameni de împliniri, dar îi duce chiar și la pieire.
36 În text, *să.*
37 Traducerea exactă : Nu(se)vede ceea ce-l satisface, pentru că e orbit de dorință.
38 Sine crimine lusi. Netradus de Țichindeal : Fără păcat m-am jucat.
39 *„Apeles,* zograful cel minunat" (Apelles). Pictor grec care a trăit în a doua jumătate a secolului al IV-lea î.e.n., la curtea lui Alexandru Macedon și a lui Ptolemeu.
40 *ruzi* (regionalism)=bețe, bîte.
41 *cociș*=căruțaș.
42 Maximă netradusă de Țichindeal, însemnînd : De două ori face bine cel care face repede.
43 *smidoasă*=încurcată (srb. *smeten*=confuz, încurcat).
44 *Lucreția, Virginia, Magalata.* Personaje celebre prin frumusețea dar și prin sfîrșitul lor tragic.
45 *motoc*=motan.
46 În text, *pămunturi.*
47 *să pohorească*=să devasteze, să pustiască, să jefuiască (srb. *poharati*).
48 În text, *că.*
49 În text, *se.*
50 *rît*=șes situat de-a lungul unei ape și pe care crește iarbă pentru cosit sau pentru pășunat (magh. *rét*).
51 Traducerea exactă : Le văd pe cele mai bune și le prețuiesc, le urmez însă pe cele mai rele.
52 *Madusal, Matusal.* Corect : Matusalem sau Matusala. Patriarh, fiul lui Enoc și bunicul lui Noe. Se spune că ar fi trăit 969 de ani. De aici expresia „vîrstă matusalemică", denumind o longevitate neobișnuită.
53 În text, *faricit.*
54 În text, *comunitei.*
55 Atît textul latinesc cît și traducerea lui Țichindeal sînt corecte.
56 Non è bella che detesti una brutta. În traducerea lui Țichindeal : Nu iaste frumos carele ar urî pe cel urît. Traducerea corectă : Nu e frumoasă aceea care urăște pe cea urîtă.
57 În text, *cotoc.*
58 În text, *ca nu-ți vină sărăul.*
59 *ceucă*=stăncuță (bg., srb. *ćavka*).
60 În text, *nemetenie.*
61 *mazgă*=catîr (srb. *mazga*).
62 *poneavă*=pătură țărănească de lînă sau de păr de capră (srb. *ponjava*).

63 În text, *trébé.*
64 *cobăț*=erete (srb. *kobaț*).
65 În text, *a strica.*
66 *gai*=crîng, pădurice, dumbravă (srb. *gaj*).
67 În text, *nu fii.*
68 În text, *curge.*
69 În text, *griși.*
70 *Isidor Pilisiotul* — personaj biblic.
71 În text, *nimărăi.*
72 Textul latinesc scris corect : Homo sum, humani a me nihil alienum puto. Traducerea exactă : Om sînt și nimic din ceea ce este omenesc nu-mi este străin.
73 *gost*=oaspete. Regionalism cu forma singular *gost,* iar plural *goști ;* în sîrbă=*gost.*
74 În text, *zisere.*
75 *pischie*=tuschie=Scîndurică lată de bătut ori de netezit. În text, obiect de prelucrat piatra (probabil de origine turcă).
76 Opova=localitate în Jugoslavia.
77 *protav*=împotrivă (srb. *protiv*).
78 Semnalăm numerotarea greșită a paginilor în textul original, trecîndu-se de la 202 la 205, și aceasta dovedind existența unui mare număr de greșeli de tipar pe care a trebuit să le corectăm în ediția de față.
79 Aici reproduce întocmai textul lui Obradovici.
80 Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum. Traducerea exactă : Este o măsură în lucruri. Sînt cunoscute pînă la urmă hotarele dincolo și dincoace de care nu poate să existe dreptatea.
81 În text, *rășineze.*
82 Cu înțelesul „însuși".
83 *Per fas et nefas.* Maximă lăsată netradusă de Țichindeal. În traducere : Prin ceea ce este îngăduit și neîngăduit.
84 În text, *voa.*
85 Principiis obsta, sero medicina paratur, cum mala per longas convaluere moras. Traducerea exactă : Împotrivindu-se (obiceiurilor) de la început, tîrziu se pregătește leacul, cînd relele s-au sălășuit pentru o lungă durată.
86 În text, *anglicescul.*
87 *Bacoverulamius* (*Bacon Francis,* baron de *Verulam*). Om de stat și filozof englez (1561—1626). Marx l-a considerat „adevăratul părinte al materialismului englez și al întregii științe experimentale moderne". Bacon considera că lumea este de natură materială și că materia este în continuă schimbare. Principala sa operă e *Novum organum* (1620).
88 *să o dripească*=să o sfîșie (srb. drpati, dripati=a sfîșia).
89 *ma*=dar, însă, ci. Conjuncție foarte des folosită de Țichindeal (srb. *ma,* exact cu aceeași valoare).
90, 91 La Obradovici : „Așa au fost magii persianilor, bramanii indienilor, bonzii chinezilor și ai iaponilor, ierofanții egiptenilor"=preoți ai religiilor aparținătoare popoarelor respective.
92 În text, *să nu fii.*
93 *zăitin* — untdelemn (srb. *zejtin*).
94 Autor de manuale (între care și unul de fizică), ce se bucurau de largă circulație în învățămîntul vremii.

95 *Sulțer* (Schulze-Aenesidem, Gotlieb Ernst, 1761—1833). Filozof german, adept al agnosticismului lui Hume. L-a criticat pe Kant pentru admiterea apriorismului și a existenței „lucrului în sine". Principala sa operă este *Aenesidemos* (1792).
96 În text, *Mena.*
97 În text, *partă.*
98 În text, *griméște-te.*
99 *oculiruit* (a oculirui)=a altoi, a ocula, (germ. *okulieren*).
100 În text, *baca.*
101 În text, *ne.*
102 *Ariarios*=Briarios. Erou mitologic care avea o sută de brațe. I se mai spunea și Egeon.
103 *ceălău*=înșelător.
104 Textul e tipărit cu multe greșeli. Forma corectă : Lerid and ecselent men have seldon dal credit and esteem in doeet own contries, unci they have in another.
105 Sat pulcher qui sat bonus. Traducerea exactă : Este destul de frumos acela care este destul de bun. *Fedrus* (Fedru, Phaedrus). Scriitor latin din sec. I e.n., de origine tracă, fost sclav eliberat de August. Fabulele sale, inspirate din Esop, au fost reluate de La Fontaine, Krîlov și . . . Obradovici.
106 Vezi nota 24.
107 Vezi nota 52.
108 În text, *întresul.*
109 Cetatea Toa=Goa din Indiile Portugaliei.
110, 111 În text, *în stat.*
112 În text, *au.*
113 Text tipărit cu greșeli. Forma corectată : A false thing being conformed by often repetition at least is bekaved, and passed for a corrent truth. Traducerea exactă : Un lucru fals fiind întărit prin repetare deasă, la sfîrșit este crezut și trece drept un adevăr curent.
114 Cu sensul de „aparținînd maimuțelor".
115 Text tipărit cu greșeli. Forma corectată : L'efronberie repoud sus les defautes de l'ame un couleur qui les rend encore plus laids, qu'ils ne sont pas eux mémes.
116 *heroiu, heroism, heroicesc* — grafii sub influența limbii sîrbe (*heroi*=erou).
117 Construcția apozițională de aci nu cere genitivul, ceea ce presupune că forma *duhovnicului* e o greșeală de tipar.
118 *„A nu juca în ciur"* echivalează cu „a nu cînta în strună".
119 În text, *aaturi.*
120 L'amour propre bien entendu corrige de tous les défants et provient toutes les fautes de l'amour propre mal entendu. Traducerea exactă : Iubirea de sine bine înțeleasă corectează toate greșelile, și toate greșelile provin din dragostea de sine rău înțeleasă.
121 *înșelător.*
122 Traducerea lui Țichindeal e exactă, avînd în vedere, firește, specificul limbii române de atunci.
123 În text, *se seară.*
124 Vivitur exiguo melius. Natura beatis omnibus esse debit, si quis cognoverit uti. Traducerea exactă : Se trăiește cu puțin mai bine. Natura a făcut ca toți să fie fericiți — dacă cineva va ști să se folosească de aceasta.

125 În text, *binele.*
126 tîrnăcop.
127 „Tot *saperlothain* din buze îi zboară"=Tot să se ducă la naiba din buze îi zboară.
128 *statul*=statuia.
128* *capiște*=templu sau altar (v. slav *kapište*).
129 *Newton* (Isaac Newton) a trăit între 1642—1727. Matematician, fizician și astronom englez, descoperitorul calculului infinitezimal, inventatorul telescopului cu oglindă. Cele mai valoroase contribuții sînt cele la fundamentarea mecanicii. *Aider*=*Ailer*.
130 Substantivul *muncitor* are aci sensul de „cel care-l muncește, îl chinuie, îl supune la cazne pe cineva".
131 *Argus*, personaj din mitologia greacă, monstru cu o sută de ochi, care putea rămîne treaz și să doarmă în același timp, grație celor cincizeci care stăteau în permanență deschiși. Numele său simbolizează vigilența.
132 Textul corect : A man shall hardly speak anything so absurd, but he will find his eprouvers.
133 *ștalog*=grajd.
134 Personaj biblic.
135 E singura dată cînd apare forma *feeștecăruia.*
136 *sbiciu* — bici.
137 răutatea — forma latinizantă.
138 *foli*=stomacuri.
139 *feară*=fără.
140 *a se șpațirui*=a se plimba (regionalism provenit din limba germană).
141 „Măgariul filozof" și „Măgariul domnit". Titluri de opere literare.
142 În text, *înnoaptă.*
143 *Furii* — denumirea romană a zeițelor răzbunării, care în mitologia greacă se numeau *Erinii*. Ele erau reprezentate ca niște femei înaripate sau avînd brațele încolăcite de șerpi.
144 În text, *înprietrire.*
145 Menschen ! Wenn eure Seele schlecht ist ; so prahlt nicht mit dem guten Herzen. Traducerea exactă : Oameni, dacă sufletul vostru este rău, atunci nu vă mîndriți cu o inimă bună.
146 *Papa Csist*=papa Sixtus.
De data aceasta este vorba despre *Sixtus* al V-lea (Felice Perett) născut la Grottammare (1520—1590) ; a intervenit în războaiele religioase din Franța, pe vremea lui Henric al IV-lea.
147 *Circe*, personaj din mitologia greacă, zeiță și vrăjitoare din insula Eea, întîlnită în poemele homerice și în legenda argonauților.
148 În text, *se.*
149 În text, *le-au.*
150 În text, înoiaște.
150* În text, *scoase.*
151 *Beregsău*, comună din județul Timiș.
152 *Herhul* — Hercules. În text s-a produs greșeala de tipar la forma Hercul.
153 *aidamac*, haidamac=bîtă, ciomag (srb. *aidamak*, tc. *haydamak*=tîlhar).
154 *loptă* (regionalism)=minge.

155 *inat*=necaz (srb. *inat*=ceartă, necaz).
154 *valla*=mulțumesc (vezi nota 16).
157 *proclet, procletă*=blestemat, afurisit, ticălos, cumplit (bg. *proklet*, srb. *proklet*).
158 *a se năimi*=a se angaja pentru o muncă (v. sl. *najmati*).
159 În text, *viețuia*.
160 În secolul trecut, adică al XVIII-lea. *Christian Wolff* (1679—1754), filozof german, care a sistematizat și a popularizat raționalismul lui Leibniz. Reprezentant de seamă al iluminismului german. Lucrările sale au fost cunoscute și la noi.
161 În text, *nu au luat*.
162 *Zilot Românul* (1780—1850), cronicar. Cronica la care se referă Țichindeal îmbrățișează perioada 1796—1812, iar în cuprinsul ei autorul condamnă domniile fanariote.
163 În text, *luat*.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. *Opera* : Lucrări originale, adaptări și traduceri

1. Cichindealu, Dimitrie, Filosoficești și politicești prin Fabule moralnice învățături, Buda, 1814.
2. Țichindeal, Dimitrie, Sfaturile înțelegerii cei sănătoase. Buda, 1802.
3. Țichindeal, Dimitrie, Adunare de lucruri moralnicești, Buda, 1808.
4. Țichindeal, Dimitrie, Epitomul sau Scurte arătări pentru sfînta biserică..., Buda, 1808.
5. Țichindeal, Dimitrie, Arătare despre starea acestor noue introduse scolasticești instituturi ale nației românești, Buda, 1813.
6. Țichindeal, Dimitrie, Filozofice și politice prin Fabule învățături morale, întocmite de..., București, în tipografia lui I. Eliad, 1838.

II. *Studii și articole despre viață și operă*

7. Cardaș, Gh., *Poeții și prozatorii Ardealului pînă la Unire*, Biblioteca pentru toți, nr. 76—82, pp. 55—65.
8. Densușianu, O., *Literatura română modernă*, București, 1925, vol. I, pp. 69—86.
9. Flora, Radu, Dositej și Țichindeal, neînțelegeri în legătură cu traducerea „Fabulelor" lui Dositej Obradovici din partea lui Țichindeal și cu demiterea acestuia de la Preparandia din Arad, în *Lumina*, Panciova, 1967, I, nr. 1, pp. 3—24 ; II, nr. 2, 1967, pp. 77—106.
10. Flora, Radu, *Epitomul lui Dimitrie Țichindeal și prototipurile lui sîrbești*, în *Actele Simpozionului dedicat relațiilor sîrbo (iugoslavo)-române*, Vîrșeț, V, 1970, pp. 97-107.
11. Gaster, M., *Crestomația română*, București — Leipzig, 1891, vol. I, p. LXXX, vol. II, pp. 212—215.
12. Iorga, N., *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea* (1608—1821), București, 1901, vol. II, pp. 421—429.

14. Munteanu, Romul, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor,* Editura de stat didactică și pedagogică, București, 1962.
15. Mureșianu, I., B., *Însemnări despre activitatea lui Dimitrie Țichindeal,* în *Scrisul bănățean,* 1958, nr. 12, pp. 76—81.
16. Nicolescu, A., *Școala ardeleană și limba română,* Editura științifică, București, 1971, pp. 189—191.
17. Pascu, Giorge, *Istoria literaturii române* în secolul XVIII, Iași, 1927, pp. 293—296.
18. Piru, Al., *Istoria literaturii române,* II, Epoca premodernă, ediția a doua revăzută, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, pp. 148—150.
19. Popovici, D., La litterature roumaine a l'époque des lumières, Sibiu, 1945, p. 317—432, 446—448, 479—480.
20. Protase, M., *Dimitrie Țichindeal,* în *Tratatul de istorie a literaturii române,* II, Editura Academiei R.S.R., 1968, pp. 112—115.
21. Popeangă, V., Găvănescu, E., Țârcovnicu, V., *Preparandia din Arad,* Editura didactică și pedagogică, București, 1964, pp. 5—113.
22. Suciu, I., D., *Literatura bănățeană de la început pînă la Unire,* 1582—1918, Editura regionalei bănățene „Astra", Timișoara, 1940, pp. X—XV, 57—61.
23. Topliceanu, T., *Dimitrie Țichindeal,* Tipografia românească, Timișoara, (f.a.)
24. Universitatea din Timișoara, *Documente literare,* vol. I, colecție îngrijită de Virgil Vintilescu, Timișoara, 1971, pp. VII—XVIII, 37—39 (Corespondența lui Dimitrie Țichindeal cu Uroș Nestorovici, publicată de Radu Flora).
25. Vintilescu, V., *Dimitrie Țichindeal,* Timișoara, 1965.
26. Vulcan, I., *Dimitrie Cichindeal.* Date noue despre viața și activitatea lui. Discurs de recepție, cu un răspuns de V. A. Ureche..., București, 1893.

CUPRINS